

ISSN 0132-6023

ქართული
ენის ენციკლოპედია

ქართული

2

1981

„თბილისზე ფრიალებს
წითელი დროშა!“

ცხრაასოცდაერთის დიადი თებერვალი
სამარადისოდ შერჩება დროჟამს...

„მოსკოვი, კრემლი,

ლენინს და სტალინს,

თბილისზე ფრიალებს წითელი დროშა!“

ამ დროშით განვლო თბილისმა
ბრძოლის და შენგების მღელვარე წლები,
ეს დროშა დაგვანათის, ვით შუქი დილისა,
და ყოველ განთიადს ამ დროშით ვხვდებით.

კაცური ფიქრების პირველ გამართლებას
პირველი ხუთწლედების დროში,
წყვდიადის დამარცხებას,

ზაპესის დაბადებას,

თბილისი ზეიმობდა ამ წითელ დროშით...

და როცა დაგვიდგა მრისხანე გამოცდა
სამშობლოს წინაშე უმძიმეს ომში,
ლიმილის ბიჭებს დედური დალოცვით
თბილისი აცილებდა ამ წმინდა დროშით.

ეს დროშა შემართებით თაობებს სჭერიათ,
დღესაც ხვალინდელის წყურვილით გვაფებს,
დროშა აღისფერი სამოცი წელია,
ფრიალებს, ფრიალებს, თბილისის თავზე!

აკოტაწილ სკანონი

სსსს

284

გამოცემის ოცდაერთხედე წელი

2

თეატრული

1981

თბილისი

საბ. კვ. ცხ.ის გამომცემლობა

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს ალკა ცენტრალური კომიტეტისა და მწერალთა კავშირის ორგანო

შ ი ნ ა ა რ ს ი

პროზა, პოეზია

3. ოთარ ზილაძე — რკინის თეატრი. რომანი. გაგრძე-
ლება
46. მუხრან მავაზარიანი — ლექსები
51. მიხეილ ჟვლიშვილი — ლექსები
54. ზაღვა ფორჩხიძე — ლექსები
58. გიდა ლომაძე — თაბაშირის კაცი. მოთხრობა
86. ოთარ ზალაშვილი — ლექსები
89. ზაურ მელაშვილი — ლექსები
93. ნუგზარ კოხტაშვილი — ლექსები

ახალი სახელები

97. ანა მხეიძე — არჩევანი მშ... მოთხრობა

რუსთაველის ნაპვლებზე

118. სოკრატ სალუშვაძე, გივი საყვარელიძე — წამალთ-
მცოდნეობისა და მკურნალობის საკითხები „ვიფ-
ხისტუკოსანში“

წერილები

125. კორნელი ღანელია — ქართული სამედიკო ენის
სათავეებთან
139. სპეტლანა ორლოვა — ინფორმაციები, ვინ არი-
ან და საიდან მოვიდნენ ისინი?

ხელოვნება

150. ლავროვ ანდრეასოვი — ნათელა ნანკოვილი
155. ავთანდილ ვარტაგაძე — გარდასახვა
159. კულტურული ცხოვრების ქრონიკა

მთავარი რედაქტორი მორის ფოცხველი

სარედაქციო კოლეგია:

ჭაბუა ამირაჯიბი,
გივი გეგეჭორი,
გურამ გვარდნიშვილი,
რისმაზ გორდენიანი,
გიორგი გუგულია,
ნოდარ დუმბაძე,
მერაბ ელიოზიშვილი,
იოსებ ორლოვიჩი,
ედუარდ მენაბდე,

მთავარი რედაქტორის
მოადგილე
ოტია პაჭკორია,

გურამ თანუაშვილი,
ნუგზარ შატაძე,
ჯანსუღ ჩარკვიანი,
გივი ქნელიაძე,
ნუგზარ წერეთელი,
თამაზ წიგნაძე,
ტარიელ ტანუაშვილი,
რაქო ტიშჩილი.

ზკინის თეატრი

რომანი

2

ელოდებოდნენ, არკი იცოდნენ — რას. საერთოდ არ იცოდნენ, რისი მოლოდინი უნდა ჰქონოდათ და მაინც ელოდებოდნენ, უიმედოდ, ურწმუნოდ, უმოქმედოდ, რადგან რაც თავი ახსოვდათ, სულ ასე ელოდებოდნენ რალაცას, რალაცას, რისი სახე და სახელი უფრო ადრე დავიწყებოდათ, ვიდრე მოლოდინის უაზრობას შეიგრძნობდნენ; მაგრამ მეტნაკლებად გარკვეული, მეტნაკლებად ჩამოყალიბებული და უარესად პიროვნული მოლოდინიც არსებობდა, პირადულ მოლოდინთა მთელი ნაირსახეობა; მაგალითად, კონტრაბანდისტი ბნელ ღამეს ელოდებოდა, ჩინოვნიკი—ჩინის მომეტებას, მეძავი—უცხოურ გემს, ხოლო დარია—დედობას. სხვა-მხრივ ყველაფერი ძველებურად გრძელდებოდა. მელისა საქათმეს იცავდა, მგელი — ფარებს. წამებულის ლაფში ეგდო, წამებულის გვირგვინი მლიქვნელს ედგა თავზე: მბრძანებელმა ჩემზე ად-

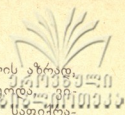
რე სხვას ჩამოართვა ხელიო. სემიპალატინსკი ილია ნაკაშიძე პოლიტიკურ პატიმრებს „მრავალუამიერს“ ასწავლიდა. პოლიცემისტერს თბილისელი მსახიობის ჯავრი კლავდა, პოლკოვნიკ ვეზირიშვილს — თბილისელი მსახიობის ცოლისა. ზღვაში ქვიშა ილეოდა, ცაში ვარსკვლავი. მაცდუნებელ ფეხს ისევ გზიდან გადაჰყავდა კაცი. მაცდუნებელი ხელი ისევ თავისთავად ეტანებოდა სხვისას. მაცდუნებელი თვალი ვერაფრით ვერ გამძღარიყო. ხალხში ცოდნის წყურვილი იღვიძებდა: იქნებ გავიგოთ, რა ამბავია ჩვენს თავს, რატომ ხდება ასეო. სახალხო აუდიტორიებში წინასწარ შედგენილი და მკაცრად შეზღუდული სიებით იგზავნებოდა წასაკითხი წიგნები, უფრო ბროშურები: „კოლუმბი და ამერიკის აღმოჩენა“, „წითელას აცრა“ თუ „ჯვაროსნული ომები“. სამაგიეროდ, „ცნობის ფურცელის“ ტირაჟმა ცხრა ათასს მიაღწია, ხოლო ცოტა უფრო მოგვიანებით, იაპონიის ომის დროს, ცამეტ ათასსაც გადააჭარბა. ძლიერნი ამაქვეყნისანი

გაგრძელება. დასაწყისი იხ. ჟურნალი „ცისკარი“ № 1.

პ. მარჭის ხატ. ზაქ. სსრ
ბიბლიოთეკა
ბაზალთოთიკა

გულისფრიალით გამოდიოდნენ შინიდან და სამსახურშიც გვიანობამდე ითრევდნენ ფეხს, ოსკარ შმერლინგი ქუჩაში არ გველოდებოდეს თავისი აპარატივით, მაგრამ როგორც არ უნდა ეფრთხილათ, „ცნობის ფურცლის“ სურათებიან დამატებაში მაინც ჩნდებოდნენ მათი შემკრთალი, დაბნეული სახეები, გაზეთსა თუ გაშლილ ქოლგას ამოფარებულნი. ამგვარი „კარიკატურები“ კიდევ უფრო ზრდიდნენ ხალხის ინტერესს გაზეთისადმი და, აქედან გამომდინარე, საერთოდ ყველიაფრისადმი, რაც მათ გარშემო ხდებოდა. დრო კი გადიოდა. ცხოვრება დულდა და გადმოდულდა. ხისფეხა კოსტა იცინოდა: ცხოვრება თეატრიაო, და — არაფერი გამომჩნესო — დილიდან საღამომდე გაუძმრევლად იჯდა უკანალოთ გადაპრიალებულ ჯორჯოზე, თავისი სარდაფის კიბესთან; ხის გაბზეკილ ფეხზე სარეცხივით გადაეფინა ასო-ასო ამოკეცილი გაზეთი და ობობის მოთმინებით ელოდებოდა, როდის გადაწყდებოდა ზედ ფიქრში გართული გამეღეული, როდის მიეცემოდა ვილაკასთან გამოლაპარაკების საშუალება. უზომოდ კმაყოფილი იყო საკუთარი ბედისა. ცხოვრების თეატრიდან გამომქეცებულად კი არ თვლიდა თავს, ხეობობის გამო, არამედ ცხოვრების თეატრის უფლებამოსილ, „ბილეთიან“ მაყურებლად, რამდენადაც (თვითონ ამბობდა ასე) თავადვე მოეკვება მაცდუნებელი ფეხი, რომელიც „სცენისკენ“ ექაჩებოდა, სხვათა გამართობად უპირებდა გადაქცევას, იმან კი მოიკვება, „სცენას“ „დარბაზი“ ამჯობინა და არაფერი წაუგია (ამასაც თვითონ ამბობდა), თუნდაც იმიტომ, „სცენა“ ყოველწუთას რომ იცვლებოდა, „დარბაზში“ კი, მართალია ერთფეროვანი, მაგრამ მყარი, საიმედო სიმშვიდე სუფევდა: მზე სასიამოვნოდ აცხუნებდა, ქაფურის ხეზე ჩიტები ჟივჯივებდნენ, სარდაფიდან შემწვარი თევზისა და მოხალული მზესუმზირის თბილი სუნი ამოდიოდა;

და ბოლოს, მისი მოთმინების ბადეშიც აუცილებლად გაეხვეოდა კიბეა, სადაც ღიმიტით, სისხლივით წითელ ფარფლავა იმისთვის, თუკი რამე იცოდა ახალი, სხვათა თუ საკუთარი. ღიმიტრის იმდენად ეცოდებოდა ხისფეხა კოსტა, არასოდეს აუვლია უბრად გვერდი, თუმცა, უნდოდა თუ არ უნდოდა, უნებურად მაინც უნდა შეჩერებულყო, შეყოვნებულყო, რადგან კოსტა თავისი ხის ფეხით ლამის მთელ ქუჩას კეტავდა, შლაგბაუმივით, და ღიმიტრიც, თავისი მორღებულობის წყალობით, შლაგბაუმზე თავჩამოდებული ძროხის მოთმინებით ელოდებოდა, როდის ჩათავდებოდა, როდის ჩაივლიდა კოსტას ცნობისმოყვარეობის მატარებელი. ღიმიტრამ არ იცოდა, როდის ჩამოსახლდა კოსტა ბათუმში, ოდესიდან დაბრუნებულს უკვე აქ დაუხვდა და პირველსავე ღღეს ძველი ნაცნობივით დაუძახა: სადა ხარ, კაცო, რით ველარ განათლდი აქამდეო. არც ის იყო გამორიცხული, სარდაფის ნესტსა და წყვედიად რომ ამოეზარდა იგბ, სოკოსავით, ღიმიტრის ჯიბრზე, ღიმიტრის გასამწარებლად, რადგან მართლაც რომ მისკილივით ჰქონდა იძულებითი გულისხმიერების გამომჟღავნება ამ ხისფეხა ბრძენის, წინასწარმეტყველის, მისნის მიმართ; და ისიც თავს ვალდებულად თვლიდა, აეტანა ეს ყოველდღიური „განსაწმენდელი“ თავისი პატარა სამოხის წინ. ცხოვრება კი გრძელდებოდა, ვინ იცის, რამდენჯერ დაკნინებული, გალახული, გაწბილებული — იხტიბარს არ იტეხდა და ძველებურად დულდა და გადმოდულდა. სახლიც იგივე იყო: ერთსართულიანი, კრამიტით დახურული, წყალქვეშა ნავივით ჩაძირული ხასხასა სიმწვანეში. მაგრამ ახლა უფრო საყვარელი, უფრო ძვირფასი, უფრო გასაფრთხილებელიც, რადგან იმ სახლში ახალი სიცოცხლე იზრდებოდა ახლა, ნატო იზრდებოდა, ყვავილივით ჩუმად და შეუმჩნევლად. არც სტუმრების გაუთავებელი ჟრიაბული უშლიდა ხელს და არც არავინ წამოვადებდა საწოლიდან,

სანახევროდ მძინარეს, რათა ვილაც და-
მთხვეული ოფიცისთვის კალთაში
ჩაესვათ. დარია რომ მშობიარობდა, დი-
მიტრი ეზოში იდგა, თავსმაში, და რა-
ტომღაც ის შემზარავი ღამე ასხენდე-
ბოდა, თეთრად რომ გაათია დარიას
მოლოდინში. წვიმას თქარათქუთი გაუ-
დიოდა ქოლგაზე, დიმიტრი კი, სიკე-
დილის გამოცხადებას ელოდებოდა გა-
ნუწყებულად, რადგან დარწმუნებული
იყო, სიკედილი აუცილებლად მოვი-
დოდა და თავის „ლიმონს“ მოიკითხა-
და, ერთხელ უკვე გამოწუწნილს, ჯერ
კიდევ იქამდე, ვიდრე „ლიმონი“ ქვე-
ყანას მოეკლინებოდა, წინასწარ დაბე-
ვებულს და დიმიტრისგანაც წინასწარ
განწირულს იმ შემზარავ ღამეს, რადგან
მაშინ დარიას სიცოცხლე იყო საფრთ-
ხეში, დარია გაცილებით ახლო იყო
სიკედილთან, ვიდრე ის, ვინც ჯერ კი-
დევ არ არსებობდა და ვისაც ვერაფ-
რით დაიცავდა სიკედილისგან, ვერც
სიტყვით, ვერც თოფით, ვერც ფუ-
ლით... ვერაფრით, რადგან არ იყო, არ
არსებობდა, არც ხელი ჩაევლებოდა,
არც თვალი. ახლა კი, წუთი-წუთზე
უნდა მოვლენოდა ქვეყანას, არაფრის-
გან, არარაობისგან, და გლუვი, ყვით-
ლად მბზინავი ნაყოფივით გამობმოდა
ცხოვრების ხეს, უფრო იოლად რომ
შესძლებოდა სიკედილს იმისი მოწყვე-
ტა. დიმიტრი სიმწრის ოფლში იწურე-
ბოდა, წვიმა შხუილით, თქარათქუთით
ემსხეროდა ქოლგაზე, ბნელში, წვი-
მით გაყვანილი, წვიმით დამძიმებული
ხეები ბზინავდნენ, სახლიდან კი ჩამიჩუ-
მი არ ისმოდა. არაფერი არ ისმოდა,
წვიმის შხუილისა და თქარათქუთის მე-
ტი. ხოლო როცა აივანზე ბებია ქალი
გამოვიდა, მკლავებდაკაიწებული, და
სიცილით დაუძახა: ქალიშვილი მომი-
ლოცავსო, დიმიტრის უარესად შეეშინ-
და (ოხ, ღმერთო და ბუნება! რატომ
ჩაუდგით ადამიანს ასეთი მდაბალი სუ-
ლი!), რადგან ერჩია, თავიდანვე მკვდრად
შობილიყო მისი ქალიშვილი, ვიდრე
მერე მოკვდომოდა, მერე, როცა შეეჩ-
ვეოდა, შეიყვარებდა, როცა მისი გუ-

ლის გულად, მისი სიცოცხლის აზრად,
მიზნად, გამართლებად იქცეოდა. ვი-
დრე ახალ ელდად, ახალ საფეხი-
ლად და ახალ სატანჯველად მიემატე-
ბოდა. „სიცოცხლიაო“ — ჯერ კიდევ
ეზოდან დაუძახა ბებია ქალს. „რას
ჰქვია, ცოცხალია, — გაიცინა ბებია
ქალმა. — ახლავე რომ ზღვაში გადააგ-
დო, არაფერი მოუვაო“. მაგრამ მშო-
ბიარობამ ისე დაასუსტა დარია, კოვზს
ვერ იპერდა ხელში. დედის უძლურო-
ბა, რა თქმა უნდა, შეილზეც გადადიო-
და, და დიმიტრიმ აღარ იცოდა, რა
ცეცხლში ჩავარდნილიყო: გამოწუწ-
ნული ლიმონის სიმყავით თვალმოკუ-
ტული სიკედილი ელანდებოდა განუწყ-
ვეტლივ. „ჩემი ბრალია, ყველაფერი
ჩემი ბრალიაო“ — შფოთავდა, უნებ-
ლიე ცოდვით გულდამდღურული. „სი-
მშვიდე და კარგი კვებაო“ — ერთნაი-
რად იძახდნენ ექიმები, მაგრამ დიმიტ-
რი ისე იყო შეშინებული, წარმოუდ-
გენლად მიაჩნდა, ასე იოლად თუ შეიძ-
ლებოდა ამ განსაცდელიდან გამოსვლა:
სიმშვიდითა და კარგი კვებით. ექიმებმა
ხომ არ იცოდნენ, ვისთან ჰქონდა იმას
საქმე? მაღე ისე მოაბეზრა ყველას თავი,
ზურგს უკან დასცინოდნენ კიდევ:
რა მოხდა, პირველად ხომ არ მოილო-
გინა ქალმა, ანდა მართო ეგ ხომ არ
არის მამაო. იცინოდნენ, თავს იქცევდ-
ნენ, ხან რას ურჩევდნენ და ხან რას.
ისიც ყველას უჯერებდა, არ შეეძლო
არ დაეჯერებინა, რადგან არც განსჯის
თავი ჰქონდა, არც დრო; ყველაფერი
უნდა ეცადა, ვალდებოდა იყო, ორმა-
გად ვალდებული, როგორც ქმარი და
როგორც მამა. ერთმა თივისა ხორ-
ცი ურჩია, უებარი წამალია უძლურო-
ბისო, ოღონდ თიკანი სამი თვისა უნ-
და იყოს, ხოლო დაკვლამდე წყალი უნ-
და ასვთ და არბენინოთო. სხვა დროს,
შეიძლება, თვითონაც გასცინებოდა ამ-
გვარ „წამალზე“, მაგრამ ახლა სიცი-
ლისთვის არ ეცალა. განსაცდელში ჩა-

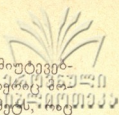
მთარ ზილამე

რაინის თეატრი

ვარდნილი ადამიანი ეჭვიანი კია, მაგრამ ყოველთვის თავის სასარგებლოდ ექვდება: იმას კი არ იტყვის — ხომ შეიძლება, მატყუებდნენო, არამედ — ხომ შეიძლება, მართალს მეუბნებოდნენო. ასეთია ადამიანის ბუნება. დიმიტრიც ჩვეულებრივი ადამიანი გახლდათ და ხისფეხა კოსტამ რომ უთხრა, ზემოხეთის თიკანია განთქმულიო, იმავე დღეს ზემოხეთში ამოჰყო თავი. საჯავახომდე მატარებლით ჩავიდა; საჯავახოდან ბერძნის წყარომდე დილითანს გაჰყვა; ბერძნის წყაროდან ზემოხეთამდე კი — ურემს აედევნა, და მეურმესთან ლაპარაკში, როგორც იქნა, გალია გაჭირვებული კაცის ჯიბრზე ერთითად დაგრძელებული გზა. მაგრამ სოფელურმა სიმყუდროვემ მაინც დაამშვიდა ცოტათი. რაღაცნაირად დაიმედებული მიაბიჯებდა ურმის გვერდით. გულზე მალამოდ ეცხებოდა მოლაცხაყებული ურმის ჭრიალიც, ხარების ხენწეა და მეურმის ხალისიანი, მოსწრებული სიტყვა-პასუხიც. ცხვირში სასიამოვნოდ უღიბინებდა გახვიტული ხარებისა და თბილი, ორთქლიანი ფუნის სუნი. ურემი კი, ნელა, აუჩქარებლად მიჭრიალებდა ხელუხლებელ, დაბურულ სიმწვანეში, გვიმრის ზღვაში, აწწლის გვირაბებში და შემაშფოთებელზე მეტად საწყენი და დამასვედიახებელი იყო, ათასნაირი განსაცდელი და სიკვდილი რომ არსებობდა ამ ქვეყანაზე. „მოგაციდიან კი არა, თუკი წაიყვანთ, მადლობასაც გეტყვიან, გადაგვჭამა, აგვიკლო, ბატონოო“ — ეხუტებოდა, გულს უკეთებდა მეურმე, თუმცა თვითონ, ასე იოლად ვერ შეელოდა ალბათ საკუთარ თიკანს, შვილივით გაზრდილს, შვილებში გარეულს. ვინ იცის, ლაპარაკისას, სულ ის ედგა თვალიწინ, იმას ეფერებოდა გლახურად, თავისებურად, და რაც არ უნდა დაღლილი დაბრუნებულიყო შინ, მაინც შლეგივით გაიჭრებოდა საძებნელად, ადგილზე რომ არ დახვედროდა იგი. ასე რომ, როცა სოფელში ხმა გავარდა, სულზე მეტად ჭირდება ამ მორცხვსა და მორიდებულ კაცს

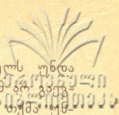
თიკანო, ცეცხლი წაუთქვამს თიკოს ფასი დაადეს, ხორცი დაადეს, ტყავი ცალკე, შიგანი და თავფეხი ცალკე. დიმიტრი დაბნეული, ნირწამხდარი ილიმებოდა, ხელებს იფშენებდა და შევაჭრებაც ეუხერხულებოდა, თითქოს ამოდენა გზა იმათი გულის მოსაგებად გამოეცხო მხოლოდ, იმათი თიკნის შესაქებად და იმათ წინაშე ბოდიშის მოსახდელად; მაგრამ, სხვა თუ არაფერი, ფული უკან დასაბრუნებლადაც ჭირდებოდა, და აღარ იცოდა, როგორ გამოძვრალიყო ამ უხერხული მდგომარეობიდან, როგორ არ გაენაწყენებინა მის გაუბედავ ძახილზე გამოჩენილი მასპინძელი, რა მოეფიქრებინა ისეთი, ერთდროულად, ისიც კმაყოფილი რომ დარჩენოდა და არც თვითონ დაბრუნებულიყო ხელცარიელი. „მაშინ, იქნება, ნახევარი მაინც მომყიდოთო!“ — კი არ ევაჭრებოდა, ევედრებოდა თიკნის პატრონს. „კი მაგრამ, ნახევარს რა ვუყო, ხომ ჩამაკვდა ხელში, მეორე ნახევარზე დარდიო“ — იღრიჭებოდა თიკნის პატრონი და დიმიტრიმ პირველად მაშვეხებად სასიმილდეს ბოძზე გამომხეულ თიკანს, არა როგორც „წამალს“, არამედ, როგორც ცოცხალ არსებას, რომელსაც თავისი ცხოვრება ჰქონდა, დარდიც შეეძლო და სიკვდილიც. თბილი, გულისამაჩუყებელი სევდა დაეუფლა უცებ; იგრძნო, გაცილებით დიდი ბოროტება, გაცილებით დიდი სულისწაწყმედა რომ იყო ამ პატარა, სულელი არსების მოკვლა, ვიდრე ეგონა. მიხვდა, ამ პატარა, სულელი არსების მოკვლის უფლებაზე რომ ვაჭრობდნენ ისა და თიკნის პატრონი, და იმასაც მიხვდა, როგორი სულმდაბლები, უსვინდისოები და უგულოები იყვნენ ორივენი, როგორი თავკერძები, რადგან ერთი მკვლელობის უფლების გაყიდვას ცდილობდა, მეორე კი — ყიდვას. თიკანი მშვიდად იდგა და ათასში ერთხელ. თითქოს თავისთავად თუ შეუთრთოლდებოდა პატარა, აბზეცილი კული. ამათკენ არც იყურებოდა, ვითომ არც მესმის და არც მინდა მესმოდეს თქვენი ლაპა-

რაკიო. მერე დიმიტრი იმის წინ იყო ჩაცუტული და თუნუქის ძირგახვრეტილი ჯამიდან წყალს ასმევდა. ნახვრეტზე ხელისგული ჰქონდა ამოფარებული, მაგრამ წყალი მაინც ეპარებოდა და პიჯაკის სახელოში ჩასდიოდა. მკლავი იდაყვამდე დასველებოდა. „შე საწყალო. შე სულელო. შე საწყალო. შე სულელო“. — ენის ჩლექვით იმეორებდა განუწყვეტლივ. თიკანი დიდი, წყლიანი, ადამიანური თვალებით უყურებდა და ტალახში ჩაცუტულ დიმიტრის ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს ნელა, შეუმჩნევლად, ვერაგულად ეპარებოდა მიწა ფეხქვეშ; თითქოს გახვრეტილი ჯამიანად, თიკნიანად, სასიმიინდიანად, თიკნის პატრონიანად, თიკნის პატრონის ჯალაბიანად — ჯარგვალის წინ გამოფენილნი, გაოცებულნი რომ იყურებოდნენ იმისკენ — სადღაც მისრიალებდა, მიცურავდა, მაგრამ კი არ ეშინოდა, სიამოვნებდა ეს, სიმთვრალისა და გაბრუების მსგავსი შეგრძნება. დამბულობისგან ჯამიანი ხელი უცახცახებდა, გაოფლოლი პერანგი ზურგზე ეწებებოდა, უხერხულად იყო ჩაკუნცხული, მაგრამ არც მუხლსა შლიდა და არც ხელს უნაცვლებდა ჯამს, რადგან სწორედ ის სიამოვნებდა, რაც მის ხორცს აწუხებდა, აბუხებდა, აშეშებდა, აბითურებდა. საკუთარი თავი ეზიზღებოდა, რადგან ერთდროულად და ერთნა. ირი ძალით უნდოდა თიკნის გადარჩენაცა და დაკვლაც; არავინ არ ეცოდებოდა იმ წუთას ისე, როგორც ეს უსაზღვროდ გულუბრყვილო და უსაზღვროდ ცოცხალი არსება, და იმავე დროს, ერთი სული ჰქონდა, როდის გამოუსვამდა დანას, როდის გაატყავებდა, როდის აქნიდა, როდის ჩაიდებდა ტომარაში და როდის გააძუნძულებდა შინისკენ. „ადამიანზე დაუნდობელი მხეცი არ გაუჩენია ღმერთსო“ — სიკვდილის წინ ანდობდა თავის ყველაზე დიდსა და შემზარავ აღმოჩენას, ყველაზე უგუნურ ცხოველს, თითქოს რაკი ის ერთბაშად გაიგებდა იმას, რის გასაგებადაც თავად ხანგრძლივი ცხოვრების

გზა გამოველო, არა მარტო მიუტევებდა მკვლელს, არამედ მაღლიფობდა კვდებოდა, რადგან იმაზე მეტს, რაც ახლა გაევგო, მაინც ვერაფერს გაიგებდა, გინდაც ათი სიცოცხლე ეცხოვრა და ბუნებრივი სიკვდილით მომკვდარიყო ათგზის, მისი საყვარელი სიმიინდისა თუ ვაზის ძირას. თიკანს ვერცხლის ძაფივით ბრჭყვიალა ნერწყვი ეკიდა დრუნჩხვ და დიმიტრიმ ხელით მოსწვინდა, როგორც ბავშვს. თიკანი თითზე წაეტანა, დიმიტრისთვის მოულოდნელად ღონიერი და მკვრივი ტუჩებით. დიმიტრის საცოდაობისგან გული მოერღვა, ნერწყვი გაეჩხირა სასულეში, რალაც მშობლიური, მარადიული, ოდესღაც, ბალღური უგუნურობის ქამს განცდილი, მოულოდნელად, ერთბაშად ამოეფოფრა სულის იდუმალი წიაღიდან, როგორც ცეცხლზე შემოდგმული რძე. წინ გადახრილმა, თითი რომ არ წაერთმია თიკნისთვის, ცალ მუხლზე ჩაიჩოქა ტალახში. თიკანი კი გამალებული წოვდა თითს, როგორ დედის ჯიქნს, და დიდი, წყლიანი, ადამიანური თვალებით ამოსცქეროდა, თითქოს კმაყოფილი, თითქოს ბედნიერი, თავისი ცხოველური გულუბრყვილობის, ნდობის, განურჩევლობის წყვილიადიდან. დიმიტრი მხოლოდ მაშინ გამოერკვა, თიკნის პატრონმა ცარიელი ჯამი რომ გამოართვა ხელიდან და უთხრა: კიი ახლა, რა გატირებს, ვის გაუგონია ამხნის კაცის ტირილიო. დიმიტრის შერცხვა. სახეზე მკლავი გადაისვა და წამოდგა. მღელვარება რომ დაეძალა, ტალახიან მუხლს იწმენდდა ხმელი წკირით. თვითონაც ვერ ამჩნევდა, წკირი ოთხი თითით რომ ეჭირა. თიკნის გამოწოვილი თითი ნატყენივით გაეშვირა, გამოეცალკეებინა დანარჩენი თითებისგან, თითქოს უფროხილდებოდა, თიკნის ნერწყვით ჯერ კიდევ სველს, ჯერ კიდევ დაბუჟულს, და ნაძალადევად იცინოდა: ცოტას მორჩა, შემჭამა ამ მამაძალდამო.

ოთარ ზილაძე
რაინის თეატრი

ყველაფერი თავიდან შესაქმნელი გა-
გიხდეს. სულის მოთქმა, არა მარტო გა-
დატანილის დავიწყებას გულისხმობს,
არამედ შექმნილით ტკბობასაც; ხო-
ლო „ტკბობა“, თავის მხრივ, არა მარ-
ტო ძალასა და ზალისს გიბრუნებს,
არამედ ერთხელ კიდევ გარწმუნებს,
რომ იმისთვის, რაც წლობის მანძილზე,
წვეთწვეთობით, ნამცეც-ნამცეც მო-
აგროვე, შეაყოწიწე, შეჭქმენი — ნამდ-
ვილად ღირდა წვალება, ნამდვილად
ღირდა ყოველ დღე ერთი და იგივე
საქმის კეთება, თუნდაც წინასწარ ჯვარ-
დასმული სიცოცხლის დაცვა და გამარ-
თლება, მოკლედ, ყველაფერი, რაც უკ-
ვე გადაიტანე და რაც ჯერ კიდევ გა-
დასატანი გაქვს. ასე ფიქრობდა ცხელ
წყალში ფეხებჩაყრილი დიმიტრი, რო-
მელსაც მისივე შექმნილი ადამიანები
და საგნები ეხვია გარშემო, და ცხელი,
წებოვანი ორთქლის ზვირთებში გახ-
ვეული, მართლა ჰგავდა რომელიმე
შუმერულ ლეთაებას, საკუთარ არსე-
ბაში ჩანთქმულს, ჩაკარგულს, რაღა-
ცაზე გამწყალსა თუ რაღაცაზე ღრმად
ჩაფიქრებულს. სკამის ზურგზე ბუსუ-
სიანი, ღუნღულა პირსახოცი ეკიდა;
ნავთქურაზე ჩაიდანი დუღდა, გაცოფე-
ბული არაკუნებდა ხუფს — მეტი აღარ
შემიძლია, გადმომიღეთ ცეცხლიდანო;
ღარიც იქვე ტრიალებდა — ცხელი
წყლის ჩმატება თუ დასჭირდებოდა
ქმარს, ანდა პირსახოცის მიწოდება.
„სი. სი. სიიი-მეთქი, მადმაზელ!“ —
ისმოდა დიდი ოთახიდან მუსიკის მას-
წავლებლის ხმა; და როცა პატარა ნა-
ტოს ჯერ კიდევ სუსტი, ჯერ კიდევ გა-
უბედავი თითის ქვეშ, ბუდიდან გადმო-
ვარდნილი ბარტყივით, დაიწვილებდა
კლავიში, ბედნიერი ცოლ-ქმარი, რატო-
მღაც ღიმილით გადახედავდა ხოლმე
ერთმანეთს.

მაგრამ, მათდა სამწუხაროდ, ქვეყა-
ნაზე უფრო მნიშვნელოვანი ამბები
ხდებოდა. მუშათა გაფიცვები ახლა
მთელს იმპერიაში ჩვეულებრივ, ლამის
ყოველდღიურ მოვლენად იყო ქცეული.
იმპერია ომს აპირებდა. სხვა გზა არც

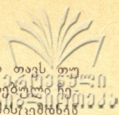
ჰქონდა: რომელიმე მეზობელს უნდა
მიხტომოდა, თავისიანებს რომ წაეგლე-
ლიჯათ. „თავისიანებში“, რასაკვირ-
და, საქართველოც იგულისხმებოდა.
(ოხ, ეს ველური, მოურჯულებელი,
ყბადალებული საქართველო! აი, რა მოს-
დევს სიკეთესა და ღმობიერებას! ჯერ
თეატრიო, მერე ეურნალიო, გაზეთიო,
სკოლაო... ახლა კი რესპუბლიკობაც
მოინდომა!). საქართველოც წიკზე იღ-
ვა. აქაც განუწყვეტლივ შემოჰქონდათ
იარაღი საზღვარგარეთიდან. აქაც იბრ-
ძოდნენ, ერთიანდებოდნენ და ითიშე-
ბოდნენ პოლიტიკური პარტიები: სო-
ციალ-დემოკრატები, სოციალ-ფედერა-
ლისტები, ანარქისტები, ესერები... გუ-
რია უკვე ცეცხლში იყო გახვეული.
მოსკოვში, პეტერბურგში, კიევში,
ჰელსინკსა და ვარშავაში ქართველი კა-
ცი რომ გამოჩნდებოდა, მაშინვე გუ-
რიის ამბებს ეკითხებოდნენ. იასნაია-
პოლიანაში მოღუშული ტოლსტოი გუ-
ლისყურით უსმენდა ქართველ სტუ-
მარს, მიშო ყიფიანს. ხოლო, ამასობაში,
იმპერიის გაცუღლუბებული გენერ-
ლები ზედიზედ იღებდნენ არარსებულ
ციხე-სიმაგრეებს აზიის თვალწვიდე-
ნელ ტრამალებში. არც პეტერბურგი
უგვიანებდა ჯილდოსა და დიდებას,
იმასაც ჭირდებოდა გმირები, ხოლო
ვინმე თუ გაბედავდა და ამხელდა —
ჩაქოლავდნენ, რაღას არ დასწამებ-
დნენ — ეგ პოლონელი ან ებრაელი იქ-
ნება და იმიტომ თათხავს იმპერიის საუ-
კეთესო შვილებსო. იმპერატორს უბ-
რალო სერთუყი ეცვა. ხელში უბრალო
ქული ეჭირა. აგარაკზე მზე მოჰკიდე-
ბოდა. საშუალოზე დაბალი, ქერათმი-
ანი, ცისფერთვალება — მორიდებულ
სტუმარს ჰგავდა. გაჯგმვულ კაპიტანს
წმინდა გიორგის ჯვარზე თითი მიაღო
და ჰკითხა: ტყვია მოგხვედრიათო?
„დიახ, თქვენო აღმატებულებავ“ —
იყვირა კაპიტანმა. „გეტყინათ?“ „არა,
თქვენო აღმატებულებავ“ — იყვირა

ოთარ ზილაძე
რკინის თიხარკი

კაპიტანმა. „შეგეშინდათ?“ „არა, თქვენო აღმატებულებავ“ — ისევ იყვირა კაპიტანმა, სხარტად, დაუფიქრებლად. იმპერატორი სამხედრო მინისტრს მიუბრუნდა და კი არ უბრძანა, კი არ უთხრა — თხოვა: ჩინი მოუმატეთო. და აი, გაპოლკოვნიკებული კაპიტანი იაპონიას დაეძგერა. „ჩვენთან არს უფალი“ — გალობდნენ ტაძრები. გაზეთები თავგამოდებული ფიცულობდნენ — წირვისას ბაირალი თავისთავად გაიშალა და აშრიალდაო; ეს კი იმის ნიშანია, გამარჯვება უსიკვდილოდ ჩვენ დავერჩებაო. მაგრამ გაზეთებს ხანდახან შემაშფოთებელი ცნობებიც ეპარებოდათ. ზედიზედ ამარცხებდნენ იმპერიის ძღვემოსილ არმიას, მიწაზეც და ზღვაზეც, პატარა იაპონელი ურჩხულები: ოიამა, ნოგი, ტოგო, კუროკი... (რა უცნაური სახელებია, არა? სასაცილო). პარაკლისი პარაკლისს მოსდევდა. „ჩვენთან არს უფალი“ — ისევ გალობდნენ მღვდლები. გალობდნენ ცალ მუხლზე დაჩოქილი, თავშიშველი გენერლები, პოლკოვნიკები, მაიორები, კაპიტნები, პორუჩიკები, ფელდფებელები, ეფრეიტორები. ხმელეთზე იმპერიის საუკეთესო გენერალი ინიშნებოდა მთავარსარდლად, ზღვაზე კი — იმპერიის საუკეთესო აღმზრდელი, მაგრამ ერთს მალევე უნდა დაეხია უკან, ხოლო მეორეს „მაკაეების“ ტყვეობა ელოდებოდა. „ვერ უყურებ, ამ ქონდრისკაცებსო“ — იძახდნენ, ცოტა არ იყოს, შემცბარი გაზეთები. ვერაფრით ვერ აბამდნენ იაპონელ ნელსონს. იმპერიის ძველ ესკადრას უკვე ოკეანის ფსკერზე ეძინა, ახლისთვის კი, ჯერ მხოლოდ გროვდებოდა ფული ურნებში. ხალხი უარესად იბოღმებოდა, ბრაზობდა, ქილიკაობდა: წვითა და დავითთ ორ კაპიკს ძლიერს ვშოულობ, ეგენი კი წყალში ყრიანო. ხალხი ცალკე იყო, ხელისუფლება — ცალკე. ერთი ალთას, მეორე ბალთას. მოსკოველმა სტუდენტებმა თურმე მისალოცი დეპეშაც კი გაუგზავნეს მიკალოს, ხოლო მთელი საქართველო აკაკის ლექსს

მღეროდა: ოი, ამას ვენაცვალდეთ. — ხმელთა კოსტა ფილოსოფოსობდა, ჟინის წარმეტყველებდა, მისნობდა: ის ღრთა, ჩემო დიმიტრი, ორმოს თხრიდე და შიგ მიძვრებოდე ცოლშვილიანადო; მერას მიყურებ, მე ისედაც სარდაფში ვცხოვრობო: ახლა რომ სისხლის წვიმები დაიწყება, წარღვნა და მეორედ მოსვლა მოგონილი იქნებაო. იმპერია შეშფოთებული იყო. იმპერატორის ყოველ განძრევაზე ტახტი უსიამოდ, სახიფათოდ კრაჭუნობდა საჯღამის ქვეშ. შეშფოთებული იყო, რა თქმა უნდა, ბათუმის პოლიციმესტიერიც; ყოველ ნაბიჯზე შეთქმულება ელანდებოდა: ნაცნობი ნაცნობს ვერ უჩერდებოდა ქუჩაში, მაშინვე თავის პოლიციელებს მიუქსევდა ხოლმე. უკეთეს დღეში არც პოლკოვნიკი ვეზირიშვილი გახლდათ: ჯარისკაცის რკინის მათლაფიდან ჰამდა, ჯარისკაცებთან ერთად, ეჭვი არ შეეპაროთ საჭმლის უფარგისობაშიო. მერე კი ინგლისურ მარილს სვამდა და ძლიერ ასწრებდა საპირფარეშომდე მირბენას. აღარ იცოდა, როგორ მოეგო ჯარისკაცების გული, კლუბიც კი გაუხსნათ ყაზარმაში, სადაც ჯარისკაცები კაპიკან ჩაის ყიდულობდნენ (მღელვარე უფასოდ ეძლეოდათ), შაშს თამაშობდნენ და ბალალაიკაზე უკრავდნენ. იმდენად ეშინოდა ჯარისკაცების სიმშვიდის დარღვევისა, გადამდგარ ოფიცრებს, რომლებსაც უკვე სამუდამოდ გაედგათ ფესვი „აღთქმული ქვეყნის“ მიწაში, ქათმებისა და ინდაურების მოშენებაც აუკრძალა: ჯარისკაცებიც უყურებენ იმათ პეპლობას და ზედმეტად ღიზიანდებიანო. თუმცა თავად, მაინც ვერ ღალატობდა ძველ, დაკანონებულ ჩვეულებას და ჯარისკაცს ცოლი რომ ჩამოაკითხავდა, ჯერ თავის კაბინეტში შეჰყავდა, კაპიკიანი ჩაით უმასპინძლებოდა, იქვე, მაგიდაზევე „პეპლავდა“ თითქმის ქვეყნის მეორე ბოლოდან ფეხით ჩამოსულს, დალილსა და დამტვერილ დედაკას და მხოლოდ მერე უშვებდა ქმართან. აი, ეს დაუოკებელი ულაცი, ტახტის

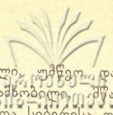

წაბაძვით, ჯარისკაცების გულის მოსაგებად, ახლა თავს იკატუნებდა, სიბერესა და უძლურობას იგონებდა და ბებრული ჩიფჩიფით ყოველდღე ახსენებდა ლარივით გაჭიმულ ჯარს ხელმწიფისათვის მიცემულ ფიცს, მამაშვილურად აფრთხილებდა, არ აპყოლოდნენ ეშმაკს, არ აპყოლოდნენ ვიგინდარა რევოლუციონერებს, რომლებსაც ღმერთიც ფეხებზე ეკიდათ და ხელმწიფიც, რომლებიც, თურმე, ტახტს არყევენ, მღვდელს კრეჭენ, ხატს აფურთხებდნენ, საფლავს ხნავდნენ, ბავშვებს ჰამდნენ და, თქვენ წარმოიდგინეთ, კეთილშობილ ქალიშვილებს ნაგანის ლულით აკარგვინებდნენ უბიწოებას. სანამ ვეზირიშვილი და ვეზირიშვილისნაირები ოინაზობდნენ, დროს იგებდნენ, ხელისუფლება გამაღბებული იქექებოდა მმართველობის ეანგიან სკივრში და ისევ ამოჰქონდა იქიდან ძველთაძველი, მრავალნაყადი ხერხები, მეთოდები, საშუალებანი: „პური და სანახაობა“, „დაყავი და იბატონე“, „მიუტისი ერთმანეთს“, „აუფრინე წითელი მამალი“, „დაპირდი და არ მისცე“, „გარყვენი და დასაჯე“, „გაღმა შეედავე და გამოღმა შეირჩინე“, „დაათვრე და ამღერე“, „დაათვრე და აცეკვე“, დაათვრე და დაათვრე და დაათვრე და დაათვრე. „ქასრები უკვე გზაშია, დღეს ყველამ ერთად უნდა დავლიოთ ჩვენი ხელმწიფის საღვთაძელო“ — იძახდა პოლკოვნიკი ვეზირიშვილი და თან ასი წლის ბებერივით სლუქუნებდა, ხენეშოდა, ოხრავდა, აცანცახებული ხელით ძლივსძლივობით ამოჰქონდა უბიდან ბლდადივით უშველებელი, ჭრელი ცხვირსახოცი და ნელა, გულისგამაწყალებლად ნელა იმშრალებდა „სველ“ თვალებს, სათითაოდ, ჯერ ერთსა და მერე მეორეს, ყველას რომ დაენახა, ყველა რომ დაენამუსებინა ამ „კეთილი“, „გულისხმიერი“, „მამასავით საყვარელი მოხუცის“ ცრემლს. ჯარი გაჭიმული იდგა, სარგადაყლაპულივით, გუნებაში ეცინებოდა პოლკოვნიკის ჯამბაზობაზე, მაგრამ არათფერი არ

უნდოდა, ერთი-ორი წუთით თავს თუ მიადებინებდნენ საღმე, აქოთებდნენ ჩემის გახდის უფლებას თუ მისცემს და მწარე თუთუნს გააბოლებინებდნენ. მაგრამ ჯერ წარმოდგენა გრძელდებოდა. დოლები ბრავუნობდნენ. პოლკის დროშა ურჩხულის კუდივით იფოფრებოდა პაერში. „ყველამ აკოცოს. ნებას ვაძლევ. დღეს განსაკუთრებული დღეაო“ — მოწყალებას იღებდა პოლკოვნიკი. დროშა კი ნელა მოიკლაცნებოდა, ტკაცუნბოდა, ბუბუნებდა. ჯარისკაცები ჩოჩქოლობდნენ. თითქოს მართლა საჩუქრები უნდა დაერიგებინათ იმათთვის. პირჯვარს იწერდნენ, იხოქებდნენ, კოცნიდნენ აფრიალებული დროშის კალთას, ზოგი მართლა, ზოგი ვითომ, მაგრამ პოლკოვნიკი ვითომ ვერაფერს ამჩნევდა, ბებრულად ასავსავებდა თავს და ხრინწიანად ყვიროდა: ვინ ვატირე მე ჩვენი მტრისაო. „დე-და!“ — სკექდა ჯარი. „კიიიიდე?“ — ქათამივით იგრეხდა პოლკოვნიკი კისერს, თითქოს უკეთესად რომ გაეგონა ჯარის პასუხი. „ცო-ლი!“ — სკექდა ჯარი. „კიდე, კიიიიდე?“ — მაღა ეხსნებოდა პოლკოვნიკს. „გვარ-ში-გა-სა-თხო-ვა-რო!“ — ხსარტად, მხედრულად უმარცვლავდა ჯარი. მაგრამ ველარაფერი შეაჩერებდა წლობით, საუკუნოობით დაგროვილ რისხვას, სიძულვილს, შურისძიების სურვილს, ეინს, მოთხოვნილებას. იმპერიის თავზე საავდრო ღრუბლები იგრაგნებოდნენ. „ძირს მეფე და მაღლა მუშაო“ — გუგუნებდნენ ჯურღმულები, სარდაფები, დილეგები. საძირკველი ირყეოდა. საფლავებში კუბოები სკდებოდნენ. ყურმოჭრილი მსახურები ამოდ ქოლავდნენ სასახლის სარკმლებს — მიწისძვრის, ქარიშხლის, წარღვნის მაუწყებელი გუგუნე მაინც აღწევდა სასახლეში. ნელა, ზოზინით, უხალისოდ თენდებოდა სისხლიანი კვირა, მაგრამ მისი წითელი გამონაშუქი ერთბაშად გადასწვ-

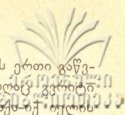
მთარ ზილაძე

რაქინის თეატრი

და მთელს იმპერიას. ისევ უნდა გავარდნილიყო თოფი და ისევ გავარდა. ბათუმი ბარკადებით მოიფინა. ჭრიდნენ ელექტრონის ბოძებს, ხეებს; ახლომახლო სახლებიდან ავეჯს ეზიდებოდნენ; ტომრებს მიწით ავსებდნენ (გამოადგათ თბილისელი მსახიობის მაგალითი). სამი დღე ქალაქი მუშების ხელში იყო. თბილისიდან ბრძანების მოლოდინში, სამი დღე ათრობდა და აქეზებდა ჯარს პოლკოვნიკი ვეზირიშვილი. ბრძანებამაც არ დააყოვნა და — „ძმებო, არწივებო, არ დაზოგოთ ტყეებიო“ — აჭიხვინდა ძველებურად მხნე და გაუტეხავი — ულაყზე ამხედრებული ულაყი. „მოვდივარ, გამაგრდით“ — ეძახდა ალიხანოვი და ცასა და მიწას მოაბნელებდა. წიფიდან ზესტაფონამდე, რკინიგზის ორივე მხარეს, გაპარტახებული, გადაწყვარი, გაუპატიურებული სოფლები ბოლავდა. „აღწერაც გვიჭირსო“ — წერდა „ცნობის ფურცელი“. მთვრალი ყაზახები დაწოკებულ ბარკადებზე ახტუნებდნენ ოფლში გახვითქულ ცხენებს. გვამებს ყაზარმის დროგებით ეზიდებოდნენ. დაჭრილებს კონდახით უჩეჩქავდნენ თავს. სისხლის გუბებზე მშვიდი ძაღლები სვლებდნენ. მძორის სუნით გაციფებული კატები სახლებში უვარდებოდნენ ხალხს. ხოლო რესტორან „ფრანკიაში“ თავად პოლიცემისტერი ხელმძღვანელობდა ალიხანოვის საპატრისაცემო სუფრის მორთვა-მოკაზმვას. „ისა. ფუი, დასწყევლოს ღმერთმა. ჭიკები. შენ ხარ ჩემი ბატონი. მეტი ჭიკები დააწყევლო“ — დასძახოდა აფუსფუსებულ, თეთრად გაქათათებულ ოფიციატებს. საბა ლაფაჩი კი, დედის კალთაში პირჩაშობილი ტიროდა, ზუსტად ისევე, როგორც იმ უხსოვარ დროს, როცა ცხრა წლის ბიჭს სასწავლებლად რუსეთში აგზავნიდნენ და სამუდამოდ ეთხოვებოდა, არა მარტო ბავშვობას, ცხრა წლის სიცოცხლესაც, რადგან ხვალის სრულიად სხვა სიცოცხლე უნდა დაწყებულიყო იმისთვის. ახლაც ცხრა წლის ბიჭივით იყო

დაბნეული, დამფრთხალი, უმწეო და, დედის კალთაში პირჩაშობილი, მუარედ ქვითინებდა. დედა სიბერისა და სიამაყისგან ათრთოლებული ხელით ეფერებოდა სამხრებზე და ღიმილგარეული ხმით ეუბნებოდა: რაღა გატირებს, სულულო, ხომ გაიმარჯვა ხელმწიფემო. ხელმწიფემ გაიმარჯვა, წელში გაიმართა და პასუხიც მოიკითხა თავაშვებულობისთვის, უწყსობისთვის, უმადურობისთვის. ისევ გაიძიძვა ციხეები. საითაც არ უნდა გავგეხედა, ბორკილადებული პატიმრის გადაფითრებული სახე მოგხვდებოდა თვალში. სასარჩობელებზე ფეხშიშველი გვამები ირწყვოდნენ, ბზრიალებდნენ. მაგრამ არც დარბეულები ურიგდებოდნენ დამარცხებას და უკვე მომავალ ბრძოლებზე ფიქრობდნენ, არა მარტო საქართველოში, მთელს იმპერიაში. სისხლი სისხლის წილ. თვალი თვალის წილ. კბილი კბილის წილ. პეტერბურგში პლევე მოკლეს, თბილისში — გრიაზნოვი. „დედავ ნუ სტირი, მამავ ნუ ჩივი, მე მოვამორე ქვეყანას ჭირიო“ — ახალგაზრდული გულუბრყვილობით მღეროდა საფლავში არსენ ჯორჯიაშვილი. ჩია ბერიკაცს შავი სატინის ხალათი ნათხოვარივით ეკიდა მხრებზე, ხელისგულზე პატარა, ოფლისგან გადბინდული სურათი ედო, მკვდარ პეპელასავით, და გამგულგამომვლულს აჩვენებდა: აი ასეთი იყო ჩემი ბიჭიო. თეატრებში ცაგარელის „ქართველი დედა“, „ციმბირელი“ და იბსენის „ხალხის მტერი“ (იგივე „დოქტორი შტოკმანი“) იდგმებოდა. თბილისის ვაჟთა გიმნაზიის მოსწავლეებმა გიმნაზიის სარკმლიდან ყუმბარაქსროლეს პოლიცემისტერის ეტლს. გიმნაზიის ღირექტორს, შოი ჩიტაძეს, იმის გარკვევაც არ დასცალდა, რა ხმაური იყო, რა ხდებოდა გიმნაზიაში: კაბინეტში შემოვარდნილმა ყაზახმა შუბლში დაახალა ტყვია და ტვინი კედელზე მიასხმევინა. შიოს ცოლმა, ეს ამბავი რომ გაიგო, საწამლავი დალია, ისე შეეშინდა ამ გამხეცებულ ქვეყანაზე უქმროდ დარჩენისა, იმაზედაც აღარ დაფიქრე-

ბულა, მთლად უპატრონოდ, მთლად ბედის ამარა რომ ტოვებდა ორ შვილს. მაგრამ მაინც არავინ ელოდებოდა იმას, რაც ცხრაასშვიდის ოცდაათ აგვისტოს მოხდა. თავზარდამცემი, გამოოგნებელი ცნობა მეხივით გასკდა მთელს საქართველოში, დარუბანდიდან ნიკოფსიამდე, და მთელი საქართველო, ერთხელ კიდევ გადათელილი, ერთხელ კიდევ ნაგვემ-ნაცემი, ერთი კაცივით წამოაგდო ფეხზე.

ცხრაასშვიდის ოცდაათ აგვისტოს ილია ჭავჭავაძე, მეუღლესთან და მსახურთან ერთად, თბილისიდან საგურამოს გამგზავრებულა. „ნუ წავალთ, ქვეყანა არეულია, სახიფათოაო“ — რამდენჯერმე გაუფრთხილებია თურმე მეუღლეს, მაგრამ ილია მეუღლის შიშს არ აპყოლია და, როგორც საერთოდ სჩვეოდა, ბოლოს მაინც თავისი გაუტანია. ან რატომ არ უნდა გაეტანა? სამოცდაათი წლის მოხუცს იმდენი კი დაემსახურებინა, საითაც სურდა, იქით რომ მიბრუნებულყო საკუთარ ოჯახში. იმისი ოჯახი კი, სრულიად საქართველო გახლდათ, დიახ, სრულიად საქართველო, და არა რომელიმე სახლი, თბილისში, ყვარელსა თუ საგურამოში. გარდა ამისა, რაც არ უნდა არეული ყოფილიყო მისი ქვეყანა, ვერაფრით ვერ იფიქრებდა, ისე თუ გადასცდებოდა იგი ჭკუიდან, საკუთარ მამაზეც ამაერთავდა ხელს. ზაფხული იწურებოდა. გაქვავებულ კოკონს გავდა სვეტიცხოველი. ეტლი უკვე მცხეთას გამოსცდენოდა და ჩახურებულ, ჩაყუჩებულ ჭალაში მშვიდად მიბაკუნობდა მტკრიან გზაზე. მთელი გზის გაყოლებაზე ჭრიკინები თითქოს ერთმანეთს გადასცემდნენ დაუქანცავ, დაუღვევლ ხმას, რათა ეტლში მსხდომთათვისაც გაეხანგრძლივებინათ მომთენთავი, რულის მომგვრელი სიჩუმე და სიმყუდროვე ლომისფერი ზაფხულის უკანასკნელი დღისა. ილიასაც ედო ჯიბეში რევოლვერი და მის მსახურ იაკობსაც, მაგრამ საფრთხესა და განსაცდელზე აღარავინ ფიქრობდა, უკვე წიწამურთან მოსუ-

ლიყვნენ, აქედან კი, ხელის ერთი გაწვდენა იყო შინამდე. სადღაც ვერაფერი კუთავდა. მტკრიან ჰაერს აქა-იქ ატყუპის სუნი დაჰკრავდა; თავადაც გამოაჭყეტდა ხოლმე ყვითლად და ისევ გაქრებოდა, ამოეფარებოდა გაქუცულ ბორცვს, თითქოს ლომმა თვალი დახუჭაო. „დვებერდი, დავჩაჩანაცდი, გამომერია ჭალარაო“ — საკუთარი ლექსივით იმეორებდა ეტლში მისვენებული ილია, თითქოს ეს წუთით, მისი სულიდან დაბადებულიყო პირველად ეს სიტყვები, მისი მჭმუნვარე, დასევდიანებული სულიდან, რადგან, მეუღლისგან განსხვავებით, ქვეყნის არეულობა კი არ აფრთხობდა, სიბერეს გრძნობდა და გული წყდებოდა, სწორედ ამ დროს, ამ არეულობის დროს რომ უნდა გამოთხოვებოდა იმას, რისკენაც სამოცდაათი წელი შეუჩერებლად ილტვოდა, რისთვისაც მჭედელივით ღვრიდა ოფლს, ექიმისვით ფხიზლობდა, და რასაც, ასე თუ ისე, მიახლოვებოდა კიდევ, თითქოს მხოლოდ იმიტომ, უარესად რომ დაწყვეტოდა გული. „ოციოდე წელს რომ მომაკლებდეს ვინმე, იქნება შემეხედა ჩემი ქვეყნის თავისუფლებისთვისო“ — ფიქრობდა მოღუშული, ეტლში მისვენებული, ეტლის რწევას აყოლილი. მანუეტზე მწერი შესცოცებოდა, მაგრამ ხელის ოდნავი განძრევაც ეზარებოდა, ისე იყო ჩაყუჩული, ჩამტკბარი სევდიან ფიქრებში. ეტლი მოულოდნელად შეჩერდა, არაბუნებრივად, ტლანქად; თითქოს კი არ შეჩერდა, მოკვდაო. ცხენებმაც შემზარავად დაიჭიხინეს. იაკობი ეტლიდან გადახტა და ტყისკენ გაიქცა. მაშინვე თოფმა დაიჭექა. „რა მოხდა? რა მოხდა?“ — წამოვარდა ფეხზე ილია. ვილაცა თოფს უმიზნებდა იაკობი პირქვე ეგდო მიწაზე. „რა მოხდა? რას სჩადიხართ?“ — ისევ იყვირა ილიამ და უცებ სინათლემ მოიმატა, თითქოს გაიელვაო. იმავე წამს ყვე-

მთარ ზილამძე

რაინის თეატრი

ლაფერი თავიდან გამეორდა, იმავე თანამიმდევრობით: ჯერ ეტლი შეჩერდა. მერე ცხენებმა დაიჭიხინეს. მერე იაკობი გადახტა ეტლიდან და ტყისკენ გაიქცა. მერე ვილადამ თოფი დაუმიჯნა. იაკობი კი, პირქვე ეგდო სისხლის გუბეში. ამ დროს, მეუღლის კივილი ჩაესმა და მაშინვე ყველაფერს მიხვდა. აღარ უკითხავს, რა მოხდაო. სასწრაფოდ დახუჭა თვალები, ვიდრე სიკვდილი დაეუფლებოდა. რამდენიმე წუთის შემდეგ, ილიას მოურავს ჩამოუვლია საგურამოდან, სამი ჩაფრის თანხლებით. გვეგონებოდათ, იქვე, სადღაც, ბუჩქებს იყვნენ ამოფარებულნი და მხოლოდ იმას ელოდებოდნენ, როდის მოამთავრებდნენ მკვლელები თავიანთ ბინძურ საქმეს. სროლის ხმაზე, ცოტათი რომ აეჩქარებინათ ცხენები, შეიძლება აღარ მომხდარიყო ეს უბედურება. მაგრამ, განგება იყო თუ რა, მოურავიცა და ჩაფრებიც ისე დაყრუვებულან, არაფერი გაუგიათ. არაფერი გაუგია ყაზახების საგუშაგოსაც, ხოლო როცა გაუგია, უკვე გვიანი ყოფილა, „აქეთაც გავვარდი და იქითაცო“ — უთქვამს ურიადნიკს. არაფერი გაუგიათ მეურმეებსაც, ლამის მოურავთან და ჩაფრებთან ერთად რომ მოსულან მკვლელობის ადგილზე. „აგვიყვანეთ, წაგვიყვანეთ, ვითომ ეკლესია ავიშენებიათო“ — დაუძახნია იმათთვის ილიას მეუღლეს და გონდაკარგული ჩამხობილა სისხლიან მტვერში. არავის არაფერი არ გაუგია. ერთი წუთით მთელი საქართველო დაყრუვებულია თითქოს, ეგზარხოსი პავლეს წყევლა რომ ასრულებოდა და დიდიან-პატარიანად, ქალიან-კაციანად, ერიან-ბერიანად ჩავარდნილიყო ამ ჯოჯოხეთურ ცოდვაში. „ოთხნი იყვნენ. შავგვრემანები. შავი ტუჩურები ეცვათო“ — ძლივს უთქმევინებიათ მეეტლესთვის, ერთადერთი მოწმისთვის, რომელიც მოურავსა და ჩაფრებს, საღსალამათი, ისევ კოფოზე დახვედრიათ. გვამები სისხლის გუბეებში ეყარნენ, ის კი კოფოზე იჯდა თურმე და

ცხენების ალაპლაპებულ გავებს დასაქმროდა. სხვამ არავინ დაინახა. ილიას მეუღლე ისევ უფრო იყო. მთელი სახე კონდახებით ჰქონდა დაჩეჩქვილი. მეორე დღეს, ასე გონდაკარგული წაიყვანეს თბილისში, ექიმი კიმონტის დაქინებული მოთხოვნით. დილის ხუთ საათზე გამოუხედილა ერთი წამით და წამოუბოდებია: ურჩიეთ ილიას, ნუ წავა, საშიშიაო. ილია კი, უკვე ერთი დღის მკვდარი იყო, უფრო სწორედ, ერთი დღის მოკლული, და, თავის მსახურთან ერთად, გულხელდაკრეფილი ესვენა მეორე ოთახში. ამ დროინდელ კაცს სისხლისა და დასახიჩრებული გვამის ნახვა თითქოს არ უნდა გაჰყვირებოდა, მაგრამ დახოცილთა ოთახში გახეთის კორესპონდენტები რომ შეუყვანია მოურავს, მაშინვე „თოფნაკრავებივით“ გამოცვნილან უკანვე: ეს რა ნახეს ჩვენმა თვალებმაო. აივანზე იდგნენ თურმე და ტიროდნენ, ერთმანეთს მიხუტებულნი, დაობლებული ლეკვებივით. მალე მთელი საქართველო ტიროდა ასე. ილია, არა მარტო მოეკლათ, გაეძარცვათ კიდევ. „არ ჩანს ილიას პალტო, პიჯაკი, ჟილეტი, ოქროს საათი, სათვალე და პატარა ბოხჩა, სადაც საბუთის ქალაღებს ინახავდა ხოლმე. აღარც საფულე ქისაა. მხლებელისთვის კი ჩექმებიც გაუხდიათ. აღარ ჩანს აგრეთვე რევოლვრები, რომლებიც ილიასა და მის მსახურს ჰქონდათ თანო“ — სწერდა გაზეთი. გზის პირას, სისხლის გუბეში, ცალი მანქეტი უპოვიათ მხოლოდ. „ოთხნი იყვნენ. თეთრი ჩოხები ეცვათ, ოფიცრის ეპოლეტებიანიო“ — უთქვამს მეეტლეს. სამაზრო ექიმის აზრით, რომელსაც გვამი გაუკვეთია, გინდაც არ მოეკლათ, დიდხანს მაინც ვერ იცოცხლებდა თურმე ილია, „გაქონებული გულითა“ და „ზადიანი ფილტვებით“. მაგრამ ეს ვერაფერი ნუგეში იყო გამწარებული ხალხისთვის. სხვაა, როცა პოეტი მოგიკვდება და სხვაა, როცა მოგიკლავენ, ქურდულად, ავაზაკურად, ვერაგულად. არა მარტო

შენცა გკლავენ იმასთან ერთად, კიდეც უარესი, შენც მკვლელობის თანამონაწილე გამოდიხარ უნებურად, კაენს უამხანაგლები და შენს სულში აძლევ თავშესაფარს, რაკი არც პოვნა შეგიძლია იმისი და არც ის გამოგეყოფა თავისთავად. ტყიდან კი არ გამოუვარდა იგი პოეტს და ისევ ტყეს კი არ შეაფარა თავი, არამედ — შენში შობილი, შენვე დაგიბრუნდა. „კაენ, გამოჩნდი, აღიარე, მოინანიეო“ — გაჰყვირდნენ გაზეთები და ხალხს უფრო და უფრო ედრიკებოდა ქედი, უფრო და უფრო ეუფლებოდა დანაშაულის გრძნობა, დანაშაულისა და სირცხვილისა, საკუთარი სიბრძნის, გულგრილობის, უყურადღებობის და უმწიგნობის გამო, რადგან საკუთარი პოეტის მოვლაც არ შესძლებია თურმე, როცა მიბარებულს მგელიც ინახავს. „სამს თეთრი ფიჭავი ეცვა, ერთს კი, ძველი კურტკა და შავი შარვალიო“ — იძახდა მეეტლე. მაგრამ, კაცმა რომ თქვას, აზრიც აღარ ჰქონდა „ჩოხოსანთა“, „ტუჟუტკოსანთა“ და „ფიჭაკოსანთა“ შორის ოთხი გატყუარებული სულის გამორჩევას, რომლებიც ციდან კი არ ჩამოვარდნილიყვნენ, ცხოვრებას გაეჩინა, და იმ ოთხის ამომანთებით მაინც არ განიკურნებოდა ქვეყანა, ვიდრე თავად ქვეყანა არ დაინგრეოდა და, თუკი ღირსი იქნებოდა ახალი სიცოცხლისა, ხელახლა არ დაიბადებოდა საკუთარი ნანგრევებიდან. პოლიტიკური პარტიები ექვის თვალთ უყურებდნენ ერთმანეთს. ყველა ექვით იყო შეპყრობილი. ეკლესიის აშენებისა რა მოგახსენოთ, მაგრამ ეკლესია რომ დანგრეოდათ თავზე, ამას უკვე ყველა ხედებოდა. არ დარჩენილა საქართველოს კუთხე-კუთქული, თბილისისკენ რომ არ შემოებრუნებინოს სახე. თბილისი პოეტის ცხედარს ელოდებოდა საგურამოდან. გუგუზებდნენ ზარები, ფრიალებდნენ შავი დროშები, პარპარებდნენ სანთლები. ყველა გადარჩენილი ეკლესია იხდიდა პანაშვიდს. გალობდნენ მგალობლები, გალობდა მცხეთის დედათა მონასტრის მონაზონ-

თა გუნდი, ბავშვთა გუნდი. გრძელ, მტვერით გადათეთრებული ქაღალდის წელში ილუნებოდა პოეტის სიძიმის ქვეშ. ძლივს მოჰქონდათ, ჩამოხსნილი ზარივით მძიმე, ჩამქრალი ქალივით პირქუში კუბო. დაცარიელებულ სოფლებში ელდანაცემი ძაღლები ყეფდნენ და მამლები ყიოდნენ. ხალხი კი მოდიოდა, მოისწრაფოდა თბილისისკენ, ტირილით, ზმუილით, ვაითა და ვიშით, თითქოს ძალით აუყრიათ და თითქოს უცხო ქვეყანაში მიერეკებიათ. ყველა ქალაქში დაიკეტა დუქნები და მაღაზიები. ვინც, პოლიციის შიშით, ვერ გაბედა დაკეტვა, ძალით დააკეტინეს. თბილისი ბორგავდა, ლელავდა, გლოვობდა. ცეცხლივით ამობრიალდებოდა ხოლმე ხალხის ზღვიდან მზემის შუქებული ვერცხლის გვირგვინი. სახლები ძაძით იყო შემოსილი. ცაში გაბმული ყვავილებიდან პოეტის არშიაშემოვლებული სურათი იმზირებოდა, როგორც ღმერთი ღრუბლებიდან, ნათელი და უბრალო. თვალისმომჭრელად ბრჭყვიალებდნენ დროშათა ბუნიკები, ჯვრები, ხატები. და აი, ჯერ პოეტისი წინამორბედი ეტლი მოვარდა — დამტვერილი, გახვითქული — მერე კი, ხალხის აზმუვლებულმა მდინარემ კუბოს თავი, გადამბრუნებული ნავივით, შემოიტანა თბილისში. პოეტის ცხედარი სიონის ტაძარში დაასვენეს. გუგუზებდნენ ზარები. გალობდნენ ბავშვები, მონაზვნები, ვაჟთა და ქალთა გუნდები. გლოვის დღე იდგა საქართველოში. მთელი საქართველო სიონისკენ მოისწრაფოდა, მთიდან, ბარიდან, ზღვისპირეთიდან, რათა უკანასკნელად (თუ პირველად!) მოეყარა მუხლი მოკლული ღმერთის წინაშე. ის კი კუბოში იწვა, ჩვეულებრივად მედიდური, ამაყი, მშვიდი, ყვავილების ბორცვზე ამაღლებული, სიკვდილზე ამაღლებული, და ისევ იმედის, ისევ რწმენის გამომშუქებელი სიკვდილის სიმაღ-

ოთარ ზილამე

რაინის თეატრი

ლიდან. ქალებს ძუძუთა ბავშვები მოჰყავდათ, მალა სწევდნენ აჩხველებულ ბავშვებს, იქნება დაამახსოვრდეთ, იქნება იმის მადლი მოეცხოთო. ტაძრის სარკმელში ჩიტი ჟივქივებდა. ფოტოგრაფები წარამარა უცვლიდნენ ადგილს თავიანთ აპარატებს. და ისევ გულუნებდნენ ზარები, ისევ გალობდნენ მგალობლები, ისევ ჩხაოდნენ ძუძუთა ბავშვები, ისევ ჟივქივებდა ჩიტი, ისევ ზმუოდა დაჩოქილი ხალხი, ისევ იხოკდა სახეს, ისევ მიწას ახლიდა თავს და ისევ უბრუნდებოდა სიამაყის გრძნობა, ასეთი ღიდებული მიცვალებულის პატრონს, მიცვალებულისა, რომელმაც პირველმა უთხრა: შენი თავი შენადვე უნდა გეყუნოდესო, რომელმაც ლუკმა-ლუკმა დაჭრილი, შესაჭმელად გამზადებული სამშობლო, ხელახლა გამოუგონა, მკვდრებით აღუდგინა, გაუცოცხლა და განუბანა — პირში სიტყვა ჩაუღო, გულში ცეცხლი, ტვინში აზრი; ვინც კუდით ქვა ასროლინა მის მთათხველებსა და მაგინებლებს, სიბნელით რომ სარგებლობდნენ და გაჰქონდათ და გამოჰქონდათ მისი სარჩო-საბადებელი, მისი სალოცავი და ძვალთშესალავი; ვინც, ტვირთაკიდებულს, ხელს შეაშველებდა ხოლმე აღმართში, ვინც ბაზალეთის ტბის ფსკერზე ოქროს აკვანი ჩაუღვა და შიგ იმედი ჩაუწვინა, სიჯიუტის, სიმტკიცის, გაუტეხლობის არტახებით გაკრული; ვინც მის პურს კოცნიდა და მის ვაზს ლოცავდა; მის საქონელს შეჰფოფინებდა და მის საბძელ-ბოსელს სიუხვესა და სიმრავლეს ამწყალოებდა; ვინც სიღარიბეს სიმღიდრედ უთვლიდა, უმწეობას კი სიძლიერედ, და ვინც, ბოლოს და ბოლოს, მისი იყო, სისხლიან-ხორციანად, მისგან შობილი და მისი მშობელი. აი, ვინ მოკვდომოდით და ბევრი პირველად მიხვედრილიყო ამას; მაგრამ მით უფრო დიდი იყო დაჩოქების სურვილი, მონანიების ქინი. მით უფრო დიდი იყო მწუხარება. ვერავითარი გვაღვა, სეტყვა, წყალდიდობა თუ ხანძარი ვერ წაართმევდათ

იმდენს, რამდენიც ერთი კაცის, ერთი სამოცდაათი წლის მოხუცის სიცოცხლეს წაერთმია. აუწონავინ სიღარიბესა, აუნაზღაურებელი ზარალის შემადარწუნებელი შეგრძნება მოერეკებოდათ. მთელი საქართველო მოისწრაფოდა თბილისისკენ: ბავშვი და ბერი, ქალი და კაცი, სწავლული და უსწავლელი. ხოლო ვისაც წამოსვლა არ შეეძლო, ვისაც ბორკილი ედო, იქიდან, ციხიდან აწვდნენა ხმას საერთო, გამომაფხიზლებელ, გამაღატაკებელ, მაგრამ, ამავე დროს, გამაკეთილშობილებელ გლოვას — ქარს აბარებდა, ჩიტს აბარებდა, მზის სხივს აბარებდა თავის სამძიმარს, თავის გულისტკივილს, თავისი გადარჩენილი ადამიანობის დამადასტურებელ ცრემლს. პოეტის სიკვდილს აღესრულებინა ის, რასაც ამაოდ გადაჰყოლოდნენ და ბოლოს ტახტიც გადაეყოლებინათ საქართველოს უიღბლო მეფეებს. მთელი საქართველო გაერთიანებულიყო პოეტის კუბოს გარშემო, როგორც ოდესღაც, გულადნი და პურადნი, სეფე დროშის გარშემო ერთიანდებოდნენ ხოლმე, კიდევ ერთი სახელოვანი ბრძოლის გადასახდელად. წარბს ქვემოლად გასცქეროდნენ ერთმანეთს, მაღულად, შეფარვით, ერთმანეთს გადაჩვეულნი, უმიზეზოდ, მხოლოდ და მხოლოდ, საერთო სიძაბუნის გამო შემომწყრალნი ერთმანეთს, მაგრამ მაინც ახლობლები, შინაგანად განუყოფლები, ერთი ხის ანაჭერნი. მთელ საქართველოში გუგუნებდნენ სამრეკლოები, სიდანაც ჯერ კიდევ არ ჩამოეხსნათ ზარები იმპერიის ზარბაზნებისთვის. ხალხი კი მოდიოდა და მოდიოდა. თბილისის შვიდივე კარიბჭეში ხალხის შვიდი უწყვეტი მდინარე შემოდიოდა და ერთმანეთში არეული, ზღვად ქცეული — ლეღავდა, ბორგავდა. მოსულები იძახდნენ: ჩვენს უკან კიდევ უფრო მეტნი მოდიანო. დამკრძალავი კომისია იძულებული იყო, გადაედო დასაფლავების დღე. თბილისი ლტოლვილთა ბანაკს გავდა. მოდიოდნენ ფეხით, ცხენით, ურმით, ტივით, მატარებლით,

მკვიდრი თუ სტუმარი კაცკასიის ბაბი-
ლონისა. გუნდები მონაცვლეობით გა-
ლობდნენ. მონაცვლეობით უკრავდნენ
სამგლოვიაო მარშს სხედასხვა სას-
წავლებელთა ორკესტრებიც. გამოლე-
ბული სარკმლები ერთნაირად შემცბა-
რი, ერთნაირად შეწუხებული სახეებით
იყო ამოვსებული. ხალხს გადაეშავე-
ბინა აივნებზე, სახურავებზე, ბანებიც.
ფოტოგრაფებსაც სახურავზე აეტანათ
თავიანთი აპარატები, პროცესიის გა-
დასაღებად, რომელსაც არც თავი
უჩანდა და არც ბოლო. „ამდენი თუ
ვიყავით, სად ვიყავითო?“ — წერდნენ
მეორე დღეს გაზეთები. მართალია, პო-
ლიცია განზე იდგა, მაგრამ ამოდენა
ზღვა ხალხი თვითონვე აწესრიგებდა და
თვითონვე წარმართავდა თავის მდინა-
რებას, როგორც სტიქია. ადგილის სიმ-
ცირის გამო, მამადავითის ეკლესიის გა-
ლავანში ხალხს ბილეთით უშვებდნენ,
მაგრამ ხალხი გალავანზე მიძვრებოდა,
ერთხელ კიდევ რომ მოეკრა თვალი
ტყვიით განგმირული შუბლისთვის, მა-
თი სიამაყის, მათი სინდისის შეღუწი-
ლი ფარისთვის და ერთხელ კიდევ
დარწმუნებულებდნენ, ერთხელ კიდევ
ელიარებინათ, თუნდაც გუნებაში, რომ
გალმა გასვლის მსურველთ, აქამდე,
თურმე, უკუღმა მიყავდათ ბორანი. მა-
მადავითის აღმართზე გაქვავებული ჩან-
ჩქერავით ეკიდა ხალხი. მამადავითის
ჭიმვრიდან სახაზინო თეატრამდე ყვე-
ლამ ერთდროულად დაიჩოქა, როცა
კუბოს სახურავზე მიწის პირველი ბელ-
ტები აგრუხნდა.

მაგრამ ცხოვრება გრძელდებოდა და
რაც არ უნდა აეთრია ხალხს ფეხი
მთაწმინდაზე, როგორც არ უნდა გას-
ჭირებოდა ახლახანს პირმოკრულ სამა-
რესთან გამოთხოვება, მაინც უნდა დაბ-
რუნებოდა ყოველდღიურ საქმესა და
საზრუნავს. მსგავსიც არაფერი განეცა-
და მრავალტანჯულ, მრავლისმნახველ
თბილისს: ალბათ კარგახანს ველარაფე-
რი შესძრავდა ასე საქართველოს: და
მართლაც, ორი წლის შემდეგ, თბილი-

სელი მსახიობის სიკვდილის ცნობა რომ
გამოაქვეყნეს გაზეთებმა, ცნობილი სა-
ლარო დაშრეტილი აღმოჩნდა; გულ-
დასაწყვეტად, შემაწუხებლად უმნიშე-
ნელო აღმოჩნდა ეს ახალი ელდაც, ორი
წლის წინათ გადატანილი ელდის გვერ-
დით. „დაიბლდა ქართველი მეღპოვე-
ნის ტაძარიო“ — სწერდნენ გაზეთები,
მაგრამ ეს სამწუხარო დანაკლისი
„ღმერთის სიკვდილად“ აღარ აღუქ-
ვამს ხალხს, ალბათ თავად თბილისელი
მსახიობის უიღბლობის გამოც, რადგან,
სხვა თუ არაფერი, ილიას შემდეგ
სიკვდილსაც ფასი ჰქონდა დაკარგული,
მით უფრო ჩვეულებრივ სიკვდილს,
როგორითაც თბილისელი მსახიობი
მომკვდარიყო (იმავე გაზეთების ცნო-
ბით, თბილისელი მსახიობი გულის
გაგანიერებას შესწირვოდა), საკუთარ
ჭერქვეშ, საკუთარ საწოლში, ახლობ-
ლებითა და ექიმებით გარემოცული.
მართალია, საქართველოს ყველა კუთ-
ხიდან ამჯერადაც გამოგზავნეს დეპუ-
ტაციები, სამძიმრის დეპეშები თუ
გვირგვინები, მაგრამ ეს უფრო ადამი-
ანური ვალის მოხდა იყო და არა ცოდვის
ტირილი; არა საერთო გლოვა, არამედ
საერთო ყურადღების გამომყვანება.
რა თქმა უნდა, არც ბათუმს დაუტოვე-
ბია უყურადღებოდ ეს სამწუხარო ამბა-
ვი. რკინის თეატრში, წარმოდგენის
დაწყების წინ, მაყურებელმა ფეხზე
ადგომით სცა პატივი თბილისელი მსა-
ხიობის ხსოვნას, რომელსაც, მიზეზთა
სხვათა და სხვათა გამო, აღარ მიეცა
მათ წინაშე გამოსვლის საშუალება,
რისი სურვილიც სიკვდილამდე არ გა-
ნელებია თურმე. სიკვდილს კი, მარ-
თლაც რომ კაპიკის ფასიც აღარ ედო.
იმპერია სტილიზინის სახარჩობელების
ოჩოფეხებზე იყო შემდგარი და ერთი
წლის სავალს ერთ დღეში გადიოდა —
უფსკრულისკენ, აღსასრულისკენ. არა-
ვინ არ იცოდა, შინიდან გასულს, რა
წუთას დაეძგერებოდა ტყვია, რა წუთას
დაედევნებოდა ხმაღმემართული ჟან-
დარმი. ყველა ერთმანეთს დასდევდა
დასაჭერად, მოსაკლავად, მოსასპობად,

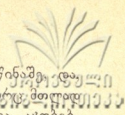

რევოლუციონერებს ვილა ჩიოდა, მღვდლებსაც აღარ აჰაჰანებდნენ ქუჩაში. ეკლესიებში სანთლის ამნთებიც აღარავინ იყო. დამფრთხალი მღვდლები სასწრაფოდ იკრიპებოდნენ, ანაფორებს იხდიდნენ და ხან რას გადაიცემდნენ ხოლმე და ხან რას, ფაცაფუციტ, მიუზომებლად ნაყიდს შავ ბაზარზე. ქართველ სამღვდლოებას ეგზარხოსი ნიკონის მოკვლა ბრალდებოდა: რაკი ეგზარხოსი ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის წინააღმდეგი იყო, ისინიც ადგნენ და მოკლეს, როგორც ველურებს სჩვევიათო. შავ ანაფორას რომ მოჰყარდნენ თვალს მთვრალი ყაზახები, როგორც დასაკლავ ქათამს, ისე დედევნებოდნენ ხოლმე, თვალდაწყვდებოდა, კბილდაკრეჭილ ცხენებს ზედ ავდებდნენ და მათრახებით უსისხლიანებდნენ თავბირს. ზურგზე ანაფორაგადაფხრეწილი მღვდელი ქოშინით გარბოდა ქუჩაში. აღარავინ მოსდევდა, მაგრამ მაინც გარბოდა, თავზარდაცემული, ნაცემი, ბეწვზე გადარჩენილი. მათრახით ატყეცილი, აფუებული ზურგი უხურდა. ბოლოს, ალაღბედზე, რომელიღაც ჭიშკარი მხრით შეგლიჯა და ეზოში შევარდა. ცემენტის ნიშაში დატანებული ონკანიდან დედაბერი დოქს აკებდა. პირველი, რაც მღვდელმა იგრძნო, სიგრილე იყო, თუმცა ხელისგულის ტოლა ეზოში არც ხე იდგა, არც საჩრდილობელი. დედაბერს დოქი ხელიდან გაუვარდა და პირჯვარი გადაიწერა. ხოლო მღვდელმა ზურგზე გადაწყდარი ანაფორა მთლიანად შემოიხია და ყელისგერი წყალს შეუშვია. ახლა ანაფორა კი არ ეცვა, წელზედღა ეკიდა, თითქოს ყასბის ფეშტამალი აუფარებიაო. ტიტველ ზურგზე ნამათრახალი კანი ბებერებად ქცეულიყო. წყალი რომ შეეხო, ერთი კი შეჰყვირა ტივილისგან, მაგრამ კიდევ უფრო ღრმად შეჰყო კისერი წყლის ქვეშ. ფრუტუნებდა, დგაფუნობდა, ხელებს ყელკისერზე იტყაპუნებდა და თან განუწყვეტლივ ლაპარაკობდა: „ტყუილად ირგები, დედი, ახლა უკვე გვიანია,

დედი. მე რომ მცემდნენ, სად ეყავით? რომელ სოროში შეიძალეთ? აღაღაშე შეილის ნაქურდალს მაღავდი მიწაში, ანდა რძალი დაგყავდა საბოზაოდ, უქმად არ მოცდეს, ერთი-ორი კაპიკი მეტი შემოიტანოს ოჯახშიო, არა, დედი? არ შეგრჩებათ. არ შეგრჩებათ. ოოოო, რა ყინულივით წყალია. ამ წყულ ქვეყანაში თავის კარზეც ვერაფერი უთქვამს კაცს. ისრის-მასრის სანდლის ქალო, გადმოყარე გიშრის თმანი, ამიყვანე, შენთან დამსვი... შენი ძროხა შხამს მოიწველის, დედი. ჭერ სადა ხართ! შენი ქათამი გველის კვერცხს დადებს. შარდით უნდა ზილო პური შენი არსობისა, დედი, რამეთუ წყაროს გველშაბი დაეპატრონა. ჭაფურია, ძირხვენა, მაჩიტა და თეროს ძირი იქნება თქვენი საქმელი, დედი. არა არს შუბლსა თქვენს ზედა ნიშანი უფლისაი, არამედ ნიშანი ეშმაკისაი. ეშმაკმა ნუ მოგიშალოთ ხელმწიფის ცხენის ჩონჩორაკი, დედი. ნაცარ-ტუტა, ნაცარ-ტუტა აქაურობას, რამეთუ იქუარდეთო და იქურდეთ; იმრუშეთო და იმრუშეთ: მოკალითო და მოკალით; მოიტყუეთო და მოიტყუეთ; დაასმინეთო და დაასმინეთ... მაგრამ ბოლოს, ისევ თქვენ მოგეკითხებათ პასუხი. უსმინეთ, უსმინეთ, რას ამბობს სული ეკლესიათა. დიდი არს რისხვა კრავისაი. არ შეგრჩებათ კრავის გალახვა. ოოოო, დაგაქციოს მამაზეციურმა, დედი, დედალვთისამ, წმინდა გიორგიმ, ანჩისხატმა, ჩემი შეფარებისთვის, ჩემი მორჩენისთვის, ჩემი მადლის მოკიდებისთვის... ოოოო, მოვედ სატანა, მოვედ, მოვედ, მოვედ“ — ფრუტუნებდა, დგაფუნობდა, ხენეშოდა წყლის ვერცხლისფერ მტვერში გახვეული, წყლის ქვეშ წაუზული მღვდელი; ხოლო შიშისაგან ენაჩავარდნილი დედაბერი გამალებული იწერდა პირჯვარს.

ცხოვრება კი დღულდა და გადმოდღულდა. დრო ყველაფერს კურნავდა, ყვე-

ოთარ ზილამე
ჩაინის თეატრი

ლოდ გადავარცხნილი თმა ჯერ ისევ სველი ჰქონდა. „ხომ შეგაშინეთო“ — თქვა და ისევ გაიცინა. დიმიტრის ამ ბიჭისა ჯერ კიდევ დილით შეეშინდა, ჯერ კიდევ დილით მიხვდა, შეცდომა რომ ჩაიდინა, ერთხელ უკვე ჩადენილი შეცდომა რომ გაიმეორა, როცა ამ ბიჭის შავად აწოწილ დედას გაუჩერდა და ახლობელივით გაუბა ლაპარაკი. მართალია, ძველი ნაცნობები იყვნენ, მაგრამ მეზობლებთან დაახლოების სურვილი არც ათი წლის წინ გამოუჩნდებოდა ამ ქალს, როცა ქმარმა პირველად ჩამოიყვანა ბათუმში, და არც ათი წლის მერე, როცა უკვე დაქვრივებული, ყველასათვის მოულოდნელად, დაუბრუნდა ოდესღაც უარყოფილსა და ხელმეორედ დაქორწინებულ ბუდე. კაცია და გუნება. ვინ გაიგებს სხვის ამბავს, ან ვისი რა საქმეა, მაგრამ დიმიტრი ამ ქალის ქმარსა და ამ ქალის ერთადერთი ვაჟიშვილის მამას იმდენად ახლობლად თვლიდა თავის დროზე, მიუხედავად სხვათა შემაწუხებელი თავქარიანობისა და თავქეიფობისა, იმდენად ეცოდებოდა, ცოლისაგან მიტოვებული, გულმოკლული, შერცხვენილი, შეურაცხყოფილი, რის დამალვასაც ჯიუტად და ამაოდ ცდილობდა იგი, მოგონილი არხეინობითა და გაუტეხელობით, იმდენად უყვარდა იმასაც, უოჯახოს, ოჯახს დანატრებულს, დიმიტრის ოჯახი, დარიას დამზადებული კერძი თუ უბრალოდ იმათთან ყოფნა და საუბარი (თუნდაც უაზრო) — დიმიტრის არაფრით არ შეეძლო ახლა, ათი წლის მერეც, ჩვეულებრივი ნაცნობებივით მოქცეოდა იმის ცოლ-შვილს, რაც არ უნდა უცხოდ დაეჭირათ იმათ თავი. იმდენად ბუნებრივად მიაჩნდა ეს ამბავი, შინ მობრუნებულს, დარიასთვის არც კი უთქვამს, ჩვენი ორგზის მეზობლის შვილი დავპატიეთო; ხელში ნამცხვრით სავსე კოლოფი მეჭირა და შემრცხვა, გვერდი უბრად ვერ ავუარეო. არც დარია დაძრახავდა და არც ნატო; მაგრამ თვითონ, დილიდანვე, რატომღაც თავს დამნაშავედ გრძნობდა

ცოლისა და ქალიშვილის წინაშე, როგორც მალე გამოირკვა, არც მთლიან უსაფუძვლოდ. რა თქმა უნდა, აჯობებდა, როგორმე რომ დაეძლია იმ დილით, უცაბედად გამომტყვრალი სიბრაულის გრძნობა, მარადიული გლოვის ნიშნად, შავი პირბადით სახედაფარული ქალისა და მისი დამთხვეული ბიჭის მიმართ; ანდა, ბოლოს და ბოლოს, მხოლოდ სალმითა და მოკითხვით გამოეხატა თავისი ყურადღება, თუკი საერთოდ რამეში წადგებოდა ვიღაცის ყურადღება ან ერთსა და ან მეორეს. ასე რომ არ მომხდარიყო, ადვილი შესაძლებელია, მართლა სულ სხვანაირად წარმართულიყო მისი და მისიანების ცხოვრება, მაგრამ კაცს რომ ეშმაკი შეუჩნდება, სწორედ იმას გააკეთებინებს და სწორედ იმას ათქმევინებს, რაც არავითარ შემთხვევაში არ უნდა გააკეთოს და არავითარ შემთხვევაში არ უნდა თქვას. მართლაც, რა საჭირო იყო, ვინ ექაჩებოდა ენაზე, ვინ ათქმევინა, თუ არა ეშმაკმა, დღეს ბედნიერი დღე მაქვს და, თუ შეიძლება, თქვენი ბიჭი ჩვენთან გამოუშვითო. თითქოს ბედნიერი ფეხისანი იყვნენ! თითქოს უიმითოდ ვერ გადაიხდიდა ქალიშვილის დღეობას, ანდა ცუდ კაცობაში, ცუდ მეზობლობაში ჩაეთვლებოდა, კალთა რომ არ დაეხია, სადღაც, თავიანთ ბნელ საქმეზე მიმავალი დედა-შვილისთვის. მაგრამ დიმიტრის ეშმაკი უკვე ათი წლის წინათ ყავდა შეჩენილი, ჯერ კიდევ ამ ბიჭის მამის სახით, და იმ დილით, მხოლოდ და მხოლოდ, სახეშეცვლილი გამოეცხადა, ოდნავ სახეშეცვლილი, მამიდან შვილში გადასახლებული. ქალს ისეთი გაკვირვებული სახე დაედო (პირბადეშიც ჩანდა), თითქოს პირველად ხედავდა დიმიტრის. უკვე ნახევარი წლის ჩამოსული იყო, მაგრამ თავი ისე ეჭირა, ისე იშვიათად გამოდიოდა შინიდან (სხვათაშორის, ისიც რკინის თეატრში მსახუ-

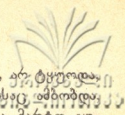
ოთარ ზილაძე

რკინის თეატრი

რობდა), აშკარად ეტყობოდა, ამჯერა-
დაც არავისთან აპირებდა დაახლოება-
სა და დამეგობრებას. ის კი არა, მგო-
ნი გამწყრალიც იყო თავის ორგზის
მეზობლებზე, თითქოს იმათი ბრალი
იყო, ასე რომ გაეუბედურებინა ცხოვ-
რებას, შენ რომ თავს ვალდებულად
თვლი, შეამჩნიო, ყურადღება აგრძ-
ნობინო სხვას, იმ სხვას, შეიძლება,
საერთოდ არაფრად ეპიტნაევობდე
შენ, შენი ყურადღებინადა. აკი თავი-
დან არც მიიღო დაპატიებდა! პირბა-
დემიც გამოჩნდა, როგორ შეიკრა კო-
პები, როგორ აწკიპა წარბები, თით-
ქოს ისეთი რამე აკადრეს, რასაც ფიქ-
რშიაც არ დაუშვებდა. მადლობაც
ძლივს გამოწირა, ისიც ზრდილობისთ-
ვის, თითქოს სხვა მხრივ არაფერია
სამადლობელი იმაში, უცხო ქალაქში
ჩამოსულს (თუნდაც მეორეჯერ), ჯერ
კიდევ მოუწყობელს (ამჯერადაც), ჯერ
კიდევ დასამკვიდრებელს (რალა მაინც-
დამაინც ბათუმში!), კარს რომ გიღე-
ბენ და გულს გიჩვენებენ. დიდი მად-
ლობა, მაგრამ გელა დასჯილია და
კარგახანს ვერსად გაადგამს ფეხსო.
კეთილი და პატიოსანი. თქვენ იცით
თქვენი საქმისა. მე მხოლოდ მეზობ-
ლური ვალი მოვიხიხადე და ახლა ღმერთ-
მა ხელი მოგვიმართოთ, ისე მოიქეცით,
როგორც გულმა და გონებამ გიკარნა-
ხოთო — აი, რა უნდა ეთქვა დიმიტრის,
გადარჩენა თუ უნდოდა. მაგრამ როცა
ასე ფიქრობდა, ურემი უკვე გადამრუ-
ნებული იყო, ერთი კი არა, ათასი გზა
ჩანდა, უბედურებისგან თავის დასალ-
წევი; უფრო სწორედ, დიმიტრის ეჩვე-
ნებოდა ათასი გადამრჩენელი გზა,
უარესად რომ გახეთქვოდა გული, უა-
რესად რომ დატანჯულიყო, თორემ,
სინამდვილეში, რალა თქმა უნდა, ათასი
კი არა, ერთივ არ არსებობდა; არსე-
ბობდა მხოლოდ ტანჯვისა და უბედურ-
რების გზა. გარდა ამისა, იმ საბედის-
წერო დღეს, ქაფურის ხის ძირას გაჩე-
რებული, ბეჭებზე მზედაცხუნებული,
ათი წლის გოგოს მამა, რომელსაც
ათასნაირი ნამცხვრით სავსე მუყაოს

კოლოფი ორივე ხელით ეჭირა, ხელი
ვერ იფიქრებდა, რადგან ბედნიერ-
იყო და უნდოდა, ყველა ბედნიერი
ყოფილიყო; ყველა ბავშვისთვის, ნაც-
ნობისთვის თუ უცნობისთვის, ზეიმად
ქცეულიყო მისი ქალიშვილის დაბადე-
ბის დღე; მუყაოს გატკბილული,
სულდგმულივით თბილი კოლოფიდან
ყველა ბავშვს შეხვედროდა თითო ნა-
ჭერი ნატოს საყვარელი ნამცხვრისა;
ყველა ბავშვს ამოებოყინებინა მის
ქერქვეშ ლიმონათის შუშხუნა, ნაპერ-
წყლიანი გაზი... და ამიტომაც იყო ალ-
ბათ, ლამის უცნობი ქალის უცნობ
შვილს ვეჭილად რომ დაუდგა შუა ქუ-
ჩაში. იქამდე არ მოეშვა პატიოსან
მანდილოსანს, თუნდაც მარტო თავისი
გოროზი და ამპარტავნული გარეგნო-
ბით, უფრო მეტი თავშეკავებულობის-
კენ რომ მოუწოდებდა სხვებსაც, ვიდ-
რე მოთმინებიდან გამოსულმა, ანდა
ამიტომ, ამდენხანს უცხო მამაკაცთან
ქუჩაში ლაპარაკი რომ ეუხერხულა,
არ შესძახა: გამოვუშვებ, ოღონდ იცო-
დეთ, ჩემი მხრიდან სიკეთე კი არ იქ-
ნება ეს, არამედ ბოროტებაო. კი არ
თქვა, შესძახა, რამაც, ცოტა არ იყოს,
შეაცბუნა დიმიტრი და, მართალია,
ერთი წუთით, მაგრამ მაინც აგრძნობი-
ნა, მოლიპულ გზაზე რომ იდგა, სიკე-
თის ჩადენის მსურველს, მართლაც რა-
დაც საწინააღმდეგო რომ გამოსდიოდა,
როგორც სასამართლო პროცესებზე
ემართებოდა ხოლმე, მაგრამ რაკი უკვე
მოლიპულ გზაზე იდგა, აღარც თავის
შეკავება შეეძლო და აღარც უკან და-
ხევა. ტყუილად კი არ არის ნათქვამი:
მუხჯის ენა დედამ იცისო; ხოდა, იმ
ქალმაც სხვაზე უკეთ იცოდა, რანაირი
ფიქრები ბუდობდნენ მისი ვაჟიშვი-
ლის თავში, ისიც იცოდა, კარგს
რომ არაფერს მოუტანდა მისი გაცნობა
დიმიტრის ქალიშვილს, და საერთოდ
— არავის, მაგრამ იმ საბედისწერო
დღეს, დიმიტრიმ ჯერ არაფერი იცოდა
იმ ბიჭისა, ის ბიჭიც ჩვეულებრივი
ბავშვი იყო მისთვის, მეტი არაფერი,
და როგორც ჩვეულებრივ ბავშვს, ისე

დაუყვავა იმასაც: ხომ მოხვალ ჩვენთან სტუმრადო; ის კი არა, მეტი გულისხმიერების გამოსახატავად, ლოყაზე ხელის მოთათუნებაც დაუპირა, მაგრამ ბიჭი საკბენად წაეტანა ხელზე და კი არ უთხრა, შეუღრინა — მოვალო — თითქოს კი არ დაპირდა, დაემუქრა. აი, სწორედ მაშინ შეეშინდა დიმიტრის; ბავშვის თვალში წამიერად გამკრთალმა მრისხანებამ შეაკრთო; გაუჭირდა ამ მრისხანების მიზეზის ამოცნობა და რაც მერე ილაპარაკა, პირწავარდნილი მლიქვნელობა იყო და მეტი არაფერი; იმდენი და ისე ცხარედ, ისე აღზნებულად, არცერთ პროცესზე არ ულაპარაკია, თუმცა მოლაპარაკე კაცის სახელი ჰქონდა დავარდნილი და იმის პროცესებსაც ისევე ესწრებოდა ხალხი, როგორც ლექციებს, არა ბრალდებულის ბედის გასარკვევად, არამედ მისი მჭევრმეტყველებით დასატყობად. მზე უკვე შემაწუხებლად აჭერდა კისერში, ზურგი უოფლიანდებოდა, ნამცხვრით სავსე კოლოფი უფრო და უფრო მძიმდებოდა — ლაპარაკისას, ხან ერთ მუხლს შეაწველებდა, ხან მეორეს — მაგრამ მაინც ვერ აბამდა სათქმელს თავს, რადგან არა მოსამართლისა და პროკურორის, ბავშვის გულის მოსაგებად ირჯებოდა, იმ ყოველად დაუმსახურებელი მრისხანების მოსასპობად, ბავშვის თვალეში რომ, გადააწყდა მოულოდნელად, და ალბათ არანაკლებ უბედური იქნებოდა, არანაკლებ დაიტანჯებოდა, იმ „პროცესზეც“ რომ დამარცხებულიყო და თავისი ვერ გაეტანა. ის კი არა, ცოტას მორჩა, ბავშვის მამაც მოიშველია; ძლივს შეიკავა უკვე ენაზე მომდგარი სიტყვები: მამაშენსაც უყვარდა ჩვენთან მოსვლაო, რადგან ტანმა უგრძნო, პროფესიულმა ალმომ უკანახა, უარესად რომ გააფუჭებდა იმ კაცის ხსენება საქმეს; კი არ დააახლოვებდა იმათთან, კიდევ უფრო დააშორებდა, როგორც იმათი უარესად პირადული საიდუმლოს უნებლიე მცოდნეს. ბავშვის გულის მოსაგებად კი ლაპარაკობ-

და, მაგრამ, საბედნიეროდ, არ ტყუილა არ თვალთმაქცობდა, რასაც იმდენად გულთ ამბობდა და არა მარტო გულთ — რწმენითაც, რადგან ნამდვილად წინააღმდეგი იყო ყოველგვარი დასჯისა, მით უფრო — ბავშვის დასჯისა, და იქამდეც მტკიცედ იდგა იმ აზრზე, რაც იმ დღეს ქუჩაში გამოთქვა ხმამალა. დიმიტრის აზრით, მშობელი გამოუსწორებელ ბოროტებას სჩადიოდა, როცა ბავშვს სჯიდა. მშობელს, ცხადია, ბავშვისთვის მხოლოდ კარგი უნდოდა, ბავშვის სიყვარული აიძულებდა სიმკაცრესაც, მაგრამ შედეგი სრულებითაც არ შეესაბამებოდა მიზანს, რადგან სასჯელი კი არ „აჯანსაღებდა“ ბავშვს, რისი სურვილიც ამოქმედებდა მშობელს, არამედ, კიდევ უფრო „ასწულებდა“, რისთვისაც, პირველ რიგში, მშობელს უნდა ეგო პასუხი. ასეთი ფარული თვისების მატარებელი გახლავთ სასჯელი, ქალბატონო. კაცის გარდაქმნის უნარი კი შესწევს, მაგრამ გამოსწორებისა რა მოგახსენოთ. ბავშვი და, აქედან გამომდინარე, საერთოდ ადამიანი, თუკი ბუნებით ზნედაცემული არ არის — თუმცა. ბოროტმოქმედებისკენ მიდრეკილებაც გარემოებისა და მიხედვით უნვითარდება ადამიანს, როგორც მუსიკალური სმენა ანდა კუჭის კატარი — დასჯის შემდეგ, სრულიად სხვა პიროვნება ხდება, რადგან სასჯელის მოსახდელად განკუთვნილი, ანუ გაცდენილი დრო, რომელიც სამუდამოდ რჩება მის შეგნებაში, უპირველეს ყოვლისა, საკუთარი არსებობის აუცილებლობის რწმენას უკარგავს, რადგან ცხოვრება, რომელმაც ერთხელ უკვე მოიშორა იგი, თუნდაც დროებით, სრულებითაც არ არის ვალდებული და, მით უფრო, არც მოწოდებული, ერთ ადგილას იდგეს და იცადოს, ვინ როდის მოიხდის სასჯელს. არც იმასა აქვს არავითარი მნიშვნელობა, სად იხდის სასჯელს დას-

ოთარ ზილამაძე
რაინის თეატრი

ჯილი: ციხის კედლებში თუ ოთახის კუთხეში; დრო მაინც უიმისოდ გადის. ხოლო ცხოვრება, ბუნებისა არ იყოს, სიცარიელეს ვერ იტანს; ასე რომ, დასჯილის კანონიერი ადგილი უკვე დაკავებულია, სხვამ შეავსო იმისი წინდაუხედაობით, სიბრიყვით, ანდა თუნდაც სიცელქით გაჩენილი სიცარიელე, და ახლა იმან, წინდაუხედავმა, ბრიყვმა ანდა ცელქმა, კეთილი უნდა ინებოს და გვერდზე ვადგეს, სხვებსაც არ გაეზღანდოს ფეხებში, სხვებსაც, რომლებსაც წინდაუხედავობაც გააჩნიათ, ჭკუა-ცა და თავშეკავების უნარიც; მოკლედ, გუდანაბადი უნდა აიკრას, ანდა თავიდან უნდა ჩადგეს რიგში, რაც ისევე შეუძლებელია, როგორც გაცდენილი დროის აღდგენა, მეორედ დაბადება, რადგან ქაჯმაც არ იცის, სად იწყება რიგი; ეს რომ გაიგო, უკანვე უნდა გაიარო მთელი ის გზა, რაც უკვე გამოვივლია გაჩენის დღიდან; უკუსვლით უნდა ჩაათავო ასაკობრივი კიბე, ზორციელი, სულიერი და გონებრივი განვითარების ყველა საფეხური, და თუ ამას მოახერხებ, მერე მობრძანდი, მერე ვილაპარაკოთ, ვნახოთ... ასე რომ, ქალბატონო... ქალბატონო (დომიტრის ენა დაება; მისდასამარცხვინოდ, დაეწიყებოდა ქალის სახელი. „ელენე“ — შეახსენა ქალმა)... ასე რომ, ქალბატონო ელენე, როგორი კეთილშობილი ზრახვებიც არ უნდა გვამოქმედებდეს, სასჯელი, გარკვეული დროით თავისუფლების შეზღუდვას კი არ გულისხმობს მხოლოდ, არამედ საერთოდ ხაზს გადაუსვამს ხოლმე პიროვნებას, თუნდაც უნებლიედ, რადგან არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება, ერთსადაიმთხვე პიროვნებად ჩაითვალოს ადამიანი სასჯელამდე და სასჯელის მოხდის შემდეგ... უუუჰ, — ამოიჭმინა დომიტრიმ, როგორც პორტის მტვირთავებმა იციან, სიმძიმის აწევის დროს, ჰაერით დაბერილი ფილტვები რომ არ დაუსკდეთ. ქალს (პირბადეშიც ჩანდა) აშკარად აღიზიანებდა მისი ლაპარაკი, ლაყბობა; მაგრამ ისევ ზრდილობის გამო,

თავს იკავებდა. დომიტრი ეჭიფინებოდა პარაკობდა, თან ნამცხვრით დასტყავდა ლოფს დასცქეროდა, ქალსაც არიდებდა თვალს და ბიჰსაც; ქალისა რცხვენოდა, ბიჰის ეშინოდა: მთელი ტანით გრძნობდა იმის დამცინავ ღიმილს. მთელი ტანით გრძნობდა ხისფხვა კოსტას დაძაბულ მწერასაც, ჭუჩის გადღამა რომ იჭდა თავის ჯოჯოკზე და ცნობისმოყვარეობისგან სული მისდიოდა. მაგრამ დომიტრიმ ღირსეულად აიტანა ყველაფერი და მიზანს მაინც მიაღწია; როგორც იტყვიან — კატა გამოთხარა, და აი, კატა უკვე გამოსულიყო სანადიროდ, მის წინ იდგა და თვალები ეშმაკურად უბრწყინავდა. „მე თქვენს სხვენშიც ვარ ნამყოფი, თანაც ბევრჯერ, თქვენ კი არაფერი გაგიგიათ“ — თქვა ბოლოს.

— სხვენში? — უარესად დაფრთხა, გაოცდა დომიტრი.

— ხო, — მშვიდად დაეთანხმა ელენე. — ძველ ქურნალებს ვათვალიერებ. თქვენ ხომ იქ მთელი ბიბლიოთეკა გაქვთ. — გააგრძელა ღიმლით, თითქოს ჩვეულებრივი ამბავი იყო სხვის სხვენში ძრომიალი და ძველი, დამტკვერილი ქურნალების თვალიერება.

ერთხელ მართლა აზიდა დომიტრიმ სხვენში, რაც რამე ძველი ქურნალი და გაზეთი ჰქონდა. დაწვა ან გადაყრა დაენანა. მერე კი, საერთოდ ამოუფარდა თავიდან, როგორც სხვა უფარგისი ხარახურა, სხვენის მტვრითა და აბლაბუდით დაფარული. სხვენში, ათასში ერთხელ, ისიც კრამიტის გასასწორებლად თუ ავიდოდა, ხოლო რაც ერთხელ აეტანა იქ, არასოდეს აღარ დასჭირებია.

— კი მაგრამ.. — ენა დაება დომიტრის. უნდოდა ეთქვა, უნებართვოდ მარტო თავებში და ობობები დაშლივინებენ სხვის სახლშიო, მაგრამ თავი შეიკავა, ბავშვისაღ მოერიდა და ბავშვის მამის ხსოვნისაც. — კი მაგრამ, იქ ხომ ბნელა?! — თქვა ბოლოს.

— მით უკეთესი. — დედასავით

აქიმა წარბები ბიჭმა. — მე ბნელში უკეთესად ვხედავ. ბავშვობიდან მივეჩვიე. საბანს წავეფარებდი თავზე, ვითომ მეძინა, და დილაშე ვკითხულობდი არხენინად.

დიმიტრიმ არ იცოდა, როგორ მოეცემა: მკაცრად, კატეგორიულად აეკრძალა ბიჭისთვის უნებართვოდ სხენში ასვლა, რასაც, შეიძლება, უარესად გაელიზიანებინა იგი, თუ ავდებულად, ვითომ სრულებით არ ადარდებდა ეს ამბავი, ეთქვა: რა ჩემი საქმეა, რამდენიც გინდოდეს, იმდენი იქეჩე ძველ ნაგავშიო, რის შემდეგაც ყველა თავმოყვარე ბავშვს, წესით, უნდა შერცხვენოდა თავისი საქციელისა. ერთი ცხადი იყო: ეს ბიჭი უფრო ადრე შემოსულიყო მის ოჯახში, ვიდრე დაპატიჟებდა (თანაც რანაირად!) და, მამამისის არ იყოს, მომავალშიც მაშინ შემოვიდოდა, როცა მოეპრიანებოდა. ეს კი, რასაკვირველია, ყველაზე მტკივნეული, ყველაზე შემაშფოთებელი აღმოჩენა იყო სიმუყდროვებს დანატრებული კაცისთვის. შემკრთალი, დაბნეული იდგა სკამზე, თითქოს გელა კი არა, თვითონ იყო დღეობაზე სტუმრად მოსული ბავშვი და სკამზე ლექსის სათქმელად შეეყენებინათ.

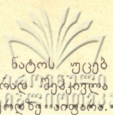
იმ დღეს ვერაფრით ვერ დააოცეს გელა. ოიამა, ნოგი, ტოგო და კუროკი მოგონილი იყო იმასთან. მთელი სახლი ყირაზე დააყენა. ბავშვების გული ხომ ერთბაშად მოინადირა. აღტაცებისგან კიოდნენ. რაც არ უნდა ეთქვა, რაც არ უნდა გაეკეთებინა, ყველაფერი მოსწონდათ. ისიც ზედისზედ იგონებდა ახალ-ახალ ოინბაზობებს. ხან სიარულში ბაძავდა ვილაცას, ხან ლაპარაკში, და ვისაც ბაძავდა, ბავშვები უშეცდომოდ ცნობდნენ მაშინვე. მერე ნატოს ნაწნავებში ჩაავლო ხელი და ოთახებში დააჯირითებდა, ვითომ ნატო ცხენი იყო, თვითონ კი — მეეტლე. „გზა მომეცით, ხაბარდა, გუბერნიის მამა მომყავსო“ — ღრიალებდა ბებერი მეეტლის ჩაბრინწული, ნაარყალი ხმით. მერე საიდანღაც ჯოხი გამოაძვრინა,

საიდანღაც — დარიას ხილაბანდი, ხელდახელ დროშა შეაკოწიწა, თავს ზედა დაიტრიალა და დაიყვია: წაიკვანძოზე! ბარკადებზე! ვისაც გული ერჩის და მონობაში გადიდგაცებას, თავისუფლებისთვის სიკვდილი ურჩენიაო. მერე ხელებზე იდგა, მობოშებულ, მოსავათებულ ფეხებს უნდილად იქნევდა პაერში და წრიბინებდა: მიშველეთ, მეფე ვარ, თავდაყირა გადმომაგდეს ტახტიდანო. დიმიტრი და დარია კუთხეში მიუყუდლიყვნენ და დაბნეული, დამფრთხალი ღიმილით შესცქეროდნენ ბავშვების ზედახორას. ბავშვები ქვილი-ხილით დასდევდნენ გელას; სიცილისგან სულს ვერ ითქვამდნენ; ვერც ნამცხვარი შეჭამეს, ვერც ლიმონათი დალიეს; ნამცხვარი გულზე ადგებოდათ, ლიმონათი ცხვირიდან სდიოდათ. გელაც უფრო და უფრო შედიოდა როლში. ოთახები რომ აღარ ეყო, სახლის სახურავზე აძვრა და იქიდან გადმოხტა. დიმიტრიმ ერთი სიკვდილი გაათავა, ვიდრე აივანზე გავიდოდა. დარწმუნებული იყო, დაღეწილ-დაჩეხილი, სისხლში ამოთხვრილი დაუხვდებოდა გელა, მაგრამ გელა უკვე ლედვის ხეზე გასულიყო, აქანავებულ, აშრიანებულ ტოტზე გადამჯდარიყო, ვითომ ცხენს მოაეცევენდა, და ზუსტად პოლკოვნიკი ვეზირიშვილის ხმით დაჰყვიროდა ლედვის ხის ძირას შეგროვილსა და აღტაცებისგან პირდაღებულ ბავშვებს: მაქვს პატივი, მაქვს პატივიო.

იმ დღის მერე დიმიტრის მოსვენება დაეკარგა. უნებურად, სულ ჭერისკენ გაუბრუნდა თვალი. ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს ჭერიდან, რევოლვერის ტყვიებით გაჩენილი ნახვრეტებიდან, ვილაც უთვალთვალებდა განუწყვეტლივ. სიზმარში კი, ვითომ თვითონ იჯდა სხვენზე; ხან ობობა გადააცოდებოდა სახეზე, ხან თავი ჩასწივლებდა ყურში. შემოფოთებული, სიმწრის ოფლგადამსყდარი წამოჯდებოდა საწოლში და დაძაბული, ჭერს

მთარ ზილაძე

რაინის მთაბარი

მიშტერებული, რალაცას უსმენდა. გარეთ წვიმდა, ან ხეები • შრიალეზდნენ, საათის წიკწიკი ისმოდა, უჩვეულო არაფერი ხდებოდა და მისი საქციელით შეწუხებული, თავადაც შეშინებული ღარია რომ ჰკითხავდა, რა იყო, რა მოგელანდაო, დარცხენილი ჩაბურღლუნებდა ხოლმე: მგონი, ჭერში ვილაც დადისო. „ტურა დადის. ტაკუნები უნდა შეგიჭამოს“ — ნაძალადევად და ამიტომ უხეშადაც ხუმრობდა ღარია, მაგრამ ამას აღარ აქცევდა ყურადღებას, ოღონდ ჭმრისა და საკუთარი შემფოთება გაეჭარწყლებინა როგორმე. დრო კი გადიოდა. ამას საათზე უკეთესად თავად ნატო ადასტურებდა. დღევანდელი ნატო ისევე ჰგავდა გუშინდელს, როგორც ერთი და იგივე ღრუბელი თავის წედანდელ გამოსახულებას. შესაძლებელი რომ ყოფილიყო გუშინდელი და დღევანდელი ნატოს შეხვედრა, ერთმანეთს უცხოებივით აუვლიდნენ გვერდს. თუკი გუშინდელ ნატოს მამის ლოგინში ჩაგორება და უაზრო, უთავბოლო ზღაპარი, რომელსაც მთქნარებამორეული მამამისი მოყოლისას იგონებდა, ყველაფერს ერჩია, დღევანდელი ნატო, მშობლების უჩუმრად, სქელტანთან რომანებს კითხულობდა და თვითონვე იგონებდა ზღაპრებს: კაცი მიუახლოვდა. ქალი გაუჩერდა. კაცმა ხელი მოკიდა. ქალი არ გასძალთანებია. შეიყვანა ეზოში და შეიყვარეს ერთმანეთი. რა მოგივიდა, რა გატირებს, გენაცვალე, ავად ხომ არ ხარო — ჰკითხა კაცმა. არაფერია, ოღონდ თავი ამტკივდა შენს მოლოდინშიო — უპასუხა ქალმა. გათავდა, მორჩა, დღეიდან სულ ერთად ვიქნებით, ჩვენი გამთიშავი ძალა არ არსებობს ქვეყანაზეო. — უთხრა კაცმა. ჯერ ნათლიასთან წავალ ცაში, იმას შევეკითხები და მერე ისე იყოს, როგორც შენ გსურს და გინდაო — უპასუხა ქალმა. ნათლიამ რომ ქალი დაინახა, გაიცინა: ამოდენა გზა რალაზე გამოიარე, შენ რომ დაიბადე, მაშინვე იმისი ბედი იყავიო. ხოლო ერთხელ, შემთხვევით რომ შეიხედა დიმიტრიმ

ქალიშვილის ოთახში, ნატოს უცებ ისე შეეშინდა, უნებურად შეჭკნულად კიდეც, ხელები კი მკერდზე აიჭრა. შემცბარმა დიმიტრიმ უხმოდ გამოიხურა კარი. საკუთარ სახლში საკუთარი შვილიც ველარ სცნობდა, ღარია კი ეუბნებოდა, ნუ შფოთავ, ნუ ნერვიულობ, ყველაფერი კარგად იქნებაო. მაგრამ, როგორც არ უნდა ენუგეშებინა ღარიას, როგორც არ უნდა გაეზიარებინა იმის შემფოთება, დიმიტრიმ უკვე იცოდა, ყოველ შემთხვევაში უკვე გრძნობდა, კარგს რომ არაფერს უქადდა მომავალი. მართალია, ნატო სიცოცხლის განსახიერება იყო, მაგრამ სწორედ ეს ცეცხლივით აბრიალებული, გამომზეურებული, დაუცველი და დაუდგრომელი სიცოცხლე აფრთხობდა დიმიტრის, როგორც თბილისელი მსახიობისა და მისი მეუღლის პირველმა გამოცხადებამ დააფრთხო ამ ათი წლის წინ და, როგორც ათი წლის მერე გამოირკვა, არც მთლად უსაფუძვლოდ. არეულსა და დასაღუპად განწირულ ქვეყანაში ყველაფერი უნდა დამალოს კაცმა: სულიც, ნიჭიც, სიცოცხლეც... რაც არ უნდა ძნელი დასამალი იყოს, მაინც უნდა დამალოს და გამოიზოგოს, როგორც გრძელი გზის მგზავრმა — პური, გამოცდილმა მეთმარმა — თოფის წამალი, ღვინის ყადრის მცოდნემ — ღვინო, რადგან მეორე კაცისთვის სწორედ ისაა ყველაზე ძნელი ასატანი და, იმავე ღროს, ადვილი მოსასპობი, რაც შენთვის უხვად მოუტია ღმერთს. განა საკუთარი სულის, ნიჭისა და სიცოცხლის უყიარათოდ ხარჯვამ არ დაღუპა მისი ორგზის მეზობლებიც? ათი წლის წინ ვინ იფიქრებდა, ათი წლის მერე ერთი მიწაში რომ იქნებოდა, მეორე კი, ასი წლის დედაბერივით ჩაიკმულ-ჩაშავებული ივლიდა? ასე კი იმიტომ მოხდა, საკუთარი სიცოცხლეს, ჭარბ სიცოცხლეს რომ ვერ მოერივნენ, ვერ დააცხრეს, ვერ ამოსდეს კეთილგონიერების ადვირი, ვერ ააფარეს უძლურობის ნიღაბი; სიცოცხლეს კი არ უნდა მოეკვლევიო, თავად უნდა მოკლა

ის, თანდათანობით, ნაწილ-ნაწილ, ნამცეც-ნამცეც, თუკი მართლა გინდა, რომ გაძლო, გადარჩე, გააღწიო ამ ჯოჯოხეთიდან. ნატოც იმათ ჰგავდა. ესეც თუ ბედის დაცინვა ზრ იყო, რატომ უნდა დამსგავსებოდა ნატო იმათ? მაგრამ ნატოც იმათსავით „მფლანგველი“ იყო და არა ნამდვილი, კანონიერი მშობლებით „ყაირათიანად მხარჯველი“. იმიტომ რომ, თავიდანვე, მუცელშივე თავის ჰკუთხე მოაქცია ისიც დამთხვეულმა თბილისელმა მსახიობმა და იმის მაგივრად, რომ დაეცლია, ვიდრე დედის სიმხდალესა და სიფრთხილეს შეიწოვდა, ცხრა თვე ლა, ლა, ლა, ლა აძახა იმასაც. ნატო მართლა არ ჰგავდა თავის მშობლებს. დიმიტრის შინ ყოფნა ყველაფერს ერჩია, ნატოს კი სულ გარეთ ეჭირა თვალი; დარიას ზღვისკენ ვერც გაახედებდით, ნატო კი ზღვიდან ვერ ამოყავდათ. ხანდახან ისე ღრმად შედიოდა ზღვაში, თავი ლიმონის ხელა მოუჩანდა. (ესეც ახალი უბედურება იყო, აბა რა იყო, ევროპის წამხედურობითა და დიმიტრის ჯიბრით დამკვიდრებული. დაეყრებოდა ამოდენა დედაშობილა ხალხი მიწაზე და მზეს მიუშვერდნენ უკანალებს. ზღვის პირას კი არა, შინ არ გაუხდია დარიას კაბა ქმრის თანდასწრებით). სანამ ნატო ზღვიდან ამოვიდოდა, დიმიტრის თავისი ემართებოდა, გიჟივით დარბოდა ნაპირზე, წინ და უკან: ვერც ზღვაში შედიოდა, რადგან ზღვაში შესვლა და დახრჩობა ერთი იქნებოდა, და არც შინ წასვლა შეეძლო, ვიდრე ნატო ფეხს არ დაადგამდა მიწაზე. შვილი ბედნიერებააო, მაგრამ ბედნიერებამდე ჯერ კიდევ შორს იყო; ჯერჯერობით, ნატოს ზრდასთან ერთად, დიმიტრის შეშფოთება, საწუხარი, სადარდელი და ავი წინათგონობა იზრდებოდა, ნატომდე გაჩენილი, იმ შემზარავი ჩვენებებითა და სიკვდილის სუნით გატელთილ ღამეს. სხვათაშორის, ზუსტად ასეთსავე დღეში იყო საბა ლაფაჩიკ და ისიც ნატოს მიზეზით, ოღონდ იმას შუასაუკუნეების რაინდის სიშლე-

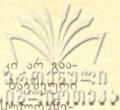
გით უყვარდა ნატო და არა მამამე-
ლურად. საბა ლაფაჩი შეყვარებული
გახლდათ, თმის ძირამდე, სულს დას-
რამდე, სისხლიან ხორციანად იყო შეყ-
ვარებული და მისი სიყვარული, დი-
მიტრის შიშით, კიდევ უფრო იზრ-
დებოდა, დღითი-დღე, ყოველ წამს,
ყოველ ნაბიჯზე, ნებისმიერ ამინდში;
ტენის შემარყეველი სიმშვიდით,
გულგრილობით ამოდოდა განვლილი,
ერთფეროვანი, უხალისო, უვნებო
ცხოვრების ზღვიდან — ზღაპრული,
ჯადოსნური კუნძულივით — ის კი,
დაფეთებული, დაბნეული, ავანგაშე-
ბული მისიწრაფოდა იმისკენ, როგორც
დაღუპული გემის მგზავრი, და თუ
ვერ მიაღწევდა იმ კუნძულამდე, ანდა
თვალთახედვიდან დაკარგავდა, სამუ-
დამოდ დაიღუპებოდა, „წყალში ჩაეყ-
რებოდა“ ამდენი ხნის მეცადინეობა,
ამდენი ხნის ტანჯვა-წვალება, ამდენი
ფიქრი და იმედი, საკუთარი თავის
ძებნას რომ შეაღია, რადგან ცხრა წლის
მერე სხვისი ცხოვრებით ცხოვრობდა,
„სხვას თამაშობდა“ და მისი ჭეშმარიტი
ბუნება მუნდირში იყო ჩამარხული,
როგორც გვამი მიწაში, მუნდირში,
რომლის მოსაპოვებლადაც მისმა მშობ-
ლებმა ნახევარი ქონება აზნაურობის
ყალბი სიგელის შეძენას მოახმარეს,
ნახევარი კი კომისიას შეაჭამეს, რათა
მათი ერთადერთი ვაჟიშვილი „უსტავ-
ლეი“ არ დარჩენილიყო, სხვებს არ
ჩამორჩენოდა, უფრო სწორედ, თავად
არ ჩამორჩენოდნენ სხვებს, სხვების
დასაცინი არ გამხდარიყვნენ, სხვებისთ-
ვის არ ეთქმევინებინათ „ბალანას ყა-
ნას ათონიანებნო“, და მართლაც, იმ-
დენი ჰქნეს (თუმცა გალატაკდნენ და
მეზობლების სამოწყალოდ გაიხადეს
თავი), კომისიას მაინც ჩაარიცხინეს
თავიანთი ვაჟიშვილი თავდაზნაურთა
სხვა ბავშვების სიაში, რომლებსაც უსა-
სყიდლოდ ანათლებდა იმპერია სამხედ-
რო გიმნაზიებში, იმ ერთგულების საპა-

ოთარ ზილამა
რაინის თეატრი

სუხოდ, მათ მშობლებს რომ გამოეჩინათ ტახტის მიმართ (განა მათი მშობლები არ იყვნენ, ხანჯლებით რომ მიიწვედნენ ხოლმე ერთმანეთზე, გინდა თუ არა, მე უნდა დავამშვევო სტუმრად ჩამობრძანებული ხელმწიფის ამა-ლა, და გინდა თუ არა, ჩემმა კნეინამ უნდა იცეკვოს ხელმწიფის წინ ლეკუ-რიო?!). არც კი დაფიქრებულან, ბოროტებას ხომ არ ჩადივართო, და ცხრა წლის ბავშვი სამუდამოდ მოიგლიჯეს გულიდან, სამუდამოდ, რადგან ცხრა წლის შემდეგ არავითარი განსხვავება აღარ იყო მათ შვილსა და სამხედრო გიმნაზიის ნებისმიერ კურსდამთავრებულს შორის. პირველად რომ ჩამოვიდა არდადეგებზე, ქუთაისიდან თარჯიმანიც გამოიყოლა, მშობლებს რომ დალაპარაკებოდა, კი არ დალაპარაკებოდა, თარჯიმნის პირით ეთქვა იმათთვის: თქვენს კისერზე იყოს ჩემი ცოდვაო. მოკვდებოდა, ეს რომ არ ეთქვა, თანაც, რაც შეიძლება მალე, ვიდრე ამის თქმის სურვილიც გაუქრებოდა, ვიდრე დედის ენას ხელახლა ისწავლიდა, ანდა დედამისი ალაპარაკდებოდა შვილის ახალ ენაზე. ბათუმში რომ განამწყესეს, ცოტათი დამშვიდდა, იმედი მიეცა, ხელახლა რომ იპოვიდა, აღადგენდა, გადაარჩენდა იმას, რაც ცხრა წლისამ დაკარგა. მისი არ იყოს, ბათუმშიც ახალი დაბრუნებული იყო სამშობლოში, იმასაც ბევრი რამე ჰქონდა ხელახლა საპოვნელი, გასახსენებელი, აღსადგენი და, შეიძლება, ამან, მისი პირადი ცხოვრების მსგავსმა, მაგრამ მასთან შედარებით, გაცილებით მნიშვნელოვანმა მაგალითმა ჩაუნერგა რწმენა, შეუძლებელს რომ შესძლებდა. ბათუმს ბაძავდა, ბათუმთან ერთად მისი წრაფოდა დაკარგულისკენ, წარსულისკენ, სიადნაც ამოეთხარათ და სადაც სიმწრისაგან დაღვრანჭული მისი ფესვი ჯერ კიდევ ფეხქავდა. ახლა მწარედ ეკინებოდა იმაზე, რაზედაც სასწავლებელში ოცნებობდა. ნელ-ნელა, შეუმჩნევლად გამქრალიყო ძალით ჩანერგილი ერთგულების, მაღლიერებისა

და სიმამაცის გამოჩენის კუთრები. ადრე, სასწავლებელში, სხვებთან ერთად, ისე ვერ დაიძინებდა, წარმოდგენილი ომის რომელიმე ეპიზოდი, რომელშიაც მთავარ როლს, რა თქმა უნდა, თვითონ ასრულებდა, ბოლომდე არ მიეყვანა, რადგან სწორედ ბოლო იყო მთავარი, ბოლოში ირკვეოდა მხოლოდ, ომის ბედი მის პირად საზრიანობასა და გამბედაობას რომ გადაეწყვიტა, თუმცა ეს, მისი კურსანტული პატივმოყვარეობისთვის ეგზომ მნიშვნელოვანი ამბავი, უკვე „უიმისოდ“ ირკვეოდა, რადგან თვითონ ნებისმიერი წარმოდგენილი ომის ნებისმიერ ეპიზოდს სიკვდილით ამთავრებდა, ან ქვემეხზე იყო გადამხობილი (ქვემეხის ლულას ჯერ ისევ ასდიოდა ბოლი), ან მტრის პირველ სანგართან მავთულხლართზე ეკიდა, დაფლეთილი დროშით ხელში. „ბატონებო, მე ყოველთვის ვგრძნობდი, ამ პატარა სხეულში დიდი სული რომ იდგაო“ — ამბობდა მთავარსარდალი ანდა სულაც იმპერატორი და საკუთარ მაზარას აფარებდა სულარსავეთ. მაგრამ ასე მხოლოდ ოცნებაში ხდებოდა და ყოველ დილით, როგორც კი წუხანდელი ნალოთარი მედოლე, დოლის ბრაგუნით გამოვიდოდა სასწავლებლის ეზოში, ყველაფერი თავიდან იწყებოდა, იწყებოდა ჩვეულებრივი ჯარისკაცული, ყაზარმული ცხოვრება, ერთი და იგივე სისულელის მეთოდური განმეორება: ეფრეიტორების ღრიალი, აღლუმები და განუწყვეტელი წვრთნა, გაოგნებამდე, გაპირუტყევებამდე, უსაშველო გულგრილობამდე და პირქუშ განურჩევლობამდე — ყველასა და ყველაფრის მიმართ. მაგრამ ბათუმმა ერთბაშად გაახსენა ის, რაც უკვე დაკარგული ეგონა. ქალაქისა და მისი ბედის უტანაურმა მსგავსებამ, უპირველეს ყოვლისა, სწორედ დაკარგულის საპოვნელად აღაგზნო და რწმენაც ჩაუნერგა, ყველაფრის დაბრუნება, ყველაფრის გამოსწორება რომ შეიძლებოდა, ბოლოს და ბოლოს. ამ რწმენამ მიიყვანა ქუთრულების ოჯახშიც, „ქართ-

ველთა კუნძულზე“, როგორც ამ ოჯახს ეძახდნენ, რათა ხელახლა ზიარებოდა დაკარგულს, ხელახლა განბანილიყო დაკარგულის ემბაზში. არც მისმა ახალმა ნათლებმა დააღალატეს და მაშინვე გაუწოდეს დახმარების ხელი. ქალბატონმა ქეთევანმა ოჯახურ წარმოდგენაშიც კი ათამაშა. გაბრიელის როლი მისცა. სავარძელში ჩასვამდა და საათობით აზეპირებინებდა როლს. მაგრამ ხანდახან იმასაც უმტყუნებდა ხოლმე შესაშური მოთმინება და დედაშვილურად უწყრებოდა „უძღებ შვილს“, „გზაბნეულ ბატყას“, „აქაცის ღამურას“: სირცხვილია, ყმაწვილო, ქართველი ხართ, ისწავლეთ ქართულიო. ისიც სწავლობდა, ზედიზედ ნთქავდა ქართულ წიგნებს, ჟურნალ-გაზეთებს. კითხულობდა ყველგან: ყაზარბაში, ქუჩაში, ბაღში, ყავახანაში, ზღვის პირას... ზღვის პირას ავღარში გადიოდა, სხვებს რომ არ გაეგოთ, როგორ გაპყვიროდა „მერანს“ ენის გასატეხად. ბოლოს იმდენს მიადწია, თავადაც დაწერა ლექსი. ჟურნალების ოჯახი, თანდათანობით, იგივე გახდა მისთვის, რაც რაინდისთვის სუზერენის კარი იყო. აქ იპოვა ის, რაც ცხრა წლისამ დაკარგა: მშობლიური სიტბო, ოჯახური გარემო... და, რაც მთავარია, აქ ირწმუნა პირველად, ჯერ კიდევ რომ არსებობდა ერთგულება, სიყვარული, თანაგრძნობა, ნდობა, სამართლიანობა... ჯერ კიდევ ღირსებად რომ ითვლებოდა დაცემულის დანდობა და გლახაკის განკითხვა. ადამიანობასაც ისევე სწავლობდა, როგორც დავიწყებულ დედა-ენას. მართალია, მაინცდამაინც ამ ოჯახში ისეთი მარცხი შეემთხვა, თვითონვე უკვირდა, მაშინვე როგორ არ დაიხალა ტყვია საფეთქელში, და მერეც სიმწრის ოფლი დაასხამდა ხოლმე, მოულოდნელად რომ გაახსენდებოდა ეს ამბავი, მაგრამ მაშინ თვითონაც ბავშვი იყო, სულ რე-ეოლვერზე ედო ხელი, დიდობის დამტკიცებას ცდილობდა, „ოფიცრობას“ თამაშობდა, რაც ყველაზე უკეთესად ისევე ბავშვმა შეიტყო, მასპინძლის

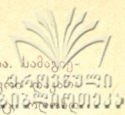
ბავშვმა, რომელმაც ქვეყანას კი არ გააგებინა მისი შერცხვენა, ბავშვური თანაგრძნობა, ბავშვური ერთსულოვნება გამოუცხადა და საიდუმლო შეუნახა, რაც მარცხზე ნაკლებად მოულოდნელი როდი იყო სამხედრო გიმნაზიაში გაზრდილი, მამებუღარებით გარშემორტყმული ყმაწვილისთვის. შეიძლება, იმიტომაც აღარ მოიკლა თავი, მასპინძლის ბავშვის ნდობა რომ გაემართლებინა; დაემტკიცებინა, ღირსი რომ იყო ნდობისა, დაზოგვისა, გაგებისა, და ადამიანობით მიეზლო ადამიანობის წილ. თავს არ ზოგავდა, საკუთარ არსებაში უკეთესი, ოდინდელი ბუნების მძებნელი, რადგან ღრმად იყო დაწმუხებული, ასეთად რომ გაზარდეს, ასეთად რომ აქციეს მშობლებმა და სახელმწიფომ, ერთმა სხვათა წამხედურობით, მეორემ კი, თავისი სახელმწიფოებრივი ინტერესების შესაბამისად. ქალბატონი ქეთევანის წარმოდგენებისთვის აფიშებს ხატავდა, ჭარისკაცებს ტეილორის „ანთროპოლოგიას“ უკითხავდა, გალოთებულებს მფარველობდა, მალავდა, მკურნალობდა და თან არყის ფულსაც აძლევდა ჩუმჩუმად. ხორცს არ ჭამდა, ღვინოს არ სვამდა, ქალს არ ეკარებოდა. ნახევარი ხელფასი დეზერტირების დევნაში ეხარჯებოდა: ხან ხულოში იყო, ხან ქედაში, ხან ქობულეთში, ხან ოზურგეთში; გაქცეულები ეტლით მოჰყავდა უკანვე, ვიდრე უფროსებიც შეიტყობდნენ იმათ გაქცევას და მოიკითხავდნენ. „ჩემს ენაზე დამლაპარაკოს, ის კრუხის პალო ეფრეიტორი, და მერე ვნახოთ, ვინ გამოვა ღურაქიო“ — ბურტყუნებდა, თავს იმართლებდა მისი გულისხმიერებით, მისი მზრუნველობით გაკვირვებული, დარცხენილი დეზერტირი. ტერორის წინააღმდეგი, ტერორისტებს ნაგანის ტყვიებით ამარაგებდა. მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არ იყო საკმარისი, დაბრუნებულად რომ ჩავთვალა თავი და გულდაჩერებულად ეთქ-

ოთარ ზილბაძე
აკინოს თმაბარი

ვა: ბოლოს და ბოლოს, დავემგვანე ჩემიანებსო. თუმცა დღითი-დღე უღვივდებოდა რწმენა, ეს დღეც რომ მალე დადგებოდა, თუკი, ბათუმით, სიმტკიცე და სიჯიუტე ეყოფოდა. ბათუმი ჩვეულებრივი ქალაქი კი არ იყო მისთვის, არამედ გაუტეხლობის, ფესვებისკენ ღტოვის, უკვდავების სიმბოლო, თვალნათელი მაგალითი იმისა, თუ როგორ ამოდიოდა ძალადობის, ბედისწყრის ფერფლიდან მარადიული, გარღუქმნელი სული, როგორ ისხამდა ფერ-ხორცს და როგორ იწყებდა ახალ ცხოვრებას. გარდა ამისა, ბათუმი იყო ერთადერთი ადგილიც, სადაც საერთოდ შეეძლო ცხოვრება, უფრო სწორედ, მეტნაკლებად უგულებელყოფა იმ მოვალეობისა, მშობლებმა და სახელმწიფომ რომ მოახვიეს თავზე. ბათუმმა ახალი მოვალეობა გაუჩინა და დაარწმუნა კიდეც, წარსულთან დასაბრუნებლად, ისევე რომ ჭირდებოდა იგი ქალაქს, როგორც ქალაქი მას. აგერ უკვე, საუკუნის მეოთხედი სრულდებოდა, რაც ბათუმში ცხოვრობდა და თავის სისხლხორციელ საკუთრებად თვლიდა, როგორც შვილი მშობელს ანდა მშობელი შვილს; საკუთარ თავგადასავლად თვლიდა, რაც კი ბათუმს განეცადა, გადაეტანა ამხნის განმავლობაში. ყველაფერს რომ თავი გავანებოთ, მის თვალწინ დაიბადა იგი ხელახლა. როგორც თავად — იმის აფორიაქებულ წილში; მეტნაკლებად მისი „აყვანილი“ იყო ბათუმი, როგორც თავად — ბათუმისა; ისიც ერთ-ერთი „ბები-ქალი“ იყო ბათუმისთვის, როგორც ბათუმი მისთვის; მოწმეც იყო და მხრის ამბმელიც მისი პირველი დაჩაველებისა, მისი პირველი გაბაჯბაჯებისა, მისი პირველი ალუხი. მის თვალწინ დასწვეს მეთევზეთა ძველი ფაცხები; მის თვალწინ ეყარა საწყალი მეთევზის მთელი ავლადიდება: თვალიაგლეჯილი ბადე, გაბზარული ნიჩაბი, გამურული კეცი თუ ძაფზე ასხმული პილპილი; მის თვალწინ გაიჩეხა ტყე, სადაც ახლარკინიგზის სადგურია და სადაც ადრე

ნადირზე მეტი ავაზაკი აფხაზებმა თავს; მის თვალწინ დაიწყო კარლევით გადაშავებული ტბა, სადაც ახლა ფრანგების ეკლესია დგას; მის თვალწინ წაუკიდეს ცეცხლი გაუვალ ლაქაშებს, სადაც ახალი ყაზარმა აშენდა და საიდანაც ცეცხლწაკიდებული ფრინველი ყრანტალით, ჩხავილითა და წივილით მიფრინავდა ცისკენ, ღმერთისკენ, საჩივლელად; მის თვალწინ იშლებოდა ძველი მიჯნები, ღობეები, ყორეები. მის თვალწინ იყვებოდა დამფრთხალი, დაშინებული მისახლეობა ძველი ფუძიდან და მის თვალწინ სახლდებოდნენ პირველი კოლონისტები მიტოვებულ მიწაზე, ქათმის ბუმბულითა და სიმინდის მარცვლით მოფენილ ნასახლარებზე. მართალია, იმპერიის ოფიცერი იყო, გარკვეული თვალსაზრისით იმასაც წვლილი მიუძღვოდა ყველაფერში, რაც მის თვალწინ ხდებოდა, რაც იმ მახვილის სიმტკიცესა და სიძლიერეს ადასტურებდა მხოლოდ, რომლის მტვირთავადაც თავიდანვე, თვალის ახელამდე, ჭკუაში ჩავარდნამდე განამწყესა იგი დედამ და სახელმწიფომ, მაგრამ ჯერ კიდევ აქ ჩამოსვლამდე, სასწავლებელშივე, შემთხვევით რომ შეიტყო — ვინ იყო და სადაური, იმის მერე ერთი დღე აღარ უცხოვრია მშვიდად, ერთი ღამე აღარ სძინებია არხენინად, ღრმად, უსიზმროდ, უცრემლოდ; ბალიშის ქვეშ დამალულ „ივერიას“ გაშლიდა და ჭიუტად აშტერდებოდა მისთვის უცნობ ასობებს, სილის მარცვლებივით რომ დაშვავებულიყვნენ გაზეთის ფურცლებზე და სილის გულგრილობით, შეუვალობით მალავდნენ მისგან მისივე წარმოშობის, მისივე დანიშნულებისა და მოწოდების საიდუმლოს. მაგრამ იმდროისთვის ერთი მეფე უკვე „გამოტრეხული“ ყავდა და ზიზლითა და სიბრაზით წარმოიდგენდა ხოლმე, როგორ შეზარა მოკლული მეფის მუნდირის დანახვამ, როგორ აღრიალდა და როგორ დაასკდა მუხლებით იატაკს, როცა დარბაზში, ტირილისგან ჩაბეირებული მღვდლისა და პუდრით გადა-

ფიქრებული ოფიცრების თანხლებით, მოკლული მეფის მუნდირი შემოიტანეს. მუნდირი თავის სიცარიელეს მოაკონწილებდა ჰაერში, ის კი მდუღარე ცრემლით სტიროდა, მუხლებზე დამხობილი, როგორც გლეხი დასეტყვილი ვენახის ანდა დამწვარი საბძლის წინ. ბავშვებმა მგრძნობიარობამ კი არ დააჩოქა, არამედ არსებობისთვის მებრძოლი და სამუდამოდ წელში გატეხილი კაცის უკიდევანო სასოწარკვეთამ, რადგან მოკლული მეფის მუნდირმა, უპირველეს ყოვლისა, უბედური, უიღბლო, „ურჩიის ვალში ჩავარდნილი“ მშობლები გაახსენა, ხელმწიფის მზეს რომ ფიცულობდნენ, ხელმწიფის იმედით რომ ედგათ სული და მოუთმენლად ელოდებოდნენ იმ ბედნიერ დღეს, როცა მათი ერთადერთი შვილი ხელმწიფის სამსახურში ჩადგებოდა და, თუნდაც სიბერეში, იმათაც აზიარებდა ამქვეყნიურ სიამტკბილობას, „ურჩიის ვალიდან“ ამოიყვანდათ და, რაც მთავარია, მეზობლებში თავის მოწონების საშუალებას მისცემდათ. ცხარე ცრემლით სტიროდა, რადგან ხელმწიფე აღარ იყო, რადგან ხელმწიფე პირველ რიგში მის მშობლებს მოკვდომოდა და პირველ რიგში მისი მშობლები გადაკეცვებოდნენ ალბათ ამ საზარელ ამბავს. „დღეაჩემი გაგიღებდა. მამა თოკზე დაეკიდებო“ — ფიქრობდა შეძრწუნებული და მდუღარე ცრემლით სტიროდა მოკლულ ხელმწიფესაც, გაწვრილებულ მშობლებსაც და საკუთარ თავსაც, რადგან დღეიდან აღარც იმის სწავლასა და მონდომებას ჰქონდა ფასი. ხელმწიფე აღარ იყო, სამყარო ინგრეოდა. და რაღა თქმა უნდა, აზნაურობის სიგელსაც აღარავინ დაიბრუნებდა უკან, ქუთაისში ნაყიდი კი არა, თავად ხელმწიფის გაცემული რომ ყოფილიყო იგი. მაგრამ მის ცხოვრებაში პირველი მეფის მოკვლის დღე, საბედნიეროდ, მისი ბავშვური გულუბრყვილობის, ბავშვური რწმენისა და იმედის უკანასკნელი დღეც აღმოჩნდა. მოკლული მეფე ახალმა მეფემ შეცვალა და სამყაროს ამით არაფერი დაჰკლე-

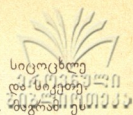
ბია, არც არაფერი მომატებია. სამაგიეროდ, თვითონ შეიცვალა, ბევრი წამალია გა და ბევრი შეიძინა კიდევ. დანაჯარგმაც და შენაძენმაც ერთნაირად გააცამტვერა, რადგან რწმენის ადგილი ურწმუნობამ დაიკავა, — სიყვარულისა — სიძულვილმა, მოვალეობისა — იძულებამ. ახლა უკვე სულ ერთი იყო იმისთვის, ვინ იჯდა ტახტზე: მეორე (ანუ მესამე) თუ მესამე (ანუ მეორე). სიცილით კვდებოდა, ახალი მეფის გვირგვინის კურთხევაზე დასასწრებად, ქართველი თავდადუნაურობა ლამის ხანჯლებით რომ დაერიო ერთმანეთს, არა მე უნდა ვიყო და არა მე მარშლის ამაღაშიო; ლამის ცოლ-შვილი რომ დაყიდეს, ცხენის, ჩოხისა და იარაღის შესაძენად და სექტანტებით ფეხშიშველნი, დაკონკილნი და მშიერ-მწყურვალნი რომ ჩამობრუნდნენ უკან, რადგან არავინ მიაფურთხათ ზედ, აღთქმული ჩინ-მედლები კი არა, ფულიც ვერ იშოვეს სასესხებლად სახელმწიფოს ხელა ქალაქში და მამასისხლად შეტენილი, მეწვრილმანე ვაჟრებივით დაყიდეს ქუჩა-ქუჩა, შიმშილით რომ არ ამოსძრომოდათ სული, როგორმე რომ ჩამოედწიათ შინამდე. მართალია, თავდაც, ასე თუ ისე, თავდაუნაურობას ეკუთვნოდა, მაგრამ აღარაფერი გაეგებოდა იმათი ვნებებისა, აღარაფრად მიაჩნდა იმათი გაწამაწია. ის უკვე სხვა ცხოვრებით ცხოვრობდა, სწორედ იმ ცხოვრებიდან ცდილობდა ამოსვლას, ძალით რომ მოახვია თავზე მშობელმა და სახელმწიფომ, ყალბი სიგელის წყალობით. რა თქმა უნდა, ისევ მეფის სამსახურში იყო (სხვა რა გზა ჰქონდა? სხვა ვინ შეინახავდა? სხვანაირად როგორ ამოვიდოდა ან მეფისა და ან მშობლის ვალიდან?), მაგრამ მისი გული, ყაზარმაში კი არა, ქალაქში ფეთქავდა. ყაზარმაში თავს მოხვეული ვალიდან ამოდიოდა, ქალაქში კი შეგნებულად იგდებდა თავს

ოთარ ბილაძე
რაინის მთაბარი

მეფის სივერაგითა და მშობლის სიბე-
 ცით უგულვებელყოფილ ვალში. ბევრი
 სიმწარე აგემა ამ გაორებულმა ცხოვ-
 რებამ, მაგრამ ბევრი დიადი, ამჟღელე-
 ბელი წამიც განაცდევინა, რაც არათუ
 უქარწყლებდა ხელახლა დაბადების
 სურვილს, არამედ კიდევ უფრო უმტკი-
 ცებდა რწმენას, მიუხედავად მრავალი
 წინააღმდეგობისა, მრავალი გაუთვალის-
 წინებელი მარცხისა, აუცილებელიც რომ
 იყო მეორედ დაბადება, ამჯერად არა
 დედის საშოდან, არამედ უმეცრების,
 სიბნელის, გადაგვარების შავი კვერცხი-
 დან. ხოლო იმდენად დიდი იყო ამ
 შავი კვერცხის გამომტრევის სურვი-
 ლი, კიდევ ერთმა, ყოვლად უსულგუ-
 ლო, ყოვლად უსენინდისო მარცხმაც,
 „ქართველთა კუნძულზე“, ჟურნულების
 ოჯახში რომ დაატყდა თავს და ლამის
 საერთოდ გაასწორა მიწასთან, მაინც
 ვერ დააყრევინა ფარხმალი, მაინც სჯე-
 როდა — რაკი უკვე სწორ გზაზე იდგა
 — ამ ახალი უსამართლობის დაძლე-
 ვასაც რომ შესძლებდა როგორმე, რო-
 დისმე, და არ ყოფილა მეტნაკლებად
 მნიშვნელოვანი მოვლენა, ბედითა და
 მრწამსით მისი ტყუპისცალი ქალაქის
 ცხოვრებაში, მონაწილეობა რომ არ მი-
 ეღო, არ ჩარეულიყო, ანდა თუნდაც
 არ გარეულიყო იმ ხალხში, რომლებ-
 საც ესა თუ ის მოვლენა მნიშვნელოვ-
 ნად მიაჩნდათ კიდევ ერთხელ შობილი
 ქალაქისთვის. ისიც სხვებთან ერთად,
 გულისფრიალით ელოდებოდა მატარე-
 ბელს, რომელსაც ნინოების საღამოზე
 მოპატიჟებული აკაკი მოყავდა, და იმა-
 საც სიამაყის, სიხარულის ცრემლი
 მოაწვა ყელში, როცა ბათუმელთა გუ-
 ლისხმეირებით, ცოტა არ იყოს, შემც-
 ბარსა და ვაგონის ვიწრო კიბეზე დაბ-
 ნეულად შეეყვანებულ მგოსანს ქალბა-
 ტონმა ქეთევანმა უთხრა: თქვენი სახით,
 ბათუმშიც შემოადგწია განთიადმაო.
 ისიც დამშვიდდა, იმანაც წინასწარ გა-
 მარჯვებულად ჩათვალა თავი, როცა
 ქალაქის თავის არჩევნების წინ, საბჭოს
 დარბაზში ილია შემოვიდა მოულოდ-
 ნელად და დინჯად, მედიდურად ჩაბრ-

ძანდა არჩევნების მეტეფელში, საბჭო-
 ტელში. და იმანაც აქაზის დღისათვის
 ლოსთან სამუდამოდ დაბრუნების და-
 მადისტურებელ ნიშნად აღიქვა, როცა
 წერაკითხვის გამავრცელებელი საზო-
 გადობის სკოლის ეზოში პირველმა
 ქართველმა მაჰმადიანმა ბავშვმა შემოა-
 ბიჯა გაუხედავად და თავისი სიმორცხ-
 ვის დასაძლევად თუ დასამალავად,
 მასწავლებლისთვის ძღვნად გამოტანე-
 ბული, გულში ჩახუტებული დედალი
 ცაში აისროლა. მაგრამ მაინც არაფერი
 შეედრებოდა იმ საბედისწერო, იმ თავ-
 ზარდამცემ წამს, როცა პირველად იგრ-
 ძნო, შეყვარებული რომ იყო, ნატო
 რომ უყვარდა, ცამეტი წლის გოგო,
 მიზეზთა მიზეზი, გრძნობათა გრძნობა,
 ვნებათა ვნება, სულის სიზმარი, გულის
 მეორე მხარე, ფიქრთა მწყემსი, ხორც-
 შესხმული ნათელი, შეუვალი სიწმინდე,
 უხრწნელი სინორჩე, ბრმათა თვალის
 ამხელი, ყრუთა სმენის გამხსნელი, ღი-
 რსების, სისხლის, გვარის, შეგნების აღ-
 მდგენელი, ეგვიპტიდან გამოყვანი,
 გზააბნეულთა შუქურა და, იმავე დროს,
 ღვთის რისხვა, როკაბის წყევლა, წარღ-
 ვნა, მეორედ მოსვლა, რადგან, ყველა-
 ღვრს რომ თავი გავანებოთ, შვილიშ-
 ვილად უფრო შეეფერებოდა, ვიდრე
 გულისსწორად, ანდა თუნდაც ელზად,
 და ამ სიყვარულის გამომეღვანება, იმა-
 ზე ნაკლები სირცხვილი როდი იქნებო-
 და, ერთხელ უკვე რომ ეჭამა, განეცა-
 და, გადაეტანა (თუკი ამას გადატანა
 ჰქვია) იმავე სახლში, სადაც ახლა მი-
 სი გაუგონარი, გაუგებარი, გაუმართ-
 ლებელი, დასაძრახი, დასაგმობი, და-
 საწყევლი, ჩასაქოლი, დასაწველი, ჩა-
 მოსახრჩობი სიყვარული ბუდობდა.
 რასაკვირველია, არავის და მათ შორის
 ნატოსაც, არასოდეს გაუმხელდა თავის
 გრძნობას, მაგრამ ველარც ამ გრძნობის
 გარეშე იცოცხლებდა, ამ გრძნობაზე
 ეკიდა, როგორც ნაყოფი ყუნწზე, რო-
 გორც საერთოდ მისი სიცოცხლე —
 ბეწვზე. ეს გრძნობა ავიწყებდა სამარ-
 ცხვინო წარსულსაც და ეს გრძნობა
 უჩენდა იმ ნამცეცა იმედსაც, უკვალოდ

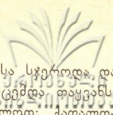

რომ არ გაქრებოდა ამ ქვეყნიდან, რადგან, მართალია ცალმხრივად, ცალფა ძაფით, მაგრამ უკვე სამუდამოდ იყო დაკავშირებული ხვალისდელ დღესთან, მომავალთან, რამდენადაც ნატო, ბოლოს და ბოლოს, უპირველეს ყოვლისა, სწორედ ხვალისდელი დღე იყო, მომავალი, და არა ჩვეულებრივი მიწიერი არსება; ხოლო ნატოს სიყვარული, უპირველეს ყოვლისა, ხვალისდელი დღის, მომავლის სიყვარულს ნიშნავდა და არა ქალისას. ამ სიყვარულით მომავალს უკავშირდებოდა, თუნდაც სიმბოლურად, და არა ქალს, მისი პოვნის მუშას. ეს იყო და ეს. არა, კიდევ უფრო მეტი — ეს სიყვარული აძლევდა მხოლოდ საიმისო ძალასა და უნარს, ისევ სისხლზორციელ ფოთლად რომ ეგრძნო თავი მშობლიურ ხეზე და არა დეკორატიული ფოთოლივით მიემგრებინა იმავე ხისთვის საკუთარი არსება, იმედის ჩხირითა და სიჯიუტის მავთულით, როგორც იქამდე იქცეოდა. ეს სიყვარული მშობლიურ ხესთან, არათუ დაბრუნების ნებას აძლევდა, ერთბაშად უქარწყლებდა სიუცხოვის შეგრძნებას, ჯერ კიდევ ჩალექილს სულისა და გონების ნაოჭებში. და, რაც მთავარია, ეს სიყვარული ისევ თავის ცხრაწლიან ბავშვობაში აბრუნებდა, ხელახლა განაცდევინებდა დედას, ანუ იმ ერთადერთ ქალს, რომელიც ოდესღაც მისი დედა იყო, ვიდრე დედობას დაივიწყებდა, ვიდრე, ფეხის ხმას აყოლილი, შვილს კურსანტში გაცვლიდა, თვითონ კი, პუდრით გადათეთრებულსა და ლიქიორით თვალაპირალეზულ „კარონად“ გადაიქცეოდა, მხოლოდ და მხოლოდ ანგარებით დაკავშირებული იმასთან, ვინც, მხოლოდ და მხოლოდ შვილი უნდა ყოფილიყო მისი და არა „კაი ცხოვრების“ საწინდარი. ნატოს სახება, უპირველეს ყოვლისა, ამ „კარონას“ ამეგებდა მისი ცხოვრებიდან და თავად იკავებდა იმის ადგილს, როგორც სიმბოლო დედისაც და შვილისაც ერთდროულად, ერთ სახეში გაერთიანებულ მარადიული დე-

და და მარადიული შვილი, სიუცხოე და სიყვარული, სათნოება და სიკეთეა აი, რა იყო მისთვის ნატო. მაგრამ ეს მაინც მისი პირადი გრძნობისა და გონების მიერ შექმნილი სიმბოლო იყო და არ არსებობდა მეორე კაცი, ვინც ასევე აღიქვამდა ამ სიმბოლოს, ვინც სიშლეგში, გარყვნილებაში ანდა ავადმყოფობაში არ ჩაუთვლიდა ამგვარ მკრეხელობას. ნატო ერთი კაცის რელიგია იყო, ის კი, ამ რელიგიის ერთადერთი მიმდევარი. ამიტომაც მალავდა თავის სიყვარულს. კი არ ეშინოდა, კი არ რცხვენოდა, არ უნდოდა, ვინმეს დაეცნინებინა, დაეგმო, წაეზილწა, არასწორად დანახული და გაგებული. თავად არავითარი მანკიერი ზრახვა და სურვილი არ ჰქონია და არც შეიძლებოდა ჰქონოდა ცამეტი წლის გოგოს მიმართ, თუმცა როცა მორიგ ლექსს წერდა, დროსაც წყდებოდა და სივრცესაც, სადღაც, სულის მიღმა სამყაროში დაფრინავდა და ერთბაშად იშლებოდა მასსა და ნატოს შორის აღმართული ნებისმიერი ჯებირი, რომელიც მრავლად არსებობდა მიწაზე და რომელთა უტულებელყოფაც, რბილად რომ ვთქვათ, პირწავარდნილი სიბრძნვე იქნებოდა მისგან და მეტი არაფერი. მაგრამ იქ, სულის მიღმა, ნატოც ბეატრიჩესა და ლაურას შარავანდელით იმოსებოდა და თამამად ღვებოდა იმათ გვერდით, დიდებული პოეტების უკეთილშობილესი და უწმინდესი სულიდან ამოზრდილი, ოცნებისა და იმედის ნაშიერი ღვთაებების გვერდით, რომელთაც ასაკი არა აქვთ და ცამეტი წლისანიც ისეთები არიან, როგორიც ასცამეტის, ათასცამეტის, ათიათასცამეტისა. ასე თვითონ ფიქრობდა, რადგან მხოლოდ ასე შეეძლო თავისი სიყვარულის გამართლება, თუნდაც საკუთარ თავთან. ამართლებდა, რადგან არ შეეძლო იმისი უარყოფა, არ შეეძლო გაქცეოდა გრძნობას, რომლისთვისაც

მთარ ზილაძე

რკინის თმაბრი

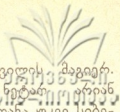
მართლაც რომ არ არსებობს არავითარი წესი და საზღვარი, თავად ადგენს წესს, როგორც გვარის უხუცესი, და თავად იზომავს საზღვრებსაც, როგორც აღზევებული სახელმწიფო. არაფერზე აღარ შეეძლო ფიქრი, ამ სიყვარულის გარდა. თავის ოთახში გამოკეტილს, აღარც ორთქლმავლების განუწყვეტელი კვიელო ესმოდა — საბარგო სადგურის გაღალმა ცხოვრობდა, უფრო სწორედ, დაქვრივებულ დედას უქირავა იქ ოთახი, სადაც მხოლოდ დედის სიკვდილის მერე გადაბარგდა სამუდამოდ. იქამდე არსად არ ცხოვრობდა; ხან დედასთან იყო, ხან ყაზარმაში. ვერც დედის გვერდით გაეძლო ღიძხანს, ვერც უდღოდ. დედის გვერდით თავისი დაღუპული ბავშვობა ახსენდებოდა და გულზე სკდებოდა; ყაზარმაში კი, თავისი უსვინდისობა აწამებდა, წუხდა, მარტო რომ ტოვებდა დედას, თუმცა დედა არც უყვარდა, არც ძულდა, უბრალოდ, „დავალებული“ იყო იმისგან, თავს ვალდებულად თვლიდა, მაინც პატივი ეცა იმისთვის, თუნდაც როგორც მამამისის ქვრივისთვის; მაგრამ დედის არსებობა იმასაც უდასტურებდა, ოდესღაც სულ სხვა ადამიანი რომ იყო თვითონ, სულ რაღაც ცხრა წლის განმავლობაში, მაგრამ ესეც კმაროდა იმ იმედის საფუძვლად, როდისმე ისევ რომ მიაკვლევდა იმ ცხრა წლის ბავშვს თავისი სულის სარდაფში და ახლა ისე გაზრდიდა, როგორც თვითონ მიაჩნდა სწორედ და არა დედამისს. გარდა ამისა, დედამისი ერთადერთი ადამიანი იყო, ვისთანაც თავის სიყვარულზე შეეძლო ლაპარაკი, მართალია, გადაკრულად, შენიღბულად, მაგრამ გარკვეულ შევბასა და სიამოვნებას ესეც ანიჭებდა. რაც მთავარია, აქ, დედის გვერდით, უფრო თავისუფლად შეეძლო ლექსების წერა, ვიდრე ყაზარმაში, სადაც კალამს თუ დაგინახავდა ვინმე ხელში, სულს ამოგზიდა, ვიდრე არ გაიგებდა, თხოვნას წერდი, საჩივარსა თუ დასმენას. ხოლო დედა სიტყვის თქმასაც ვერ უბედავდა წერით გართულ შვილს, რად-

გან მხოლოდ ქალაღლისა სჯეროდა, და მხოლოდ ქალაღს სცემდა თაყვანს. არც მთლად უსაფუძვლოდ: ქალაღმა აზნაური გახადა, შვილი გაუნათლა და „კაი ცხოვრებას“ მოასწრო. სანამ სოფელში ცხოვრობდა, მეზობელთან რომ წაიკნეკლავდებოდა და დონიჭშემოყრილი დაიძახებდა — ქალაღი მაქვს მეო — მეზობელი ფარხმალს ყრიდა, ხელებს შლიდა და ამბობდა: თქვენია, ბატონო, ქვეყანაო. ამიტომ, შვილის ნაწერებსაც ისევე სათუთად ინახავდა, როგორც აზნაურობის ყალბ სიგელს. იატაკზე მიმოფანტულ ფურცლებს — ფერფლივით რომ სცივოდა პოეზიის ცეცხლით დამწვარ ოფიცერს — მოკრძალებით, მადლიერების გრძნობით აგროვებდა, როგორც ებრაელი — ცის მანანას; ყველაფერს გადაადგებდა (აკი გადააგდო კიდეც); ფურცელს კი არა, ჩითს ფარჩისგან ვერ ანსხვავებდა, მაგრამ ღერბიან ქალაღს მილიონ ქალაღში გამოარჩევდა მაშინვე. წერა-კითხვა არ იცოდა, მაგრამ როგორ დაიჯერებდა, სისულელე რომ ეწერა ქალაღზე, როგორც შვილი ეუბნებოდა ხოლმე სიცილით. ქალაღმა არ გააკეთილშობილა თავად? ქალაღი აიძულებდა, პუდრი წაესვა, სასმელს მიტანებოდა, საათობით მჯდარიყო სარკესთან და შვილის ნაწუქარი, „თვალის ჩინივით გასაფრთხილებელი“ ხილაბანდი, ხან წალმა წაეკრა თავზე, ხან უკუღმა, თუმცა არსად არ ჰქონდა წასასვლელი და გინდაც ჰქონოდა, მაინც თოფით ვერ გაიყვანდნენ ოთახიდან, აკივლებული ორთქლმავლების შიშით. მაინც არ უტყდებოდა თავს, მაინც არ მისტიროდა მოშლილ კერას და შეფერებული ჰქონდა „კაი ცხოვრება“. შვილს მწარედ ელიმებოდა, მაგრამ ამშვიდებდა კიდეც დედის სიბრძივე, რადგან ერჩია, ისევ სიბრძივის მსხვერპლი ყოფილიყო, ვიდრე სიჭკვიანისა. სიბრძივე თუ არ ამართლებდა, მეტნაკლებად გასაგებს მაინც ხდიდა იმ დანაშაულს, შვილის მიმართ რომ ჩაედინა დედას. უყიარათო, დაუდეგარი

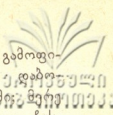
ქალი იყო (აზნაური გახლდათ, ბატონო!), მტვერი ჰქონდა იქურობას; იმ ადგილს გადაფერთხავდა ხოლმე ზერელედ, სადაც ჯდებოდა, ხოლო გარშემო რა ზდებოდა, ვერც ამჩნევდა და არც აინტერესებდა. ფეხს ფეხზე გადაიდებდა და დასცქეროდა თავის ლამაზ ფლოსტებს (მეზობელმა ქალმა მიჰყიდა — მწვანე, წითელი პომპონებით გაწყობილი. რომ არ შინებოდა, ქუჩაშიც იმ ფლოსტებით გავიდოდა ალბათ). აზნაურის ქალი გახლდათ, ბატონო, კარგი ცხოვრება უყვარდა და იშნოვებდა კიდევ; ჩემი ქმარი ვერ მოესწრო და იმისი წილიც მე უნდა მოვიხმარო — იტყოდა ხოლმე ხუმრობით, ვითომ ხუმრობით, პაპიროსს აბოლებდა (ჯერ იმას კითხავდა შვილს, პაპიროსის ყიდვა ხომ არ დაგვიწყებიაო, თუმცა ნაფაზს ვერ არტყამდა, ხველა აუტყებოდა მაშინვე) და ლიქიორს წრუპავდა. განსაკუთრებით ფრანგული „ლიქორი“ უყვარდა: ბენედიქტინი და შარტრეზი. „იმისთანაა რომე, შენი მოწონებული“ — ამბობდა ტუჩების წკლავებით. შვილი გულში ბრაზობდა; დარწმუნებული იყო, მამამისიც იმისმა სისულელედ რომ შეიწირა: აღარც შვილი იხდომა, აღარც კარმოდამო, და ფართხაფურთხით ჩაბარდა სიკვდილს, როგორც უაზრო ომით გაბეზრებული ჯარისკაცი — მტერს. მაგრამ, რაკი მაინც დედა იყო, ითმენდა, უჩუმდებოდა; სათქმელს წერდა და ამით იოხებდა ცოტათი გულს. კითხვა რომ სცოდნოდა დედამისს, სათუთად კი არ შეინახავდა, ნაკუწებად აქცევდა ალბათ მის ნაწერებს, უსაზღვროდ განრისხებული. „გულზე არ დაგადგეთ ლიქიორი, არ დაგცადოთ, ქალბატონო“. „ამდენ პუდრს ნუ ისვამთ, თორემ რკინის თეატრში წაგიყვანენ და სცენაზე გათამაშებენ“. „ფლოსტები არ დაგეკარგათ“. — წერდა მისი შვილი და ყაზარმაში გარბოდა, პირში რომ არ შეეცინა დედისთვის, რომელიც გულმოდგინედ კრეფდა იატაკზე მიმოფანტულ ფურცლებს და დიდის ამბით ინახავდა აზნაუ-

რობის სიგელთან ერთად. მაგრამ მაღალ მოტყადა, საწყალი. სულ სიტყვებს უტარდა. გაგანია ზაფხულშიც გაუქრობლად ენთო ნავთქურა. მიუცუცქდებოდა, გამხდარ, გამოლურჯებულ ლაქებში მოიქცევდა და იყო ასე, აბუზული, ჩაფიქრებული, როგორც ქათამი წვიმიან ამინდში. „ცოლს რატომ არ ირთავო“ — ისე, სხვათაშორის ეკითხებოდა ხოლმე შვილს, მაგრამ, ძნელი სათქმელია, შვილის მომავალი აღადგებდა თუ თვითონ ჭირდებოდა მომღელღი. „თუ იცი, რა ხნისა ვარო“ — პასუხობდა შვილი. „შენზე რომ ფეხმძიმედ ვიყავი, იმ წელიწადს მამაშენმა ხელი ამოიგდო ტყეში, კესარიას ბაღანა დაეწვა აკვანში — ნალვერდალი შეაყოლა არტახებს — ბებიაშენმა კიდო, ძროხა გაყიდა და კაცილო მიყიდაო“ — ამბობდა დედა, ნავთქურაზე გადამჯდარი, როგორც კრუხი საბუდარზე. „კი მაგრამ, როდის იყო, როდის მოხდა ეს ამბებო“ — იცინოდა შვილი. „როდის და, შენზე რომ ვიყავი ფეხმძიმედო“ — პასუხობდა დედა მშვიდად, მობუზული, მოწყენილი, მოახლოებული სიკვდილით შემკრთალი; ტანი უგრძნობდა ალბათ, მალე რომ უნდა გამოთხოვებოდა „კაი ცხოვრებას“, რომლისთვისაც დაუფიქრებლად გაეწირა ყველაფერი და რომელიც არც ისეთი კარგი აღმოჩნდა ბოლოს, როგორადაც ადრე წარმოედგინა, ადრე, აზნაურობამდე, როცა სხვებს ჰქონდა იგი — „კაი ცხოვრება“ — და როცა მოთმინებიდან გამოსული, დონიჭშემოყრილი, დამფრთხალსა და ალოღდაკარგულ ქმარს დაჰყვიროდა: დაგვრჩა ბაღანა უსტაველიო. მაგრამ ახლა, სისულელით მოწყულის მოთმენა უფრო იოლი იყო, ვიდრე სისულელის აღიარება; გლეხის ქალი ხომ არ იყო, ვილაცა, ნათქვამი რომ გადაეთქვა, გადაფურთხებული რომ აელოკა; თავისი სოფლის ერთი ჩასუნთქვა ჰაერი პომპონებთან

ფლოსტებსაც ერჩია, ყვავილებით მო-
ჩითულ ხილბანდსაც, მაგრამ როგორ
გატყდებოდა, მეზობლებს როგორ ათქ-
მევინებდა: არა შეჯდა მწყერი ხესაო.
ყალბი იყო თუ ნამდვილი, ახლა მაინც
ვეღარ იტყოდა უარს აზნაურობაზე და
პატიოსნად უნდა მოეხადა ბოლომდე,
როგორც თავისივე დაუდევრობით შეყ-
რილი სენი. მართლაც, რაღა დროს სი-
ნანული იყო; თავს სინანული სჯობია,
ბოლო ჟამს დანანებასაო, მაგრამ ყვე-
ლაფერი თავიდან რომ დაწყებული-
ყო, ალბათ ისევ ქვას გახეთქავდა, ისე-
ვე დაუფიქრებლად მოიგლეჯდა შვილს
გულიდან. ერთი კაცისთვის მაინც
რომ ეთქმევინებინა: თქვენია, ბატო-
ნო, ქვეყანაო. დიახაც. დიახაც. დია-
ხაც. სხვა რომ შეგნატრის, ისაა სწო-
რედ „კაი ცხოვრება“. ამიტომ, კე-
თილი უნდა ინებო და შეიც მოითმინო
ცოტა, შეიც გაიღო ცოტა მსხვერპლი.
დილიდან საღამომდე ორთქლმავლების
კვირის უნდა უსმინო (რამ გადარია
მაინც, ეს ოხრები!) და დილიდან სა-
ღამომდე უნდა ყლაპო დამწვარი ნავ-
თის ჭვარტლი: შავი მანანა „კაი ცხოვ-
რებისკენ“ მიმავალ გზაზე, ახალი ღმერ-
თის წყალობა. არც ძროხა გყავს მო-
საწველი, რაც ქათმები -- დსაბუდე-
ბელი. ხარ არხეინად. შენს „ბალანს“
იმდენი პური მოაქვს, ნახევარი გიობ-
დება და ცარიელ ბოთლებთან ერთად,
მერძევს ატან. სად იყო სოფელში პუ-
რი?! ჭაღს მიაციტკნიდნენ ხოლმე, ყვე-
ლივით. ხი, ხი, ხი... ჩაის ავადმყოფს
ასმევდნენ მხოლოდ. ჩაის გულისთვის
განგებ გაიციებდნენ ხოლმე თავს. ხი,
ხი, ხი... მკვდარს ვერ ჩააცმევდნენ
ამისთანა ფლოსტებს. ხი, ხი, ხი... ხარ
შენთვის არხეინად. ცარიელ ბოთლს
გადგამ ღერეფანში, გადაჯდები ნავთ-
ქურას და ახრჩოლებული სითბო თან-
დათანობით გიღლობს გათოშილ გულ-
მუცელს. ქალობას გახსენებს (ხი, ხი,
ხი). დედობას... და გაამაყებული (რა
თქმა უნდა, ცოტა ლიქიორის დახმარე-
ბითაც) ფიქრობ შენთვის: მე არ გავა-
ჩინე? ხოდა, მეკუთვნის კიდევ. ახრჩო-

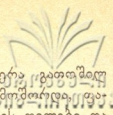
ლებული ნავთქურა შევიღო მაგიერ.
ჰარალალი, ჰარალი. ნეტად არაა
ბრიყვნი. ხოლო მისი ბალანა უკვე სიბე-
რის ზღურბლთან იდგა და მართლა ბა-
ლანასავით იყო შეყვარებული მართლა
ბალანაზე. „ნამეტანი პატარაა, თორემ
შევირთავდიო“ — სიცილით ეუბნებო-
და დედას. „მაგი არაფერი. მეც ბალანა
შემირთო მამაშენმაო“ — პასუხობდა
ქათამივით აბუზული დედა. „მამაჩემიც
ბალანა იქნებოდა მამაშინო“ — იცინო-
და შვილი. „რას ჰქვია, ბალანა იქნებო-
და! ბალანას როგორ წაყვებოდიო“ —
წყინდა დედას. „მაინც, რა ხნისა იყოო“
— არ ეშვებოდა შვილი. „კაცი ისეთი
ოხერია, რა ხნისაც არ უნდა იყოს,
ერთ ბალანას ყოველთვის დააბერებსო“
— ქირქილებდა დედა. ასე იყო, ვიდრე
დედა მოუკვდებოდა, ასე იყო შემოდ-
გომის იმ წვიმიან ღღემდე, როცა ლექ-
სის წერით გართულს, უცებ ტანი უგზ-
ანობდა, ნავთქურაზე გადამჯდარი დე-
დაბრის სული, ჩუმად, უხმაუროდ რომ
გაპარულიყო ამ ქვეყნიდან. „რა მიყა-
ვი ესო“ — შეიცხადა გულწრფელად,
რადგან დარწმუნებული იყო, დედა სი-
კვდილის წინ მაინც აღიარებდა თავის
შეცდომას, სიკვდილის წინ მაინც ეტ-
ყოდა, მე აგირიე, შვილო. ცხოვრებაო,
რაც ჰაერზე მეტადაც ჭირდებოდა შვილს
თუნდაც თავისი ჯოჯოხეთური სიყვა-
რულის გასამართლებლად. გარდა ამი-
სა, დედასთან საუბარი, რაღაც სულე-
ლურ, გაურკვეველ, უხორცო იმედს
უჩენდა, რისთვისაც დიდი მადლობე-
ლი იყო დედისა, თუმცა არასოდეს
წარმოუდგენია ნატო თავის მეუღლედ,
არც მამაშინ (მით უფრო მამაშინ) და არც
მერე, როცა ნატო გაიზარდა, იმდენად
გაიზარდა, რომ ერთ მშვენიერ ღღეს
ბავშვიც გააჩინა, ერთბაშად გაუბათილა
ასაკობრივი უპირატესობა და გადაასწ-
რო კიდევ, რა თქმა უნდა, მდგომარეო-
ბით, როგორც ჯარშია მიღებული, სა-
დაც ჩინი განსაზღვრავს ყველაფერს და
არა ასაკი. ნატოს მეტი ჩინი ჰქონდა,
რადგან უკვე დედა იყო, ის კი, ისევ მა-
რტო იდგა თავისი ცოდვის სანგარში;

თუმცა არც ეს იყო გასაკვირი, ასედაც უნდა მომხდარიყო, რადგან ნატო ღვათება იყო, ის კი — რიგითი მოკვდავი. პეგასზე ამხედრებული, პოეზიის ცისფერ ღრუბლებში დაქროდა და მარადიულ ქალწულსა და უმანკო ჩასახვის საფანეზე სწერდა ლექსებს, ვიდრე ყაზარმოდან გამოგზავნილი ჯარისკაცი არ მოუბრახუნებდა კარზე უხეშად, ჯარისკაცულად — გიბარებნო. ხოლო ქუჩაში გამოსულს, გამოფხიზლებულს, თავისი სიყვარულიც ისეთსავე სიბილწედ მიაჩნდა, როგორი ცხოვრებაც დუღდა და გადმოღუღდა ირგვლივ. მაგრამ ასე იმიტომ მიაჩნდა, უარესად რომ დატანჯულიყო, როგორმე რომ ჩაეხშო, ჩაეკლა, თავისი სულელური, თავხედური, უმომავლო გრძნობა, თორემ, თუ იცოდა, რასაკვირველია, მხოლოდ თვითონ იცოდა, რომ თუკი რამე შეიძლებოდა კიდევ ყოფილიყო სუფთა, ამაღლებული, წმინდა, უცოდველი და უბიწო მის ცხოვრებაში, სწორედ ეს გრძნობა იყო, რაზედაც უფლება არ ჰქონდა და რის გარეშეც არაფერს წარმოადგენდა, არაფერს — სილის მარცვალს სილის ზღვაში. კიდევ კარგი, ქვეყანა არეული იყო, კიდევ კარგი, უკვე კართან იდგა აღსასრულის დღე და სარაევოში დამბაჩის გავარდნა აღლდა, ერთმანეთს რომ დარეოდნენ კბილებამდე შეიარაღებული, წერას აყოლილი, გაპირუტყვეებული სახელმწიფოები, რათა მოესპოთ და მომსპარიყენენ, შთანთქმონ და შთანთქმულიყვნენ, ქვა ქვაზე არ დაეტოვებინათ, არაფერი არ დაეტოვებინათ — ნანგრევის, ჩონჩხისა და ლეშით გამოძარი ყვავის ყრანტალის მეტი, რადგან მეტს არც არაფერს იმსახურებდნენ, მაგრამ ერცპერცოგის მკვლელი აგვიანებდა, ყოყმანობდა, აჭიანურებდა, თითქოს საბა ლაფაჩის ჯიბრზე და ისიც ხელახლა ათეთრებდა ჯიბეში დაჭმუჭმულ „თხოვნას“, მთავარმართებლის სახელზე დაწერილს, რომელსაც, ომის დაწყებისთანავე, პირველივე კოცონისთვის უნდა შეეცეთებინა იგი, როგორც ძვე-

ლი, მზეზე გამომშრალი, ქარით გამოფიტული ნაფოტი. გაოგნებული დაბრუნდა უკაცურ ქუჩებში, მკვლავ ზღვაზე გადიოდა და დაჟინებული ჩასცქეროდა წყველიაღში გაუჩინარებულ სტიქიას, გაუჩინარებულის, განუწყვეტილ რომ ფეთქებდა, შფოთავდა, ბორბავდა, მისი გულივით. „ღამდამობით ნუ დადიხართ მარტო. თორემ შეიძლება, ვინმემ ვერ გიცნოთ და გაუგებრობა მოხდესო“ — აფრთხილებდნენ ტერორისტები. „მადლს იზამსო“ — სიცილით პასუხობდა საბა ლაფაჩი. ასე კი იმიტომ ამბობდა, მართლა რომ უნდოდა სიკვდილი, სიკვდილი და არა თვითმკვლელობა, რადგან საკუთარი ხელით მკვდარი, არა თუ ვეღარ დამალავდა, საქვეყნოდ გამოაქვენებდა თავის სილაჩრეს, ყველას ერთნაირად ათქმევინებდა, ლაჩარი ყოფილაო. არა და, არ იყო ლაჩარი, აღარ იყო; იმ დღის მერე, როცა პირველად აუჯანყდა მუნდირს, როცა დავით კლდიაშვილთან ერთად, ბრძანება არ შეასრულა, ტყვია არ დაუშინა უიარაღო დემონსტრანტებს, რისთვისაც განრისხებულმა ვეზირიშვილმა ახსნა-განმარტების დაწერა მოთხოვა ორივეს, მაგრამ ფეხები ვერ მოჭამა ვერც ერთსა და ვერც მეორეს, რადგან არანაკლებ განრისხებულმა კლდიაშვილმა ტყვისათვის მიახალა მაშინვე პირში — მე ჯერ ჩემს სინდისს ვუსმენ და მერე თქვენს გიჟურ ბრძანებებსო — მთლად გათამამდა, მთლად გაგულადდა და იმ დღის მერე ჯიუტად უმტკიცებდა საკუთარ თავს, მისი გამბედაობა მისი ჭეშმარიტი ბუნების განუყოფელი თვისება რომ იყო და არა წამიერი ალტკინების ანდა სხვათა წამხედურობის ნაყოფი. უბრალოდ, იქამდე გამბედაობაც ისევე ჰქონდა დაკარგული, როგორც ჭეშმარიტი ბუნება. იმ დღის მერე, რამდენი შეხედებოდა დავით კლდიაშვილი, ყოველთვის ღიმილით მიუღელქსავდა ხოლო-

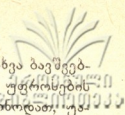
მთარ ზილაძე
რაინის მთაბარი

მე: ერთ ბედს ქვეშა ვართ, საბავ, მე და შენ, ერთგულად ვზიდოთ ჰაპანი ჩვენო, და ისიც ერთგულად ეწეოდა გამბედაობის ჰაპანს. შიში ვერ ისხნის სიკვდილსა—ეუბნებოდა მასთან ჰკუთის საკითხავად მისულ მუშებს, თუმცა თავად ისევ ორ ცეხცლს შუა იყო გაბმული, ისევ მუნდირი ეცვა და არა მუშის ბლუზა, ვერ გადაეწყვიტა, ვისი ტყვიით მომკვდარიყო, მუშისა თუ ჯარისკაცისა, რადგან სულერთი იყო მისთვის, ვისი ხელით მოკვდებოდა, რადგან მისი სატანჯველი არც მუშის სატანჯველს ესადაგებოდა და არც ჯარისკაცისას, ერთისთვისაც გაუგებარი იყო და მეორისთვისაც. თვითონ კი, ამ მეორედ მოსვლის ჟამს, ყოფნა-არყოფნის მიჯნაზე, რძეშეუმშრალი გოგოს „კდემამოსილებზე“, „სისპეტაკეზე“, „ღვთაებრივ სიდიადესა“ და „გულთა გარდამქმნელ სიბრძნეზე“ წერდა ლექსებს. „მე ადამიანის მხარეზე ვარო“ — ერთნაირად ეუბნებოდა მუშებსაც და ჯარისკაცებსაც და დარცხვენით, დაბნეული ამატებდა: თუ კაცს არ გაუგედ და არ აპატიე, გინდა აქეთ იყოს, გინდა იქით, მაინც ერთნაირად გაპირუტყვდებო. მერე მაზარის საყელოს აიწედა და დახეტილობდა უკაცურ ქუჩებში. ზღვიდან ცივი, ნესტიანი ქარი უბერავდა. ძალი არ გაიგდებოდა გარეთ. ხალხი თბილ ბინებში ელოდებოდა აღსასრულს. ის კი, მიდიოდა, მიუყვებოდა ქუჩებს, თავის საფიქრალში ჩაკეტილი, როგორც საიდუმლო საბუთი — სეიფში. უცებ სიბნელიდან ქალის ხმამ დაუძახა: ეი, ხელიკო, საით გაგოწევიო. საბამ ხმისკენ მიიხედა. ქალი სადარბაზოსთან იდგა, ფეხი კიბეზე შემოედო და წვივსაკრავს ისწორებდა. საბას გაელიმა და უფრო აუჩქარა ნაბიჯს. მიდიოდა და მეძავის ხრინწიანი, უსიამო ხმა ედგა ყურებში. მერე ნატოსი ქიშკარი დინახა და გაუყვირდა, გაუხარდა, დაფრთხა, გაჩერდა — ერთდროულად. გაუბედავად შეეხო სახელურს, მაგრამ ჭიშკარი არ შეუღია. არც უფიქრია, ჭიშკრის შეღება. უბრა-

ლოდ, მხოლოდ მიფერა გათვლილ რკინას. მერე ჭიშკარს მოძოროდა, თავადაფუფით შეიხსნა მაზარის ღილები და ქვეითკირის ღობეს შეახტა. მეორე წუთას უკვე ღობის იქით იდგა ნესტიან წყვდიდში. სახლი არ ჩანდა. საერთოდ არაფერი არ ჩანდა. თვალთან ვერ მიიტანდა თითს. წინწახრილი იდგა და მძიმედ სუნთქავდა. ცოტახნის მერე უკანვე გადმოველო ღობეს, მაზარის ღილები შეიბნია და გზა გააგრძელა. „აი, თუ ბებერი ვარო“ — ახლა მოუგონიშნი მეძავს, თუმცა მეძავს სიტყვა „ბებერი“ საერთოდ არ უხსენებია.

დრო კი გადიოდა. დასალუბად განწირული ქვეყანა დღითი-დღე, ნაბიჯ-ნაბიჯ უახლოვდებოდა აღსასრულს. დიმიტრიც უკვე განწირული იყო, უკვე ველარაფრით დააღწევდა თავს გარდაუვალ უბედურებას, თუმცა, გელა რომ დაიჭირეს პირველად, მიუხედავად თავისი მრწამსისა, რაც ერთხელ უკვე გამოეთქვა ქუჩაში, თანაც გელას დასაცავად, ბუნებრივ წუხილთან და სინანულთან ერთად, რაღაცნაირი, ძნელად გამოსახატავი, ძნელად გასამართლებელი შვებაც იგრძნო, თითქოს ვიწრო ფეხსაცმელი გაიძრო და ერთმანეთზე მიჭყლებილი თითები თავისუფლად გაშალა: არადა, ეს წამიერი შეგრძნება შვებისა, თავისუფლებისა (სულ თავაწეული მაინც აღარ ივლიდა საკუთარ სახლში), სწორედ შვებასთან და თავისუფლებასთან სამუდამოდ გამოთხოვებას ნიშნავდა. ასე მომაცვდავი გამოიხედავს ხოლმე თვალში ცოტახნით, ფუჭი იმედი რომ ჩაუსახოს ჭირისუფლებს და, მეორე წუთას, უფრო მეტად დაწყვიტოს იმათ გული. სხვა საკითხია რა მოხდებოდა, გელას მოთმინების უნარი რომ ჰქონოდა, სასჯელი პირნათლად მოეხადა და, დიმიტრის მრწამსის შესაბამისად, ახლა უკვე სულ სხვა პიროვნება დაბრუნებულიყო უკან. მაგრამ არ შეიძლებოდა, ასე რომ მომხდარიყო, რადგან გელა (როგორც მალე დადასტურდა) არ იყო ამ ქვეყნისთვის გაჩენილი; არ შეეფერებოდა

აქაურობას, ანდა აქაურობა არ შეეფერებოდა იმას, როგორც უნაგირი ძროხას, ანდა ძროხა უნაგირს. მართალია, არავინ დაიჯერა გელას ქურდობა (ხალხში ხმა გავრცელდა, პოლიციამ ჩხრეკისას, ქალთა გიმნაზიის გამგის სამკაულები აღმოუჩინაო. ქალთა გიმნაზიის გამგე მთელი წლის გაქურდული იყო და ის საქმე თითქმის დახურულად ითვლებოდა), მაგრამ მაინც აღმაშფოთებელი იყო მისი საქციელი: არც მშობელს უწევდა ანგარიშს, არც კანონს. დაიქვრდნენ — გაიქცეოდა; ისევ დაიქვრდნენ — ისევ გარბოდა. ხან მატარებლიდან ჩამოათრევდნენ ხოლმე, ხან უცხოური გემიდან. არ შეეძლო შეპყვებოდა იმას — უსამართლობა ერქვა თუ უსვინდისობა — რასაც სხვა, მასზე არაფრით ნაკლები, მილიონობით ბავშვი უმტყვენულოდ და უდრტვინველად ეგუებოდა. გადამეტებული სიამაყითა და ასევე გადამეტებული უნდობლობით იყო შეპყრობილი და ამიტომ, უნდოდა თუ არ უნდოდა, ყოველთვის რაღაცას აშავებდა. ყოველ შემთხვევაში, გარედან მაყურებლის თვალში ასე გამდიდრებოდა, რაც, რა თქმა უნდა, ხელს აძლევდა პოლიციას, თუკი პოლიცია მართლა უგონებდა ქურდობას და რაღაც სხვა მიზეზთა გამო, მართლა უპირებდა დაღუპვას. დანაშაულს, ბუნებრივია, სასჯელი მოსდევდა, სასჯელს კი — ახალი დანაშაული, რადგან სწორედ სასჯელთან შეუთრგებლობა აბედვინებდა იმას, რაც სერიის მაყურებელთა აღშფოთებას თუ არა, გაოცებას ყოველთვის იწვევდა, ანუ სერიის მაყურებლებს თანდათან იმ აზრსაც უღვივებდა, გარდაუვალი რომ იყო მისი დაღუპვა, თითქოს სამართლიანიც, რადგან სახელმწიფო კი არა, მამა არ მოგითმენს ამდენს. სხვათაშორის, მამამისით იყო ისიც ატეხილი. მამამისის არ იყოს, იმანაც ერთბაშად ააფორიაქა, აალაპარაკა მთელი ბათუმი. ზოგი იცინოდა, ზოგი წუხდა, ზოგს ეცოდებოდა, ზოგი კი, სავსებით სერიოზულად მოითხოვდა, სანიმუშოდ დაესაჩათ იგი

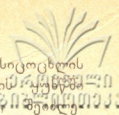
აზიზეას მოედანზე, რათა სხვა ბავშვებსაც ესწავლათ ჭკუა და უფროსების ხათრი და პატივისცემა ჭკონიდან, რადგან არ აერიათ ისედაც არეული ქვეყანა. პოლიცია რა შუაში იყო, პოლიცია წესრიგს იცავდა, მაგრამ ვეღარ ერეოდა ამდენ დამთხვეულს. რა გახდა, ბოლოს და ბოლოს — იძახდნენ გაგულისებულნი, მსუყედ ნასადილევი, საქვეყნო საქმეთა განსჯის გუნებაზე მოსულნი. რაც შეეხება ქალბატონ ელენეს (ალბათ ესეც აღიზიანებდა ხალხს), გეგონებოდა, ყველაზე ნაკლებად ისაა დინტერესებული ამ ამბით. ისევ ისე თავაწეული, წელგამართული დადიოდა, გოროზი, ამპარტავანი, თითქოს ასე, უსიტყვოდ, მხოლოდ და მხოლოდ თავისი გარეგნობით არწმუნებდა ქალაქს, არაფრით არ შეიძლება ჩემი შვილი ქურდი იყოსო; სხვა, რაც გნებავთ, ოღონდ ქურდი არაო; ქურდების დედები არც ასე წელგამართულები დადიან და არც ასე მშვიდად დუმანო. მაგრამ ქალაქმა ბევრი რამე არ იცოდა და ამიტომ, ბევრი რამე ეშლებოდა. ყველაზე ნაკლებად ქალაქმა ის იცოდა, თუ რა ცეცხლი ენთო ქალბატონ ელენეს გულში. ვიდრე ქალაქი წუხდა თუ ბრაზობდა, იცავდა თუ კიცხავდა გელას, ქალბატონმა ელენემ უპეე იცოდა, განწირული რომ იყო მისი შვილი, უფრო ადრე იცოდა, ვიდრე ის პირველად გაიქცეოდა ციხიდან, ვიდრე მისი დევნა და დაჭერა ჩვეულებრივ მოვლენად იქცეოდა ქალაქისთვის, ისევე როგორც ზღვის ალექვება და დაწყენარება. როგორც კი გელას დაჭერის ამბავი შეიტყო და ჯერ კიდევ განრისხებულმა, ჯერ კიდევ შეუტაცხყოფილმა, პოლიცემისტრის კაბინეტში შედგა ფეხი, მაშინვე მიხვდა, ტყუილბრალად რომ იმცირებდა თავს. შესაძლებელი რომ ყოფილიყო, უიმისოდაც გამოუშვებდნენ გელას, ანდა საერთოდ არ დაიქვრდნენ, თუნდაც

ოთარ პილაძე
რაქინის თეატრი

ბაბუამისის ხატოთ, რადგან თბილისის გუბერნიის მთავარი მოსამართლე აქაური პოლიციისთვის იმდენად დიდი და ანგარიშგასაწევი კაცი ვახლდათ, არ შეიძლებოდა, აქაურ პოლიციას არ სცოდნოდა, გელა, უპირველეს ყოვლისა, ვიღაც თვითმკვლეელი მსახიობის შვილი კი არა, თბილისის გუბერნიის მთავარი მოსამართლის შვილიშვილი რომ იყო. მაგრამ, ეტყობა, გელას დანაშაულის სიმძიმე აქაურ პოლიციას საშუალებას აძლევდა, მიუდგომელი და შეუვალი ყოფილიყო ზემდგომთავისაც. მართალია, დიდი დანაშაულია, უმსგავსოა, ეკლესიაში აბიო მეფის სადიდებლის სიმღერა, მაგრამ არც ისეთი მიუტევებელი, თანაც ბავშვისთვის, მოსწავლისთვის, მაშინვე ციხეში რომ გაექანებინათ, არც მშობლებისთვის ეკითხათ და არც მასწავლებლისთვის, თუ რატომ უნდა მოქცეულიყო მოსწავლე ასე, რომელიც ჯერჯერობით არ შეიძლებოდა ჩათვლილიყო სახელმწიფოსთვის პოლიტიკურად საშიშ პიროვნებად („ეს პოლიტიკური ცეცხლობაა, ქალბატონო“), თუნდაც მისი არასრულწლოვანების გამო. მაგრამ როცა პოლიციისთვისგან ისიც შეიტყო, გელას ქალთა გიმნაზიის გამგის გაძარცვაც რომ უმტკიცდებოდა, თავზარი დაეცა, სუნთქვა შეეკრა, თავში სისხლი აუფარდა და ორივე ხელით ჩააფრინდა იატაკზე დაბჯენილი ქოლგის ტარს, თითქოს სკამი გამოეცლიათ უცებ, თითქოს საწამებლად შემოეყვანათ აქ და, წამიწამზე, კაბას შემოახვედნენ ტანზე, ძუძუებს დაუშანთავდნენ, თუმცა პოლიციისტერი თავაზიანობისა და გულისხმიერების განსახიერება იყო და მეტი არაფერი. „ისა, ფუბი. დასწყევლოს ღმერთმა. ძალიან ვწუხვარ, ქალბატონო. რომ იცოდეთ, როგორ ვწუხვარ. კიდევ კარგი, მამამისი ვერ მოესწრო ამ ამბავსო“ — ამბობდა გაღიმებული, სევარძლის საზურგეზე გადაწოლილი. მაგრამ, როგორც კი მისი ქმარი ახსენა პოლიციისტერმა, ერთბაშად

ისეთი, გამოგნებელი, სასიამოვნოდ გამოძაცარიელებელი სიმწედე დაეფუტა, თითქოს პოლიციისტერი მადლობას უხდიდა კარგი შვილის გაზრდისთვის. არათუ ქალთა გიმნაზიის გამგის გაძარცვა, არამედ ეკლესიაში ჩადენილი უმსგავსობაც, „პოლიტიკური ცეცხლობაც“, მონაპორად მოეჩვენა მაშინვე. ისევ მყარად დაჯდა სკამზე, ამაყი, გოროზი, ქოლგის ტარზე ხელჩამოდებული. რატომღაც იქით გაუგულისდა პოლიციისტერს, აგდებულად, დამცინავად შეხედა, როგორც სიცრუეში გამოჭერილ კაცს, რადგან უკვე ისიც იცოდა, პოლიციისტერი რაღაც სხვა, ძნელად ამოსაცნობი, მაგრამ მეტად მნიშვნელოვანი მიზნით რომ ხუტავდა თვალს გელას „უწესო საქციელზე“ და დაბეჯითებით ცდილობდა, მაინცდამაინც ქურდად, მძარცველად გამოეყვანა იგი. ახლა ამან შეაწუხა, ვერ მიხვდა, ვერ ამოხსნა უცებ, რა რჯიდა, რა ამოქმედებდა პოლიციისტერს ამგვარი სისაძაგლის ჩასადენად. აი, სად გამოადგებოდა ახლა მამა! მაგრამ უმალ შვილს გასწირავდა, უმალ პოლიციისტერს აუბამდა მხარს, უმალ შვილის ქურდობას ირწმუნებდა, ვიდრე მამას გააგებინებდა თავის ახალ უბედურებას და ერთხელ კიდევ ათქმევინებდა: მშობლის წინ მარბენალ კვიცს ან მგელი შეჭმას, ან მგლის შვილიო. „რატომ გინდათ, მაინცდამაინც ჩემი შვილი რომ იყოს ქურდიო“ — მოლუშულმა, წარბებაწყებილმა ჰკითხა პოლიციისტერს. პოლიციისტერმა სავარძელს ზურგით უბიძგა, წინ წამოვარდა და მაგიდას იდაყვებით დაეყრდნო. ცოტა ხანს ასე იყო, მაგიდაზე იდაყვებით დაყრდნობილ ხელებს ასავსებდა. მერე მსხვილი, საგულდაგულოდ გათლილი ფანქარი აიღო, საქალაქებზე რამდენიმე მკვეთრი ხაზი ჩამოუსვა ზედიზედ და თქვა: დიახ, მართალი ბრძანდებით, მე ვინდა, ქურდი იყოს თქვენი შვილი და არა პოლიტიკური დამნაშავე, სხვათაშორის, ისევ თქვენი შვილის სასარგებლოდო. პო-

ლიცმეისტერის მოულოდნელმა გულახ-
დილობამ უარესად დააბნია ქალბატონი
ელენე: დარწმუნებული იყო, პასუხს
თავს აარიდებდა იგი, ანდა ისე არ უპა-
სუხებდა, როგორც უპასუხა. ერთი წა-
მით ისიც იფიქრა, ხომ შეიძლება, მამა-
ჩემთან უკვე შეთანხმებულიც კი იყოს
პოლიცმეისტერი და იმასთან ერთად
ჰქონდეს შემუშავებული გელას გადარ-
ჩენის გეგმაო. რა გასაკვირი იყო, პო-
ლიცმეისტერს პირველად თბილისის
გუბერნიის მთავარი მოსამართლისთვის
რომ გაეგებინებინა მისი შვილიშვილის
ამბავი და მერე ამისთვის, რადგან გელას
რამე თუ უშველიდა, ან ვინმეს გამო თუ
უშველიდნენ, უმალ ბაბუა იქნებოდა ის
და არა დედა; მით უფრო — მკედარი
მამა. გარდა ამისა, ეტყობა მართლა არ
არსებობდა სხვა გზა, ეტყობა, გელას
გადარჩენა თუ უნდოდათ, აუცილებლად
ქურდობა უნდა დაებრლებინათ
მისთვის, რაც ბაბუამისს, რა თქმა უნ-
და, არ შეეშლებოდა და რასაც, თუკი
ეს მართლა ასე იყო, ალბათ თვითონვე
შესთავაზებდა პოლიცმეისტერს. მოკ-
ლედ, მამამისიც და პოლიცმეისტერიც
ალბათ ისე მოიქცეოდნენ, როგორც გე-
ლასთვის იქნებოდა ხელსაყრელი. სა-
წინააღმდეგოს ფიქრშიაც ვერ დაუშვებ-
და. მაგრამ ისევ პოლიცმეისტერის ხმამ
გამოარკვია ამ დაბნეული, ერთდროუ-
ლად დამაიმედებელი და დამაბნეველი
ფიქრებისგან. პოლიცმეისტერი ისევ პა-
რალელურ ხაზებს ავლებდა საქალა-
ღეზე და ლაპარაკობდა, ლაპარაკობდა,
კარგახანმა გაიარა, ვიდრე იმის ნალა-
პარაკვეს ჩაწვდებოდა, ვიდრე ამოიც-
ნობდა, რისი თქმა სურდა პოლიცმეის-
ტერს. თუმცა ახალი არაფერი უთქ-
ვამს, მის ნაფიქრალს იმეორებდა
თითქოს ხმამალა. როგორც იმის ნა-
ლაპარაკევიდან გამოდიოდა, ზოგი ჭი-
რი მარგებელიც იყო, რადგან გელა-
სთვის გაცილებით აჯობებდა, სისხ-
ლის სამართლის დამნაშავე ყოფი-
ლიყო და არა პოლიტიკური; პოლიტი-
კურ დანაშაულს თურმე სიკვდილამდე
არ აპატიებდნენ, არ დაუფიწყებდნენ,

ლაქად წაყვებოდა მთელი სიცოცხლის
მანძილზე და გინდაც ნემსის წაყვანა
გამძვრალიყო, დღევანდელი შემთხვე-
ბა მართლაც ბავშვობით ჩადენილი და-
ნაშაულის გამოსასყიდად, მაინც ვერ
მოიშორებდა, მაინც გაუქირდებოდა
მისი ოჯახისთვის შესაფერი გავლენისა
და პატივის მოპოვება მომავალში, რო-
ცა იმისი ქურდობა ხვალ აღარავის
ემახსოვრებოდა, ხოლო დღეს ათასნაი-
რად შეიძლებოდა გამართლება, თუნ-
დაც, ჰმ... ხელმოკლეობით. ჰმ... ობ-
ლობით. ანდა სულაც სულსწრაფობითა
და ტოლამხანაგებში თავის გამოჩენის
სურვილით. ბავშვი რომ რაღაცას მოი-
პარავს, კიდევ შეიძლება იმის გაგება,
ქალბატონო. ჩვენც ვყოფილვართ ბავშ-
ვები, ჩვენც მშობლები ვართ, ბოლოს
და ბოლოს... ხომ შეიძლება, უცებ ისე
მოსდომებოდა ლიმონთი და ნამცხვა-
რი, თვითონაც ვერ გაერკვია, ვის ჯიბე-
ში ყოფდა ხელს. შეიძლება, სულაც
შეყვარებული ყავს, და იფიქრა, ლიმო-
ნათზე და ნამცხვარზე დავპატიეებო...
თავი მოაწონა შეყვარებულს. ამ ასაკში
არიან სწორედ ბავშვები მისახედი,
ქალბატონო. ყოყლოჩინობენ, დიდობენ,
ვაყვაცობენ. მაგრამ ამის პატიება კი-
დევ შეიძლება. სიმღერაც კია, შეყვარ-
ებული ვის არ ყოლიათ... მაგრამ, მაგ-
რამ და კიდევ მაგრამ, ხელმწიფეს რომ
აუჯანყდება ბავშვი, სახელმწიფოს რომ
აიგდებს აბუჩად (სხვათაშორის, რა
ვიცით, ვინ ოხერია, ან ვინ იგულისხმე-
ბა აბიო მეფეში?), ჩვენ უმწეონი ვართ,
ესე იგი, ჩვენ ვერაფრით ველარ მივეხ-
ნარებით, ქალბატონო. ჩვენ ხელმწი-
ფემ დავგესვა აქ, მეცა და მამათქვენიც,
და რბილად რომ ვთქვათ, ჩვენგან დი-
დი უმადურობა იქნება, კალთა ვაფა-
როთ იმის მტრებს. ბოლოს და ბოლოს,
აქ პოლიციაა და არა ხელმწიფის
მტერთა აღსაზრდელი პანსიონი. ხახ.
ასე რომ, როგორი პატივისმცემელიც
არ უნდა ვიყო თქვენი და თქვენი

ოთარ ზილამა
რკინის თიანარი

განსვენებული მეუღლისა... ახლაც ყუ-
რში მიდგას იმის ხმა, ქალბატონო. ახ-
ლაც თვალწინ მიდგას... არა, გათავდა,
იმის ბადალი აღარ მოევლინება ჩვენს
სცენას, ქალბატონო. მაგრამ მაინც
ბედნიერი ყოფილა, ამ დღეს რომ ვერ
მოესწრო. ამ ამბავს რომ გაიგებდა,
მაინც გაუსკდებოდა გული, ქალბატო-
ნო...

— ჩემს ქმარს გული არ გასკდომია.
ჩემმა ქმარმა თავი მოიკლა, — თქვა
ქალბატონმა ელენემ მშვიდად, აუღელ-
ვებლად. წელგამართული იჯდა, ქოლ-
გის ტარზე ხელჩამოდებული და მა-
მაზე ფიქრობდა, ბრაზიანად, ღვარძ-
ლიანად: იმანაც გაწირა გელაო.

— რას მეუბნებით?! — შეიცხადა
პოლიცემისტრმა, ისე გულწრფელად,
ისე ბუნებრივად, ქალბატონო ელე-
ნეც აღელდა, შეწუხდა ანაზღად.

— ჩემს ქმარს გული არ გასკდომია,
— გაიმეორა სასწრაფოდ. — გაზეთებ-
მა ყალბი ცნობა გამოაქვეყნეს. მამა-
ჩემს სათრით.

— ნუ ამბობთ! ნუ იტყვით! — იყ-
ვირა პოლიცემისტრმა — ვერ დავი-
ჯერებ, ქალბატონო... ფუი. ისა. კი მაგა-
რამ, რატომ უნდა მოეკლა თავი? რა სჭი-
რდა საამისო? ხალხი ხელისგულზე ატა-
რებდა... ჩემს შვილებს ახლაც კედელზე
უკიდიათ იმისი სურათი... თუმცა, —
უცებ გაიღიმა. გამომცდელად გამოხედა
ქალბატონ ელენეს და გააგრძელა, უკ-
ვე მშვიდად, უკვე ღიმილგარეული ხმით.
— თუმცა... ჰმ. ჰმ. ვინ რა იცის, რა
ხდება ფარდის იქით. კულისებში. თქვე-
ნისთანა ლამაზი ქალის ქმრობაც ღიღი
გმირბა...

— ერთი თხოვნა შემისრულეთ მხო-
ლოდ, — გააწყვეტინა ქალბატონმა
ელენემ, თუმცა ჯერ თვითონაც არ
ჰქონდა გარკვეული, ვის შეეხებოდა
მისი სათხოვარი: ქმარს თუ შვილს:
მკვდარი ქმრის სახელზე ზრუნავდა, თუ
ცოცხალი შვილის მომავალზე. პოლიც-
ემისტრის სახე შეეცვალა: ყურადღე-
ბად, გულისხმიერებად იქცა ისევ. ფანქ-
არიანი ხელი საქალაღებზე ედო, თით-

ქოს დაწერამდე, გუნებაში კითხვით
კიდევ იმეორებდა ფრანგული ტრთი
თხოვნა მხოლოდ, — გააგრძელა ქალ-
ბატონმა ელენემ. — იქნება მაინც, რო-
გორც თქვენვე სთქვით, „პოლიტიკური
ცელქობისთვის“ დაგესაჯათ ჩემი შვი-
ლი... ეს ალბათ უფრო შეესაბამება სი-
მართლეს.

— როგორ გეკადრებათ! როგორ გე-
კადრებათ! — უარესად შეიცხადა პო-
ლიცემისტრმა. — ლუპავთ? ციმბირ-
ში გინდათ ჩააღვით? ვერა! არა! სხვას
ნიმართეთ. ბოლოს და ბოლოს, მამამი-
სი ჩემი მეგობარი იყო. მეც გამიწიეთ
ანგარიში, მეც გამიგეთ, ქალბატონო.
— ფანქარი ბრაზიანად, უხეშად გა-
უსვ-გამოუსვა საქალაღებზე, თითქოს
ადრე გავლებული ხაზების გაღასაშლე-
ლად. ერთმანეთით გადაკვეთილი ხაზე-
ბი გისოსებიან-სარკმელსა თუ გალიის
ზადეს დაემსგავსნენ. ყოველ შემთხვე-
ვაში, ასე მოეჩვენა ქალბატონ ელე-
ნეს.

— საკმარისია. დამარწმუნეთ. ბრწყი-
ნვალე კაზუსიტი ყოფილხართ. ვერც-
ერთი ვეჭილი ვერ მოვა თქვენთან. —
შესძახა სხაპასხუპით, ლაპარაკი რომ არ
გაეგრძელებინა პოლიცემისტრს.

უკვე ფეხზე იდგა: მაღალი, შავად
აწოწილი, გოროზი. ფეხი უძაგდაგებ-
და, მაგრამ არფერი შესტყობია გარეგ-
ნულად. კართან იყო უკვე მისული,
პოლიცემისტერი რომ დაეწია. სხარტად
გაუღო კარი და, გაღიმებულმა, მოწი-
წებით დაუკრა თავი. თან მუნდირის
კალთებს იქაჩავდა ძირს. ისე დაშორდ-
ნენ ერთმანეთს, თითქოს აღარაფერი
ჰქონდათ გასარკვევი, თითქოს ორივეს
ერთი და იგივე საზრუნავი მოეშორე-
ნინა თავიდან, თითქოს ორივეს ერთნაი-
რად მიაჩნდა, გელასთვის ქურდობის
დაბრალება ერთადერთი გამოსავალი
რომ იყო, თუკი გელასთვის სიკეთე უნ-
დოდათ, თუკი იმის მომავალი აღარ-
დებდათ და არა ის საჩოთირო, სწრაფ-
წარმავალი უსიამოვნება, რაც პირადად
შეხედებოდათ გელას უწესობის გამო.
ქალბატონ ელენეს უბრალოდ შეეშინდა

ამ მომღიძვარი, თავაზიანი (რამდენა-
დაც შეეძლო) პოლიცემისტერისა და
ტანმა უგრძნო, ნებისმიერი წინააღმ-
დეგობა უფრო უარეს ბოროტებათა
მოსაგონებლად რომ აღაგზნებდა იმას.
ის მუშაობდა, საქმე ჰქონდა და ვინც
ხელს შეუშლიდა, ისევ და ისევ, მის
წისკვილზე დაასხამდა წყალს. ქუჩაში
რომ გამოვიდა, საფუძვლიანად მერე
მიხვდა, თვითონაც რომ გაეწირა შვილი,
ყოველ შემთხვევაში, არაფერი ეთქვა
და მოემოქმედებინა შვილის სასარგებ-
ლოდ, რადგან გულის სიღრმეში თვი-
თონაც ყველაფერზე თანახმა იყო, თუ-
კი გელას მართლა ეშველებოდა რამე;
თუმცა იმასაც გრძნობდა, სწორედ ახ-
ლა, პოლიცემისტერის კაბინეტში, მი-
სი თანდასწრებით და თანმობით —
რამდენადაც დუმილი თანხმობის ნი-
შანია —სამუდამოდ რომ გადაწყვეტი-
ლიყო გელას ბედი, და არა გელას სა-
სარგებლოდ, რის დაჯერებასაც ჯიუ-
ტად ცდილობდა, არამედ — საზიანოდ,
რისი დაჯერებაც არაფრით არ უნდო-
და. „ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო“
— შეშფოთდა უნებურად. ერთი წამით
უკანვე მიბრუნება დააპირა, გარკვევით
რომ ეთქვა პოლიცემისტერისთვის და
კატეგორიულად მოეთხოვა: ჩემი შვი-
ლი იმისთვის დასაჯეთ, რაც დააშავა,
და არა იმისთვის, რაც არ დაუშავებიაო.
მაგრამ უკვე თვითონაც არ შეეძლო
აერჩია, რა სჯობდა პირადად მისი შვი-
ლისთვის: დაღუპვა თუ შერცხვენა. ალ-
ბათ მაინც — შერცხვენა, რადგან ფე-
ხიც არ შეუწელებია და ამაცი, გოროზი,
შავად აწოწილი მიუყვებოდა ქუჩას.

გელას დაჭრა, სხვათაშორის, არც
ნატოს შეუცხადებია, მაინცდამაინც.
ეგ იყო, რომ გუნებაცა და გარეგნობაც
ერთბაშად გამოეცვალა, იმდენად მოუ-
ლოდნელად, დიმიტრი თავისუფლად
გამოლაპარაკებასაც ველარ უბედავდა,
რადაცნაირად დაბოროტად გრძნობდა
იმასთან თავს. ადვილი შესაძლებელია,
მხოლოდ და მხოლოდ, გარდამავალი
ასაკის ბრალი ყოფილიყო ნატოს უეცა-
რი გარდაქმნა, მაგრამ დიმიტრის, რა-

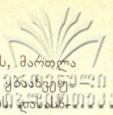
ტომდაც, ერჩია, გელას დაჭერით უო-
ფილიყო გამოწვეული, ვიდრე მისთვის
უცხო, მისთვის საიდუმლო ბუნების
ნონზომიერებით, რაც თითქმის უფრო
სახიფათო იქნებოდა თავად ნატოსთვის,
ვიდრე მეზობლისა და თანატოლის
უბედურებაზე წუხილი. ნატო კი, არც
სიტყვით გამოთქვამდა თავის წუხილს
და არც უსიტყვო ცრემლით, ასე უნ-
ვად რომ სდიოდა დედამისის თვალს.
უბრალოდ — გულგრილი, გულჩათხ-
რობილი და დაუდევარი გახდა. თუ არ
გაახსენებდი, ლუქმას არ ჩაიდებდა
პირში, თუმცა მაშინაც უნდილად, უგე-
მურად ილოდნებოდა და ერთი სული
ჰქონდა, როდის წამოდგებოდა სკამი-
დან, ლოგინს გაუსწორებელს სტოვებ-
და, თმაგაჩეჩილი, პერანგის ამარა გა-
მოდრიდა თავისი ოთახიდან და მთელი
დღე წუწუნით, ბუზღუნით დაეძებდა
წიგნს, რომელიც ხელში ეჭირა. ზღვა-
ზე ისევ დადიოდა, მაგრამ ზღვიდან მო-
ბრუნებული, ძველებურად, თვითონვე
კი არ გაფენდა გასაშრობად თავის სა-
ცურაო კოსტუმს, სადაც მოხედებოდა,
იქ მიაგდებდა, და, ლექვის მოფს-
მულივით, ყოვლად შეუფერებელ ად-
გილას გაჩნდებოდა ხოლმე პატარა გუ-
ბე. თვითონ კი, პიანინოს მიუჯდებოდა
და იქამდე უკრავდა (ადრე ყელაწეული
ეხვეწებოდა დედამისი, თუ არ დაუქ-
რავ, ან რას სწავლობდი, ან რა ჯანდა-
ბად გვინდა ეს შავი ყუთიო), სანამ
თითის წვერები დაუბუჟდებოდა და
ზურგი გაუშვმდებოდა. კი არ უკრავდა,
აცოდვილბდა კლავიშებს; თითქოს
კბილუბდაკრეჭილ პიანინოს აღიზიანებ-
და, აძლევდა და არც აძლევდა თავის
ხელებს შესაჭმელად. პიანინო წუხდა,
კენესოდა, მოთქვამდა და დიმიტრის,
უნებურად ისევ ძველი დრო ახსენდე-
ბოდა, თავისი დამფრთხალი ბავშვობა,
სტუმრების ყრიაშლით გაოგნებულს,
ვილაც დამთხვეული ოფიცერი გასისხ-
ლიანებული ლეჩაქით გადახვეულ ხელს

მთარ პილამა

რაინის თეატრი

ცხვირწინ რომ უტრიალებდა და ახარებდა: აი, მე როგორი ვავა მაქვსო. „შეიკვებე შენი ვავაო“ — ახლა პასუხობდა დიმიტრი, და მართლაც, იმისი ვავა დიმიტრის სატყვიართან, საფიქრალთან და სადარდელთან შედარებით, მოგონილი იყო, სასაცილო. დიმიტრი ჯერჯერობით მხოლოდ გრძნობდა, ჯერჯერობით კიდევ არ იცოდა, მაგრამ უკვე მოუტრჩენელი, მშვიერი ბარტყივით პირდაბჩენილი „ვავა“ სჭირდა გულში და მთელი სიცოცხლე საკუთარი ხორცი თუნდა ერჩინა იგი, რადგან სხვას მაინც არაფერს მიირთმევდა — გაუმადლარი, ღორმუცელა, კაცისჭამია. გელა კი, ამასობაში, ზედოზედ გამორბოდა ციხიდან. ქვას აპობდა, ქვიტიკის შლიდა, რკინას კვნეტდა და ისევ კანონის შეურყეველ კედელს აწყებოდა ბოლოს. ხოლო იმ კედელს უფრო მეტი ხელი ესხა, ვიდრე თვითონ, ერთ დარტყმას ასით პასუხობდა და, ბოლო-ბოლო, ისევ თვითონ ინგრეოდა, თვითონ ინაცებოდა და თავპირდასისხლიანებული ციხეს უბრუნდებოდა, რათა ერთხელ კიდევ გამოქცეულიყო იქიდან. ხოლო დიმიტრი, გელას მორიგი გამოქცევიდან მორიგ შეპყრობამდე, ისევ ფშუტი თავთავივით თავაწეული დადიოდა სახლში. გული უგრძნობდა, მის სხვენში რომ აფარებდა თავს გამოქცეული გელა. საეჭვოდ, შემაშფოთებლად ჩაწყნარდებოდა ხოლმე სხვენი, მაგრამ იმას როგორ იკადრებდა, ჯოხი მიეკაქუნებინა ჭერზე და სხვენში გატრუნული ბიჭისთვის დაეყვირა: ვიცი, რომ მანდა ხარ და გირჩევნია, შენი ნებით გამეცალო, ვიდრე პოლიციისთვის დამიძახნიაო. ხოლო ერთ დღეს, როცა მისმა ქალიშვილმა ხელსახოცადაფარებულ თეფში ოფიციანტის გულგრილობით ჩაუტარა ცხვირწინ და თავისი დამთხვეული მეზობლის დასაპურებლად სხვენს მიაშურა, ჯერ სიცილი აუვარდა, (უკვე შემჯდარი ყავდა ეშმაკი), მერე კი თავზარი დაეცა, რადგან მთელი არსებით იგრძნო, ყოველი წამის დაყოვნება გამოუსწორებელი შეც-

დომა რომ იქნებოდა, დიდი ბოროტება რომ იქნებოდა საკუთარი შვილის წინაშე, რომელიც ისე დაუფრთხვებინა სიკეთესა და სიყვარულს, ნებისმიერ ხაფანგში შეყოფდა თავს, ისევე გულგრილად, როგორც ხელსახოცადაფარებული თეფში ჩაატარა წელან. დაყოვნება ნამდვილად დანაშაული იყო და თანაც ისეთივე ბინძური, როგორც ბრმისთვის — ჯოხის, ანდა კოსტასთვის ხის ფეხის მოპარვა, ხის ფეხისა, რომელიც ღამდამობით ბალიშის მაგივრობას უწყევდა და ურომლისოდაც დღისით სარდაფის კიბეზეც ვერ ამოვიდოდა, ქვეყანა რომ დაენახა. ამიტომაც იყო, ლამის შუალამისას, თავსხმაში, ფეთიანივით რომ გამოვარდა შინიდან და კი არ აპყვა ეშმაკს, ზედ ჩამოეკიდა — მიშველეო, რადგან თვითონ ისე იყო დაბნეული, არ იცოდა, სად უნდა მისულიყო, ვისთვის უნდა მიემართა. მიდი, მიდი, მართალი ხარ, რომ იცოდე, რა სიკეთეს სჩადიხარო — აქეზებდა ეშმაკი — გელას მაინც დაიჭერენ, მაგრამ რაც უფრო მალე დაიჭერენ, იმისთვისაც აჯობებს და შენთვისაცო, ვეპილი კაცი ხარ, ჩემგან რა გესწავლებაო. მარტი იყო, ცა ფეხად ჩამოდიოდა. ქალაქი არ ჩანდა, თითქმის წყალს წაუღიაო. არც ახსოვს, როგორ გაბრუნდა თავსხმაში, როგორ შევარდა პოლიცემისტერის კაბინეტში, როგორ მოითხოვა მაშინვე წყალი, თითქმის ამის გულისთვის გამოქცეულიყო შინიდან, წყურვილისთვის ვერ გაეძლო, და ახლა თან წყალს სვამდა, თან წარამარა მადლობას უხდოდა ვილაც ყბაახვეულ ქანდარმს, პოლიცემისტერის ნიშანზე კედლიდან რომ გამოდიოდა თითქმის, ჭიქას უესებდა და ისევ კედელში შედიოდა, არც ის ახსოვს, რა იბოდილა, რას მიედ-მოედო, ვიდრე, თავისი ჭკუით, მეტად მოხერხებულად შეაპარებდა პოლიცემისტერს, თქვენ რომ პორტსა და სადგურში ეძებთ, რატომ არ შეიძლება, ის კაცი სადმე სხვენში იმალებოდესო. თუ კაცი ხარ, ერთი გამაგებინე, კახუისტი რას ნიშნავსო —

ჰითხა პოლიცმეისტერმა. შერევილი მარტი იყო, ცა ფხნად ჩამოდიოდა. ცარიელ ქუჩაში, სარკესავით მოკრიალებულ ასფალტზე, აკონწიალებული ნათურის მბჟუტავ შუქზე, მავთულს გადამწყდარი ჩიტი კედებოდა. ნავსადგურში გემები ღმუროდნენ. სადგურიდან ორთქლმავლის შეკივლება ისმოდა, თორემ ისე უკაცურს გავდა ქალაქი. მარტი იყო, ყველაზე გიჟი თვე. მტირალაზე თოვლი იდო. ნესტიანი სიცივე ძვალრბილში ატანდა. არაფერი ჯობდა ახლა შინ ყოფნას და ლოგინში წოლას. გინდაც არ დაგძინებოდა, არაფერი დამავდებოდა, გაუყუჩდებოდი სითბოს, ჩაკიდებდი ხელს რომელიმე ფიქრს, როგორც გლეხი — ურმის ქალს, და ნელა, ტაბით, შეიძლება სასიამოვნოდაც კი გაგეყვანა დრო. ის კი პოლიცმეისტერის კაბინეტში იჯდა და ჭიქას ჭიქაზე ცლიდა, ვერაფრით ვერ იკლავდა წყურვილს. თან დაბნეული იმეორებდა გუნებაში: კაზუისტი, კაზუისტი, კაზუისტიო, როგორც იდუმალებით მოსილ ბიბლიურ სიტყვას, რომელსაც, ხშირი გამეორებისგან, თავისთავად დაეკარგა იდუმალი აზრიცა და მნიშვნელობაც. ქუჩაში ჩამოვარდნილი ჩიტი უკვე მომკვდარიყო. სველი, აჩეჩილი ბუმბულიდან მხრის გაშიშვლებული ძვალი გამოეყო, წკირვით გადატეხილი. ეგდო ასფალტზე, ელოდებოდა, როდის გაათრევდა მაწანწალა ძაღლი, ანდა ვინმე მადლიანი, როდის ჩაავდებდა სანაგვე ყუთში. წვიმა გაშმაგებული ტყეპნიდა მძიმე, ტყვიასავით მძიმე და სწრაფი წვეთებით, თითქოს ასფალტში უპირებდა ჩამარხვას, ჩაგლეხვას, ჩაკარგვას, გათენებამდე, მაწანწალა ძაღლის ანდა ვიღაც მადლიანის გამოჩენამდე რომ მოესპო ამ ბრმა სიკვდილის კვალი. დიმიტრი კი პოლიცმეისტერის კაბინეტში იჯდა და ალმური გადასდიოდა სახეზე. კეფაში თითქოს ჩაქუჩს ურტყამდა ვიღაცა და ისიც

უნებურად აბრუნებდა თავს, მართლა ხომ არ მიდგას ვინმე უკანო. ყანაზე წელი ჟანდარში მხოლოდ წყლის დონეა, მელად გამოდიოდა კედლიდან; გადაუვსებდა ჭიქას და ისევ კედელში უჩინარდებოდა. ოთახში ისა და პოლიცმეისტერი იყვნენ მარტო. ერთმანეთის პირისპირ ისხდნენ და უღიმოდნენ ერთმანეთს. დიმიტრის ცეცხლი ეკიდა. კაზუისტი, კაზუისტი, კაზუისტიო — გიჟივით იმეორებდა გუნებაში. ცოტაც და ალი ავარდებოდა ალბათ. გაძლება რომ გაუჭირდა, ზრდილობა ფენებზე დაიკიდა, ცხვირსახოცს ჭიქიდან წყალი დაასხა და გავარვარებულ კისერზე დაიფინა. „როგორ იცვლება ცხოვრება! მამათქვენს, ჩემს პატივცემულ კოლეგას, თავზე ხელაღებული ავაზაკიც ანგელოზი ეგონა; ჩვენ კი, მის შვილებს, ანუ მე და თქვენ, ანგელოზის ცელქობაც ავაზაკობად გვეჩვენებო“ — ამბობდა პოლიცმეისტერი, ძალიან ნელა, ძალიან დიდხანს, ლეჰვით, ზოზონით, ათასი ყოვლად უსარგებლო, ყოვლად შეუფერებელი სიტყვის მოშველიებით, მაგრამ დიმიტრის მაინც ესმოდა, მაინც პირდაპირ ტვინში ურტყამდა პოლიცმეისტერის ნალაპარაკები. „არავითარ შემთხვევაში. არავითარ შემთხვევაში. არავითარ შემთხვევაში“ — ლულულულებდა უაზროდ, რადგან თვითონაც არ იცოდა წესიერად, რისი თქმა უნდოდა, რას უარყოფდა: მამის გულუბრყვილობასა თუ საკუთარ გულნამცეცობას. სროლა რომ ატყდა ქალაქში, დაფეთებული წამოვარდა ფეხზე და იყვირა: მოკლავენ, მოკლავენო! „ჩვენ არავის არ ვკლავთ. ჩვენ თქვენს სიმშვიდეზე ვზრუნავთ!“ — რატომღაც გაუბრაზდა პოლიცმეისტერი, მაგრამ მაშინვე გაიღიმა, თავი გადააქნია, ხელით ანიშნა, დაჯექიო, და გააგრძელა: ისა. ფუი. დასწყევლოს ღმერთმა. სპექტაკლია. დიხს, პატარა სპექტაკლიო.

გაგრძელება იქნება

მუხრან მაზაპარიანი

**კვლავაც ნატვრაში გავა
საწუთრო?!**

ყველა, ვინც კაცი იყო კაცური, —
ნატვრითურთაა საფლავს ჩასული.

დღესაც, ვინც ნაღდი ძეა ადამის, —
გაუმხელები ტანჯავს ნატვრავე.

კვლავაც ნატვრაში გავა საწუთრო?! —
ვაი, რომ გადის კაცნო კაცურნო!

**სიტყვა თქმული
ისევ ფილადელფოს კიკნაძის მიერ
ისევ ქმათა თვისთა თანა
ისევ შუამთაში**

(ციკლიდან „1832“)

როგორც ახალი ნაჭინჭრატალი, —
ტოკავს ასკილი, ანდა გრაკალი:
ზუსტად იმგვარი, ზუსტად ისეთი
(ყველა სიგლახის როა მიზეზი), —
სულყველაფერზე თავის კანტური,
საქციელია არაქართული!

უცხოვს როდესაც ჰკოცნი იაზონს
და ზურგზე ისვამ, როგორც იაბო,
თავმა თუ არა, ტვინუსუარო,
ტანმა ქე მაინც უნდა გაიზროს, —
რა შეიძლება მოჰყვეს იმ ამბორს.

მე ამას მხოლოდ იმიტომ ვამბობ, --
ვიცი: ხამს ხოლმე რა დროს ძმა ძმისთვის,
ვიცი, რა მოჰყვა მედეას ამბორს,
როგორ დავკარგეთ, მახსოვს, სანმისი.

როგორც ახალი ნაჭინჭრაქალი, --
ტოკავს ასკილი, ანდა გრაკალი,
ზუსტად იმგვარით, ზუსტად ისეთით
(ყველა სიგლახის როა ზიზეზი), --
სულყველაფერზე თავის კანტურით, --
ენაც დავკარგეთ კნინლა ქართული!

მოაჯირს აკლდა, მახსოვს, რიკული

ათასში ერთხელ,
სოლოლაკს ზემოთ,
გონთ გაიღვებებს დგნალი ყვითელი
და ტიცციანის სტრიქონის გემო,
არა დღეისა,
იმჟამინდელი.

მოაჯირს აკლდა, მახსოვს, რიკული,
შორს ბალი ჩანდა ბოტანიკური.

და ძალღი ყმუის

სარკმელს ურიცხვი ენარცხვის მუმლი,
ბებერი კომში წაქცევაზეა.
სიკვდილი სახლებს გარშემო უვლის, --
ვინ წაიყვანოს: არჩევანშია!...

და ძალღი ყმუის, ყმუის და ყმუის...

ჩემს გაჩენაში ურევია თუკი გამჩენი,
ჩამციებია, დალოცვილი, რასღა დაისი?!
სიცოცხლე კია უმაღლესი, ვიცი, სასჯელი,
მაგრამ გავექცე?!
არ გავექცე?! --
რა სჯობს, -- არ ვიცი!

ვიყავი მონმე,
გურიაში ვნახე პირადად,
ჩემს ტარიელთან,
ჩემს გივისთან,
ჩემს ამირანთან,
ვეებერთელა ჟღალი ყანნი რომ დაყირავდა, —
ფეხზე წამოხტა რანაირად სისხლი ფირალთა.

ვიყავი მონმე,
გურიაში ვნახე პირადად,
ანასეულში,
ცხავათაზე,
ნასაკირალთან,
თავშეკავებას, ღამის წყვდიადს, როგორც სინათლე,
ენარცხებოდა გააფთრებით სისხლი ფირალთა.

უბედურება რა გინდა მეტი?

უბედურება რა გინდა მეტი? —
რომ დაიძახო: — ქურდს ქუდი ეწვის!..
არ მეგულება მადღრებში ერთიც,
რომ არ იტაცოს მყის ქუდზე ხელი.

უბედურება რა გინდა მეტი?

სამღურავი

გკითხულობ ლექსებს...
უფალო, სად ხარ?!
უკეთუ აქ ხარ,
დალოცვილო,
კითხვა არ იცი?! —
სხვისია სიტყვა,
სხვისია ხმა,
სხვისია ქარგა?! —
და რაღა დარჩა,
თუ გიყვარდე,
როა თავისი?!

და მოშაირე ამნაირი ერთია განა?! —
ვაი, რომ არა!

ის არაფერი, —
ეს რომ ასე არ იცის ხალხმა!

საქმე ის არი! —

დაუღია კრიტიკას ხახა, —

და პოეტებად ითვლებიან ესენი ახლა.

**ფრიად დაგვიანებული,
მაგრამ ფრიადრე აქტუალური რეპლიკა
სრულიად საპარტველოისა და მეფისა
არჩილისა მიმართ**

ლექსი ჩემი სჯობს გვარად და ტკბილად სასმენლად ყურისა,
მაშინც რუსთველსა აქებენ, მე იმან გამაგულისა.

თეიმურაზ პირველი.

თქვა ზელწიფური ლექსები, თვით რუსთველის მოსაწონისი,
ლექსთა მკითხველთა მელექსედ ხან ის აქეს და ხან ისი.

ნოდარ ციციშვილი

კახთა მეფე თეიმურაზ ყოველთა უკეთესია.

მამუკა მღვივანი

ბევრელ მასშია ცილება, ამბობდენ სჯობსო ეს მასო.

არჩილ მეფე

ამხანაგებო,

მეგობრებო,

მოყვრებო,

მტრებო.

ნათესავებო,

მეზობლებო,

დედებო.

დებო,

ქართლო,

კახეთო.

იმერეთო. —

ქვემოც და ზემოც:

ვერ გრძნობდე უნდა კაცი ლექსის რამდენად გემოს, —

ის რომ იკადრო.

რაც იკადრა ბატონმა თემომ.

დამეთანხმება:

კახი,

კოლხი.

ტაოხი.

კლარჯი.

ჯავახი.

მესხი.

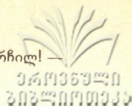
თუ ში.

სვანი.

ერუ ში.

შავ ში...

რაც არაერთხელ თქვენ გასმიათ ბატონო არჩილ! —
თვით ცეროდენა
დღეს არ იტყვის
იმ სიტყვას ბავშვი.

ვინ?! —
ხელოსანი ვამჯობინო ხალას ხელოვანს?
ბნელა? —
თუ ბნელა? —
კი, ბატონო! —
მაგრამ დღე როა?

არა, გიორგი

არა, გიორგი, ჯერ კიდევ არი,
ისეთი კაცი ჯერ კიდევ არი,
რასაც ის დაწერს, — ვერ დაწერს სხვაი,
ვერ დაწერს, თუგინდ მოიკლას თავი.

არა. გიორგი, ჯერ კიდევ არი,
ისეთი კაცი ჯერ კიდევ არი, —
და თუ არ არი „შესანიშნავი“,
ეს იმიტომ, რომ არ არი მკვდარი.

ენა ქართული

ქართული მარტო ენაა?! —
ქართული ქართველთ რწმენაა!
ღმერთია!
ბედისწერაა!
ზღვა როა! —
იმოდენაა!

ჩამოკახილი

მტრული აშოროს მზერა!
ავს არ ეხილოს თვალს! —
ჯვარი სწერია გელათს!
ჯვარი სწერია ჯვარს!

როცა გადი არ გნახავო...

(ერთი პოეტის ნაამბობი, ავტორის მიერ კეთილსინდისიერად
გალექსილი)

...არის ცთუნება (მაშ, ამქვეყნად რისთვის არსებობ,
თუ შენ ჭკუაზე არ გახედნე გიჟი საწუთრო?):
დაღლილი ხელი ქალის წელზე ჩამოასვენო
და — რაც სხვისია — შეუმჩნევლად დაისაკუთრო!

ტროლეიბუსი... გასასვლელში გოგონა მარტო...
— ახლა ჩადიხარ, გენაცვალე?
— მიბრძანდით.
— გმადლობთ.

ან კიდევ (ასეც ხდება ხოლმე!): სალაროს რიგი...
ქალის და კაცის ზედახორა... მავანი — მავანს:
— ბოლო თქვენა ხართ, ქალბატონო?
— გაინი იქით!

— რა ბრძანეთ?
— ხელი გააჩერე!... უყურე ამას?!
მარტო ლანძღვა რომ არ იკმაროს, — რას შვრები მერე?!
მოდით და კაცმა
ამის შემდეგ
ლექსები წერე!

პოეტის ცხოვრება

პირველი წიგნის გამოსვლას ელის,
მერე მეორე წიგნზე ოცნებობს.
ნატრობს — მესამე როდის გამოვა,
მერე მეოთხე, მეხუთე... ასე
ელის და ითვლის წიგნებს,
კრებულებს
და სათვალავი ეშლება: ბოლოს
არც ახსოვს — როდის რა გამოვიდა
და არ ახარებს მორიგი ტომი,
რადგან მის იქით — იმ
„შესწორებულ“
და იმ „შეცვებულ“ გამოცემასაც
ხედავს, რომელსაც ვერ მოესწრება...

რაოდენი მოთმინება გმართებს,
რომ ღამაზე არ დაუხვდე სადმე
და რომ გული მოიოხო ამით,
არ შეასხა ქეძაფი ან შხამი!

რა მედგარი გული უნდა გქონდეს,
რომ კაცებში გასძლო თუნდაც ორ
დღეს
და თავზე არ ჩამოიცვა ყულფი
ან კედელს არ მიანარცხო შუბლი?!

მიკვირს, — ეგრე როგორა ხარ
მშვიდი,
როცა ქვეყნად ამდენია ხიდი?
რანაირად იმორჩილებ სურვილს,
სარკეში როს იხედები მარტო,

რომ ბოლმისგან არ გადგნა ლმობი,
ერმითაში,
მატიკანი,
პრადო?!

თუმცა, ახლა ისე გაძლა ხალხი, —
სიღამაზეს აღარ უხდის ღალას
და „ჩაცმული“ თუ „შიშველი მახის“
ინტერესი აღარავის არ აქვს!
ოთხკუთხედი თეძოები მოსწონთ,
ძუძუები — ალუბლების ხელა...
და ამგვარი ახირება მონშობს,
რომ შენ სახეს — უფერულს და
მოგრძოს —
მაღე ხ ა ტ ა დ აღიარებს ყველა!

ჩვენაზური ნოველა

ერთ ციცქნა სამზარეულოში
ოთხი ქალი
შეყუყულა.
დედაკაცებია თუ დიასახლისები,
ცოლებია თუ დედები,
ძვირფას კაბებში და ჯინსებში
გამონწყობილნი —
სიგარეტს აბოლებენ და მუსაიფობენ.
„Marlboro...“
„Kent...“
„Pall Mall...“
„ზაფიგალეები“:
იპონური,
შვედური,
ამერიკული —
ყველაფერი საზღვარგარეთული
აქვთ!..)

ქალები სხედან და მუსაიფობენ..

ოთხი საათია უკვე
მათი ტუჩების ამონაბოლქვით
იფლინება პატარა სამზარეულოს
კედლები, ჭერი...
ტელეფონი —
შავ მავთულზე გამობმული თეთრი
ფინია —
სამზარეულოშია გამოტანილი

და დროდადრო წკაენკავენს,
რაც ოდნავ ახალისებს
უღიმღამო საუბარს,
ყველასა და ყველაფერს რომ ეხება,
იმ ოთხეულის გარდა,
მაცვივარსა და გახუქუარს შუა რომ
მოკალათებულა
და სიგარეტს წუნის...
გვერდით, სასტუმროში —
ძვირფასი ავეჯია ანტიკვარული
(გეორგ IV-ს სასახლიდან
ჩამოტანილი):
ვერცხლის ღარნაკები, მარმარილო,
ბროლი...
ამ დარბაზში — არავის შეესვლება.
„ტაბუ“ — ანერია საძილე ოთახსაც,
სადაც ლოდონიმოს სტილი მეფობს:
ბაროკო, როკოკო...
„კო-კო-კო... — კაცანებს
დიასახლისი, —
კოსტუმი მოიტანესო გასაყიდად...“
„კაა-კარგია...“ — კრიანობენ
ქათმები,
თან დანატულ წამწამებს ნაბავენ
და კენიანი ნისკარტებით
ჩინური ფაიფურის ფინჯნებიდან
ყავას წრუპავენ.
(მერე ამ ფინჯნებს

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

გადმოაპირქვავებენ
და ნალექის მიხედვით
მარჩიელობას მოყვებიან:
ვის რა ბედი მოელის...)

მათი ქმრები კი —
ერთი ციხეშია,
ერთი — რესტორანში ქეიფობს,
ერთი — რაიონის ხელმძღვანელია
და ორლობების ტალახს ზელავს,
ერთი კი — შორეულ არგენტინაში
ცერულით დადის
და ქართული კულტურის ამ
მონაპოვრით
უცხოელებს აგიჟებს.

სამზარეულოში
მელნით თითებმოთხვრილი ბიჭუნა
შემოდის.

— დედი, ამოცანა არ გამოდის...
— მომკლა ამ ბავშვმა! — კვნესის
დიასახლისი,—

მომწყდი თავიდან!..
ბიჭუნა გადის.
ქალები საუბარს აგრძელებენ
და საკვამლე მიწები
ბოლავენ,
ბოლავენ,
ბოლავენ —
ნიშნად იმისა რომ თბილისში
სამუშაო დღე
ჯერ არ დამთავრებულა.

კ ა ჟ ი ა

ციკლების და პოემების
მოყვარულ მგოსნებო,
ერთი ლექსი თუ გქონიათ
როდისმე საოცნებო?
ერთი სიტყვა, ერთი ბგერა —
მართალი და საჩინო,
რომლის მერე ლექსის წერა
აღარ არი საჭირო?!

მე ისეთი ვერ დავწერე
ლექსი სამაგალითო,
თუმცა ბევრი სისულელე
შემიძლია გავრითმო.
მაინც იმედს არა ვკარგავ
(აქ თავდება კაფია), —
იქნებ ლექსად გამოგადგეთ
ჩემი ე პ ი ტ ა ფ ი ა?!

სიყვარულზე დაწერილმა ლექსმა თუ არ გაიყოლა
შენი გრძნობის ნაწილი მაინც, —
არ ვარგებულა ის ლექსი
და შენც არ ყოფილხარ პოეტი!

უფოთლო ხეები

თოვლზე დარჩა კვალი თეთრი ცხენების
როგორც კვამლი, სული მიაქვს ქარიშხალს.
ახლა მინდა სითბო შენი ხელების,
ცაზე ცივი ვარსკვლავები გახშირდა.

მიღონებენ გულს უფოთლო ხეები,
ცივად მიცქერს ციდან მთვარე ნაკლული,
სამშობლოში ნუთუ არ ვიხსენები,
ქრისტესავით შენთვის ჯვარზე გაკრული.

ახლა მინა რაღაც უფრო ცივია,
სულს სწყურია უფრო მეტი სინათლე, —
ნუთუ ბედი ერთხელ არ გამიმართლებს?!

ირგვლივ ცივი ფანტელები ცვივიან,
ველებს ფარავს თოვლის თეთრი მანტია.
ლურჯად მხოლოდ ჩემი სული ანთია.

მომღერალი ქვის გალდა

მერაბ ბერძენიშვილს

დარაჯობენ ლეკვნი ალგეთს,
მგლის ძუძუ

რომ უწოვიან,
ლოცავთ დედის თბილი ბაგე,
ქვაზე ნათელს უთოვია.

პირზე დასდით

ლურჯი თქორი, —
მადლი მზის და

მადლი ღვთისა,
და ვარდს ისხამს ლომთაგორის
ქვა მჩინარი ღიმბილისა.

და ტკარცალებს ქვაში ცეცხლი,
ქვაში გამხელილი ვნება,

თოვლია თუ წვიმა ვერცხლის,
ქვაში ვარდის ფერი დნება!

ქვაში ხსოვნა გარდასულის,
ქვაში ამოწნული სევდა,
ქვაში გადასული
სული.

დალოცვილი ქართლის დედა.

დგას კვარცხლბეკზე გამართული,
საქართველოს მიწას ლოცავს,
ფოთოლს ისხამს გაზაფხულის
და ქვა სუნთქავს ისე ცოცხლად, —

ქვაში გამხელილი ფერით,
ქვაში ალენილი ცეცხლით,
ქართლის ცხელი გული მღერის
და წკრიალებს ხმაში ვერცხლი.

ქვაო, ქვაო, მომღერალო,
დაღვრილ სისხლის უკვდავებაზე.
ცაში ლოცვად აღმავალო,
შენს სულს ვინ გაუმკლავდება?!

ამოგიდგამს ენა ჩიტის
და ვარსკვლავებს შეჭიკჭიკებ...
ქვა კი არა, ორი ბიჭი,
ჯერ რომ მართლა გვანან ჭინკებს.

უსვენიათ მკლავზე ფართო,
გორგასალის მძიმე ხმალი.
დედის ლოცვა თავზე ათოვთ
და ზრდით ქართულ მიწის მადლი.

გასცქერიან მღვრიე ალგეთს,
მგლის ძუძუ რომ უწოვიათ,
ანგელოსის ლოცავთ ბაგე,
ქვაში ბედი უპოვიათ.

გადასულა ქვაში სული,
ალენილი ვარდის ფერით.
მტერი კვდება დაზაფრული,
მადლიანი მიწა მღერის.

ციდან ღვთის მადლს უთოვია,
ჩვენს ხმალს ვინ გაუმკლავდება?!
ბავშვებს დედა უპოვიათ,
საქართველოს — უკვდავება!..

ვინ გაუსწორებს თვალს...

როგორც ნაგაზი ძვალს,
ეჭვი მღრღნისა და მკლავს,
ვინ გაუსწორებს თვალს
ხვალ საქართველოს ცას!
ვინ,
ვინ
გაავლებს ღრმად
მამულის ველზე კვალს,
ან რა იქნება ხვალ,
ან რა გაჰყვება ქარს?
როგორც ნაგაზი ძვალს,
ეჭვი მღრღნისა და მხრავს...

ვინ გაუსწორებს თვალს
შოთას,
აკაკის,
ვაჟას,
ვინ დაუმშვენებს მხარს
დავითს,
ილიას,
ტატოს?
ჩანგს ხელს შევახებ რა ჟამს,
მათ კურთხეულ ხმას
ვნატრობ...

ვენდობი გალაკტიონს,
ვიდრე ცეცხლი მწვავს მეტი,
ჩემს ვარსკვლავს უნდა ვდიო
გიჟი ცხენების ეტლით!

გრიანებს ორბელიანი
და ხმაღზე იდებს ხელს,
ვიცი, არაა გვიანი.
მტერს გამოლადრავს ყელს...

„მიეცით ნიჭსა გზა ფართო“,
თაყვანი ეცით ახალს,
იმდენი ფერი გვათოვს,
ხვალ სხვა სასწაულს ვნახავთ!

ყველა თავისას რთავს,
ყველა თავისას ძახავს,
ჩემსას ვაღმერთებ ცას,
ნუთუ ამიტომ მძრახავთ?!

გინდ მომინათლეთ ნაკლად,
გინდა შემიქეთ გარჯა,
სხვა ფერს დავეძებ სამკალს,
მზეს სხვას ვუგზავნი აჯას.

ყველა თავისას რთავს,
ყველა თავისას ჭრის,
მე თაყვანსა ვცემ ბრმად,
რის სიყვარულიც მჭირს.

და როგორც ძალღი ძვალს,
ექვთ მღრღნისა და მკლავს,
ვინ გაუსწორებს თვალს
ხვალ საქართველოს ცას!..

მორჩა! — ყველას უარი,
ალარავინ მჭირდება,
ეს ცა გაუხუნარი
უკვდავებას მპირდება.

რა ბალები დაზრდილან,
რა ხეები ჰყვავიან,
ავსებულან თაფლითა,
თავზე ოქროს მაყრიან.

მორჩა! — მღვრიე ქარებით
არ წუხს სული ობოლი,
ჩემი ნაზი ბნკარები,
ვაზის თოთო ფოთოლი.

შენსკენ მოვეხარები,
მეძახიან მინდვრები,
გამწე, ფიცხი ხარები,
თივის ზორბა ზვინები.

მორჩა! — ყველას უარი,
ალარავინ მჭირდება,
ფერი გაუხუნარი
უკვდავებას მპირდება!

შფოთით დაუცხრომელით,
ახლა ნულარ ღონდები,
ვიცი, წავა ყოველი,
მაგრამ ჩვენ არ მოვეკვდებით...

გია ლომაძე

თეზაური კაცი

ზარის ხმამ გაჰყვითა ოთახში დაგუბებული ღამეული სიჩუმე და მთვლემარე კედლებს მიაწყდა. მძინარე ქალიშვილი შეკრთა, ხელის ფათურით მიაგნო ყურმილს და მასთან ერთად, ელრიალა ბგერების ნაკადიც მოხსნა.

— გისმენთ! — თქვა ძილისგან ძალაგამოცილი ხმით.

ყურმილში სიჩუმე იყო.

— გისმენთ! — გაიმეორა ქალიშვილმა.

— გემუდარებით, ნუ დამიკიდებთ ყურმილს! ძალიან გთხოვთ...

— დიახ... — თქვა ქალიშვილმა, ძილი განერიდა და გაურკვევლობის გრძნობა დაეუფლა. თვალები გაახილა და უნებურად ყურმილს ხელი მოუჭირა. — რა თქვით? — იკითხა გაოცებით.

— ნუ დამიკიდებთ ყურმილს, ძალიან გთხოვთ... — ხმა შორიდან, თითქოს სხვა სამყაროდან ისმოდა; ოდნავ ჩახლეჩილი ბარიტონი იყო და ნაწყვეტ-ნაწყვეტი ჩქარი სუნთქვა უცნო-

ბის მლელვარებაზე მიანიშნებდა. ხმა სრულიად უცნობი იყო, ადრე არასოდეს გაეგონა.

— დიახ... ვინ ხარ?

— ვიცი, რომ გეძინათ... — თქვა ცოტაოდენი ღუმილის შემდეგ უცნობმა.

— მერე? იმიტომ დარეკეთ, რომ ეს ჩემთვის გეცნობებინათ? — უკვე სავესებით გამოფხიზლებული, საწოლიდან გადმოიხარა და სანათურა აანთო. შუქმა თვალები ისევ დაახუჭვინა.

უცნობი ღუმიდა.

— ხომ არ გეჩვენებათ, რომ მაგ მიზნით დილით აჯობებდა დარეკვა, დაახლოებით რვა საათსა და ცხრის ნახევარს შორის?

— არ შემიძლია დილით დარეკვა... — თქვა უცნობმა, — ნუ დამიკიდებთ ყურმილს, სულ ცოტა... რამდენიმე წუთს მელაპარაკეთ მხოლოდ! ეს ხომ საოცრად უმნიშვნელო რამაა თქვენთვის...

სევდიანმა, გაბზარულმა ხმამ უეც-

რად უჩვეულო სიბრალულის გრძობა აღუძრა, რომელიც ცნობისმოყვარეობაში გადაიზარდა და ყურმილის დადება გადააფიქრებინა.

— მერწმუნეთ! — თქვა ჩუმად, თითქმის ჩურჩულით უცნობმა, — ჩემთვის სულ ერთი იყო, ვისთან მოვხვდებოდი და ვინ აიღებდა ყურმილს...

ვინა ხართ თქვენ? — გააწყვეტინა ქალიშვილმა.

— თაბაშირის კაცი!

— რა თქვით? — „მთვრალია ალბათ“, — გაიფიქრა.

— არა ვარ მთვრალი! — სწრაფად თქვა უცნობმა, თითქმის ქალიშვილის გონებაში წამით გაელვებულმა ფიქრმა ყურმილში გადაინაცვლა და ტელეფონის უჩინარ, საღლაც მიწაში ჩამართულ სიფრთხანა მავთულებს გაყოლილი, უცნობს მისწვდა. — არა ვარ მთვრალი... მარტო ვარ, ნაშუაღამევს კი უფრო ვგრძნობ მარტოობას, როგორც ნიჩბებდალეწილი ნავი ფიქრთა იღუშალებით სავსე ოკეანეში...

— მერე? — ინერციით იკითხა ქალიშვილმა.

— მითხარით რამე... თბილი და სააღერსო. მე ახლა ყველა ის სიტბო მიწადა, რაც წლების განმავლობაში უნდა მიმეღო ალბათ... მომეფერეთ!

— რა თქვით? ეს კი მეტისმეტია!

— არა! — თქვა კაცმა, — ყველა სხვისთვის იქნება მეტისმეტი, ჩემთვის კი არა!

— კი მაგრამ, თქვენ ვითომ ვინ ხართ?

— რა მოხდა? — იკითხა უცნობმა მძიმედ, ბრაზის სიმები აჟღერდნენ ამ სიმძიმეში, ჯერ სუსტად, მერე კი უმაღლად, — ნუთუ არ შეგიძლიათ, რამდენიმე წუთი მისმინოთ და არაფერი უარყოთ? მე ხომ ისედაც ყველასაგან უარყოფილი ვარ?

„ვინ უნდა იყოს?“ — გაიფიქრა ქალიშვილმა. კაცის ხმაში იყო რაღაც ისეთი, რაც მის საოცარ გულწრფელობაზე მეტყველებდა და ეს აბნევდა,

ცნობისმოყვარეობას უმძაფრებდა.

— რატომ ხართ უარყოფილი?

— თქვენ სუყველამ მარტოობა მომისაჯეთ! — მშვიდადა თქვა უცნობმა.

— რატომ? — ამ უეცარმა გადასვლამ დააბნია ქალიშვილი.

— რატომ? — გაიმეორა კაცმა, თითქმის სევდის ხის გადამწიფებული ნაყოფივით ძირს დავარდნილი ხმით, — რატომ?... მე ხომ საოცრად მიყვარდა ბელურა ზამთარში, ჩემი ფანჯრის წინ რომ იჯდა გალავნის თავზე მობუზული და დაღვრემილი... მე ხომ საოცრად მიყვარდა მოხუცი, ადრე გაზაფხულზე ჩემი ქუჩის კუთხეში ფერმკრთალი, სათუთი ივების მოწყვეტილ სიცოცხლეს რომ ყიღდა გროშების ფასად თავისი უბადრუკი ცხოვრების გასახანგრძლივებლად... მე ხომ ის პაწია ვასაკაც მიყვარდა, ერთხელ, ზაფხულის თბილ, ჯადოსნურ ღამეში რომ შემომხვდა საღლაც ხტუნვით მიმავალი და ტროტუარის კიდეზე ახტომას ლამობდა...

— ვერაფერი გავიგე, — თქვა ქალიშვილმა.

— ვერაგინ გამოგებთ, ვინც ზან ხართ! — თითქმის იყვირა უცნობმა, — გინახავთ ოდესმე მაწანწალა ძაღლის მავედრებელი, შიშით და მისი პირველყოფილი ბუნებისთვის შეურაცხყოფელი მორჩილებით სავსე თვალები? — უეცრად იკითხა კაცმა.

„არა, — „ნუთუ ვინმეს ასეთი თვალები აქვს?“ — უნებურად გააფიქრა. იმდენად უცნაური და უჩვეულო კითხვა იყო და საერთოდ უცნობის საუბარიც ისე უცნაური ეჩვენა, რომ უეცრად გადაწყვიტა, მამასხარავებდნენ... — ვინ ხართ? — ისევ იკითხა დაბნეულმა.

— რა მნიშვნელობა აქვს ამას თქვენთვის? — უხეშად შეუბრუნა კითხვა კაცმა.

გია ლომაძე

თაბაშირის კაცი

— არ ვიცი... — ჩილაპარაკა მანონ ლასაურამ (ასე ერქვა ქალიშვილს). უცნობის წრფელმა კილომ კიდევ უფრო დააბნია, ყურმილის დაკიდება, ამ მდგომარეობიდან გამოსვლის ერთადერთი მარტივი და ლოგიკური გადაწყვეტილებაც კი გამორჩა.

— თქვენთვის არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს ამას, — გაიმეორა უცნობმა, — რატომ არაფერს მეტყვით თბილს და საალერსოს? — ბრაზის ინტონაციები პრეტენზიამ შეცვალა.

— განა თქვენთვის ასე აუცილებელია, სრულიად უცნობი მოგვეფეროთ? — ამის თქმალა მოახერხა ქალიშვილმა, ან კი რა უნდა გითხრათ? — დამატა, წინა კითხვის უაზრობა რომ გაიზარა.

— რასაც შეძლებთ, ის მითხარით! ხომ ეუბნებით ვილაცას?.. თუმცა... თუმცა ნურაფერს მეტყვით! თქვენ ხომ ისედაც საოცრად ალერსიანი ხმა გაქვთ...

ქალიშვილი საბოლოოდ მოექცა გაურკვევლობის ტყვეობაში. უცნობი განუწყვეტლივ ლაპარაკობდა, პოლუსურად სცვლიდა თემებს. ბგერების კასკადი იღვრებოდა ყურმილიდან, უაზროდ უსმენდა მანონ ლასაურა. ბოლოს სინთმე ჩამოწვა...

— ყოველი ადამიანი, — მოესმა უცნობის დანაწევრებული, მშვიდი ხმა, — ყოველი კაცი, რომელიმე ცხოველს ჰგავს და ამ ცხოველის ხასიათი, ბუნება და ბედია დაბუდებული მასში...

— ქალები? ქალებზე რას იტყვით?

— ნამდვილი ქალები ქენებისგან განსხვავებული ცხენებს ჰგავნან!

— უცნაურია... არასოდეს მსმენია ასეთი რამ ვინმეს ეთქვა.

— ნამდვილი ქალები ხვდებიან ამას ადრე თუ გვიან. კიდევ სხვა რამითაც ჰგავნან ისინი მორჩილ ცხენებს...

— რით?

— ადვილად ეგუებიან სხვა მხედარს! — კაცის ხმაში ისევ ჩაისახა ბრაზი.

— რატომ ამბობთ ამას?

— რასაც ვფიქრობ, იმას ვამბობ. — ხმამაღლა თქვა კაცმა, — სიმართლე ქალსა და კაცს შორის უხამსობაა, შიშველი უხამსობა; ვილაცები ახერხებენ ამის დაქინებით აღნიშვნას საზოგადო საპირფარეშოების და, არც თუ ისე იშვიათად, სახლების სადარბაზოების კედლებზე და არავის უკვირს, გარდა ახლად კითხვანასწავლ ბავშვებისა, ყველა შემხვედრ წარწერას რომ კითხულობენ ბავშვური სიამაყით და სიხარულით... ჰო, მართლა, ქალების საპირფარეშოებში თუ წერია ხოლმე უხამსობები?

— არ ვიცი, — გაეცინა ქალიშვილს, — რატომ წერენ მაინც? — უნებურად იკითხა.

— მაგისტვის ცხოვრობენ მხოლოდ. მათი წარმოდგენა ცხოვრებაზე აქედან გამომდინარეობს, ეს არის საწყისი და დასასრულიც... ხომ საზიზღრობაა?

— დიახ!

— მეც ამ საზიზღრობებზე ვლაპარაკობ ამ შუალამისას, არ გიკვირთ?

— ძალიან!

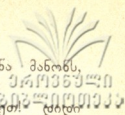
— მაპატიეთ! — უეცრად მოშველებული, ჩავარდნილი ხმით თქვა კაცმა, — მე ავად ვარ... ძალიან ავად ვარ, ყველა ავადმყოფობაა ჩემში, რაც არსებობს და რის არსებობაც ჭერ არ იცინა...

— რა გეშველებათ, აბა?

— არაფერი მეშველებს! — სევდიანად ჩილაპარაკა კაცმა, — არაფერის ვის ინტერესებს უბადრუკი, ქუსლზე საინვენტარიზაციო ნომერამოტივებული თაბაშირის კაცი, მშობრივ სარდაფში რომ დგას. ვის ინტერესებს რატომ ვარ აქ? ორიგინალობის მაძიებელ ყალბ პოეტ ქალებს ალბათ...

უცნობი დადუმდა. საოცარი ტკივილი იგრძნო ხმაში, ეს ტკივილი თითქმის ყურმილიდან გადმოიღვარა და ქალიშვილის სულს შეეხო. — „რა არის ეს?“ — გაიფიქრა შემკრთალმა...

— რატომ არიან ჩვენი პოეტი ქა-

ლები ასე ულამაზონი? — უეცრად იკითხა კაცმა.

— არ ვიცი, არასოდეს მიფიქრია ამაზე. ისე, ალბათ არა სჭირდებოდათ გარეგნული სილამაზე, პოეზია ხომ თავისთავად მშვენიერებაა?

— კი, ნათრევი, გაძარცვული მშვენიერება, მაგრამ საოცრად ამაყი... იმ ქალს ჰგავს, რომელთანაც დაწვები თუ არა, საკუთარი თავის უბადრუკობას იგრძნობ.

მანონ ლასაურას არაფერი უთქვამს, იმ უეცარ ტკივილზე ფიქრობდა, უცნობმა რომ აღუძრა წამიერად...

— გვიანაა ახლა, — თქვა კაცმა, — ძალიან გვიანაა. ახლა მეძავეების უბადრუკი, პრიმიტიულ სხეულებსაც კი სძინავთ ალბათ. მე უნდა წავიდე... შეიძლება კიდევ დავრეკო?

— დარეკეთ!..

— მე მხოლოდ ღამით შემიძლია გელაპარაკოთ.

— რატომ?

— დღე არ შემიძლია... ნუ მკითხავთ, რატომ... — ხმაში მუდარამ გამოჟონა.

— კარგი, — თქვა მანონმა, — დარეკეთ როცა შეძლოთ.

— მაშინ ტელეფონის ნომერი მომეცით თქვენი.

— კი მაგრამ, როგორ დარეკეთ თუ არ იცოდით? — გაოცდა მანონ ლასაურა.

— პირველივე ავკრიფე, რაც თავში მომივიდა...

— უცნაურია, რაღა მაინცდამაინც ჩემთან მოხვდით?

— თქვენ არ გჯერათ ჩემი! — თქვა კაცმა, — დამიჯეროთ მინდა! გესმით? დამიჯეროთ!..

მანონმა ტელეფონის ნომერი უთხრა.

— პერანგის კალთაზე დავიწერე, — თქვა კაცმა.

— რატომ? გაეცინა ქალიშვილს.

— არსად დამეკარგება!

— კი მაგრამ, ხომ გადაირეცხება?

— სხვაზე გადავწერ მერე.

— კარგი, — ისევ გაეცინა მანონს, — ნახვამდის, აბა!

— კარგად ბრძანდებოდეთ! — დიდი მადლობელი ვარ თქვენი...

ხმა გაწყდა. წყვეტილმა ზუმერმა გამოჟონა ყურმილიდან და უხიაგი ჟინით დაჩხვლიტა ოთახში დაგუბებული სიჩუმე. მანონ ლასაურამ ყურმილი დადო. უცნობი რომ გულწრფელი იყო, ამაში ადვილად დარწმუნდა ახლა, ყურმილი რომ დაკიდა, მაგრამ უცნაური და უჩვეულო იყო ყველაფერი.

შუქი გამორთო. იწვა და უცნაურ კაცზე ფიქრობდა. ცოტა ხანში ჩაეძინა კიდეც...

დიდი ქალაქი იყო: ქუჩებით, მოედნებით. შუაზე გამკვეთი მდინარით და მასზე გადებული ხილებით, ძეგლებით, შადრევნებით, ტროლეიბუსებით, ტრამვით, მანქანათა მდინარეებით, პიკის საათებით, მეტროთი, სასტუმროებით, რესტორნებით, მეძავეებით, საავადმყოფოებით, და პროექტორებით, გაუქმების პირზე მისული გადატენილი სასაფლაოებით, პარკებით, სკვერებით, ინსტიტუტებით, ტელეცენტრით, კინოსტუდიით, სამედიცინო გამოსაფხიზლებლებით, საერთაშორისო აეროდრომით, სტადიონებით, იპოდრომით, თეატრებით, მუზეუმებით, საკონცერტო და კინოდარბაზებით, ქარხნებით, ფაბრიკებით, სამშაბათს და ხუთშაბათს დამკრძალავი პროცესიებით, შაბათ-კვირას ნათლობებით, ქორწინებებით, ძეგლებით, სამშობიარო სახლებით, უპატრონო ბავშვთა სახლებით, სკოლებით, საბავშვო ბაგებით, ზოოპარკით...

მდებარეობა — ზღვის დონიდან ხუთას ათი მეტრი. ჰავა — ზომიერი, ატმოსფერული ნალექები — 800 მმ წელიწადში. მოსახლეობა — მილიონ ორას ოცდათორმეტი ათასი, 59 ეროვნება.

გია ლომაია
თაბაშირის კაცი

ნების წარმომადგენელი. დაარსების თარიღი — ძველი წელთაღრიცხვის მეორე-მესამე საუკუნე.

— აილო თუ არა ყურმილი, იმწამსვე იცნო. სანამ აიღებდა, მანამდე მოასწრო გაფიქრება. რომ ის უნდა ყოფილიყო. არ ეძინა, იწვა და კითხულობდა.

— მე ვარ. თაბაშირის კაცი... — თქვა უცნობმა, ისევ აღელვებული ხმა ჰქონდა.

— ვიცი, — თქვა მანონმა, — გიცანით.

— არ დაგვიწყებიათ? — ეპვი გამოკრთა ხმაში.

— არა, — იცრუა მანონმა.

— ნუ მატყუებთ! ჩემი მოტყუება შეუძლებელია... მე უამრავი დღეა მატყუებენ. მაგრამ არ ვტყუვდები!

— ჰო, მოგატყუეთ! — უბრალოდ თქვა მანონმა.

— კი მაგრამ, რატომ უნდა მომატყუოთ? — წრფელი გაცეხით იკითხა უცნობმა, — თქვენ ხომ სრულებით არ მიცნობთ? ვისაც ძალზე კარგად იცნობენ, იმას ატყუებენ ხოლმე.

— მეგონა, გეწყინებოდათ, დამავიწყდით-მეთქი, რომ მეთქვა.

— მე არაფერი მწყინს!

— სულ არაფერი? — გაიცინა მანონმა.

— არაფერი! — გაღიზიანება დაეტყუო კაცს.

— ბედნიერი ყოფილხარ, აბა!

— არ ვარ ბედნიერი, — ჩუმად თქვა უცნობმა, — არც არასოდეს ვყოფილვარ... რატომ მელაპარაკებთ? — იკითხა უეცრად.

— რატომ? — დაიბნა მანონი. არც უფიქრია ამაზე, რატომ ელაპარაკებოდა უკვე მეორედ, სრულიად უცნობს; ახლა გაიფიქრა და ვერაფრით ახსნა. — არ ვიცი... — თქვა ცოტა ხნის შემდეგ. ხომ მოხვეთ?

— მერედა, უარს თქმა არ გეხერხებათ?... თქვენ შეგებრალეთ! იცით, რომ საბრალო ვარ, და ამიტომ მელაპარაკ-

ებით! ისე, მათხოვარს რა შეუძლება? ბენ შაურიანს გაზინთუქა ქვეყნიდან, უეცარი ბრაზი ჩაგუბებულიყო ხმაში.

— არა...

— აბა?

— არ ვიცი, — ჩუმად თქვა მანონ ლასაურამ, — მართლაც არ ვიცი...

კაცს არაფერი უთქვამს. ყურმილში მისი ხშირი სუნთქვა ისმოდა მხოლოდ.

მანონი იწვა და უცნობის შორეულ სუნთქვასთან ერთად, წვიმის შრიას უსმენდა; რალაცნაირი იღუმალების ელფერი მიიღო ყველაფერმა. — წვიმს, — თქვა უნებურად, — წვიმს...

— არა, — თქვა კაცმა, ხმა გამოეცვალა, თითქოს სხვა რეგისტრზე გადაართო, რალაცნაირი მუსიკალური საკრავივით, — არა... ეს ნაცრისფერთვლებიანი ქალწულის სევდაა, თავისი მიჯნური სიჭაბუკე რომ დაჰკარგა და ახლა როცა წვიმს, დადის მარტოხელა, უჩინარი და მას დაეძებს. ყველა სარკმელში იხედება და ვერ პოულობს, ილარებიან ფანჯრები ნამტირალევი ლოყებივით; ჩვენ კი რალაცნაირი მოუსვენრობა გვიპყრობს... მარტოხელა ადამიანებს აკითხავს იგი ხშირად; ანძებდალევით, აფრებგანძარცულ, გარიყულ ხომალდებს რომ ჰგვანან სიბერის ხავსიან ნაპირზე... ალბობს სევდა გამომშრალ გულებს — ნიჟარებს და ხანდახან რომელმეს ეულ ცრემლადქცეული ელგენთება გაყვითლებულ, ასოებგაფერმკრთალებულ ბარათს, რომელმაც მათივე მიზეზით დაიგვიანა თურმე სულამდე რომ მიეღწია... — უცნობი დადუმდა, თითქოს ბოლო ბგერასთან ერთად, სუნთქვაც შეწყვიტა.

მანონ ლასაურას მოეჩვენა, რომ მარტო იყო ამ ვეება ქალაქში, არარეალურ სამყაროში გადაენაცვლა ოთახს და სიღრმეში მოჩანდა ოდნავ შეღებილი კარი უცნობის სამყაროში. საოცარმა ცნობისმოყვარობამ აიტაცა უცებ. „ვინ არის? — გაიფიქრა. საოცრად მოუნდა გაეგო უცნობის სევდის, უიმედობის, ბრაზის, სიხარულის მიზეზი; ფიზიკურად აღედგინა გონებაში მისი

პორტრეტი. — რამდენი წლის ხართ?

— იკითხა ჩუმაღ.

— არ ვიცი!

— როგორ? — გაოცდა მანონი, — თქვენი წლოვანება არ იცით?

— ჩემთვის არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს ამას! არც თქვენთვის! გონება ხომ ძალზე ხშირად უსწრებს ან ჩამორჩება ასაკს. წლოვანება ილუზიაა მხოლოდ, ვინაიდან ჩვენ იმ დღიდან ვიწყებთ კვდომას, როცა ვისახებით; მერე ვიბადებით, რომ გარკვეული წლების შემდეგ მოგვადეთ. ჩვენ ნატვრის შარავანდელით ვმოსავთ ასაკს. ბავშვობაში სიჭაბუკეს ადგას ეს შარავანდელი, სიჭაბუკეში — სოლიდურობას, შუახანში — სიჭაბუკეს, სიბერეში კი ბავშვობას ვნატრობთ ისევ, რადგან დარწმუნებული ვართ, თავიდან დაწყების საშუალება რომ მოგვეცეს, ყველაფერს გამოვიყენებდით, რაც ვერ გამოვიყენეთ... ჩვენ მაშინ ვგრძნობთ წლოვანებას, როცა უკმაყოფილონი ვართ... — კაცი დაღუშდა. — ხანდახან მგონია, — თქვა ცოტა ხნის შემდეგ ჩუმაღ და ნალვლიანად, — რომ უსასრულო, მთვლემარე, უზრუნველი სიმშვიდის სამყაროდან გამოგვაგზავნეს ხანმოკლე შეგებულებით: რასაც ვნახავთ, გავიგებთ, მოვასწრებთ, შევქმნით და მერე ისევ მარადიულ სიმშვიდეს ვუბრუნდებით. თუმცა არავის უნდა იქ დაბრუნება, იმიტომ რომ, არ ვიცით სად სჯობს, დარწმუნებულები ვართ, რომ აქ, მშფოთვარე ქაოსში, სადაც დავეძებთ ილუზორული სიმშვიდის კუნძულებს — კმაყოფილებას; და ამ ძებნაში ვწყვეტთ ყვაოილებს, ვთელავთ სხვების მოწყვეტილებს. საამისოდ დავხვეწეთ ჩვენი ურთიერთობა, ეთიკა, მორალი... „ის რაც კარგია უმრავლესობისთვის — კარგია ყველასათვის!“ — ვყვირთ ჩვენ და ამ ყვირლში ვერც კი ვამჩნევთ, რომ ზოგი ჩვენგანი სწორედ იმ უმცირესობას განეკუთვნება... ჩვენ ვღუშვართ მაშინ, როცა უნდა ვიყვიროთ და ვყვირით, როცა უნდა ვდუმდეთ... — ბოლო სიტყვა უეც-

რად ატეხილმა ზველამ წააგდო ფეხი ეტყობოდა, ხელი დააფარა წინა მხარეზე.

— მაპატიეთ! — სული მოითქვა ბოლოს, — გაციებული ვარ მგონი... რას ვამბობდი? დიდი ხანია ასე ვარ, დავიწყებ რამეზე ლაპარაკს და თუ აზრი გამიწყდა, უნებურად იმწამსვე მაგიწყდება სათქმელი.

— წლოვანება ვიკითხე თქვენი.

— ჰო... თქვენ? თქვენ რამდენი წლის ხართ?

— განა ქალს ამას ეკითხებიან?... —

— სისულელეა! — გააწყვეტინა კაცმა, — ვითომ რად არ უნდა ჰკითხონ ასაკი ქალს? სიყალბეა ეს, კაცებისათვისწლოვანი ფარისევლობაა მათ წინაშე... ვითომ რა ემატება ან აკლდება დაკლულ ბატკანს იმით, დანა-ჩანგლით ჰამენ თუ ხელით, თუნდაც დაუბანელი ხელით? მთელი ქვეყნიერების ეტიკეტს ერთი უბადრუკი სარეცელი და ჭუჭყიანი ზეწარი აბათილებს, განა ასე არ არის?

— არ ვიცი, — თქვა მანონ ლასაურამ.

— არ იცით... ჯერ არ იცით. თუმცა, რა საჭიროა ამის ცოდნა? რასაც არ ვხედავ, არ არსებობს, ვამბობთ და თვალებს ვხუჭავთ... — უცნობი დაღუშდა... — უნდა წავიდე ახლა, — თქვა ცოტა ხნის შემდეგ ნალვლიანი ხმით, — იცით, რომ შემეძლოს... რომ შემეძლოს ყოველდღე დაგირეკავდით.

— რატომ არ შეგიძლიათ? — გაოცდა ქალიშვილი.

— ვერ გეტყვით... — თქვა კაცმა, — ანდა რატომ გვაქვს სუყველას ეს ცნობისმოყვარეობის დაუოკებელი, შმაგი ყინი? ნუთუ არ შეგვიძლია გვქონდეს ურთიერთობა ვინმესთან და არ ვკითხოთ, ვინ არის? საიდან მოვიდა? სად მიდის? რატომ მიდის? რატომ მოვიდა? რისთვის? როგორ? რანაირად?... რისთვის არის ამდენი კითხვითი ნაცვალსახელი ყველა ცივილიზებულ ენ-

ზია ლომაძე

თაბაშირის კაცი

„ში? ისინი მაშინ გაჩნდნენ ალბათ, როდესაც ადამიანმა ბუნების ჰარმონიის ბაღე გაწყვიტა, ახლის ილუზიურის ქსოვა დაიწყო და ყოველ ახალმოქსოვილ რგოლთან კიდევ უფრო ებმება შიგ, ხოლო იმას, ვისაც თავის დაღწევა უნდა იქიდან, უფრო მეტად ებორკება ხელ-ფეხი: სიღრმეში კი ჩვენს მიერვე შექმნილი აზროვნება-ობობა ზის და იმ მასალას გვაწვდის, რითაც ვქსოვთ. ყველაფერს ამას გონიერებას ვეძახით!..

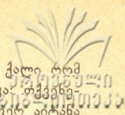
— რა არის იგი? — იკითხა მანონ ლასაურამ, — რა არის გონიერება?

— ხუნდები ჩვენს სულზე... სული კი უხილავ, ჩვენს მიერვე შექმნილ საოცრად მტკიცე გალიაში დამწყვდეული ჩიტი, ფრთხილად მუდამ ცივ კედლებს რომ აწყდება და მხოლოდ მაშინ პოულობს თავისუფლებას, როცა ადამიანი კვდება. მერე კი დაფარფატებს უსასრულობაში, ადამიანთა მიერ დაგებულ მახეთა ლაბირინთებში, ან დასდევენ ისე, როგორც ბავშვი პეპელას და ვერავენ იჭერს, ამიტომ თვლიან, რომ არ არსებობს იგი. ჩვენ ის გვწამს მხოლოდ, რისი დანახვაც შეგვიძლია! ზელით უნდა შევხვთ, რომ დავრწმუნდეთ მის არსებობაში... — თაბაშირის კაცი დადუმდა. ყურმილში მისი ხშირი აჩქარებული სუნთქვა ისმოდა.

მანონ ლასაურაც დუმდა...

ქალაქის რკინიგზის ცენტრალურ ვაგზალში „მუშაობდა“ გრიშა ამბოკაძე. კაცი ორმოცდაათი წლის, მუდამ პეწიანად ჩაცმულ-დახურული. მარტოხელა ქურდი, ამფსონი არასოდეს ჰყოლია და როგორც თვითონ თვლიდა, ეს ერთ-ერთი მიზეზი იყო იმისა, რომ ციხეში არასოდეს მჯდარა. საოცრად ფრთხილი იყო, მის „საქმეებს“ რამდენიმე თვის ინტერვალი საზღვრავდა მუდამ. მოვლილი ჰქონდა მთელი ქვეყნის რკინიგზის ცენტრალური ვაგზლები. მისი პროფესიის ქვაკუთხედი ასაკის

ამოცნობა იყო, რაშიც ისევე გამოიყენებოდა, რომ მსახიობი ჰელენი ლუნი იყვნენ მის წინაშე. ავტომატური შემნახველი საენების სპეციალისტი იყო გრიშა ამბოკაძე. მსხვერპლს „ობიექტს“ ეძახდა. ამოირჩევდა თუ არა მორიგ „ობიექტს“, შემნახველი საენების დარბაზში შეჰყვებოდა, თავის ხელბარგს — სოლიდურ, ყავისფერ პორტფელს, მოპირდაპირე მხარეს შეინახავდა და შეუშენებულად პროფესიონალური სიღინჯით შეათვალთვლებდა „ობიექტს“, რომლის ასაკი დადგენილი ჰქონდა უკვე, ორი-სამი წლის მიახლოებით მაინც. მერე შეუჩვენებლად გაჰყვებოდა „ობიექტს“ და როცა დარწმუნდებოდა, იგი ვაგზლის რესტორანშია ან რომელიმე სახის ტრანსპორტში ავიდაო, ხუთი-ათი წუთის ძალდაუტანებელი სეირნობის შემდეგ ბრუნდებოდა უკან, შემნახველ საკანთა დარბაზში. ასეთი შემნახველი ავტომატიური საენების მომხმარებელი ათიდან შვიდ შემთხვევაში, თავიანთი დაბადების თარიღს ჰკრეფენ ჩამკეტ დისკოზე (ამაში გრიშა ამბოკაძე ოცი წლის გამოცდილებით იყო დარწმუნებული), რაც სავსებით ლოგიკურია, ვინაიდან, დაბადების წელი იშვიათად ავიწყდება კაცს. გრიშა ამბოკაძე დინჯად, აუჩქარებლად აკრეფდა „ობიექტის“ დაბადების სავარაუდო თარიღს; პირველივე თუ არ დაემთხვეოდა, მესამეს იშვიათად ასცდებოდა. მშვიდად გადმოიღებდა ობიექტის კუთვნილ ბარგს და ასევე მშვიდად, აუჩქარებლად გავიდოდა ვაგზლის შენობიდან. ვაგზლის წინა ავტოსადგომზე საკუთარი ავტომობილი ელოდებოდა, მერე ხალხმრავალ ქუჩებს გასცდებოდა, სადმე ჩიხში გააჩერებდა და მანქანაშივე გასინჯავდა ბარგს. ფულის გარდა, არაფერს ჰკიდებდა ხელს, თუნდაც უძვირფასესი, იშვიათი შეხვედროდა, არასოდეს დაუჭერია საქმე ნაძარცვის შემსყიდველებთან, ესეც ერთ-ერთი მიზეზი იყო მისი მოუხელთებლობისა. ხანდახან საკმაოდ მსხვილ თანხას ხვდებოდა გრიშა ამბოკაძე, რო-

მლის ერთ ნახევარს აუცილებლად შემ-
ნახველ სალაროში შეიტანდა. რამდენი-
მე ადგილას ჰქონდა გახსნილი ანგარი-
ში. მერე ისევ დინჯად აიტანდა ბარგს
სადგურში და თავის ადგილზევე შეი-
ნახავდა. თავისი პორტფელი მეორე ან
მესამე ღღეს გამოჰქონდა, სხვათა შო-
რის, თვითონაც თავის დაბადების თა-
რიღს ჰკრეფდა დისკოზე...

„დამუშავებული“ ობიექტი გზაში,
ან დანიშნულების ადგილზე ჩასვლისას
გებულობდა ფულის გაქრობის ამბავს,
პატარებლის ქურდებს ან იმ ქალაქს
ბრალდებოდა ძარცვა, სადაც ჩავიდო-
და...

გრიშა ამბოჰაძე კი ცხოვრობდა
მშვიდად, როგორც მარტოხელა პენ-
სიონერს შეეფერებოდა (პენსიას ერ-
თი ყალთაბანდის მიერ დამზადებულ
ყალბი საბუთებით ღებულობდა). არც
ცოლი ჰყავდა და არც შვილი. აქტიურ
მონაწილეობას ღებულობდა სახლმმარ-
თველობის მიერ დაგეგმილ და ჩატარე-
ბულ ღონისძიებებში. სახლმმართველო-
ბაში უბნის საპატიო მოქალაქეთა და-
ფაზეც კი ჰქონდათ მისი სურათი. რამ-
დენიმე წელიწადში „საქმეებს“ ჩამო-
შორდებოდა გრიშა ამბოჰაძე, სადმე
აგარაკს შეიძენდა პენსიონერის უფ-
ლებით და იქ უდრტვინველად დაღვე-
და ღარჩენილი ცხოვრების დღეებს...

არეულობა სუფევდა № 1 ქუჩის მე-
ოთხმეტე სახლის ეზოში „იტალიურ
ეზოს“ რომ უწოდებენ ზოგნი. მთელი
სახლის ბინადარნი აივნებზე გამოფე-
ნილიყვნენ შაბათის სარეცხივით. ეზო-
შიც მრავლად მოეყარათ თავი. არეუ-
ლობის მიზეზი მესამე სართულიდან
მომდინარე ხმაური იყო; ერთ-ერთი
საამშენებლო ტრესტის რიგითი ბუ-
ღალტერი მელიტონ მალუღარია, პირ-
ველად თავის სიცოცხლეში, ეჩხუბე-
ბოდა ცოლს აგრაფინას, თავად ჩხუბის
მიზეზი კი მელიტონის და აგრაფინას
ერთადერთი ვაჟის არჩევანი იყო, ამ

დილით სამქმარგანაშეგები ქალი რომ
შეერთო და სახლში დაერეკა. თქვენ
ბურად დამიხვდითო. ეს კი ვერ აიტანა
მელიტონ მალუღარიას ციფრებთან,
ხარჯთაღრიცხვებთან, გახსნილ და გაუ-
ხსნელ კრედიტებთან და მარჯვნივ მიწე-
რილ ნულებთან ბრძოლით დაღლილმა
სულმა და აბუნტდა; მთელი საათი იყო
უკვე, ლანძღავდა ერთგულ აგრაფინას,
სამსახურს, ცხოვრებას, მარჯვნივ მიწე-
რილ ნულებს, სამქმარგაყრილ რაძლს
და თავის ბედს...

მერე სიჩუმი ჩამოწვა უცებ, მეზობ-
ლებმა ყურადღება დაძაბეს, რაღაცის
მოლოდინში და არც გაწილებულან;
მესამე სართულის აივანზე გამოჩნდა
სველი ტილოთი თავწყარული მელი-
ტონ მალუღარია, ბოლმიანი მზერა მო-
ავლო მეზობლებს. უსახელო მაისურა
ეცვა და ჩია მზრებზე ქალარა ღინლი
მოჩხუბარი ძალღვივით აბურძგვროდა.
დინჯად დაუყვა ხის მოჭრიტინე კიბეს
ეზოსკენ. ხელში ამ სიტუაციისთვის
უცნაური საგნები ეჭირა: — დიდი,
ოცდახუთსანტიმეტრიანი ლურსმანი
და ჩაქუჩი. წელში გამართულმა, თით-
ქოს უეცრად გაზრდილმა, ამაღლებულ-
მა გადაჭრა მღუმარე ეზო და შუაგულ-
ში, სარეცხის თოკების გასაბმელად
დარტობილ ხის ბოძთან მივიდა. მშვი-
დად ჩააჭედა ლურსმანი თავის სიმაღ-
ლეზე, ხელით მოსინჯა მერე, მყარად
თუ იჯდა მორში. მეზობლები გაოცე-
ბულები უყურებდნენ, ვერ მიმხვდა-
რიყვნენ, რა ხდებოდა. მელიტონ მა-
ღულარია ეზოს კიდისკენ წავიდა, ჩა-
ქუჩი ფრთხილად ჩამოდო კიბეზე, კი-
დევე ერთხელ მოავლო თვალი მეზობ-
ლებს, ამჯერად ბოლმით აღარ იმზი-
რებოდა; ყველამ დაინახა ჩია მელი-
ტონი, წელში მოხრილი, უღონო, ჩუმი
და ლანდღვით მშვიდი, თითქოს მუდამ
ტირილისთვის გამზადებული თვალე-
ბით. მაგრამ ეს იყო ერთ წამს, მხო-
ლოდ ერთ წამს, მეორე წამს მელიტონი

გიგა ლომაძე
თბილისის აკად.

თითქოს ამაღლდა ყველასა და ყველაფერზე, მზერა დაებინდა, წელში გაიმართა, სახვევი გადაიძრო თავიდან და გვერდზე მოისროლა.

— მშვიდობით აგრაფინა! — დასძახა ხმით, რომელსაც მთელი ორმოცდაათი წელი ინახავდა ალბათ და ვერავინ წარმოიდგენდა რომ ამ ჩია კაცში ასეთი ხმა ბუდობდა, საღლაც, სიღრმეში, თითქოს გრიგალისგან ატაცებული მოსწყდა მელიტონ მალულარია ადგილს, ბოძისკენ გაიქცა და შუბლით შეასკდა ლურსმანს...

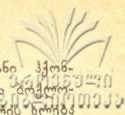
ავივლებულმა ეზომ წამოშალა კაცები, ბოძის ძირში გაშხლართულ მელიტონს მისცივდნენ...

თავდაბინტული მელიტონ მალულარია სამი საათის შემდეგ თავის ფეხით დაბრუნდა სახლში. მხარში აგრაფინა ედგა. აივნებზე ისევ გამოეფინენ მეზობლები. მიდიოდა ცოლ-ქმარი კიბისკენ და მიაცილებდა პირზე ხელეშაპერილი დაფუხებული სიცილის ესკორტი...

ლორა ხუშიტაშვილი ერთ-ერთი ცენტრალური ქუჩის კიდეზე იდგა. ეს მისი ადგილი და დრო იყო — ყოველდღე ექვსიდან რვა საათამდე. თუმცა რვამდე დაცდა არც სჭირდებოდა. არასოდეს მიჰყვებოდა ახალგაზრდებს, მათგან არაფერს ელოდა სახეიროს. სოლიდური ასაკის კაცებს აქცევდა ყურადღებას, გარეგნობას მნიშვნელობა არ ჰქონდა. ისინი არ იყვნენ ისე მომთხოვნნი, როგორც ახალგაზრდები, ნაკლებად იღლებოდა მათთან და ფული, რაც ლორასათვის მთავარი იყო, საკმაოდ ჰქონდათ, თანაც მაღლიერი გულუხვობით უხდიდნენ. ლორა არასოდეს ყოფილა ავად ვენერიული სენით, საოცრად ეშინოდა ავადმყოფობის და ამ მხრივ ოჯახის უფროსები გაცილებით საიმედონი იყვნენ, ვიდრე ახალგაზრდები. ამჯერად მანქანის ყიდვა უნდოდა ლორა ხუშიტაშვილს და ამისთვის აგ-

როვებდა ფულს. ახლოს იყო მიზანთან და, რა გასაკვირია, თუ მისი საქმიანობის ტორიის კუთვნილებად უნდა აღიარებოდა, ერთმა წარმომადგენელმა იგივე სამუშაოებით საკმაოდ მოზრდილი პირამიდა აიშენა. ავტომობილის ყიდვის შემდეგ ერთ ხანს კიდევ გაჰყვებოდა ამ საქმეს; ცოტაოდენ დანაზოგს რომ გაიჩენდა, საერთოდ გაანებებდა თავს, გაჰყვებოდა ცოლად რომელიმე „პინგვინს“ (ასე უწოდებდა ახალგაზრდა კაცებს) არადა, იცხოვრებდა ისე, როგორც სურდა. კინოთეატრებში სიარული, კარგად ჭამა და ძილი უყვარდა ლორა ხუშიტაშვილს. ეს უკანასკნელი მუდამ აკლდა, თავისებური პროფესიული დავადება იყო. მარტო ცხოვრობდა ერთთახიან ბინაში. მშობლებიც ამავე ქალაქში ცხოვრობდნენ, მამამისი სახლში არ უშვებდა, დედამისსაც უკრძალავდა შვილის ნახვას, თვეში ორ-სამჯერ ძმები მოაკითხავდნენ და სცემდნენ (ორი ძმა ჰყავდა). ლორა ოცდასამი წლის იყო, საოცრად მიაშიტი სახე ჰქონდა, რითაც შეცდომაში შეჰყავდა სუყველა და იმ „პინგვინსაც“ შეიყვანდა. ხშირად იცვლიდა სამუშაო ადგილს, სამ თვეზე მეტი არც ერთ სამსახურში არ უმუშავია. ლორა ხუშიტაშვილს მტკიცედ სწამდა რომ ყველაფერს მოაგვარებდა ცხოვრებაში და მერე დიდი წარმატებით ითანამშებდა ერთგული მეუღლის და საზოგადოებაში გამოსული ქალის როლს (საერთოდ, ცხოვრება კინო ეგონა). მთავარი იყო კარგად ჩაცმა, სამკაულები, თეატრები, ოპერა, რამდენიმე წაკითხული წიგნი და ბრძნული საუბარი ყურმოკრულზე...

დილის ექვს საათზე დგებოდა ფერდინანდ ზედგენიძე. ოცდაორი წლის ახალგაზრდა. სავალდებულო სამხედრო სამსახურის შემდეგ მუშაობდა ქალაქის ცხიმკომბინატში. ექვს საათზე უნდა ამდგარიყო, რომ ქალაქის მეორე ბოლოში მდებარე სამსახურამდე მიეღ-

წია; რვა საათზე ეწყებოდა მუშაობა. ექვსზე უმთავრდებოდა, საღამოს რვა საათზე ეძინა უკვე. ჯარის შემდეგ უმაღლეს სასწავლებელზე ფიქრობდა, ახლა კი თანდათან რწმუნდებოდა, რომ აბსურდი იყო სწავლაზე ფიქრი, შაბათი და კვირაც ძილს ხმარდებოდა. გამომუშავება კარგი ჰქონდა ფერდინანდ ზედგენიძეს; ცოტა ხანში ავტომანქანა „ზაპოროჟეცს“ იყიდდა და ეგონა, რომ ამით ბოლო მოეღებოდა ამ გაუთავებელი ძილის პრობლემას. მანამდე კი ერთფეროვნად მიედინებოდა ცხოვრება: ძილი-ცხიმკომბინატი-სახლი-ძილი... თითქოს უხილავ წრეში იყო მოქცეული. კარგი მუშა იყო, პირნათლად ასრულებდა დაკისრებულ მოვალეობებს. ისეთი შეგრძნება ჰქონდა, დილით ცხიმკომბინატში ტრამვით მიმავალ ფერდინანდ ზედგენიძეს, თითქოს სავალდებულო სამხედრო სამსახურში იყო ისევ...

ლატარიის ბილეთებს ყიდდა ამბაკო მიქაშავიძე. უნივერსალური მალაზიის წინ იჯდა ზამთარ-ზაფხულ ხის უზურგო სკამზე, წინ დაბალი ყუთი ედო, დასტებად დაწყობილი ლატარიის ბილეთებით. ათი წელი იყო ამ სამუშაოზე, პენსიაზე გასვლის შემდეგ. მანამდე ქარხანაში მუშაობდა. შვილები და შვილიშვილები უშლიდნენ მოზუცს მუშაობას, მაგრამ ვერას აწყობდნენ; ამბაკო მიქაშავიძეს ერთი დღეც კი ვერ წარმოედგინა უმუშევრად. ერთთავად ჩუმად იჯდა თავის სკამზე, არავითარ რეკლამას არ უწყევდა ლატარიის ბილეთებს, მაგრამ მისი კონკურენტთა გასაკვირად, გეგმასაც ასრულებდა და სისტემატურად ასაღებდა ზეგეგმით რამდენიმე დასტას. მოწინავე გამსაღებლად ითვლებოდა სამმართველოში. ამბაკო მიქაშავიძეს შიში სტანჯავდა, რომ არ დაეთხოვათ და უმუშევარი არ დარჩენილიყო; სხვა სამსახურს ვეღარ შეძლებდა აწი. სახლში მის მიერვე გა-

კეთებული ერთი ხის ჩემოდანი ჰქონდა ამბაკო მიქაშავიძეს, ვეება მძიმე მით დაკეტილი. რომლის ხელის ნიშნები კი არა, მიახლოებაც კი აკრძალული ჰქონდა სუყველას. პატარაობისას ყველას, ჯერ შვილებს, მერე შვილიშვილებს ცნობისმოყვარეობა სტანჯავდათ, ჩაეხედნათ, რას ინახავდა ამბაკო მიქაშავიძე თავის კიღობანში, მაგრამ ან შიში და რიდი იყო დიდი, ან კიდევ ვერ აღებდნენ და ცნობისმოყვარეობა ცნობისმოყვარეობად რჩებოდა. მერე კი დაასაკებასთან ერთად, ავიწყდებოდათ კიდევაც რკინის საწოლს ქვეშ შედგმული ხის ჩემოდანი...

ამბაკო მიქაშავიძის სიკვდილის ორი თვის შემდეგ გახსნეს კიღობანი შვილებმა. სამამულო ომის მონაწილის რამდენიმე მედალი, სათუთად გახვეული დოლბანდში, „შრომის ვეტერანის“ მედალი, ნახევარი კილო რვა ნომერი საფანტი, ცარიელჰოლზებიანი პატრონტაში, ჭლექით დაღუპული პირველი ცოლის გაყვითლებული ფოტოსურათი და ათი წლის განმავლობაში „ზეგეგმით გასაღებული“ ლატარიის ბილეთების აკურატულად დაწყობილი მრავალი დასტა იპოვეს შიგ...

— ჩემს ქუჩაზე ისევ ყიდიან იებს...
— სევდისაგან ათრთოლებული ხმით თქვა თაბაშირის კაცმა.

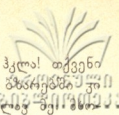
— იებს? — გაოცდა მანონ ლასაურა, — იების დრო ხომ გავიდა უკვე?

— ჩემს ქუჩაზე-მეთქი!.. ისევ ღვასის მოხუცი და ჰყიდის მოწყვეტილ სიცოცხლეს გროშების ფასად... იცით, რაზე ყვებიან იები გაზაფხულის მფრთხალ ღამეებში?

— არა...

— სიყვარულზე, რომელიც არ დაცალდა... ჩურჩულებენ და ჩურჩულით იცულებიან, მერე კი, დაცლილებს,

გია ლომაძე
თაბაშირის კაცი

წყალთან ერთად ყრიან ან წიგნებში ინახავენ, უტყვ მუმიებს აკეთებენ მათგან, და მერე, დიდი ხნის შემდეგ, როდესაც სულს მოედება ხავსი, სახეს კი ნაოჭები, უეცრად წააწყდებიან და იგვრძნობენ, რა მაცდურია დრო და როგორ გააყოლეს მას მშვენიერების გრძნობა ისევე, როგორც ოდესღაც უთვალავი ყვავილი გადაღვრილ წყალს. უეცრად ხვდებიან, რომ თვითონაც დაცლილან და მუმიებად უქცევიათ სხეული — სულის ტაძარში. ის კი, ვინც იები უძღვნა ოდესღაც, ან საღლაქ შორს არის, ან კიდევ ახლოს... ტაძარი კი, რომელშიც ერთ დროს იების მაცნე მშვენიერების სული იდგა, ავსილა უქმარიობით, წვრილმანი ინტრიგებით, უხასიათობით, შურით სასოწარკვეთით, ავამდყოფური პატივმოყვარეობით და ხავსზე დაკიდებული იმედის სადგომი გამზდარა... ჩაფიქრდებიან და დახურავენ იის მუმიებიან წიგნს, სათუთად ჩამოდებენ თავის ადგილზე; მეხსიერებით გადასწვდებიან გაზაფხულის იმ მკრთალ ღამეებს, როცა სიყვარულზე, გულის ამაჩქროლებელი მოლოდინით სავსე დღეებზე ჩურჩულებდნენ ლარნაკში ჩადებული, ფერმკრთალი სათუთი იები... მერე კი, უეცრად გაახსენდებათ, რომ ის ვენეციური ლარნაკი კარგა ხანია გატყდა, ეს გახსენება ძლევთ; ახსენდებათ ყველა ნივთი, რაც გატყდა მათ სახლში და არც მოსდით თავში, რომ თვითონაც იმედის სალბუნით შეკოწიწებულ, გაბზარულ ნივთებად ქცეულან და კი არ ფრენენ, დიდი ხანია მიწაზე დაფოტხავენ. ცხოვრების მდინარე კი მიედინება უსასრულობაში და მიაქანებს მათ ცარიელ ნავებივით... — თაბაშირის კაცი დადუმდა... — ხე უსულოდ, — თქვა ცოტა ხნის შემდეგ, — უსულო ხე შეშა; ბალახი—თივა; ადამიანი გვამი... არა კაც ჰკლა! ა-რ-ა კ-ა-ც ჰ-კ-ლ-ა! — დამარცვლით გაიმეორა, — თქვენ, ადამიანებში მათ სულელები ეძებთ ყვავილებს და სწყვეტთ მათ ისე, როგორც გვირილებს მინდვრად და ამ

დროს ყვივით: არა კაც ჰკლა! თქვენი ყვივლის შიშით სავსე მხარეებში ღალადი ჟონავს: ნუ მომკლავთ, მხოლოდ და მხოლოდ მე! — უკანასკნელი სიტყვები თითქმის ყვირით აღმოხდა თაბაშირის კაცს და ხველა აუტყდა. დიდხანს ახველებდა, მყევარე, მშრალი ხველა იყო.

— ისევ გაცივებული ხარო ალბათ, — თქვა მანონმა.

— უჰ, — სული მოითქვა კაცმა და გაიცინა, ხმამალა იცინოდა.

— რა გაცივებთ? — გაოცდა მანონი, რა გაცივებთ? — დაბნეულმა გაიმეორა.

— თაბაშირის კაცის გაცივება არ შეიძლება... — იცინოდა კაცი, — იმიტომ... იმიტომ რომ, ცივია მუდამ...

მანონ ლასაურა უსმენდა კაცის სიცილს და გრძნობდა მის სიწირფელს.

— მისმინეთ! — უეცრად შეწყვიტა სიცილი და ისეთი კილოთი, რომელიც საერთოდ გამორიცხავდა წამის წინა მზიარულებას, იკითხა კაცმა, — რას აკეთებთ თქვენ?

— რას უნდა ვაკეთებდე? — დაიბნა მანონი.

— პროფესია მაინტერესებს თქვენი. — ჰოო... კინოსახიობი ვარ.

კაცს არაფერი უთქვამს. — ბავშვობაში... — თქვა ცოტა ხნის შემდეგ ნაღვლიანად, — ბავშვობაში საოცრად მიყვარდა კინო... კინო და პარადები; ეკრანზე კოვბოებისა მშურდა მუდამ, პარადებზე კი იმ კაცის, ვისაც დროშა ეჭირა კოლონის თავში...

— მერე?

— მე ვინ გაცლის, მთელი ცხოვრება ბავშვი იყო? ერთიც შემძულდა მერე და მეორეც...

— რატომ?

— რაღაც საერთო ვიპოვე მათში.

— ვერ გავიგე.

— თქვენ ვერასოდეს გაიგებთ ამას!

— თქვა თაბაშირის კაცმა, — ვერასოდეს!

— რატომ? — გაოცდა მანონ ლასაურა.

— არასოდეს მოგიწევთ ამაზე ფიქრი... თქვენ არასოდეს ფიქრობთ იმაზე, რაც არის... თქვენ იმაზე ფიქრობთ მუდამ, რაც გსურთ და იმაზე, რაც იყო...

მანონს არაფერი უთქვამს, ვერაფერი გაიგო.

— მისმინეთ! — ჩუმად, ჟინიანი ჩურჩულით ჩაილაპარაკა კაცმა, ეპკით შეკრული ბგერათა კონა იყო, — შემოძლია გენდოთ? ხომ არავის გაანდობთ, რასაც გეტყვით ახლა?

— არა... — გაოცდა მანონი, — ვის რა უნდა ეუთხრა?

— იმათ! — თქვა თაბაშირის კაცმა შიშით სავსე ხმით, — იმათ!.. იქნებ თქვენც იმათთან ხართ? — მითხარი! იმათთან ხართ თუ არა?..

— არა... — თქვა მანონ ლასაურამ, რალაცნაირი გრძნობა დაეუფლა, რომელიც ცნობისმოყვარეობაში გადაიზარდა თანდათან, რაზეც კაცის უკიდურესად დაეჭვებული და შიშით სავსე კილო უბიძგებდა.

— მე არ ვიცი. ვინ ვიყავი სანამ თაბაშირის კაცად ვიქცეოდი! — სწრაფად, ჩურჩულით ჩაილაპარაკა უცნობმა, — არაფერი მახსოვს, რაც მანამდე იყო... გარდა ბავშვობისა, ისიც მხოლოდ ისე, როგორც ოაზისი მესხიერების გადახრეულ უდაბნოში; იმასაც ხანდახან თუ წაეწყდები მესხიერების უდაბნოში ხეიტიალისას... ისინი კი მაიძულებენ! — უეცარი ბრაზი ჩაესახა ხმაში, — ისინი მაიძულებენ, გავიხსენო ვინ ვიყავი! ისინი თვლიან, რომ ის უნდა ვიყო, რაც მათ უნდათ და რაც მიაჩნიათ... ბიოგრაფიებს მიგონებენ სამისოდ და მაიძულებენ შევეთვისო მათ მიერ შეთითხნილ ცხოვრებას. რალაცნაირი შეუპოვარი ჟინით აკეთებენ ამას. რაჯან არაფერი მახსოვს, ჰგონიათ, რომ იმ სიცარიელეს შეავსებენ თავიანთი ჟინით, რომელიც ჩემს მესხიერებაშია... არ იციან, რომ იქ სიცარიელე არ არის — სიმშვიდეა იქ! უსასრულო, უკიდურესად სიმშვიდე! მაგრამ მათ უნდათ განდევნონ იგი და სასოწარკვეთის,

ტკივილის, გაცრუებული იმედების, ილუზიური სიხარულის, ოპტიკური ნარცისობის, ლალატის, მანკიერების, შურის გორგალი ჩადონ მის ადგილზე. მათ უნდათ, რომ თავიდან გავიარო ის, რაც სამუდამოდ დავივიწყე. თავიანთ თავს უნდათ დამამსგავსონ. არ იციან, რომ ის რაც არ მახსოვს, ჩემივე თანხმობით ჩაეფლო სიმშვიდის სანეტარო, უსასრულოდ ღრმა მორევში. მათ უნდათ, რომ იქ დამაბრუნონ, საიდანაც განმდევნეს თავიანთი გულგრილი სისასტიკით... — კაცი დადუმდა. — ხომ არავის ეტყვით? — იკითხა მერე ეპკით, — არ შეიძლება, მათ ეს გაიგონ! თორემ კიდევ უფრო ეცდებიან თავისას. ისინი ღიზიანდებიან მუდამ, როცა წინააღმდეგობას უწევენ; მით უმეტეს, გააზრებულ წინააღმდეგობას, ამაზე შმაგდებიან!.. ხომ არავის ეტყვით?

— არა... — თქვა მანონმა, უცნობის მღელვარება გადაეღო თითქოს, — არავის!

— მართალს ამბობთ?

— ჰო... — თქვა მანონმა, — თქვენ არასოდეს გიცდიათ გაგხსენებინათ?

— არა! დარწმუნებული ვარ, არაფერი იყო ბავშვობის შემდეგ!

მანონი სდუმდა. უცნაურობის საბურველში იყო გახვეული ყველაფერი.

— მე არავის ველაპარაკები თქვენს გარდა... — თქვა თაბაშირის კაცმა.

— რატომ?

— თქვენთან შემოძლია ლაპარაკი მხოლოდ!

— სხვებთან?

— არავის ვიცნობ თქვენს გარდა.

— იმათ ხომ იცნობთ, ვისზეც წელან მითხარი?

— იმათთვის არასოდეს მითქვამს არც ერთი სიტყვა!

— როგორ — გაოცდა მანონი, —

გია ლომაძე
თაბაშირის აკაცი

ნუთუ მართლა არავისთან ლაპარაკობთ ჩემს გარდა?

— მე საოცრად მიჭირს თქვენთან ლაპარაკიც... თქვენ არ იცით, რაოდენ ძნელია ჩემთვის ტელეფონთან მისვლა. საოცარი შიში მიპყრობს ხოლმე მუდამ...

— რისი გეშინიათ?

— იმათი! — ჩუმაღ თქვა კაცმა, მათ რომ გაიგონ ეს, იმწამსვე გამოიყენებენ; თქვენც ჩაგრთავენ თავიანთ ზრახვებში. მათ იციან, როგორ დაარწმუნონ და გამოიყენონ ყველა თავიანთი მიზნის მისაღწევად. მათ ყველაფერი გათვლილი და გაანგარიშებული აქვთ... თქვენთან ლაპარაკისას სავსებით დაუცველი ვარ მათგან. მათ არ უნდა იცოდნენ, რომ ლაპარაკი შემოიძღვრა!

— რატომ? — მანონი უცნაურ ექსტაზში იყო.

— დუმილი ერთადერთი იარაღია ჩემი!

მანონ ლასაურას არაფერი უთქვამს. რალაცნაირ მღელვარებას შეეპყრო. უჩველოს, გაუზარებელს...

— ერთხელ ბავშვობაში, — სიჩუმე გაწყვიტა — თაბაშირის კაცმა, — მოხეტიალე ზოოპარკში გავიპარე სკოლიდან. მთელი დღე დავდიოდი გალიიდან გალიამდე; არაფერი მახსოვს ახლა იქ ნანახიდან, გარდა პატარა, ბეწვგაქუცული ციყვისა, ხორბალში რომ დარბოდა უხილავი მიზნით შეპყრობილი. საოცრად ვგავართ იმ ციყვს სუყველა, ცხოვრება ის ბორბალია, ჩვენი არსებობით რომ ვაბრუნებთ, მიზანი კი სრბოლა. თუმცა ვერ ვგრძნობთ, რომ წრეში დავრბევართ. მივრბივართ და ერთმანეთს ვასწრებთ, როცა გასწრებას აზრი არა აქვს...

მანონი იწვა და უსმენდა. თითქოს უძირო უფსკრულის პირას იდგა სიღრმით მონუსხული და იქ ქაოსურად ირეოდნენ ბუნდოვანი, უკონტურო, უფორმო ლანდები. რალაცნაირ სიახლოვეს გრძნობდა კაცის მიმართ, მაგ-

რამ აშკარა იყო დისტანცია მასსა და თაბაშირის კაცს შორის. მთელი უცნობის ნებით თუ ირღვეოდა, მტერდებოდა ან ფართოვდებოდა. მანონ ლასაურა გრძნობდა, რომ ამ დისტანციის მიღმა უსასრულო სამყარო იყო უცნობის სულისა და ცნობისწაღილი იპყრობდა უფრო. ათასი სახე დაატრიალა გონებაში, მაგრამ ვერც ერთის იერი ვერ მოარგო თავის შთაბეჭდილებას. ვერაფერი გაეგო ამ უცნაური კაცის, ვერაფრით ჩამოეყალიბებინა მისი იერი და რაობა...

არქიტექტორ გურამ საგინაშვილს ნელა მიჰყავდა მანქანა ლამპიონებით განათებულ გზაზე. სევდა შემოსწოლოდა გულს. გვერდზე ხუთი წლის ვაჟიშვილი ეჯდა, რომელიც თავის ყოფილ ცოლთან მიჰყავდა ახლა. მესამე წელი სრულდებოდა, გაცილებულები იყვნენ და ბავშვს მხოლოდ კვირა დილით ატანდნენ საღამომდე...

— მამა! ნახე? თავგმა გადაირბინა! წამოიძახა ბავშვმა.

გურამ საგინაშვილს არაფერი უთქვამს, ჩაფიქრებული გაჰყურებდა გზას.

— მამი, გააჩერე, რა! უკან დავბრუნდეთ, თავი მინდა ვნახო!..

კაცმა უხმოდ მოაბრუნა მანქანა. — სად იყო? — ჰკითხა ბიჭს.

— აი, აქ, მამი! ამ ბოძთან უნდა იყოს... გადავალ რა, ვნახავ!

— გადდი, ოღონდ ხელს ნუ მოჰკიდებ!

— არ მოვკიდებ... უბრალოდ დავხედავ და მოვალ — ბიჭი მანქანიდან ჩამოხტა და ტროტუართან მიიღრბინა. ერთხანს წელში მოხრილი, თავჩაღუნული მიჰყევბოდა კიდეც, მერე ჩაცუცქდა.

გურამ საგინაშვილი ჩაფიქრებული მძიმედ აწევბოდა რალაც უშეღავათოდ, მძიმედ აწევბოდა რალაც...

— მამი! წავიყვანოთ? რაა? ჩემთან წავიყვანოთ! — ბიჭმა მანქანასთან მიი-

რბინა. თან მაღიმალ იხედებოდა უკან, სადაც თავი ეგულებოდა. თვლები ვეღრებით და ალტაცებით ავსებოდა.

— არა, შვილო, არ შეიძლება...

— რატომ? ჩემთან იცხოვრებს, გალიაში ჩავსვამ და ყოველდღე რძეს დავალევინებ!

— არა, შვილო, გალიაში ვერ გაძლებს... მაგას თავისი მამა ეყოლება და ალბათ იმასთან გარბის ახლა. შენ რომ ვინმემ წაგიყვანოს, სულ უჩემოდ ხომ ვერ გაძლებ?... ასე იქნება მაგიც...

— მაშინ მანქანით წაგიყვანოთ თავის მამასთან!

— ვერ მივიყვანო, — გაეცინა გურამ საგინაშვილს, — ჩვენ ხომ არ ვიცით, სად ცხოვრობს? — ჯიბიდან შოკოლადის ფილა ამოიღო, — აჰა! — გაუწოდა ბიჭს, — ნახევარი შენ ჰამე, ნახევარი კი თავუნას მიეცი...

ბავშვი ისევ ტროტუარისკენ გაიქცა. თავი იქ დახვდა მონუსხულივით მიკრული ბეტონის კიდე. მინდვრის თავი იყო, პატარა აცქვეტილი ყურებით. ბიჭმა შოკოლადის ფილა დატეხა და თავს წინ დაუყარა, — ჰამე, თავუნა! ჰამე, ნუ გრცხვენია! — დაუყვავა ჩუმად, ფერებით...

— შეჰამა? — ჰკითხა კაცმა, ბიჭი რომ მანქანასთან დაბრუნდა.

— არა, ჩემი შერცხვა. მეც წამოვედი, ეტყობოდა, ძალიან უნდოდა ჰამა და ხელი არ შევეშალე... — ბავშვი ჩაფიქრდა, — მამა! — თქვა ცოტა ხნის შემდეგ, — რატომ კლავს კატა თავს?

— არ ვიცი... — თქვა გურამ საგინაშვილმა. მართლა არ იცოდა, ბავშვისათვის გასაგებად როგორ ეთქვა, რატომ კლავდა კატა თავს და არც უნდოდა პატარა ბიჭუნას ეს სცოდნოდა. — არ კლავს, შვილო, პირიქით, კატა და თავი დიდი მეგობრები არიან!

— აბა ტელევიზორში რომ აჩვენებენ, კლავსო?

გურამ საგინაშვილს არაფერი უთქვამს. შერეა ადგა და შვილი მუხლებზე დაისვა, საჭე მისცა სამართავად...

— ჩვენ ხომ ყველანი ვართ გადამბეჭდები? — თქვა თაბაშირის კაცმა, — და ხომ უნდა ვიგრძნოთ ვინმეს დაცემით როგორ დაიჭიმება ჯაჭვი? თუ მეტისმეტად ბევრნი ეცემიან, ვიცით, ვერ ვძლევთ დაცემულთა სიმძიმეს და ვწყვეტთ ამ ჯაჭვს, რომ ჩვენც არ გადავიყოლონი!.. ჩვენც ვტოვებთ მათ თავიანთ ღარდთან და წუხილთან, როგორც კეთროვნებს და არავის ვაკარებთ ჩვენს განცდებს, ვინაიდან არ ველით თანაგრძნობას. მივდივართ მარტონი და მივთრევთ ცოდვათა გრძელ ჯაჭვს, რომელიც ყოველ ნაბიჯზე იმავე ნაბიჯით გრძელდება უფრო...

— უცნაური კაცი ხარო, — თქვა მანონ ლასაურამ, — უცნაური...

— არა! — გააწყვეტინა კაცმა, — გინახავთ ოდესმე უცნაური თაბაშირის ქანდაკი? მით უმეტეს, საინვენტარიზაციო ნომრით დადასტურებული? მე ხომ ის უზადრუკი მოვალეობაც კი ვერ შევასრულე, რისთვისაც შემქმნეს... იქნებ არ შემეძლო? — ჩურჩულზე გადავიდა იგი, — იქნებ არ მინდოდა იმის გაკეთება, რისთვისაც ჩამომასხეს? ახლა კი იმისათვის ვარ აქ, რომ შემაკეთონ და უკან დამაბრუნონ ჩემი მოვალეობის შესასრულებლად?... ისინი ვერასოდეს შეძლებენ ამას! მე არ მინდა მათი წესდება, სადაც წერია, რომ უნდა შემაკეთონ! აუცილებლად უნდა შემაკეთონ, რომ ვიცხოვრო ისე, როგორც ყველა ცხოვრობს... მე არ მინდა! არ შემეძლია ეს!.. — ჩურჩულმა აღელვების უკიდურეს ზღვარს მიაღწია და თითქოს დაჭიმული სიმი გაწყდა — მაპატიეთ! — თქვა ცოტა ხნის შემდეგ ჩვეულებრივი ხმით, — არ ვიცი რატომ. ხშირად მიპყრობს ხოლმე ბრაზი და ვეღარ ვერევი მას, მიყოლებს ხოლმე ისე, როგორც ქარისგან ატაცებული ფოთოლი მასზე მცოცავ ჭიანჭველას... ნუ მიწ-

ზია ლომაძე
თაბაშირის კაცი

ყენთ!.. ნუ გაგიკვირდებათ ჩემი უხეშობა...

— ერთი რამ მიკვირს მხოლოდ, რასაც მუდამ არიდებთ თავს, მითხარით ვინ ხართ? თითქოს არ მენდობით...

— პირიქით... — ჩუმად თქვა თაბაშირის კაცმა, — თქვენ ერთადერთი ხართ, ვისაც ვენდობი.

— მაშინ რატომ არაფერს ყვებით თქვენზე? რასაც ამბობთ თქვენ შესახებ ბუნდოვნებით და გაუარკვევლობით არის მოცული...

— ჩემთვისაც ბუნდოვანია... — ნალვლიანად თქვა კაცმა. — არაფერი შემიძლია გითხრათ... არ შემიძლია ამის თქმა!.. გჯერათ?

— ჰო... — თქვა მანონ ლასაურამ და უეცრად იგრძნო, რომ რაღაც საიდუმლო იფარებოდა კაცის ნალვლიან ხმაში, მეტად მნიშვნელოვანი უცნობისათვის და ალბათ საშიში მათი ურთიერთობისათვის. კაცის წრფელი კილო მიაწინებდა იმაზე, რომ მართლაც არ შეეძლო ამის თქმა და მანონ ლასაურას თუ ესმოდა მისი, არ უნდა ჩასძიებოდა...

თაბაშირის კაცი დუმდა.

დუმდა მანონ ლასაურაც.

ორივე თავისას ფიქრობდა...

ლამპიონებით განათებულ გზაზე, ტროტუარზე ჩამწყრივებული ხეტია მკრთალ ჩრდილში მოაბიჯებდა მთვრალი კაცი; მოქალაქე ლერი რეხვიაშვილი. დაბადებული 1951 წლის 17 ივნისს პასპორტი VI-TH № — 6345912, უპარტიო, უცოლ-შვილო, არასრული უმაღლესი განათლებით. ზოგისთვის ღოთი იყო, ზოგისთვის „კაი ბიჭი“, ზოგისთვის ხელმოცარული კაცი, ზოგისთვის ხულიგანი, ზოგისთვის უსაქმური, ზოგისთვის საერთოდ არაფერი. მას კი ყველა და ყველაფერი უყვარდა. არასოდეს არაფერზე დასწყვეტია გული. არაფერს მოითხოვდა და რამდენიმე ათეული წლის შემდეგ ალბათ ასევე

ჩუმად შეუმჩნევლად თითქოს ხბელი ფოთოლი გვიან შემოდგომაზე მოსწყდებოდა ცხოვრების ხეს. ზედმეტი ჩინოვნიკი რომელიღაც დიდ დაწესებულებაში პროფესიული გულგრილობით გააუქმებდა პასპორტს VI-TH № — 6345921 და არც მოუვიდოდა აზრად რომ ამ პასპორტს ატარებდა კაცი, რომელსაც ყველა და ყველაფერი უყვარდა და მხოლოდ ამიტომ იყო გაჩენილი ამ ქვეყანაზე...

ლამპიონებით განათებულ გრძელ გზაზე მიაბიჯებდა მოქალაქე ლერი რეხვიაშვილი თავისი ცხოვრების შემოდგომისკენ. მთვრალი კაცი ოდნავ მიიწვოდა და ჩუმად ლილინებდა უცნაურ მელოდიას რომელიც საოცრად ნაცნობი იყო და ამავე დროს უცნობი, უცნაური...

— ცხოვრება პატარ-პატარა გამარჯვებებისა და დიდი დამარცხებებისაგან შედგება... — თქვა თაბაშირის კაცმა.

— რატომ?

— ჩვენ შარავანდედით შევმოსეთ ბევრი რამ, რაც საოცრად მარტივი და ჩვეულებრივია თავისი ჭეშმარიტი არსით. ჩვენ ვერ წარმოგვიდგენია ცხოვრება უბრალოდ, მარტივად, ისე, როგორც ყვავილები და პეპლები ცხოვრობენ თუნდაც... ჩვენს მიერ შექმნილი შარავანდედები გვამარცხებენ მუდამ. ჩვენ ვმონობთ მათ, ნუთუ არ არის ეს ყველაზე დიდი დამარცხება?

— გამარჯვება რაღა? პატარ-პატარა გამარჯვებები?

— არ ვიცი... იქნებ ფეხშიშველად სირბილი წვიმაში?.. ან ხის კენწეროზე ასვლა ქარში? იქნებ ლექსი კარგად შექმნილი ან ბგერათა ნაკადი შეხმატკბილებული? იქნებ ბელურა, წამით დანახული ფანჯრიდან, პირს რომ იბანს ქუჩის პირას გუბეში? იქნებ შიშველი ბანაობა მთვლემარე ზღვაში? არ ვიცი, არასოდეს განმიცდია გამარჯვების სი-

ხარული... არ ვიცი, რა არის იგი გამარჯვება... — ბოლო სიტყვებში ნაღველმა იმძლავრა ისევ.

ნუთუ არასოდეს გიგრძნიათ ის, რასაც ამბობთ?

— არა! არასოდეს! არაფერი მახსოვს! ჩემი სული თავისუფალია ჩემგან, თქვენი ყველასი კი — დევნილი საკუთარი მეხსიერებით!

— იცი... — თქვა მანონ ლასაურამ, — თქვენ რატომღაც მუდამ ანცალკევებით თქვენს თავს დანარჩენებისაგან...

— ეს ასეც არის, მე განცალკევებული ვარ! — გააწყვეტინა თაბაშირის კაცმა.

— ხანდახან მგონია, — თქვა მანონმა ჩუმად, — რომ ყველაფერს უარყოფთ, არაფერი მოგწონთ...

— არა! — თქვა ცოტაოდენი ღემილის შემდეგ მღელვარებისგან ათრთოლებული ხმით თაბაშირის კაცმა, — ჩემთვის ყველაფერს უფრო მეტი ფასი აქვს... საოცარია ყველაფერი ჩემს ფანჯარებს მიღმა. თბილი, ლამაზი და ყოველი წამი სავსეა განუმეორებელი ფერადოვნებით და ხმოვანებით... საოცარია გამოღვიძება განთიადისას. როცა ღამე ნელა იხდის მოციმციმე ვარსკვლავებით მოოქვილ გრილ მოსასხამს: დგებარ ფანჯარასთან და თვრები სიცოცხლის სურნელით... გეუფლება სიხარული მარადი დაბადებისა, თითქოს ნავარდობ უამრავ პანგებზე აქლებულ ფერადოვან სივრცეში... თენდება ახლა! გესმით სიოს შრიალი? საღდაც იღვიძებს პატარა ჩიტი, გესმით, გალობს უკვე?..

— ღამეა ახლა, — თქვა მანონ ლასაურამ, — ღამეა და ბნელა...

— შეხედეთ! — გააწყვეტინა თაბაშირის კაცმა ალტყინებით და ჟინით, — შეხედეთ! მზეს წვიმაში და აჟრიაშულბულ ბავშვებს, პაწია ხელებით რომ იჭერენ თბილ წვეთებს. ნუთუ არ არის კარგი? შეხედეთ ხანდაზმულ წყვილს ნელა რომ მიუყვებიან ხეივანს ხელჩაკიდებულნი, შერწყმულნი წლებით და

მზრუნველობით, ნუთუ არაა კარგი? მაზები? შეხედეთ, პატარა ბავშვებს, უტი თმა რომ შუბლზე ჩამოშლია, ვეება ჩანთით ხელში რომ მიაბიჯებს, ნუთუ არ არის კარგი? შეხედეთ დიდხელებიან სახეზემგომოკიდებულ კაცს, ახალ ფეხსაცმელებში ქუჩის პირას რომ დგას დაბნეული მანქანათა მდინარებისგან, ნუთუ არ არის ლამაზი? შეხედეთ აბრების ფირნიშთან მომლოდინე ჰაბუკს. ვილაცას ელის, ნუთუ არ არის კარგი? შეხედეთ, ქალიშვილს ქარში თმაგაშლილს, საღდაც მიდის, მიფრინავს თითქოს, ნუთუ არ არის მშვენიერი? შეხედეთ გოგონას, მოთამაშეს ბლაგვდრუნჩიან ლეკვთან, არავინ რომ არსებობს მათთვის, თამაშის გარდა, ნუთუ არ არის კარგი? შეხედეთ ჩიტებს, გაბნეულებს ლაყვარდოვანი ცის გუმბათზე, ნუთუ არ არის მშვენიერი, შეხედეთ, გახუნებული ასფალტის ბზარში ამოწვირილ ბლახის სიფრიფანა ღეროს, ნუთუ არ არის კარგი? შეხედეთ მზით სავსე გვირილებით შემოსილ ველებს, ცისთვალებს, ენაქლებს, იღუშალებით სავსე გარინდულ ტყეებს, მოჩხრიალე ნაკადულებს, სიცოცხლით სავსე ზღვებს. მოსარკულ ტბებს, ნისლით დაბურულ სპეტაკ, ამაყ ბუმბერაზი მთების მწვერვალებს, ნუთუ არ არის კარგი? მშვენიერი! საოცარი!.. მაგიურად ეღერდა კაცის ხმა. მანონ ლასაურა თითქოს გრძნობდა სურნელს თიბათვისა, მოლივლივე ზღვის ალერსიან შრიალს, გრილ სიოს ტყისპირისას, ფრთოსანთა ელურტულს... გონებაში ირეოდა ყველაფერი; წამიერად კრთებოდა ადრე ნანახი, მაშინ შთაბეჭდილება მოუხდენელი სურათები და თავიდან იძენდა მნიშვნელობას უფრო ძლიერს, საბოლოოს და იბეჭდებოდა მის სულში.

იწვა თვალეზაბუთული, მინდობილი თაბაშირის კაცის ხმას ისე, როგორც ხმელი ფოთოლი ქარში...

გია ლომაძე
თაბაშირის კაცი

ქალაქის სასწრაფო დახმარების სა-
ავადმყოფოს პროექტურის №1 მაგი-
დაზე ორმოცი წლის კაცი განისვენებდა,
სამი საათის წინ მოიყვანეს უკვე მკვდა-
რი. საბუთები არ ჰქონდა თან. ქუჩაში
იპოვეს გულმკერდის არეში ბასრი სა-
გნით მიყენებული ჭრილობით. ჩაცმუ-
ლი იწვა მაგიდაზე, სისხლი შეხმობოდა
უზადოდ შეკერილ ნაცრისფერ პიჯა-
ზე, რომელიც სრულად ჰქონდა ახლა,
ვინაიდან მკვდარი იყო. სახის ნაკვთები
სიმწვდით ავსებოდა. იმ უბნის მილი-
ციის ობერჟგუფი, სადაც იგი მოჰყვას,
შეუსვენებლივ სერავდა ღამეულ ქუ-
ჩებს ბოროტმოქმედების ძებნაში. სამ-
ძებრო განყოფილების ფოტოგრაფი
შემთხვევის ადგილზე გადაღებულ ფი-
რებს ამჟღავნებდა. ჭირისუფლები ნაც-
ნო-მეგობრებს ურეკადნენ, ნახევარ
საათში მილიციებში და საავადმყოფო-
ებში დაიწყებდნენ რეკვას. იგი კი იწვა
მშვიდად, უღრტივინელად. მისივე მსგა-
ვისის, მოყვასის მიერ მოწყვეტილი ამ-
ქვეყნიურობას. ფიქრი რომ შეძლებო-
და, ახლა ვერაფრით გაიგებდა, ვინ მო-
ჰყვდა და რატომ...

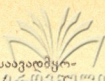
№2 მაგიდაზე ახალგაზრდა კაცი იწ-
ვა გულმკერდჩანგრეული; მორიგი
მსხვერპლი მორიგი ავტოკატასტროფისა.
სიცოცხლეში მუდამ დარწმუნებული
იყო, რომ კარგად მართავდა მანქანას და
ყველგან შეიძლებოდა ხიფათი მოსვლო-
და, ოღონდ მანქანაზე არა... მუდამ ჩქა-
რობდა, მუდამ სხვებზე ადრე უნდოდა
მისვლა დანიშნულ ადგილზე და საბო-
ლოოდ მივიდა კიდეც... ამ ქვეყანაზე
დარჩა მარტოხელა დედა და საცოლე,
რომელიც ხვალ დილით ელოდებოდა
მისი ტელეფონის ზარს; შაბათი იყო და
ქალაქგარეთ აპირებდნენ გასეირნებას
მეგობრებთან ერთად...

№3 მაგიდაზე უთვისტომო, უსახლკა-
რო ლოთის გვამი განისვენებდა. რამ-
დენიმე დღის გაუპარსავი წვერი კი-
დევ უფრო უღრმავებდა დახუტულ
თვალთა უბეებს და უგრძელბდა წვე-

ტიან ნიკასს. ფუძის მოტეხილობა მრ-
იყვანა აქ. სად მიდიოდა, რატომ და რა-
სთვის, თვითონაც არ იცოდა ალბათ.
მის სხეულს სამედიცინო ინსტიტუტის
ანატომიის კათედრა შეიძენდა...

№4 მაგიდაზე ოცდათვრამეტი წლის
კაცი იყო. კეფა ჰქონდა ჩატეხილი ბლა-
გვი საგნით. ქალის გამო მოხვდა აქ; სა-
მი წელი იყო მისი საყვარელი და კი-
დევ იქნებოდა ალბათ რამდენიმე ხანს,
ქალის ქმარი რომ არა, რომელიც ერთი
ღამით ადრე დაბრუნდა მივლინებიდან
და სარეცელში მის ადგილზე სხვა ალ-
მოაჩინა. მკვლელს იქ, საძინებელ ოთა-
ხში არაფერი უთქვამს, უაზროდ შეიგი-
ნა მხოლოდ და გარეთ გამოვიდა; სადა-
რბაზოსთან ჩასაფრდა აგურით ხელში,
სმენა და ყურადღება დაძაბული, დამუ-
ხტული სამიწიელი ძალით და ცივი, ერ-
თადერთი გადაწყვეტილებით. ცოტა
ხანს დასჭირდა დაცდა, ჭერ გაიგონა,
როგორ გაიტაცუნა მისი ბინის საყე-
ტმა სიჩუმით ავსებულ სადარბაზოში,
მერე მსხვერპლის აჩქარებული ნაბიჯის
ხმა კიბეზე, აცალა სადარბაზოდან გა-
სვლა, მტაცებლური ინსტინქტი კარნა-
ხობდა ამას. მერე ფეხაკრეფით გაჰყვა
უქან, კვარტლის ბოლომდე მიჰყვებო-
და შორიხალს. მერე უეცრად მოსწყდა
ადგილს და რამდენიმე ნახტომით დაე-
წია განწირულს. და სანამ იგი ინსტიქ-
ტურად მხრებში მოხრილი და თავდად-
რეკილი მობრუნებას მოასწრებდა, აგუ-
რის ერთი დარტყმით გამოაგზავნა აქ
პროექტურაში...

№5 მაგიდაზე პროფესიონალი ქურდი
იწვა. სხეული იარებით და ტატუირებით
ჰქონდა მოსვირინგებული. მარჯვენა ფე-
ხის ტერფზე „დამბანე ფეხები, ლამა-
ზო“ ამოესვირინგებინა, მარცხენაზე —
„ისინი დაილაღნენ“. რესტორნიდან მო-
ასვენეს აქ. სადაც თანამეინახეების და
მთელი დარბაზის თვალწინ თითქმის მი-
ბრჩენით ესროლა მილიციის მაიორის
ფორმაში გამოწყობილმა მისმა ყოფი-
ლმა ამფსონმა, რომელიც ერთი კვირის
გამოსული იყო ციხიდან. ესროლა მშვი-
დად, ხუთიოდ ნაბიჯის სიშორიდან. ოთ-

ხვერ ზედზედ, მერე გაბრუნდა და აუჩქარებლად გადაჭრა რესტორნის დარბაზი, კიბე ჩაირბინა მხოლოდ. ქუჩაში მდგომი მოპარული მანქანის საჭეს მიუჯდა და ადგილს მოსწყდა. რესტორანში ყველას, გარდა მოკლულის თანამეინახეებისა ეგონა რომ მკვლელი მართლა მილიციის მაიორი იყო. თანამეინახეები კი თავზარდაცემულები ისხდნენ; მათ იცნეს იგი, ისიც უცებ გაიზარეს, რატომ დატოვა მკვლელობა სავაზნეში ცილეფ ოთხი ტყვია და ისიც კარგად კიდოდნენ, რომ ქურდის მკვლელისგან უკვე ყველაფერი იყო მოსალოდნელი. არავის დაინდობდა ცოფიანი ძაღლივით. არეულობით ისარგებლეს და ნელა გაიპარა სუყველა. შემთხვევის ადგილზე გამოცხადებულ ოპერ-ჯგუფს მხოლოდ ერთი დაბნეული ახალგაზრდა „ფრაერი“ დახვდა, რომელიც ახლა მილიციის განყოფილებაში იყო დაკითხვაზე და დაბადების დღეს იწყევლიდა იმის მაგივრად, რომ მის მიერ არჩეული გზა დაეწყევლა...

ნერ მაგიდაზე ჩვიდმეტი წლის ქალიშვილი განისვენებდა. საშინლად იყო დასახიჩრებული. დაუმთავრებელი სახლის მეცხრე სართულიდან იყო გადმოვარდნილი. ქალიშვილი ღამის თორმეტ საათზე რომ იმყოფებოდა იქ, იმაზე მიანიშნებდა, რომ თავისი ნებით არ გადმომხტარა, ან აიძულეს. ან კიდევ გადმოაგდეს. რამდენიმე კაცმა დაინახა მხოლოდ, როგორ დაასკდა ქვაფენილს ყრულ ხმით სხეული და მერე, სანამ სასწრაფო დახმარების მანქანა მოვიდოდა, იწვა ნაცრისფერ ასფალტზე გათვლილი მიხაკივით. აქედან მეორე დღეს, საღამოს წაიყვანდნენ, ვინაიდან ამაღამ არ ელოდებიან სახლში, მშობლების ვარაუდით თავისი თანაკურსელი გოგოს აგარაკზე იყო ქალაქგარეთ, მთელი კვირა ეხვეწა მათ მანამდე, იქ გაეშვათ მთელი დღით...

დანარჩენი მაგიდეები ცარიელი იყო, თითხმეტი მაგიდა იყო კიდევ. მაგრამ ჯერ ღამის ორი საათი იყო მხოლოდ...

მკრთალად ციმციმებდა შუქი ქალა-

ქის სასწრაფო დახმარების საავადმყოფოს პროზექტურაში, ერთსადაც ერთს შენობა მთავარი კორპუსის მოწოდებით ოდნავ შემალღებულ ადგილზე იდგა, ვრცელი, ხეებით დაბურული ბაღის ბოლოში. სქელი, თეთრი საღებავით ნახევრად ამოვსებულ ფანჯრებიდან ჟონავდა მკრთალი შუქი. თითქოს გზის მანიშნებელი შუქურა იმქვეყნიურობაში...

ადრე დილით სისხლის სამართლის ექსპერტიზის მუშაკები ეწვეოდნენ პროზექტურას.

დარბაზის მუხის პანელებით გაწყობილ კედლებზე შეეფარებინა თავი საქართველოს ნაციონალურ კოლორიტს: ხმაღ-ხანჯლებს, აბჯარ-მუზარადს, თუშურ ხალიჩებს, იმერულ დოქებს. თიხის და სპალენძის ჯამებს, დამბაჩებს, გრძელ, სამღარიან სატევრებს, მაჭახელებს, ყანწებს, თუნგებს... დარბაზის ბოლოში წითელი აგურით ამოყვანილი ბუხარი, ბუხრის ქონგურზე შანდლები. შუა კედელთან კრელფარდაგადაფარებული განიერი ტახტი, ტახტზე ზოლიანი მუთაქები, ატლასის ყურთბალიშები, კაკლის ნარდი...

დარბაზის შუაგულში გრძელ, განიერ მაგიდასთან თავშეყრილი სტუმრები. სტუმრებზე „ლასთ ფეიშნ“, „ნინა რიჩი“. „კინგ საიზ“, „კარდენ“, „შანელ“, „ბესტ ვეარ“, „სალამანდრა“, „ბიდერმან“. „გაბორი“, „სამოა“, „კლიმა“, „კოლორადო“, „საფარი სტაილ“, „ტომპენ“, „მაგრიფ“... დაღესტნური ვერცხლი, ეგვიპტური ოქროს სამაჯურები, ჭინჯილები, საყურეები, მარჯანი, ძოწი, სარდიონი, ზურმუხტი, ბრილიანტი...

მასპინძელი, ირაკლი ხავთასი კმაყოფილებით შეავლებდა ხანდახან მზერას მაგიდას. მზერაში გამოსჭვიოდა საშუალო გონების, მატერიალურად

გია ლომაძე

თბაქშირის კაცი

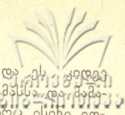

სხვებზე უზრგველყოფილი ადამიანისათვის დამახასიათებელი მდგომარეობაა და მანიაკალური ქინი ირგვლივ მყოფზე მაღლა დგომისა. ინსტიტუტში მუშაობდა ერთ-ერთი განყოფილების გამგედ, თანამდებობის ტრფიალი არ გახლდათ, რადგან, მისი აზრით, უფრო საიმედო და მყარი დასაყრდენი — ფული ჰქონდა. მამამისისგან ცნობილი მეცნიერისგან, საკმაოდ დიდი დანაზოგი, ნაციონალურ სტილში აშენებული აგარაკი და შრომებზე საავტორო უფლება დარჩა. რამდენიმე მონოგრაფიის ავტორი იყო თავად, ძალზე უმნიშვნელოების, მაგრამ თვითონ დარწმუნებული იყო, რომ საუკეთესო ნაშრომები ჰქონდა და შეუბოვარი, ავადმყოფური ქინით ელოდა, რომ ამას აღნიშნავდნენ. მის ირგვლივ ისეთივე ხალხი იყო, როგორც თვითონ, ხოლო ერთნაირი გონებრივი ადამიანთათვის მათი მსგავსის აღიარება ყველაზე ძნელი საქმეა და ამიტომ ყველა სდუმდა; ეს კი, ირავლი ხავთასის უკმაყოფილობის და ცინიზმის მიზეზი ხდებოდა, რასაც იგი ცინიზმის კიცხვით, დაციწვით ინახავდა. იგი საოცარი დემაგოგიით გამოირჩეოდა (ეს უკანასკნელი ზომ ათენას ფარია იმათთვის, ვინც არაფერს აკეთებს სასარგებლოს) მიუხედავად იმისა, რომ ძალზე განათლებულ ოჯახში იყო აღზრდილი და მთელი ოცდახუთი წელი კულტურას ემსახურებოდა, მას პროვინციულის შეზღუდული გონება ჰქონდა, რომელსაც უნდა ყველაფერი ახსნას, თავისებურად ხსნის კიდევაც და ბოლოს იმ დასკვნამდე მიდის, რომ ყველაფერი იცის ამ ქვეყნისა. ირავლი ხავთასი დარწმუნებული იყო, რომ ყველაზე უკეთ ერკვეოდა ლიტერატურაში, ისტორიაში, პოლიტიკაში... თავისი სწობური ბუნების გასაძლომად იგი მუდამ ცდილობდა ეტრიალა ხელოვანთა შორის, ეძებდა მათთან ნაცნობობას და არცთუ ისე იშვიათად პოულობდა კიდევ. ხშირად აწყობდა თავის აგარაკზე ნადიმებს მათ პატივსაცემად...

ქალბატონი ცინუკი. ირავლი ხავთასის მეუღლე, უცხო ენათა შესანიშნავი მცოდნე, დიპლომატიური დიასახლისი. ისე განიცდიდა თუ ვინმეს მასზე კარგი კაბა ეცვა ან ძვირფასი სამაჯური ეკეთა, როგორც სტიქიურ უბედურებას. წლები ჩაცმასა და საყუთარი სხეულის მოვლაზე ზრუნვაში ჰქონდა გატარებული. მის ირგვლივ მუდამ იყვნენ ისინი, ვინც მის მაგივრად გასწევდა იმ სამსახურს, რასაც დიასახლისობა ერქვა. ორი ქალიშვილი ჰყავდათ ტყულები, — (აქ ყველაზე მაგრად გაუმართლა ცინუკის, თორემ მეორედ არასოდეს ჩაიდნდა იმას, რაც მის გარეგნობას შენარჩუნებას ეჭვის ქვეშ დააყენებდა), ისინი მოახლემ გაუზარდა, რომელიც ოცი წელი სრულდებოდა უკვე, მათ ოჯახს ემსახურებოდა. ახლა მზრუნველი დიასახლისის როლს თამაშობდა ქალბატონი ცინუკი და გონებაში არჩევდა სუფრაზე მსხდომთაგან მომავალი სიძეების კანდიდატურას, ქალიშვილები ოც-ოცი წლისანი იყვნენ უკვე...

ვიქტორია სანიშვილი, ორმოცს მიღწეული ცისფერთვალა ქალი ფილოლოგი იყო. უკვე მეათე წელი სრულდებოდა, წერდა დისერტაციას და ამ ათი წლის განმავლობაში განუზომელი პრეტენზია შეიძინა ლიტერატურის ცოდნისა. მესამე წელი იყო, ზედიზედ იბარებდა მისაღებ გამოცდებს ერთ-ერთ უმაღლეს სასწავლებელში და იქ მოღვაწეობასთან დაკავშირებით ფრიადსავე რეპუტაცია ჰქონდა გარკვეულ წრეებში. გაუთხოვარი იყო. ფეხსაცმელებს, კაბას, თავსაფარს და ალბათ სხვა რამესაც ერთი ფერისას ატარებდა მუდამ. ლამაზი ქალი იყო...

ემანუილ დლონტი, კინოსტუდიის სასცენარო განყოფილების ერთ-ერთი რედაქტორი, რომლებითაც საესეა მთელი ქვეყნის კინოსტუდიები და რომლებიც რეჟისორებთან, ასისტენტებთან ერთად ქმნიან აზრს, რომ მხოლოდ ეს სამი თანამდებობაა ამ დაწესებულებაში. გოლიათური აღნაგობის, თმაშე-

ვერცხლილი ორმოცდახუთი წლის კაცი იყო. განუყრელი ჭრელი პიჯაკებით და ანეკდოტების უთვალავი მარაგით მსახიობთა ცხოვრებიდან. იგი იმ უღარდელ ადამიანთა ჯგუფს განეკუთვნებოდა, რომლებიც ყველაფერზე თანახმანი არიან, ოღონდ თვითონ იყვნენ კარგად. უცოლო იყო, არც არასოდეს ჰყოლია. სცენარებს წერდა მულტიპლიკაციურ ფილმებისათვის და ათიოდე წლის წინ დაწყებული სერიით თითქმის მონომოლიზაციას მიჰლწია. ოცდამეორე სერია ჰქონდა ახლა მზად. ოცდამეორევე ფილმში უცვლელი პერსონაჟები მონაწილეობდნენ: მზაკვარი მელა ანტუანეტა, ხარბი, ბოროტი და ამავე დროს სულელი მგელი კარლო, მლიქვნელი, მსუქანი ტურა იოსები, კეთილი ზღარბი ბესარიონი, დათვი მიხა (რომელსაც ყველა სერიაში ეძინა) და მამაცი თხა მელქისედეკი. ეს უკანასკნელი, ისეთ შიშის ზარს სცემდა ეკრანებს გაფაციცებით მიჩერებულ უდანაშაულო ბავშვებს, რომ კადრში მის გამოჩენაზე მათი ბავშვური, გულუბრყვილო სიმპათიები მგელ კარლოსა და მისი დამქაშების მხარეზე იხრებოდა მუდამ...

სულთ და ხორცილ შინაბერა ელიზა თვაური, გაურკვეველი ასაკის... ასაკს ისე უფრთხილდებოდა, როგორც უბიწოებას, ამ უკანასკნელს კი დარწმუნებული იყო, მთელი ჯანსაღი მამაკაცობა ემუქრებოდა. ისიც სასცენარო განყოფილებაში მუშაობდა. ენერგიას, რომელიც საქორწინო სარეცელზე უნდა დაეხარჯა ალბათ, უთავბოლო კამათებსა და ქვეყნის გასწორების პროგნოზირებას ახმარდა: რატომღაც დარწმუნებული იყო, ატლანტისელთა, ამ მითითური, საიდუმლოებით მოცული ერის პირდაპირი შთამომავალი იყო. პოეზიას გახლდათ ნაზიარები; პატრიოტიზმზე წერდა და სიყვარულზე. პროზას ვერ იტანდა, მამაკაცებს არაარაობად თვლიდა იგი, მისთვის ყველა მამაკაცი ბუნების უკუღმართობის დამადასტურებელი ფაქტი იყო. სიყვარულზე ისეთივე წარმოდგენა ჰქონდა, როგორც თექვს-

მეტი წლის ქალწულს და ეს ყველაფერი აღრმავებდა უფსკრულს მასს და მამაკაცებს შორის. თუმცა არც ისინი იდგნენ ამურისაგან გულდაკოდილნი ამ უფსკრულის პირას, მავედრებელი თვალებით იქ, სადაც გაღმა ნაპირზე ამჟამად იდგა ვარდისფერ საცვლებში გამოწყობილი პოეტი ელიზა თვაური... ქორეოგრაფი მანუჩარ ბარბაქაძე, ცნობილი ანსაბლის ყოფილი მოცეკვავე, საიდანაც რაღაც ბუნდოვანი მიზეზების გამო დაითხოვეს. მისი ინტერპრეტაციით, ბევრი ეხვეწეს, მაგრამ არ დარჩა, ვინაიდან ჭეშმარიტი ხელოვანი იყო. ბოროტი ენები კი (ვაგლახ! ასე მრავლად რომ მოიძებნებოდა ადამის და ევას ნაშვირებს შორის), რაღაცებს ყვებოდნენ სპეკულაციაზე, აზარტულ თამაშობებზე... ამჯერად ქორეოგრაფად მუშაობდა. მის მიერ დადგმული ცეკვები ყოველთვის გამოირჩეოდა იმ ილეთების და ნახაზების სიუხვით, რომლის შექმნასა და დამუშავებაში მის არაერთ ნიჭიერ კოლეგას მიუძღოდა წვლილი. მისი საუბრის ძირითადი თემა ის ქალაქები და ქვეყნები იყო, რომელიც ანსამბლთან ერთად მოიარა. ყველაზე მთავარს კი, უფრო დამაჯერებელი რომ ყოფილიყო ალბათ, ყველაზე იშვიათად ყვებოდა, ეს იყო ევროპის ერთ-ერთი ქვეყნის ულამაზესი დედოფლის ამბავი — მანუჩარით მოხიბლულმა ანსამბლი სასახლეში რომ მიიწვია. რა მოხდა იქ, სასახლეში, ამაზე არაფერს ამბობდა მანუჩარ ბარბაქაძე (მსმენელის ფანტაზიას და წარმოსახვას უბიძგებდა ამით) და სამშობლოს სიყვარული რომ არა, ჩვენი მამა-პაპათა ძვლების სიყვარული რომ არა, ცა-ფირიუზ, ხმელეთ-ზურმუხტის სიყვარული რომ არა... — აქ იგი თბრობას შეწყვეტდა, თვალს რომელიღაც წერტილს გაუსწორებდა, მსმენელთა თავებს ზემოთ საქართველოს გაუმარჯოსო, — უეცრად დასძახებდა

ბია ლომაძე
თბილისის აკად

და სულმოუთქმელად დასცილიდა სას-
მისს ერის მხსნელის იერით. წარმოსა-
დგეი გარეგნობის კაცი იყო, ოცდათხუთ-
მეტი წლის, ცოლს გაშორებული; ვერ
გაუძლო მანუჩარ ბარბაქაძის უთავბო-
ლო სასიყვარულო ინტრიგებს. ერთი
შვილი ყავდათ, რომელსაც მანუჩარ
ბარბაქაძე მხოლოდ ალიმენტს უზდი-
და...

მუსიკათმცოდნე საშა ზომერიკი, ნა-
ხერხემათცილი ფიტულივით კაცი, ორ-
მოცდათს მიღწეული, რომელსაც ელი-
ზა თვალურის თქმით, კაცის მხოლოდ
ხმა ჰქონდა; საშა ელზას განუყრელი
მოწინააღმდეგე იყო ხელოვნებაზე ატე-
ხილ ყველა მშფოთვარე კამათში. საშა
ზომერიკის სტიქია მუსიკა იყო, აქ
იგი ისე გრძნობდა თავს, როგორც
თხუთნელა მიწაში. ზომერიკს არაფრით
შეეძლო ხმამალა კომენტარის გარეშე
მუსიკალური ნაწარმოები მოესმინა,
ხანდახან ხმის გამძლიერებელსაც ჩა-
უწევდა, რომ მისი კომენტარი გავგოთ,
ოპერაში კი ნებისმიერ დრამატიულ
ტენორს ჯაბნიდა პარტერიდან. საშა
საოცარი კონსერვატორი იყო: ყველა-
ფერს ეწინააღმდეგებოდა ახალს, რო-
გორც მუსიკაში, ისე ცხოვრებაში.
არგუმენტად ის მოჰყავდა, რომ რო-
გორც პირველში, ისე მეორეში კაცობ-
რიობამ აიწურა თავისი შესაძლებლო-
ბანი, უმაღლეს საფეხურს მიაღწია და
ყოველი ახალი უგუნურობის, უნიჭო-
ბის და მასობრივი ფსიქოზის გამოვლე-
ნა იყო. მისი კონსერვატიზმი მძიმე
უღლის მატარებელი მისი ცოლი იყო,
რომლის ცხოვრება თითქმის შუა საუ-
კუნეების ზნეობრივ და ეთიკურ ნორ-
მებში მიმდინარეობდა... არაობებს
მუდამ აქვთ ტირანისკენ მიდრეკილება,
ხელსაყრელი შემთხვევა თუ მიეცათ;
საშა ზომერიკი ტირანი იყო. — თავისი
ოჯახის ტირანი. შვილები არ ჰყავდათ,
მათი უშვილობის მიზეზი მისი მეუღლე
იყო და ზომერიკმა ყველანაირად დაუშ-
ძიმა ქალს ეს მისგან დამოუკიდებელი
გარემოება...

დრამატული თეატრის მსახიობი ზეი-

ნაბ შიოშვილი; ასაკით ორმოცის, გარე-
გნობით — ოცდაათის, ქალი საესე-
სიყვარულო ინტრიგებში, თავისი საე-
მის კარგი მცოდნე, კარგი მსახიობი
იყო. იმდენად განიცდიდა მის მიერ
განსაზიერებულ როლებს, რომ კარგავ-
და ზღვარს და თეატრს გარეთაც იმ
ცხოვრებით ცხოვრობდა, რითაც სცენა-
ზე. ამის გამო საკუთარი გრძნობები
დაუჩილუნვდა და სხვისით ცხოვრობდა.
ბოლო ხანებში გრძნობდა ასაკის შემო-
ტევას. ქმარს გაშორებული იყო, ბავშ-
ვები არ ჰყავდათ და ზეინაბ შიოშვილს
ყოველი თეატრალური სეზონის დამ-
თავრების შემდეგ ეუფლებოდა რაღაც-
ნაირი სევდა, რასაც გამოგონილი სიყ-
ვარულით იქარწყლებდა. ჩვიდმეტ-
თვრამეტი წლის ჭაბუკები მოსწონდა
უფრო...

დრამატურგი იასე ბეალავა... ერიდე
წვრილთვალა კაცს და მსხვილთვალა
ქალსო, ამბობს ხალხური სიბრძნე
(იასე — ქალი უთუოდ მსხვილთვალა
იქნებოდა), რაც სავსებით უგულებელ-
ყვეს ზოგი რაიონის და ქალქის თეატ-
რების მთავარმა რეჟისორებმა და მათი
რეპერტუარი იასე ბეალავას წყალო-
ბით რამოდენიმე წლით შეივსო, რამაც
თეატრები ერთმანეთის ჩაცმულობის
დათვალიერების, საუბრების და რბილ
სავარძლებში მთქანარების მოყვარული
ხალხის თავშესაფრად აქცია. მისი პიე-
სების შინაარსი: ახლად ინსტიტუტდამ-
თავრებული, ასპირანტურაზე უარნათქ-
ვამი ახალგაზრდა ინჟინერი (წარმოსა-
დგეი გარეგნობის, ყველა ქალი იხიბლე-
ბა მის დანახავაზე და გული საამურად
უძგერო, კარგად სვამს, უალრესად გა-
ნათლებულია, იცის სამზო ან ძიუდო)
თავისი სურვილით მიდის ქარხანაში სა-
მუშაოდ; მეორე პერსონაჟი, მასზე
ცოტათი უფროსი (ეგოისტი, წარსუ-
ლის გადმონაშთებით სავსე კარიერის-
ტი, მოქმედი ადამიანი) გეგმის შეს-
რულების დაჩქარების გამო უნდა მას
ხელი მოაწერიოს რაღაცა დოკუმენტ-
ზე. დადებითი პერსონაჟი მორალური
პრინციპების გამო უარს ამბობს. უარ-

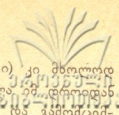
ყოფითი ინტრიგებს მიმართავს, ამ საზიზღარ საქმიანობაში გართული ნაკლებ ყურადღებას აქცევს თავის მიჯნურს (ლამაზი, პოეტური სახელი) რომელსაც მოქმედების რაღაც ერთ მეათედ ნაწილში დადებითი პერსონაჟი შეუწყვარდება და იმწამსვე თვალი აეხილება ყოფილი მიჯნურის შავბნელ ზრახვებზე, რომელიც თურმე იმიტომ ეუბნებოდა პოეტურ, გულშიჩამწვდომ სიტყვებს ასწლოვანი ჰადრის ქვეშ, მისის თბილ, მთვარიან ღამეს, რომ ქალიშვილის მამა ქარხნის დირექტორი იყო (მკაცრი, მომთხოვნი, საქმეებში ჩაფლული კაცი) და ცოტა ხანში მინისტრად უნდა გადაეყვანათ. ყველაფერს თავისი დასასრული აქვს და, მით უმეტეს ბოროტებას — ფინალში უარყოფითი პერსონაჟის ინტრიგებს და მაქინაციებს ფარდა ეხდება; ქალიშვილი მას კაიკაცობის ნიღაბს ჩამოგლეჯს მამამისის წინაშე. უარყოფილი მუქარით, რომ ამ საქმეს ასე არ დასტოვებს, წავა სადაც ჯერ არს, ტოვებს სცენას (ქარხანას), ქარხნის დირექტორი თავის ქალიშვილს და დადებით პერსონაჟს ხელს ჰკიდებს და სცენის შუაში მდგომნი ბედნიერი ღიმილით უშტერებენ მზერას რამპის ჩირაღდნებს. ისმის შრომის სიმღერა (ფარდა)... ეს სიუჟეტი იმდენად ჰქონდა დახვეწილი ისე ბეალავას, რომ სამოქმედო ადგილს, პერსონაჟთა სახეებს შეცვლიდა და ახალი პიესაც მზად იყო.... ისე ბეალავა რედაქტორთა საუბედუროდ, საოცარი, შესაშური პროდუქტიულობით გამოირჩეოდა, წერდა ლექსებს, პატრიოტული სულისკვეთებით გამსჭვალულ ათასსტრიქონიან პოემებს. მოთხრობებს, ნოველებს, ოთხი (მართალია, ჯერ გამოუქვეყნებელი) რომანიც ჰქონდა და რადგან მწერლისთვის ყველაზე ძლიერი ძალა, სანამ ნაწარმოებს სამსჯავროზე გაიტანს, თავმოყვარეობა და პასუხიშვებლობაა, რაც ათასეული წლების განმავლობაში უკულტივირდებოდა ადამიანს, ხოლო ისე ამ მხრივ სასულეობით არ განსხვავდებოდა ხიდან ცალ-

ფეხჩამოდგმულ შორეულ წინააღმდეგარედაქტორებს და სტილსტებს დადიჯაფა ადგათ მისი ნებისმიერი ნაწარმოების გამოქვეყნებაზე. მკითხველს კი ქვეშეცნეულად უქვეითდებოდა გემოვნება, პირველად რომ არ გაეგო საკუთარი ქმნილების გამოქვეყნების გემო, ისე ბეალავა ისეთივე გრაფომანი და რჩებოდა, როგორც მრავალი სხვა, ნებისმიერ კულტურულ ერს რომ ჰყავს და ლიტერატურისათვის გაცილებით უკეთესი იქნებოდა...

რეჟისორი ლაურა ქსოვრელი, ექვსი სრულმეტრაჟიანი ფილმის ავტორი. ყველა ფილმის მთავარი გმირი ქალი, რის გამოც სუყველას ავტობიოგრაფიული ჟანრის იერი დაჰკრავდა. სცენარს თითონ წერდა, ხატავდა, უკრავდა, ყოველმხრივ განვითარებული ქალი იყო. ყველაზე დიდი სიამოვნება მისთვის მის ფილმებზე საუბარი იყო, რა თქმა უნდა დადებითი შეფასება, თვითონაც შემთხვევას არ უშვებდა, არ შეეჭო თავისი ფილმი. ვაჟიშვილი ჰყავდა, რომელიც სარეჟისორო ფაქულტეტზე სწავლობდა ისევე, როგორც რეჟისორთა უმრავლესობა, რაც ქმნის აზრს, თითქოს ხელოვნებაში პროფესია მემკვიდრეობით გადადის: რეჟისორის შვილი — რეჟისორი, მხატვრის — მხატვარი, მოქანდაკის — მოქანდაკე და ასე შემდეგ... ლაურა ქსოვრელის ბოლო მხატვრული ფილმი მავნე წესჩვეულებათა წინააღმდეგ ბრძოლას ემსახურებოდა. ნაგრამ მოხდა საოცარი, ამ ფილმის ნახვის შემდეგ მაყურებელს ექმნებოდა აზრი, რომ პირიქით ამ წესჩვეულებათა პროპაგანდას ემსახურებოდა იგი...

საბავშვო პოეტი კაკო ლაშვი, ხუთი შვილის მამა. სავსე მრავალრიცხოვან ზრუნვით და ასევე მრავალრიცხოვანი პატარ-პატარა პრობლემებით. ერთ-ერთ გამომცემლობაში მუშაობდა ლიტერატურულ მუშაკად. არავისთვის არასოდეს უწყენინებია. სულ მცირეც

გია ლომაძე
თბაქშირის აკად

კი. თვითონ რა სწყინდა, ან რა ახარებდა, არავის აინტერესებდა. რაღაცნაირად ჩაკეტილი იყო უხილავ ნაქუქში. თითქმის ყველა პატარამ იცოდა მისი ლექსები, მერე კი, ასაკთან ერთად, როგორც დაპატარავებული ტანსაცმელი, ისე ავიწყდებოდათ. სტუდენტობის და ახალგაზრდობის მეგობრებსაც ავიწყდებოდათ ხშირად. კაკო ლაშვი რაღაცნაირი შეუპოვარი ჟინით ყიდულობდა ლატარიის ბილეთებს. არასოდეს მოუგია რამე, მაგრამ სჯეროდა, რომ მოიგებდა. არ იცოდა, რომ ლატარიის თავდაპირველი დანიშნულება და პრინციპი მდიდართა გართობა იყო.

ეკა დვალი, მწერალი, ავტორი დეტექტიური ჟანრის რომანებისა. მისი რომანები პირველივე ფრაზიდან ითრევდნენ მკითხველს, მაგალითად: „მარიო სოკოლოვის ფანჯარაში შუქი დილაზე ენთო“... ან „სერჟანტი მიქელაძე ლამის მორიგეობას ამთვარებდა, როცა სამორიგეოში ტელეფონმა დარეკა“... მის ყველა რომანში პროფესიონალი ბოროტმოქმედები ყოველთვის ჰკლავდნენ ქალებს და ბავშვებს ბინის გაძარცვის დროს. ეკა დვალი სრულიად კმაყოფილი იყო თავისი ცხოვრებით. ქმარი ინჟინერი იყო და ყველაზე ერთგული მკითხველი მისი რომანებისა. შვილები არ ჰყავდათ. ეკა დვალი ვერ იცლიდა შვილის გაჩენისათვის, სულ რომანებზე მუშაობას ემთხვეოდა ფეხმძიმობა და აბორტს იკეთებდა. ქმარი კითხულობდა რომანებს, მოთმინებით ელოდებოდა და არ კარგავდა იმედს, რომ რამდენიმე თვით მაინც შემოეღოდა ეკას საწერი....

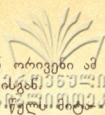
გერიონი; პოეტი-ქამელეონი. გერიონი ფსევდონიმი იყო, რომელიც გარკვეული მოსაზრებების გამო დაირქვა ოცდაათიანი წლების მიწურულს. დაირქვა, რომ ათეულ წელს ამაყად ატარა და მერე იგივე გარკვეული მიზეზების გამო, ვადაგასული გველის ტყავივით რომ დააპირა გამოცვლა თავზარდაცემულმა აღმოაჩინა რომ ყველა იცნობდა გერიონს, ამბერკი თავზარაშვილს

(მისი სახელი და გვარი) კი მხოლოდ შინაურები, თითოეორივემ დაიწყო მემორჩენილი ნაცნობი და გამომცემლობათა ბუღალტრები. იგი ძალზე ფართო დიპაზონის პოეტი იყო. ნებისმიერ თემაზე შეეძლო დაეწერა ლექსი თუკი საჭირო იქნებოდა. შეიძლება ამიტომაც ჰქონდა უზარმაზარი აგარაკი ერთ-ერთ ფეშენებელურ კურორტზე, „პატარა ქოხი“ ზღვისპირზე, რამოდენიმე ბინა ამ ქალაქში სიძებებისთვის და ქალიშვილებისთვის და ასევე რამდენიმე შემნახველი სალაროს წიგნაკი. ამჭერად პერსონალური პენსიონერი, ერთ-ერთი გამომცემლობის უფროსი კონსულტანტი გახლდათ...

ექიმი გინეკოლოგი ელისო ცირამუა. თავისი საქმის დიდი მცოდნე. უამრავი პაციენტი ჰყავდა. მათ რაოდენობას მისი ღუმილი განსაზღვრავდა. ღუმილი იყო მისი შემოსავლის წყარო, ღუმილში უხდიდნენ გასამრჩელოს. უამრავი ქალის მრუშობის ამბავი იცოდა. ამის ცოდნაში უხდიდნენ უთვალავ ფულს, თითქოს ის იყო შთავარი, არავის გაეგო მათი დაცემულობის ამბავი...

გაგა მესხელი, ახალგაზრდა პოეტი, მისი ლექსების კრებული არასოდეს უნახავს ვინმეს, მაგრამ იგი პოეტი იყო, უფრო დიდი პოეტი. ვიდრე რამდენიმე რჩეულის ავტორი. პოეტობა ძველ-რბილში ჰქონდა გამძღარი. მუდამ მზად იყო, ხალხის ოდნავი თავშეყარის ადგილი რომ ეპოვა, ლექსი ეთქვა. ყველგან დაუპატიჟებელი სტუმარი იყო, ძნელად მოიძებნებოდა ვინმე, ოდესმე დაეპატიჟებინოს იგი. მესიის იერით დაიარებოდა მუდამ. მესხელი ფსევდონიმი იყო. ნამდვილ გვარს ისე გაურბოდა, როგორც თავი კატას; ნამდვილი გვარი მართლაც არაპოეტურად ჟღერდა — ნაბიჭვრიშვილი...

თეატრის და კინოს მსახიობი ივეტა ჩანტლაძე, მუდამ მხიარული, მუდამ არაგ გუნებაზე მყოფი ოცდათხუთმეტი წლის ქალი. სპექტაკლებში მუდამ დეკორატიული როლები ჰქონდა, ასე განსაზღვრა თუ შეიძლებოდა. ქერა,

მწვანეთვალება აპრეხილი ცხვირით. აპლიკაციური სილამაზე ჰქონდა. სტუმრად ყოფნის სენით იყო დაავადებული. სახლში თითქმის არ იყო. ტანსაცმლის გამოსაცვლელად თუ შემოივლიდა და ხანდახან დასაძინებლად. მარტო ცხოვრობდა, მშობლებს ჯერ კიდევ სტუდენტობისას გამოეყო. ქმარი არ ჰყავდა და არც თვლიდა საჭიროდ, ვერაფრით შეეგუებოდა ერთფეროვნებას. არავის, არასდროს, არაფერში უშლიდა ხელს თუნდაც უნებლიეთ. იმდენად უცნაური იყო მისი ეს თვისება მასზე შეყვარებული კაცებისათვის, რომ იბნეოდნენ და გრძნობა უცივდებოდათ; იმდენად იყვნენ მიჩვეულები ქალებისაგან გამომდინარე სირთულეებს, ინტრიგებს და ფათერაკებს. ივეტა კი იცინოდა მუდამ...

ტელევიზიის დიქტორი არნა ჩირაძე; ტელემავრებლებს ერთი უკვირდათ მუდამ, როგორ ახერხებდა იგი ყოველდღე სხვადასხვა კაბის ჩაცმას. არასოდეს სცმია ერთიდაიგივე. რასაკვირველია, არნა ჩირაძის ხელფასი არ ეყოფოდა ორას ოთხმოცდათვრამეტ კაბას წელიწადში (ამდენჯერვე უწევდა შეხვედრა ტელემავრებელთან) და ვინაიდან იგი ერთგულად ემსახურებოდა თავის პრინციპს, ყოველი გადაცემისას ახალი სამოსით შეხვედროდა ტელემავრებელს, ერთ გამოსავალს მიაგნო. მორჩებოდა თუ არა სამსახურს, წინასწარშეთანხმებულ მყიდველთან გარბოდა, მიყიდდა ერთხელ ჩანაცვამ კაბას და ასევე წინასწარშეგულთანებულ სპეკულანტთან იყო ახლის საყიდლად. ყიდვა-გაყიდვის რთული გრაფიკიც ჰქონდა შედგენილი ერთი თვის სიზუსტით და ისეთ დონემდე მიიყვანა ეს საქმე, რომ თვით შემთხვევითობაც, ეს ურთულესი ფენომენი, უძლური იყო ამ გრაფიკის წინაშე. აქვე უნდა ითქვას, რომ არნა ჩირაძეს ქმედით დახმარებას უწევდა მისი ქმარი ერთ-ერთი კვლევითი ინსტიტუტის მუშაკი და, რასაკვირველია, სამუშაოსგან თავისუფალ საათებში... არნა ჩირაძის შვებუ-

ლების დროს ისვენებდნენ ორივენი ამ უთავბოლო ყიდვა გაყიდვისგან. არჩილ სანაძე, ორმოც წელიწადი ნებული მწერალი პროზაიკოსი. ამ ორმოციდან ოცი წელია ელოდნენ მისგან ძლიერ მოთხრობას ან რომანს, თვითონაც ელოდა...

მირიან ასათიანი, ახალგაზრდა კინომსახიობი. ხულიგნებს, დარდიმანდებს და განებვიგრებულ ახალგაზრდებს თამაშობდა მუდამ...

ლონდა ჩადუნელი, უმაღლესდამთავრებული უსაქმური. ერთადერთი მოვალეობა, რასაც გრძნობდა, ადგილიდან აღდგოზე ინფორმაციის გადატანა იყო...

მანონ ლასაურა, კინომსახიობი, თვრამეტი წლის საოცარი სილამაზის ქალიშვილი. კეთილშობილებით დახვეწილ, ამაყ სხეულში ანკარა, უმანკო სული ედგა, რომელიც ყოველ მის სიტყვაში, მიხრა-მოხრაში ან უბრალო უმნიშვნელო მოძრაობაშიც კი იგრძნობოდა...

უჩა არდიშვილი. თეატრალური ინსტიტუტის სტუდენტი, ფერმკრთალი ჰაბუკი. ნათამაშევი ჰქონდა ერთი როლი მანონ ლასაურასთან და სიგიჟემდე უყვარდა იგი. არავინ იცოდა ეს, არც მანონ ლასაურამ და ვერავინ ხვდებოდა, აქ მყოფთაგან არავის აინტერესებდა მისი სიყვარული, ვინაიდან უჩა-არდიშვილის პიროვნება ჯერ ძალზე უბადრუკი იყო მათი ცნობისმოყვარეობა რომ გაეძაფრებინა, ხოლო გრძნობა სუფთა და გამჭვირვალე ჰქონდა, როგორც, დილის ნამი...

თეა და მარი, ირაკლი ხავთასის ქალიშვილები; ჰყეტელა ტანსაცმლით, ხმაშალალი ლაპარაკით, ნაძალადევი ცინიზმით, გულგრილობის და ყველაფრის მობეზრება-მიუღებლობის ნილბით ერთნაირ სახეებზე, სხლეულში—სიძვა, სულში — სიცარიელე...

ნუგზარი, თემო, კახა, ზაზა — თეას და მარის კურსელები, დამტკბარნი ასაკის სილალთ, ალტაცებულნი ენთუზი-

გია ლოგაძე
თაბაშირის კაცი

„ზმით სასმელისგან და ამდენი ცნობილი გვაძისგან. ასაკის მიერ მორცხვობას, ტრაპეზის დასაწყისში რომ გამოირჩეოდნენ, თანდათან, ყოველ შესმულ სასმისთან ერთად დევნიდა ირონიულობა და ასევე თანდათან არასასურველნი ზღებოდნენ მათი სქესის უფროს წარმომადგენელთათვის...“

იცლებოდა სირჩები, ორთომელები, აზარფეშები, თასები, ყანწები... მოსაბეზრებელი გახდა მასპინძლის ირაკლი ხავთასის სნობური სადღეგრძელოები, ახალგაზრდებიდან ნუგზარი და გახა ისხდნენ სუფრასთან; დანარჩენებს ვერანდაზე სტერეომაგნიტაფონი ჩაერთოთ და თავდავიწყებით როკავდნენ. საშა ზომერიკი თანდათან უწევდა ხმას ელიზა თვაურთან კამათში. ამსტერდამზე ყვებოდა მანუჩარ ბარბაქაძე. არნა ჩირაძე. ცინუკი ხავთასი და ზეინაბ შიოშვილი კაბეზე და ძვირფას თევლებზე საუბრობდნენ; ყასიდად უწონებდნენ ერთმანეთს ჩაცმულობას და ძვირფასეულობას. რედაქტორებს ლანძღავდა ისე ბეალავა, სიაშოვნებდა მის თანამოკალმეთ და იმ მწერლების ურთავდნენ, რომელნიც იქ არ იყვნენ და არასოდეს მივიდოდნენ. გაბა მესხელი თვალბედაქიული ამბობდა თავის ახალ ლექსს. მოჩვენებითი ინტერესით უსმენდა ზოგი, არჩილ სანაძე ირონიით, გერონი დაუფარავი სიმპათიით; თავისი ახალგაზრდობა თუ აგონდებოდა. ემაწეული ლლონტს მტკიცედ ჰქონდა გადაწყვეტილი თამადის, ირაკლი ხავთასის დათრობა და დამხობა და ყოველ მის სადღეგრძელოს ხუმრობაში გახვეული ირონიული რეპლიკებით ამკობდა. ამქვეყნად აღარ იყო კაცო ლაშხი. მთვრალი იყო უჩა არდიშვილიც; ბრაზი მოსდიოდა თავის გაუბედაობაზე, მანონ ლასაურასკენ გახედვაც კი ეშინოდა სიმთვრალის იმედი ჰქონდა დათრობამდე, მაგრამ ამაოდ.

მანონ ლასაურას სული ეხუთებოდა ამდენი უაზრობით სავსე დარბაზში. ფრაზეების ნაწყვეტები ესმოდა მხოლოდ. მარტო იყო, სულ მარტო. უბა-

ღრუკად მოეჩვენა ყოველივე სხელი თანდათან ევსებოდა მეტაფორულ ჰაერი წებოვანი გახდა თიხის კაპების მთვრალი კაცების ქინიან, ბილწ მზერას, თითქოს ტანსაცმელს ხდიდნენ და ოფლიან ზელებს უფათურებდნენ სხეულზე. თანდათან გრძნობდა რომ უცხო იყო მისთვის ყველა იქ მყოფი. აღრე არასოდეს უგრძნვია ეს. ახლა იგრძნო პირველად და ისეთი სიმძაფრით, რომ დარწმუნდა...

თანდათან ცარიელდებოდა სუფრა. ვერანდაზე გადავიდა სუყველა და ბოლომდე აწეული ხმის გამაძლიერებლებიდან გადმოდინარე რიტმს აყოლილნი როკავდნენ ალტაცებულნი სიმთვრალით, უზრუნველობით, კმაყოფილებით. დაბანგულნი მოკლული დროის ქინით. მაგიდასთან ოთხნი ისხდნენ მხოლოდ: ირაკლი ხავთასი, მისი მოწინააღმდეგე ემანუილ ლლონტი, ნუგზარი და გახა. ეს უკანასკნელი სუფრის მოქმედ წევრებში აღარ ეწერა უკვე, მაგიდაზე თავჩამოდებულს ეძინა ღრმა, მთვრალი ძილი...

— რატომ არ ცეკვავთ? — ჰკითხა პროზაიკოსმა არჩილ სანაძემ მანონ ლასაურას. სახეზე უღარდებლობის ექსტაზი აღბეჭდვოდა, საკინძე გახსნოდა და მომინაქრებული ჭვარი ბზინავდა მკრთალად.

— არ მინდა...

— არც ჩემთან იცეკვებთ?

— არა, არც თქვენთან! — მშვიდად თქვა მანონმა და გაიღიმა თავისი გადოსნური ღიმილით.

— რატომ? — წყენა და გაოცება გაითამაშა არჩილ სანაძემ.

— არ შემიძლია აქ ყოფნა...

არჩილ სანაძე შეკრთა, თითქოს პირველად დაინახაო, ისე შეხედა.

— წავიდე მინდა, — თქვა მანონმა.

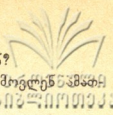
— სად?

— სახლში... ქვემოთ, ქალაქში.

— გაგაცილებთ!

— არა. ალბათ გიმძიმთ აქაურობის დატოვება, მარტო წავალ.

— მანქანის ტარება იცით?

მანონმა თავი დაიქნია, გაბრუნდა და
ნელა დაუყვა კიბეს ვერანდიდან.

— რაც აქ მოვედი, სულ წასვლა მინ-
და მერე, — მძიმედ თქვა არჩილ სა-
ნაძემ ეზოდან რომ გადიოდნენ.

მანონს არაფერი უთქვამს.

— რომელია თქვენი მანქანა? — ჰკი-
თხა ქვემოთ ქუჩაში რომ გავიდნენ.

— ეს... — არჩილმა კარები გამოა-
ღო და მანონს გასაღები გაუწოდა. მე-
რე მანქანას შემოუარა და მანონის გვე-
რდით დაჯდა.

მანონ ლასაურამ ძრავა ჩართო და
ნელა დასძრა მანქანა ადგილიდან...

ზემოთ, ვერანდაზე, თავდავიწყებით
როკავდნენ წყვილები. დარბაზში ემა-
ნუილ ლლონტი ახლო იყო გამარჯვე-
ბასთან. ნუგზარი საპირფარეოში გა-
სულიყო, გული ერეოდა, ცრემლები
ჰქონდა თვალებზე მომდგარი. უდრტი-
ნეულად ეძინა გახას...

ქვემოთ კი, ვრცელი დაბურული ბა-
ლის ბოლოში, კაცის სიმაღლე ბზის
ბუჩქებით შემორაგულ ფანჯატურში
მანუჩარ ბარბაქაძეს ვიქტორია სანიშვი-
ლი გადაეწვინა მწვანედ შეღებილ ხის
მერხზე და გულგახურებული მიაჰყენ-
ბდა ადამისა და ევას მიერ უხსოვარ
დროში გაკვალულ გზაზე. უკვე მესამე
წელი იწყებოდა საყვარლები იყვნენ
და კონსპირაციული ურთიერთობის
მძიმე პირობებს გულმოდგინედ, უდა-
ნაკარგოდ ინაზღაურებდნენ ყველა ხე-
ლსაყრელი შემთხვევისას...

— კარგი ჰქენით რომ წამოხვედით!
— თქვა არჩილ სანაძემ, მთვრალი იყო,
მაგრამ უცნაურ სიფხიზლეს გრძნობდა.

— ალბათ... — მანონმა სიჩქარე გა-
დართო, მანქანამ თანდათან აკრიფა სი-
სწრაფე.

— თქვენი ადგილი არ იყო იქ...

მანონს არაფერი უთქვამს, გზას გას-
ცქეროდა.

— გესმოდათ, როგორ ლანძღავდნენ
იმით, ვინც იქ არ იყო?

— რატომ არ იყვნენ?

— ისინი არასოდეს მოვლენ...
თან!

— რატომ?

— ნამდვილი მწერლები და ხელოვა-
ნები არიან და იმიტომ... — არჩილ სა-
ნაძეს უეცრად მოაწვა სევდა.

— ესენი?

— ესენი მიტმასნილი ხალხია. საო-
ცრად იოლად თვლიან იმას, რასაც აკე-
თებენ. ამით არ იციან. რა არის ნამდ-
ვილი შემოქმედება. არასოდეს უგრძ-
ენიათ იგი. პატივმოყვარეობით დამუ-
ხტულნი და განდიდების მანიით შეპყ-
რობილნი, რაღაც გარკვეულ კატეგორი-
ას მიეკუთვნებიან. ყველგან არიან ასე-
თები...

მანონი დუმდა.

— ნამდვილი ხალხი... — ჩუმად თქვა
არჩილ სანაძემ, — საწერ მაგიდას უს-
ხედან ახლა, როცა ყველას სძინავს და
ფიქრობენ, ებრძვიან ფიქრთა მორე-
ვებს... ან სძინავთ ბოლოს და ბოლოს!
მშვიდი, ჯანსაღი ძილით...

— რატომ არაფერს ეტყვიტ მერე?

— ვის?

— ამით.

— მე იგივე გავხდი, თანდათან. ჩემი-
ვე სურვილით, — უეცრად თქვა არჩილ-
მა, — ამათი ცხოვრება მომეწონა უფ-
რო, რაღაც გარკვეულ, უმნიშვნელო
წამს, რომელიც ყველაზე ძლიერი წა-
მი გამოდგა ჩემს ცხოვრებაში... რაც
ამათ გადავეციდე, არაფერი გამომდის!
თანაც მრცხვენია იმათი, ვინც ნამდვი-
ლად აკეთებს საქმეს. ეს კი მაღიზია-
ნებს! ვერ ვეგუებთ იმათ უპირატესო-
ბას, ჩემი პატივმოყვარეობისთვის საო-
ცრად მტკივნეულ უპირატესობას და
კიდევ უფრო ვეფლობი დამყაყებულ
ჭაობში...

— მე მომწონს თქვენი მოთხრობები!

— თქვა მანონმა.

— გამდლობთ! მე ვერასოდეს დაე-

გია ლომაძე
თაბაშირის ძაძვი

წერ მაგის მსგავსს... თუმცა შემედლო
ილუზიებს რომ არ ავყოლოდი.

— შეეცადეთ...

— ყოველი ორშაბათიდან ვაპირებ,
— ნაღვლიანად გაეცინა არჩილ სანა-
ძეს, — ყო-ვე-ლი ორ-შა-ბა-თი-დან, —
გაიმეორა დამარცვლით, — წასულია
ჩემი საქმე!...

მანონს არაფერი უთქვამს. მანქანა ქა-
ლაქში შევიდა უკვე. წითელ შუქზე
გაჩერდნენ. მანონმა კაცისკენ გაიხედა;
არჩილ სანაძე ჩაფიქრებული გასცქერო-
და შუქნიშანს. მერე მანონის მზერა იგ-
რძნო და მოიხედა. მანონმა გაიღიმა.
ტალღასავით გადაედო ღიმილი არჩილ
სანაძეს და ერთი წამით, ერთი პატარა
წამით ისევ იმ ოცი წლის, იმედით, სი-
ხარულით, ოცნებებით სავსე ჭაბუკად
იგრძნო თავი...

შუქნიშანი მწვანეზე გადაირთო და
მანქანა ადგილს მოსწყდა.

— დიდი მადლობელი ვარ! — უთხ-
რა მანონ ლასაურამ მის სახლთან რომ
გაჩერდნენ.

— პირიქით... — ისევ თავის ფიქრე-
ბში იყო არჩილ სანაძე.

— უკვე გვიანაა, ინსპექცია აღარ შე-
გზვდებათ ალბათ. — უთხრა მანონმა.

— არა, აქედან ახლოს ვცხოვრობ
და ნელა ვივლი...

— კარგად ბრძანდებოდეთ! — ხელი
გაუწოდა მანონმა, — დიდი მადლობე-
ლი ვარ!

არჩილ სანაძემ. ხელი ჩამოართვა.
მანონი სადარბაზოსკენ წავიდა. კაცი
უყურობდა მიმავალს, მერე ნელა დაძ-
რა მანქანა...

კიბეზე ასვლისას, გარინდულ სადარ-
ბაზოში მანონ ლასაურამ უცერად იგრ-
ძნო, რომ საოცრად უნდოდა გაეგო
თაბაშირის კაცის ხმა. ესმინა ამ უცნა-
ური კაცისათვის. სწრაფად აირბინა კი-
ბე და სახლში შევიდა.

შხაპს რომ იღებდა, სააბაზანოს კარი
ღიად ჰქონდა დატოვებული. ტელეფონის
ზარი რომ გაეგო; დარწმუნებული
იყო, თაბაშირის კაცი დარეკავდა...

ფანჯრებს მიღმა, ქუჩაში, მარბაცით
მიაბიჯებდა მთვრალი კაცი. ღილინით
მიირწოდა ლამპიონებით განათებულ
ტროტუარზე, სახლში ცოლი და ხუთი
ბავშვი ელოდებოდა...

ხუთოთახიან ძველი წიგნებით და
ავეჯით გატენილ ბინის საძინებელ
ოთახში ეულად იწვა ოცდათორმეტი
წლის არქიტექტორი გურამ საგინაშვი-
ლი. თავის ყოფილ ცოლზე ფიქრობდა.
ახლა, ღამით. იმ ღალატსაც აპატიებდა,
სამი წლის წინათ რომ შეესწრო. ყვე-
ლაფერს აპატიებდა ღამით... მზად იყო,
ამდგარიყო საწოლიდან და ბავშვთან
ერთად წამოეყვანა. ეს ღამით, დღე
კი საოცრად სძულდა. ახლა იწვა ძილ-
გატეხილი და ნატრობდა, რომ მალე
გაზრდილიყო ბიჭი ან მისი ყოფილი
ცოლი გათხოვილიყო. თვითონ არავინ
ყვარებია მერე. არ სჯეროდა, რომ ვი-
ნმეს შეიყვარებდა კიდევ...

გრიზა ამბოკაძეს მშვიდი ძილით ეძ-
ინა თავის ოთახახევრიან ბინაში. არა-
ფერი ესიზმრებოდა. საქმეები ჩინებუ-
ლად მისდიოდა. ერთი თვის შემდეგ
მორიგ გასტროლებზე აპირებდა გამგ-
ზავრებას, რამდენიმე ქალაქის ცენტრა-
ლური ვაგზლების ავტომატური შემნა-
ხველი საქნები უნდა მოესინჯა. ერთი
თვე იქნებოდა „ტურნეში“, მერე კი
თუ ყველაფერი კარგად დამთავრდე-
ბოდა, ზღვაზე დასასვენებლად წავიდო-
და სექტემბერში...

მელიტონ მალულარია, როგორც ყო-
ველთვის, შეურიგდა შეურიგებელს.
ახალდაქორწინებულებს ორი ოთახი
დაუთმო. თვითონ და აგრაფინა პატა-
რა ოთახში გადაბარდნენ, საწოლებ-
თან ერთად, სურათებგაყვითლებული
საოჯახო ალბომი შეიტანეს ოთახში.
რძალი საოცრად ღამაში იყო, ბიჭი —
ბედნიერი. აგრაფინას საქმე და საზრუ-
ნავი მოემატა ოჯახში. მთელი ამ ამბი-

საქართველოს
წერამწერელთა
კავშირის
კავშირის
კავშირის

დან ნაიარევი დარჩა მელიტონს შუბ-
ლზე. ახლა შუშაბანდში იჯდა მელიტონ
მაღულარია და სამსახურიდან წამო-
დებულ ხარჯთაღრიცხვაში ებრძოდა
ციფრებს და მარჯვნივ მიწერილ ნუ-
ლებს. ფრთხილად გაჰყავდა ქვევს სა-
ანგარიშოზე, მათი ტკაცუნით რძლის,
შვილის და აგრაფინას ძილი რომ არ
დაეფრთხო...

ეძინა ფერდინანდ ზედგენიძეს; ხვალ
ჩვეულებრივ ექვს საათზე იყო ასადგო-
ბი...

ლორა ხუშიტაშვილი „გაზ-24“-ში
იჯდა თავის მორიგ თაყვანისმცემელთან
ერთად, მელიტონ, სამსახურეობრივ საქ-
მეებზე ფიქრით გასივებულ თავზე ეფე-
რებოდა თლილი, გრძელი თითებით,
ამ ღამით კმაყოფილი დარჩებოდა...

სუფრა საბოლოოდ არეულიყო ირაკ-
ლი ზავთასის აგარაკზე. ზოგი დასაძინე-
ბლად წასულიყო უკვე.

არჩილ სანაძე სახლში იყო უკვე და
საოცრად გამოფხიზლებული ებრძოდა
გულმოწოლილ საკუთარი თავის უბად-
რულობის გრძნობას. საწერ მაგიდაზე
დახვავებული და დაუმთავრებელი ხე-
ლნაწერების შეხედვისას თვითმკვლე-
ლობაზე ფიქრობდა. ამიტომ არიდებდა
ალბათ თვალს.

ერთ-ერთი უბნის ჩაბნელებულ ჩიხში
ვილაცა ვილაცასთან ანგარიშს ასწორებ-
და ბასრი დანით...

ერთ-ერთ ქუჩაზე ხიდან-ხემდე, ბუჩ-
ქიდან-ბუჩქამდე გადარბენით, ფეხსაც-
მელების, წინდების, მაისურის და ტრუ-
სების ამარა მიეშურებოდა შინისაკენ,
პირწმინდად გაძარცული ერთ-ერთი და-
წესებულების პასუხისმგებელი მუშა-
კი...

რომელიღაც სახლში მოწოლილ ცო-
ლებს ებრძოდა მბორგავი მომაკვდავი...

სასწრაფო დახმარების მოლოდინში...
ოღნენ სადღაც, მშობიარობის მოლოდინში...

ერთ-ერთ სადარბაზოში პირველკურ-
სელი ქალ-ვაჟი თავდავიწყებით კო-
ცნიდა ერთმანეთს...

მაღალი სახლის სახურავზე ამძვრა-
ლიყო პატარა ბიჭი სამოსწავლო ტე-
ლესკოპით და სამყაროს ჰერეტდა...

ქალაქის ერთ-ერთ ფსიქიატრიული
საავადმყოფოს ეზოში, ორსართულიანი
კორპუსის კედელთან ასფალტზე ადა-
მიანი იწვა. ამავე კორპუსის პირველი
სართულის ბინადარი იყო. ყველაზე
მშვიდი პაციენტები ჰყავდათ ამ სართუ-
ლზე. როგორღაც ახერხებდა შუალამით
პალატიდან გამოსვლას და მეტრნახევა-
რი სიმაღლის ლავგარდანზე ცოცვით
ექიმის კაბინეტში შეღწევას. ათი წელი
გაატარა აქ, თავისი ფეხით მოსულა.
მშვიდი და უწყინარი იყო, მხოლოდ გა-
რეთ გაყვანას რომ დაუპირებდნენ, მა-
შინ ზებოდა აგრესული და არც გაჰ-
ყავდათ. ერთთავად მთელი დღეები კე-
დლისკენ ზურგშექცევით იდგა გაშე-
შებული. არასოდეს დალაპარაკებია ვი-
ნმეს. ამ საავადმყოფოს მესვეურებს
„გამომგონებლებს“, „მეცნიერებს“,
„ნაპოლეონებს“, „პროკურორებს“,
„მწერლებს“ და სხვა სახელებს შორის
მოკრძალებით და უცნაურად ეღერდა
მისი სახელი: „თაბაშირის კაცი“. ერთი
საათი იქნებოდა, რაც უძრავად იწვა
მეტრიან ასფალტზე. სული აღარ ედგა
სხეთულში, წონასწორობა ვერ დიცვა
ლავგარდანზე ცოცვის ღროს და კეფით
დაასკდა ასფალტს, რამდენიმე წუთში
გარდაიცვალა მშვიდად, გრძნობაზე
არც მოსულა. არავინ იცოდა, რომ იგი
ღამით რალაცნაირად ახერხებდა ექიმის
კაბინეტში შეღწევას და ტელეფონით
ღარეკვას. არაფერი იცოდნენ მისი წა-
რსულისა. ასაკიც მიახლოებით ეწერა
ავადმყოფობის ისტორიაში...

გარეუბანი. შემოდგომის დღე.
ცივი მოწყენა დაკეტილ ტირის.
შიშველი სერი. იმ სერს გადაღმა
მიტოვებული ნაკვეთი ტირის...

დაბალი ცა ჰგავს მოუვლელ ეზოს.
ქარები თივის ნარჩენებს გვიან.
არ ეზარება მიწას ლოდინი —
მოაკითხავენ ადრე თუ გვიან...

თბილისი და ლუბლიანა

ჩვენს მხარეში მოყვრის ძეგნას
მუდამ თვლიდნენ უბრიანად;
სანიმუშოდ კმარა მარტო
თბილისი და ლუბლიანა.

ვერც სიშორემ,
ვერც სიშურემ
ცა ვერ მოაღრუბლიანა;
ერთმანეთის სუნთქვაც ესმით
თბილისსა და ლუბლიანას.

ყოველ კუნჭულ-კუთხიანა,
გზიანა და უბნაანა,
ლუბლიანა თბილისს ლოცავს
და თბილისი — ლუბლიანას.

საკაცთმოყვრო მომავლის მზეს
ვინც მგლურ თვალებს უბრიალებს,
ის ერჩიოს,
რომ მიბაძოს
თბილისელს და ლუბლიანელს.

მეგობრობის უკვდავ გრძნობას
ლექსი ვინ დაუგვიანა?
მეც ამიტომ ავირჩიე
თბილისი და ლუბლიანა.

სიყვარულმა ძმობის ბაღი
მორთო, მოაღრუბლიანა;
ცხოვრობს ორი ძმადნაფიცი —
თბილისი და ლუბლიანა.

სარკმელი

მტკივანი ზეცა სულში გრუხუნებს
უკვე რამდენი გავიდა წელი;
მეოცე იყო ის საუკუნეც,
ავადმყოფ ბავშვს რომ უბიძგა ხელი...

ახლა ამაოდ მიზეზებს ვარკვევთ,
ის საიდუმლო დრომ თან წაიღო.
შემაბნელებს საღამო სარკმელს,
რომ არასოდეს აღარ გაიღოს!..

არ ღირს ყოველივე დაინახო,
არ ღირს ყოველივე მოისმინო, —
თუ გინდა ცხოვრება გაინაღდო,
ზედმეტი დარდი მოიცილო...

ფერი ბევრია ყოველ დროში.
ერთი აირჩიე ბაირალად;

მიტომ დაბრმავდა ჰომეროსი,
რომ ყველა ფერი დაინახა...

ხმებს, მშვენიერ ხმებს ვეთხოვები,
უკვე საკმაოდ მოისილა...
მიტომ დაყრუვდა ბეთჰოვენიც,
რომ ყველაფერი მოისმინა...

უძლაველი

მშიერ შაშვს უხმოდ შევთავაზე შინ შემოფრენა.
(გარეთ მასავით ჭახჭახებდა იანვრის ყინვა).
შაშვი გაფრინდა...
მაინც რა ხარ, თავისუფლებავ, —
შიმშილსაც ძლიე,
ყინვასაც და...
ადამიანსაც!..

ლ. ნ-ს

მეგობარი კი ვარ,
თუკი რამეს შევლის;
მეც შენსავით მტკივა
ხასიათი შენი...

გული უხმოდ ჰკივა,
გული — არას მჩენი;
მეც შენსავით მტკივა
სიმარტოვე შენი...

არმაზისკენ მივალ
თუ ზედაზენს — ფრენით,
მეც შენსავით მტკივა
მოლოდინი შენი...

ფიქრის თარგმანი

„მე მწარედ შევცდი, როცა ერთ-ერთ ჩემს პოემაში
დავწერე — მხდელი ქართველები გარბოდნენ-მეთქი.
მე შევცდი, რადგან კავკასიის მიუვალ მთებში
ყარაბაღულთ მოჯირითე ყველა მთიელი,
კოხტა ჩოხაში გამონყობილი,
წვრილ წელზე ვერცხლის რომ შვენოდა ქამარ-ხანჯალი
და განკეპილი უღვაშები უთამაშებდა,
ტომით ქართველი მეგონა მაშინ...“

ეს საბოდიშო პატარა ლექსი
თავისთვის ჰქონდა ჩაფიქრებული
ერთ ახალგაზრდა, ცინიკ პორუჩიკს,
ცისფერთვალემა პოეტს, რომელსაც
ბეშტაუს მთებთან შემოალამდა...

მას მერე წელი ასორმოცი გავიდა უკვე.
მე კი ის ფიქრი (როგორც ხედავთ) ქართულად ვთარგმნე.

საით მითქარუნებ, იმედის ტაიჭო

იმედის ტაიჭო, საქართველოსავ,
მამაც მხედარივით ზღაპარს შემოისვამ.

საით მითქარუნებ ქარული მარულით?
შეგერგოს, შეგერგოს, მამულის მარილი...

იმედის ტაიჭო, ნალდაუხავსავო,
მუმლი დახვევია მართლა მუხასაო

და კორიანტელი ლაგამს გაღეჭინებს?!
ნეტა, იმ მაღალ ღმერთს მაღლა აღეჩინე...

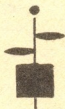
იმედის ტაიჭო, გასწი და გაიჭერ,
მაგ ბენწის ლაპლაპით სიხარულს მანიჭებ.

საით მითქარუნებ ქარული მარულით?
შეგერგოს, შეგერგოს, მამულის მარილი...

დე, ცხელი ფლოქვებით მკერდი დამიღწე,
სულიც დამღევია მცხეთის ყვავილებზე!..

მზიანი ჩრდილი

შენ ჩრდილში ხარო,—მისაყვედურეს.
რა ვქნა, სიცხეა მოძალებული;
უჩინრად ყოფნა ყოველთვის იყო
რჩეულთა ნატვრა მოკრძალებული.

მზემ გლესს კეთილი ძილი უსურვა
და მიეფარა თვალთა საწიერს.
წამოეზარდა ტოტი უსურვას
და ვარსკვლავებმა მალლა
ასწიეს...

მერე მოვარდა ქარი ზმიერი
და გამორეკა ტყიდან ყველა ხე...
არსად არ სჩანდა ძეხორციელი
და უჩინარი სხლავდა ვენახებს.
ჟამი ჩქარობდა — მიწყევ მბრუნავი,
რომ მნათი ცაზე ამოეყვანა...
იდგა გლეხი და ჭვრეტდა მდუმარედ
შეცვლილ სოფელს და შეცვლილ
ქვეყანას.

...ბოლოს და ბოლოს გამოვედი
იმ ბურანიდან,
როცა გარკვევით არაფერი გესმის და, დუმხარ.
გონების ზეცა ნისლეულით შემოღობილი —
გადაიწმინდა.
და დავინახე ბავშვი, რომელიც
ველზე თხის არვეს აბალახებდა
და იფნის სახრეს მიწის გავას უტყლაშუნებდა.
ის და მე ერთი ვიყავით ერთ დროს,
ჩვენი პანია ნაფეხურები
სოფლის შუკებმა დაიმახსოვრეს.
ახლა მე მინდა მოვაბრუნო ის ბავშვი ჩემსკენ,
და დავანახო სახე ჩემი — მისი სურათი გადიდებული.
ის ზურგშექცევით
იფნის სახრით გაჰყურებს არვეს,
ვესაუბრები,
იგი ისევ გაჰყურებს არვეს,
ყურში ჩაფდახი, ვემუდარები,
ის უპასუხოდ, მოუხედავად
ხელით მაჩვენებს თიკანს, რომელიც
დედათხას მისდევს და არ შორდება.
...და როგორც იქნა გამოვედი იმ ბურანიდან,
როცა გარკვევით
არაფერი გესმის და, დუმხარ...

გონების ზეცა
ნისლეულით შემოღობილი —
გადაიწმინდა...

(სიუჟარი ხიროსიმასა და ნაბასაჟი ფიქრის შემდეგ)

ქანაობს მიწა...
რიგრიგობით ფეთქდება მთები,
ისმის ყვირილი,
ბავშვის კვნესა, ქალის კივილი;
ხმა — მოგუდული, მოქვითინე,
ხმა — უსასოო...
საით წავიდე, ყველგან შიში ჩასაფრებულა
და ირგვლივეთი
ხიფათებით შემოღობილა.
ვეცემი, ვდგები!
დამსხვრეული ქვები — ზღარბები
სერავენ შიშველ ფეხისგულებს
და ცხადლივ ცხედავ:
ცისფერ წვეთებით იწინწკლება
მწყურვალი მიწა...
კვლავ ორი სხივი იმედივით მინთია მხრებზე.
ეს ორი ბავშვი — ჩემი აწმყო
და მომავალი
ამ უსასტიკეს ყოფის გამო
მე მოხოვენ პასუხს...
მიეფორთხავ გზა-გზა, უმწეობით გამასხრებული
და მზის ბლავილი
მკვეთრად ისმის ჰორიზონტს მიღმა.
ქანაობს მიწა...
მზე ხრიალებს...
ქანაობს მიწა...

ქველი კოლხური მოტივი

ზოგის ბედის გზა ხსნილია,
ზოგის განასკვულა.
გული ბოლმით ავსილია,
სკუა, ბაბა სკუა!
მზე ფიქრებში ჩაიქსოვე,
დღეს სიბნელე თუა.
ჩემი სიტყვა დაიხსოვე,
სკუა, ბაბა სკუა!
ვიღას ეტყვი კაცი მართალს,
ეს ცხოვრება ყრუა.
ხელს ვერავინ გაგიმართავს,

სკუა, ბაბა სკუა!
სიტყვა ხმალად ააელვე
და აგემე მტყუნს.
ცხენი მზისკენ გააგელვე,
ეჰეი, ბაბა სკუა!
შენი ხალხი გელოდება —
მტერი გაუთელე.
უსინათლო გელოდება —
ბნელი გაუთენე;
გულდაჭრილი გელოდება —
წყლული გაუმრთელე..
ახლა უნდა შველა ჩვენებს, —
ჟამი განასკვულა.
ცხენი ყალყზე შეაყენე,
მიდი, ბაბა სკუა!

— „აკეთებ რამეს?“ — გეკითხებიან,

— „აპირებ რამეს?“ — მოგძახიან

უაზრო ქარით ჩამქრალი დღეები...

— „აკეთებ რამეს?“

— „ფიქრობ რამეს?“

— „აპირებ რამეს?“

ო, ტყვიებივით ტვინს გიხვრეტენ

ეს უპასუხო მწარე კითხვები.

ზიხარ თუ დგახარ, ან მიყვები რუსთველის პროსპექტს,
წვიმს თუ დარია, —

ყველგან, ყოველთვის თავზე გადგია

ღვთაება შენი მოთმინებისა!

მიდი-მოდიან... სვდები ნაცნობებს,

გილიმიან და შენც უყურებ მლიმარე სახით —

უხილავ ბაკნიდან თავგამოყოფილი.

შენს საწუხარს და გულნაკლულობას

ლიმილის ჯავშნით იცავ და იცავ!

— „რა საძაგლობაა!“ „რა ლაჩრობაა!“ —

ხმამალლა როდი ლაპარაკობ, მხოლოდლა ფიქრობ.

და როს უზიხარ საწერ მაგიდას

და თუ ღამეა —

სანთლად გინთია მარტოსულობა, —

ხარ სვესვიანი და უბედურიც!..

ყოველდღიურად, თან-და-თან-ნო-ბით.

იკუმშება ყულფი — კითხვები. —

— „აკეთებ რამეს?“

— „ფიქრობ რამეს?“

— „აპირებ რამეს?“

მე — შუქნიშანი — ვდგავარ გზასთან და
ცისფერ სახეზე ანთებულ ფერებს არ აკვირდება ძეხორციელი,
და, შეუმჩნევლად, წყნარად, თანდათან
იცვლება შუქი... ჩემს გზაჯვარედინს თელავს სუსტი და თელავს ძლიერი.
ამაოდ ვდგავარ, ამაოდ ვიცვლი
ფერებს, მიმიკებს... (რა მემართება!)
ჩემს დასანახად არავინ იცლის,
ყველა თავის გზით მიემართება.
გამასხრებული ვარ შუქნიშანი და მანქანების ჯოგი გრიალებს,
მწვანეს და წითელს ერთი ფასი აქვს...
და ვილაც ამბობს: — „როგორც გენებოს, ისე მიდი და ისე იარე,
არ გაუფრთხილდე არვის ხასიათს.
აქ ვინც დაასწრებს — გზებიც მისია,
ვინც არა, იმას ჟამი ახვეტავს“...
ეს რკინის ჯოგი ვინ მომისია,
რკინა ასე რამ გაათავებდა!...
ისევ უჩუმრად ვდგავარ გზასთან და
ცისფერ სახეზე ანთებულ ფერებს არ აკვირდება ძეხორციელი,
და, შეუმჩნევლად, წყნარად, თანდათან
იცვლება შუქი... ჩემს გზაჯვარედინს თელავს სუსტი და თელავს ძლიერი.

წყურვილი ჩემი —
აქლემების ირიბი მზერა —
ამ უდაბნოთი გაღეშილია
მე წამოვიწყე ჩემი სიმღერა
და არავისი არ მეშინია.

ხმლის წვერს ამცდარი წინაპრის
სისხლი
მიამბობს ზღაპარს,
ჩემი ყოფნის და დარჩენის ზღაპარს.
მეშვიდე დღეა, არ არის დენი,
ჩურჩულებს ღამბა,
ოთხი ბებიის ნაქონი ღამბა...

თორ-აბჯრიანი საუკუნენი
სადღაც შორეთში მიღიმდამულან
და ჩემი მრავალტანჯული გენი
კიღია ღამეს როგორც ღამურა,
ავადმყოფივით აბოდებს სისხლი;
ჩურჩულებს ღამბა
ოთხ ბებიის ნაქონი ღამბა...

— „მშვიდობა იყოს
ნეტაი და
უმოსავლობას აღარ დავეძებ“ —
მპასუხობს ჩუმად

მოხუცი ქალი,
სამი შვილი რომ წაართვა ომმა
და აღარ დარჩა ქვეყნად არავინ
მშვიდობის გარდა.

თენდება მძიმედ
ფერწასული ქრიზანთემებით...
ამ შემზარავი სიზმრებიდან
გამომაფხიზლე,
მომეცი ძალა,

ღმერთო,
მტერთა მისატყეები, —
შურისძიების ხანძარს,
ღმერთო,
ნუ მიმაფიცხებ.

ხ ი დ ი

გაუქმებული
ხიდი
ძველი
ბურჯმორყეული,
ტანჯვით ნაშენი,

წინაპართა ნაოსტატარი;
უნდა გავიდე
თუ გაუძლო
და არ ჩაინგრა,
ასი წლის მერეც

გადაივლის
ხიდზე ავდარი;
გაველ,
ჩაეხედე
უფსკრულსა და

კლდოვან ნაპირებს...
არც ეს ხიდი და
არც მე
სიკვდილს
ჯერ არ ვაპირებთ.

როგორც ფეხმძიმე ქალის სხეულში
ჩემს გულშიაც
მწიფდება სხივი,
რომ ტკივილებით დალდასმული
შვას სიყვარული.

ვიქტორ ხარას უკანასკნელი სიმღერა

მომიალერსე,
მომიალერსე,
თორემ დანები
უკვე აღესეს,
თვალსაწიერი

ჩექმით დალუქეს,
ნახდა ბიჭობა
და სიჩაუქე,
მომიალერსე, სიჭაბუკვე,
მომიალერსე!

ღამის სტუმარი

შემოდი ჩემთან,
ამოყევი
ძველი სახლის
მოწნულ კიბეებს...
გათბი,
დაპურდი,
მუხლი გამართე,
მიუფიცხე ბუხარს ზურგი
და საფეთქელი,
მიმოიხედე,

თუ რამ იყოს შენთვის ძვირფასი,
რაც ბნელ ქუჩებში
გზის გაგნებას გაგიადვილებს,
წაიღე,
შენთვის მიჩუქნია,
ალალი იყოს! —
ოლონდ გახსოვდეს,
ახლა ყველას
მკვდარი ჰგონიხარ.

მდინარეს გაჰყვა
დიდუდაჩემი
ვით ალუბლის
მოღლილი
ტოტი

გაზაფხულზე
ყვავილობისას —
გაოცებული
და
მშვენიერი.

ეს კაცი ახლა დიდი ხნისაა.
ყოველდღამ, როცა სინათლეს ანთებს,
ოთახიდან ვიღაცა ქრება...
ასე იყო პატარობიდან,
მოლოდინმა დაშრიტა თვალი...

ძვირფასო ჩემო,
რაც შენში მიყვარს
მე მოგანიჭე
და
მე მეკუთვნის.

როცა სხვის მკერდზე დაივანებ
და გაყურდები
ნალევლმა რომ არ დაგიხრას გული
გაიხსენე,
აღარ მიყვარხარ.

დიდი ხნის წინათ
ისპაჰანში
წინაპარს ჩემსას
მონა ქალი შეუსყიდია,
თავისუფლება უბოძებია,
მაგრამ მომხდარა
სასწაული
და თვით გამხდარა
მონა
მისი სიყვარულისა.

პაპის სისხლია
ძარღვიდან რომ
ამოხტეს უნდა,
სილა შემომკრას
და შენს ცრემლებს
გადამარჩინოს.

ნვერგალუნული კალამივით
ფხაჭუნობს თავგი.

მატულობს ყინვა
და ნაკვერჩხალი.
უკვე მესამედ
ჰგვი
ჩემს ოთახს...
მე გაგიღიმებ,
შენს თვალებში შეკრთება ქალი,
ჩემი ქალი,
ძვირფასი ქალი...

და გვიხარია.

... თქვენ შორის
მხოლოდ მესაფლავემ
მოიხადა ვალი ჩემდამი
და იმანაც კი
ერთი ლურსმანი დააკლო კუბოს,
სახურავის დაჭედებისას
ხომ შეიძლება
ამ თებერვლის შუალამეში
დამიბეროს და
გავცივდე კიდევ...

საქართველო
ბიბლიოთეკა

სოფალი ოგალო

ნათელა იანაოვჰილი

ჟეჰეო ნეჰრესი

ანა პარდიაშვილი

გორის პასტერნაკი

შაჰოღოვა

სამეგრელო
გიორგიშვილი

სამეგრელოში მინაშვილი

უზუნა

ბრაუნიკა

„თქვას: ვითათბიროთ“...
(„ვეფხისტყაოსანი“)

დარილის ჯოგა

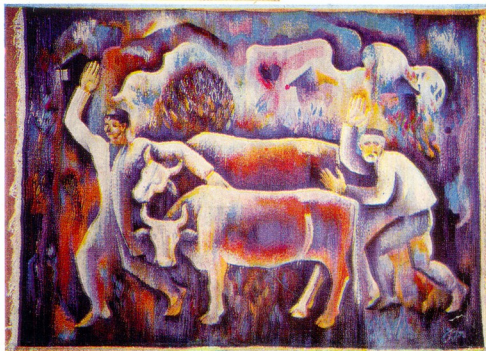

გივი ყანდარელი

საქართველო
ხელოვნება

ანა მხიძე

არჩევანი მე...

ცნობილმა მთარგმნელმა ცილა ჩხეიძემ ფართო ფორმატის საერთო რვეული გადმოშვა და მთხოვა, — ეს ერთი კარგი გოგონას ჩანაწერებია, მისმა მეუღლემ მომიტანა, მოდი, გულდასმით წაიკითხე, მე ვგონებ, ძალიან საინტერესო რაღაცებიანო. ეს მოხდა „ლიტერატურული საქართველოს“ რედაქციაში. იქიდან წამოსულმა რვეული მაჩაბლის ქუჩაზევე გავშალე და კითხვა დავიწყე, ვკითხულობდი ქვემოთაც, სხვა ქუჩებში, შემდეგ მეტროში, შემდეგ ისევ ქუჩაში. შინ მივდიდი და ერთი ვრცელი ჩანაწერი უკვე წაკითხული მქონდა. იმავე ღამეს წავიკითხე სხვა ჩანაწერებიც. ყველა ჩანაწერი ცალკე მოთხრობა იყო, თუმცა არც ერთი არც დასაუთრებული იყო, არც ავტორის გვარსა და სახელს გვაცნობდა. როგორც შემდგომ გავიგე, ჩანაწერების ავტორს, მართლაც მთლად ახალგაზრდას, ორი შვილი ჰყოლია, — ბავშვებს რომ მივაძინებ, მაშინ ვწერ, რომ არ ვწერო, არ შემძლიათ. ქალბატონმა ცილამ და მე მხოლოდ სათაური მოვაგონებინეთ ერთ-ერთი ჩანაწერისათვის რომელიც ორივეს ძალიან საინტერესო მოთხრობად მიგვაჩნია, და „ცისკარის“ ნკითხველებს გთავაზობთ. თუ თქვენც ასე მოგაჩვენებთ, მეგობრებო, ერთად დავულოცოთ პატარა ქალბატონ ანას, განათლებით ეკონომისტს, ახალი, სასიამოვნო გზა.

რამაჟი ივანოვილი

მართ სალამოს ბარათაშვილის ქუჩაზე, ზიდთან ახლოს მდებარე სახლში, ზუსტად იმ საათულზე და იმ ბინაში, სადაც მე ვცხოვრობდი, ოჯახური თათბირი შედგა. დამსწრე პირნი: დედაჩემი, ბიძაჩემი, ბიცოლა და მამიდა. საკითხი მხოლოდ ერთი იჩივოდა — შეიძლება თუ არა ოცდაექვსი წლის ქალი, გადასარევი შესახედავი, ჰკვიანი, უმაღლესადმოთავრებული და ყველა სხვა ღირსებით შემკული, გაუთხოვარი დარჩენილიყო. ეს იდეალური ქალი მე გახლდით. რა თქმა უნდა, საქმროც უცებ გამოიძებნა, უახლოეს სალამოს გვესტუმრა, სწორედ ისეთი, მე რომ შემეფერებოდა, იმავე თვისებებით, პლუს მანქანა. გივიმ იმ სალამოს ბრწყინვალედ ითამაშა თავისი როლი. წასვლისას ყველა ქალს ხელები დაგვიკოცნა, ჩემი კი ცო-

ტა დიდხანს შეაჩერა და თვალებში მიყურებდა, შევთანხმდით თუ არაო. ეტყობა, ჩემს თვალებშიც ამოიკითხა რაღაც და ორიოდ კვირის შემდეგ განცხადება შევიტანეთ ქორწინების სახლში.

მეორე დილას გივიმ გამომიარა მანქანით და საყიდლებზე წავედით. წასვლით კი წავედით, მაგრამ ველარ მივედით. გივის ვუთხარი, არ მისაუხშია და მშობა-მეთქი. საერთოდ, დილას კარგად საუხშობა მიყვარს. მთაწმინდაზე ავედით. მწვადები და კიდევ რაღაც რაღაცეები შევუჟკვეთეთ, მერე გივიმ ორი ბოთლი ღვინოც მოატანინა. მარტო მე დავლიე, საუცესთან არ ვსვამო. თავში ამივარდა. აღარც მახსოვს, რას ველაპარაკებოდი, მაგრამ სულ იცინოდა. უკან

რომ ვბრუნდებოდით, უცებ მანქანა გა-
აჩერა და თმაზე მომეფერა.

— მე მგონი არ შევმცდარვარ არჩე-
ვანში.

— ნამდვილად არა.

— შენ?

— ჯერ ეს მოთხარი, ასარჩევი ბევრი
გყავდა?

— ისე რა.

— მე კი არა. ბიჭები საერთოდ ვერ
მიტანენ. კოცნაც კი არ ვიცი, როგორია.

— ვერ წარმოვიდგენ.

— ვისაც გინდა ჰკითხე. მოიცა! —
მანქანასთან ვიღაც ბიჭმა ჩაიარა, ეტყო-
ბოდა სოფლელი იყო. დავეუძახე:

— დედას გაფიცებ, შენ ჩემთვის გი-
კოცნია როდისმე?

ბიჭმა თავი დახარა და გივის გახედა,
მერე ჩაიციხა და წავიდა.

— ჩემი შეეშინდა, თორემ იტყოდა.

ფანჯარაში თავი გავეყავი და დავუყ-
ვირე:

— ნუ გეშინია, სიმართლე სთქვი!

სიცილით თავი დაგვიქნია, კიო.

— სტყუის, გივი, სტყუის! მე მაგას
პირველად ვხედავ.

— მშვენიერი ბიჭი სჩანს, ტყუილს არ
იკადრებს. მაგრამ არა უშავს, მიპატიე-
ბია.

— დანარჩენი?

— ვნახოთ.

საბურთალოსკენ გავუხვიეთ. წინ ერ-
თი მანქანა ჩავვიდგა, ხან ერთ მხარეს
ჩაიწეოდა, ხან მეორეს.

— მძღოლი მე მეპრანჭება, გივი, არ
ექვიაანობ?

— ქალბატონო ნინო, ნუთუ ორმა
ბოთლმა ისე დაგაბრმავათ, ვეღარ ხე-
დავთ, რომ მძღოლი ქალია და ჩემსკენ
იხედება და არა თქვენსკენ.

ნამდვილად სასაცილო იყო, მაგრამ
მე მხოლოდ ცალკებად გავიდიმე. უეც-
რად მუცელში თითქოს ნემსებით სავსე
კოლოფი ჩამიპირქვევესო — ისე ამტ-
კივდა. გავიბრუნე, არ ვიცოდი, როგორ
მეთქვა გივისთვის.

— გივი, აი, იმ სახლთან გამიჩერე
რა, ჩემი სკოლისდროინდელი მეგობარი

ცხოვრობს და მინდა დავპატიჟო ქორ-
წილში, — თან ვიფიქრე, თუ ვიფიქრე
წამომყვეს-მეთქი, და უფიქრობად
ნებული მანქანიდან ჩამოვხტი. ბარდა-
ყბი მთელი ძალით მივაჭირე ერთმა-
ნეთს და მხოლოდ მუხლებს ქვევითა ნა-
წილით შევევარი სადარბაზოში. არჩე-
ვის დრო არ მქონდა, პირველსავე კარზე
დავრეკე. არავინ მიპასუხა. ვეცი მეო-
რეს, ბავშვის ხმა გაისმა: „დედიკო სახ-
ლში არ არის“. სიმწრით ფრჩხილები
ხელისგულებს ჩავასვი და მეორე სარ-
თულზე ავედი. ასეთი რამე არასოდეს
დამმართნია. ზღაპრის მაგვარად, ორი
ისარი რომ შემხვედროდა იმ წუთში—
ერთი ბანკის მილიონიანი ჩეკით, მეორე
კი ორი ნულით აღნიშნული, უეჭველად
მეორეს ავირჩევდი.

სანამ კარი არ გააღეს, ზარიდან თითი
არ ამიღია.

— ბოდიში, ძალიან... ცუდად ვარ...
შეიძლება? არსება, რომელსაც ჩემი
დახშული გონება ვერ აღიქვამდა, გვერ-
დზე გაიწია და რამდენიმე წამში მე სა-
ნუკვარი ადგილზე აღმოვჩნდი.

ცოტა ხანში დაეწყნარდი და თითქოს
სიხარულმაც ამიტანა, რომ გადავარჩი.

ნელ-ნელა, როგორც სიზმარს იგონე-
ბენ, გავიხსენე აქ შემოსვლა. თეთრი კა-
რი ოქროსფერი წარწრით, წელსზე-
მოთ შიშველი კაცი. სახე ვერ გავიხსენე,
ალბათ არც შემიხედავს. პერანგი კი არ
ეცვა, ეს ზუსტია და... ოჰ, ღმერთო, რა
გადასარევი ტანი ჰქონდა! გამელიმა. ეს
ალბათ მომეჩვენა, როგორც სიზმრად
ნანახი. სჩანს ლამაზი; ხელები დავიბანე
და ახლა-ლა გამახსენდა სირცხვილი. გავ-
წითლდი, არ ვიცოდი, რა მეთქვა მას-
პინძლისთვის. გამოვედი. კაცი არ სჩან-
და. ჯერ სამზარეულოში შევიხედე, მე-
რე ოთახში. კედლები ნახატებით იყო
აპრელებული, ზოგი კარგი იყო, ზოგი
საშუალო, ზოგსაც არც თავი ეტყობო-
და, არც ბოლო. იატაკზე ეყარა, მოკ-
ლედ რომ ეთქვა, ათასი წვრილმანი: ბო-
თლები, ფირფიტები, წიგნები, ფუნჯე-
ბი, ნამწვავები და ფულიც კი. ვიფიქ-

რე, ან დილას ცოლთან იჩხუბა, ან საერთოდ აქ ქალი არ დადის-მეთქი.

ოთახს მეორე კარიც ჰქონდა, აივნაზე გასასვლელი, და კაციც იქ გასულიყო. ძალიან მაღლობელი დავრჩი ასეთი ტაქტისთვის და ვიფიქრე, ჩუმად გავიპარები-მეთქი. კართან გავჩერდი, ვერ გადამეწყვიტა როგორ მოვქცეულიყავი, ისევ მოვბრუნდი და აივნის კართან მივედი. მაშ არ მომჩვენებია, ტანი ნამდვილად იშვიათი ჰქონდა: სულ მცირე მოძრაობაზეც კი კუნთები ისე ერხებოდა, თითქოს ზეწრის ქვეშ თავი დაარბისო, კანი კი გალოკილი კნუტივით უბზინავდა. დავაკაქუნე და შემოვიდა. რომ დავინახე ახალგაზრდა ბიჭის სახე, უფრო გავწითლდი:

— დიდი ბოდიში შეწუხებისთვის, მაგრამ, იცით, ძალიან ცუდად ვიყავი.

ორი თავით ჩემზე მაღალმა თავი გვერდზე გადასწია, გოჯა-გოჯა დამათვალიერა, ენა გააწვლაპუნა და საკმაოდ ცივად მკითხა:

— კარგად ჩარეცხე?

დაბნეულმა თავი დავუქნე.

გაიქყანა. მივხვდი, მასხრად მიგდებდა.

— ხომ არ შეგაშინე, ცუნცულ? — ნიკაპზე თითები მომისვა. — კიდევ ხომ არ მოგინდა იქ შესვლა?

უკან დავიწიე. მინდოდა მეთქვა, რომ ის იყო უზრდელი, თავხედი და თანაც ბაქია, რომელიც უცხოსთან შიშველი დადის, რათა თავისი სილამაზე გამოფინოს. ვერ გავბედე, მხოლოდ უკან ვიხევდი.

— ოჰ, ფრთხილად! — ხელით გამაჩერა, ჩემს უკან, იატაკიდან თოჯინა აიღო, უხელო და ცალფეხა, თმების ადგილზე მხოლოდ ნაჩერებები უჩანდა, — ქალია და ფეხით შედგომა არ უყვარს, ხომ იცი!

მერე ხელკავი გამოძლო და კარისკენ წამოყვანა. ცალი ხელით საკეტი გადასწია, მეორეთი ჩემი ხელი გადააბრუნა და ხელისგულზე მაკოცა.

— თქვენი მონა-მორჩილი ზაზა მოღებაძე. დარწმუნებული ვარ, ჩემს პა-

ტივისცემას არ დაივიწყებთ! ~~ყველაფერი~~
ტყვეებით გამოსტუმრა და კარი ~~მეხვედრებოდა~~
ცოტა ხანს ვიდექი, მერე ჩამეცინა და კიბეზე დავეშვი.

— ეი, რა გაქვია? — ზაზა კარებში იღგა.

— ნინო.

— სიგარეტი არა გაქვს?

— არა, მე არ ვეწევი.

ხელი ჩაიქნია და ისევ შევიდა.

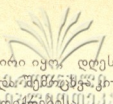
გივი ღიმილით შემხვდა, მეც კარგ ხასიათზე დავდექი. რაღაც მოგჩმახე ჩემს მეგობარზე და წავედი. მაღულად ვათვალიერებდი გივის და ზაზას ვადარებდი. არა, გივი სჯობია, უფრო ლამაზიცაა და სერიოზულიც. თუმცა... ძალიან თეთრი ხელები აქვს და პატარა ღიბიც. რა სისულელეა, არც მე ვარ ჩამოსხმული.

დასაძინებლად გვიან დავწევი. მეგონა, დაღლილს სწრაფად ჩამეძინებოდა, მაგრამ ფიქრებმა არ მომასვენეს. ვეხუტებოდი ბალიშს და ვფიქრობდი, რომ რამდენიმე კვირის შემდეგ სხვის ლოგინში ვიწვევბოდი, სხვის ოჯახში. დილას კი... ღმერთო ჩემო, რა გამჭოლი მზერა აქვს გივის დედას! რა საშინელება იქნება ის დილა! თანაც საინტერესოა. წარმოვიდგინე გივი ჩემს გვერდით. ბრრ! ალბათ ბანჯგვლიანი მკერდი და ფეხები აქვს. ნელ-ნელა, ჩემდაუხებურად გონებაში ამოცურდა მბზინვარე კანი და მოხტუნავე კუნთები. ხელი შევახე და ისე ნაზად მოვეფერე, თითქოს მეშინოდა, ბეწვი არ აეშალოს-მეთქი. მკლავები მხრებზე შემომხვია და მაგრად მიმიკრა. შემიძლია დავიფიცო, თუკი ეს ვინმეს სჭირდება, რომ სურვილი პირველად ვიგრძენი. მაშინვე დამცინავი თვალები წარმოვიდგინე და შემრცხვა. როგორ შეიძლება ასეთ რამეზე ფიქრი, როცა საქორწინო კაბა შეკვეთილი გაქვს!

ანა მხინძი

არჩევანი მკ...

როგორც იქნა დამძინა. გულდამძიმებულს გამოემდგინა. გივის ღღეს არ ველოდი, სამსახურში იყო. უგემურად ვისაუბრე და მკერავთან წავედი. მერე ამხანაგთან შევიარე, წავიკორავეთ.

გულს რაღაცა მიღრღნიდა, სინდისი მაწუხებდა და რატომ, ვერე ვხვდებოდი.

წამოწვიმა და უცებ გადაიღო. სასიამოვნო იყო ქუჩაში ხეტიალი. სადა ვარ ახლა? აჰ, აი ამ ქუჩაზე რომ ჩავუხვიო და ცოტა მარჯვნივ გავიარო, იმ სახლთან მივალ, გუშინ რომ ვიყავი. ხომ არ მეშლება? არა, არ შემცდარვარ. მაღაზიაში შევედი და გამყიდველს ჩავჩურო, კარგი სიგარეტი ხომ არ გაქვს-მეთქი. მესაიდუმლოს ხმით დამისახელა რაღაცა უცხოური. მთელი შეკვრა ვიყიდე.

მეორე სართულის ოქროსფერწარწერიანი, თეთრი კარი ღია დამხვდა. ხარი მანინ დავრეკე.

— ჰოუ! შემოდი! — შემომესმა.

ზაზა სამზარეულოში იყო, წინსადურის მაგივრად პირსახოცი შემოეხვია და ჭურჭელს რეცხავდა. ოდნავადაც არ გააკვირვებია ჩემი დანახვა, სტუმრებს ველოდები და მომეხმარე, თუ გცალიაო.

სიგარეტებს ქაღალდი შემოვაცალე და გაფუჭოდე.

— როგორც ხედავთ, არ დამეწყნია თქვენი პატვისიცმა.

ზაზამ კოლოფებს დახედა.

— სასწაული ყოფილხარ. მოიცა, საბაზანოში ხომ არ გინდა შესვლა?

— უჰ, ძალიან ძვირი დამიჯდება, — გამეცინა.

მე ვრეცხავდი, ზაზა ამშრალებდა და გაუჩერებლად ლაპარაკობდა. ლაპარაკობდა ყველაფერზე და საბოლოოდ ვერაფერი გავიგე. პირდაპირ არაფერზე არ მპასუხობდა. დიდი გაჭირვებით გამოვიძიე, რომ მხატვარი იყო და რომელიღაც ჟურნალის რედაქციაში უხდებოდა სიარული.

ზაზა იმდენად ბუნებრივად იქცეოდა და ლაპარაკობდა, რომ მეც ამიყო-

ლია. გუშინ სულ სხვანაირი იყო, ღღეს კი ძმასავით უბრალო, და შემოვხვარე-დეც ჩემი გუშინდელი დეკორაციისა.

— რა დავაწყო სუფრაზე? — ვკითხე ზაზას.

— არაფერი, თვითონ მოიტანენ. ა, მგონი მოდიან კიდეც.

კიბზე ბრაგბარუგი მოისმა.

— კი, მაგრამ, პერანგს არ ჩაიცვამ?

— პერანგს? — ისე შემომხედა, თითქოს ახლა დამინახა პირველად. — ხო, ახლავე.

გამეხარდა. მას თურმე ბუნებრივად მიაჩნდა ზაფხულში შიშველი სიარული და მეტი არაფერი.

ხუთნი შემოვიდნენ: ორი გოგო და სამი ბიჭი. საკმელ-სასმელი სამზარეულოში შემოიტანეს. ერთ-ერთი ბიჭი, რომელსაც ორივე ხელში ბოთლები ეკავა, პირში კი ჭრელი მიხაკი გაერჭო, მომიახლოვდა და პირი მომიშვირა:

— ეს თქვენი! — მიხაკი გამოვართვი და ახლა თავისუფლად ალაპარაკდა:

— ამ სახლში უამრვი გოგო ყოფილა, თქვენსაირ ლამაზს კი პირველად ვხედავ.

მეც თავისუფლად შემეძლო მეტყვა, რომ არ მენახა მისნაირი ლამაზი ბიჭი, მაგრამ ვინაიდან არ მომწონს ლამაზი ბიჭები, კომპლიმენტი აღარ გამომივიღოდა.

გოგოებმა უსიამოვნოდ ჩამათვალიერეს. მერე დღაგება დაიწყეს. როგორღაც ზედმეტად ვიგრძენი თავი და ზაზას ვთხოვე, წავალ-მეთქი. მან მხრები აიჩეჩა, როგორც ვინღაც, მაგრამ რამაზი ჩავგერიო, — მიხაკი რომ მაჩუქა, ის, — არსადაც არ გავივებთო, და ძალით შემართია, გვერდით მომისვა და თამაღობა დაიწყო. სუფრასთან ჯდომა მარტო იმისთვის მიყვარს, რომ სადღეგრძელოებს ვუსმენ, ეს კი რამაზს ბრწყინვალედ გამოსდიოდა. ამავე დროს ხაზგასმული ყურადღებით მეტყეოდა, ყოველ წუთს შემომხედავდა და საჭმელებს მთავაზობდა. სიტყვებიც და მოძრაობებიც რამაზს ნატიფი, თითქოს წინასწარ გაანგარიშებული ჰქონდა,

მთლიანად კი ისეთ თვითდაჯერებას გა-
მოხატავდა, როგორიც მხოლოდ ქალე-
ბისგან განებეზერებულ ბიჭებს აქვთ.

მაღე ერთი გოგოც შემოგვემატა.
წინ ჩახსნილი ქვედა კაბა მარტო სამ
ლილზე შეეკრა და ყოველ ნაბიჯზე
მშვენიერ ფეხებს აჩენდა, მკერდი ისე
ლამაზად მოუჩანდა თხელი ნაჭრის ქვეშ,
რომ უნებურად ზედ თავის დაღება მო-
გინდებოდათ.

— გოგოებს გაუმარჯოს, — თქვა დო-
ლომ, ჩანთა ტახტზე მიაგდო, მერე სა-
თითაოდ ჩამოუარა ბიჭებს და ყველას
ტუჩებში აკოცა, — ფირფიტები მოვი-
ტანე, მაგარი რამეები.

თემო დოლოს ჩანთას მივარდა, რა-
მაზმა კი ბუზღუნი დაიწყო, სუფრას
ნუ მირევთო. დოლო პირგამოტენილი
უღრენდა, შენმა სადღეგრძელოებმა
თავში სიმსივნე გამიჩინაო; მივიდა ზა-
ზასთან, პირთან მიტანილი ჭიქა დაად-
გმევინა და საცეკვაოდ გაიყვანა.

ჩემთან თემო მოვიდა, მერე რამაზი.
თავბედიც მაწყევლინა. რამაზმა ხელე-
ბი წელსკვევით, თითქმის თეძოებზე
შემომხვია და ზედ მიმიკრო. სხვებს
გადახედე. დაახლოებით ჩვენნაირად
ცეკვავდა ყველა და ზედაც არ გვიყუ-
რებდნენ. ჩემთვის გავიფიქრე, რომ ვე-
ჩხუბო რამაზს, იტყვიან, ვილაც გაუთ-
ლელი ყოფილაო, და აკანკალებული
დაველოდე მუსიკის დამთავრებას. ზა-
ზამ ბოთლები გაიტანა სამზარეულოში,
მეც გავყვეო.

— ვიცეკვოთ? — მკითხა ღიმილით.

— არა ზაზა, მე წავალ, გვიანა.

— როგორც გინდა.

გული დამწყდა, რომ ასე ადვილად
მიშვებდა.

— თუ გინდა, ხვალ დილით მოვალ
და მოგეხმარები დალაგებაში.

— ამას მე თვითონ მივხედავ, — მერე
თითქმის რალაცა გაიხსენა ძალიან მნი-
შვნელოვანი, — ისე გამოიარე.

რამაზის დანახვა არ მინდოდა და ჩუ-
მად წამოვედი.

მეორე დილას სამსახურში წავედი. ახლობლები ქორწილში უნდა დამეპა-
ტივნა. გოგოები გაგიჟდებიან — მათ
იცოდნენ, რომ არავინ არ მიყვარდა.

პანტაფონტით მომამყარეს ახალი ამ-
ბები. კაღრების განყოფილების უფრო-
სი მომკვდარა, ჯერ არ დაუსაფლავები-
ათ და მის ადგილზე ხოცვა-ჟლეტაო.
დარეჯანს, ორმოცი წლის ქალს, ტყუპი
გაუჩენია, მდივანი კი ბაღში უნახავთ
ვილაც ბიჭთან ჩახუტებულო. ვუსმინე,
ვუსმინე და წამოვედი. მერე-ღა გამახ-
სენდა, რომ დაბატიყება სულ დამვი-
წყნოდა. თუმცა... მერეც მოვასწრებ.

თეთრი კარი ჩაკეტილი არ იყო, ალ-
ბათ ნამთვრალევეს დაეწყო დაკეტვა.
შევედი. რალაც გამაბრუებელი სუნი
მეცა, მუსიკის დაბალი ხმა შემომესმა
ოთახიდან. შევიხედე და გავშეშდი:
ტახტზე დედიშობილა დოლო იჯდა,
ეწეოდა და საღლაც უსასრულობაში
იყურებოდა. ზაზა სავარძელში იჯდა,
რადიოს გვერდზე, ყელზე ქალის თავსა-
ფარი შემოეხვია. მიყურებდა და სუ-
ლეულურად იღიმებოდა. მიყურებდა,
მაგრამ ვერ მცნობდა. ახლა მივხვდი,
რისი სუნიც იდგა და გარეთ გამოვვარ-
დი.

ვინ ოხერი მექაჩებოდა, რას მოვეთ-
რეოდი ამ სახლში! თავგადასავლები
მომინდა! ჰოდა მივიღე კიდევ. კმარა!
ახლავე უნდა გნახო გივი და დავწყნარ-
დე. გივი ასეთი შტერი არ არის.

სამსახურში დავურეკე და ვთხოვე,
სალამოს ჩემთან მოსულიყო, სალამოს
რალაც კრება გვაქვს და ხვალ გნახავო,
რალაც ჭვუფი არის ჩამოსული ფილარ-
მონიაში და ბილეთები ავიღეო. დამე-
ვებული წავედი სახლში.

როცა ასეთ კონცერტებს ვესწრები,
ალარავინ და ალარაფერი აღარ მახსოვს,

წარმოვიდგენ, რომ მეც მომღერალი ვარ, ვდგავარ გაბრღვლილებულ სცენაზე, მაცვია ლამაზი კაბა, მოხდენილად ვცეკვავ, ვატყვევებ ყველას და ბედნიერი ვარ. მერე მოაქვთ ყვავილები, ხელს მართმევენ, მკოცნიან. შემდეგი სიმღერა მე თვითონ დიდ სიამოვნებას მანიჭებს, იმდენად დიდს, რომ ტანი ქავილს მიწყევბს. ტაში. დარბაზიდან ვიღაცა ამოდის უზარმაზარი თაიგულით, ჭრელ მიხაკებს შორის ზაზას სახე მიღიმის. რატომ ზაზასი? თავი მოვაცილე და გივის თავი ჩავსვი თაიგულში, ასე სჯობდა.

შესვენებაზე გარეთ გავედით. გივი ლიმონათის მოსატანად წავიდა. ვიღაცამ დამიძახა. რამაზი ამხანაგებს გამოეყო და გადამკოცნა.

— ერთხელ დღის სინათლეზე მინდა გნახო, მართლა ასეთი ლამაზი ხარ, თუ მეჩვენება? — ლამაზ კბილებს მანათებდა.

— ნუ მაწითლებ, ჩემს ყვითელ კაბას არ მოუხდება, — ძალიან მინდოდა არაფერი მეკითხა რამაზისთვის, მაგრამ მაინც წამომცდა:

— ზაზა აქ არის?

— ზაზა? არა, არ წამოვიდა, რაღაც ვერა ვარ კარგადო.

გული ჩამწყდა, შეიძლება ახლა ის მართლა ცუდად არის, შეიძლება მიმხედავიც არავინ არ ყავს, არც ვიცი. დოლო... ის თვითონ არის მისახედი.

მთელი მეორე განყოფილება ზაზაზე ფტიქრობდი. სულაც არ არის ცუდი აღამაინი, იქნება რამეთი დავეხმარო? მითუმეტეს, თუ ეს ჩემთვისაც სასიამოვნო იქნება.

●
დილას ზაზა შინ არ დამხვდა. ნასალიღეს კიდეც წავედი. რაღაცას ხატავდა.

— ხელს შეგიშლი, წავალ.

— არა, არ შემიშლი, — დაბეჭდილი ფურცლები გამომიწოდა, — ერთი ეს წაიკითხე და მითხარი, რას დახატავდი ასეთი მოთხრობის შესაფერისს.

წავიკითხე.

— მე მგონი სოფლის ეზოს დავხა-

ტავდი, ჩამავალ მზეს, წყლის მიხედვით რიფს, რომელსაც მტირალი დღის სახე ექნება.

— ჰმ, მერე-და სად არის მანდ ტირიფი?

— მე წარმოვიდგინე.

— ისე არა უშავს, მაგასაც დავხატავ. ფანქარი მიაგდო და სიგარეტს მოუკიდა.

— ეს შენი ნახატებია?

— ყველა არა, რომელი მოგწონს? ვაჩვენე.

— ეგ საკმაოდ ცნობილი მხატვრისაა. აი, ის კი ჩემია.

სურათზე საკმაოდ უცნაური სახეების მთელი გროვა ეხატა. მოცინარი, მტირალი, შემინებული და განრისხებული სახეები. არაფერი თავის ადგილზე არ ჰქონდათ, მხოლოდ თვალები საოცრად ნათლად მეტყველებდნენ განწყობილებაზე.

— სოფელში, საფლავის ქვებზე მინახავს კაცუნები. იმათა ჰგვანან.

— შენაირი შემფასებლები რომ მყავდეს, ჩემი საქმე გაცილებით უკეთესად წავიდოდა. მაგ სურათში...

სხვები უფრო უარესები იყო.

ერთ სურათთან შევჩერდი. ჩანჩქერის ქვეშ პატარა გოგო იდგა, ხელები ზევით აეწია და იცინოდა. მეორე კი ნაპირზე ჩაუტყქულიყო და ფეხისგულს ითვალეირებდა...

— ეს კარგია. ვისია?

— ეგეც ჩემია. — თან ხატავს.

— გუშინწინ დილას აქ ვიყავი. კარია ღია დამხვდა.

შემომხვდა, არ ესიამოვნა.

— ჰო, გუშინწინ ვერ ვიყავი კარგად. ლაპარაკის ტონით მანიშნა, არ ღირს მაგაზე საუბარიო, მეც შევცვალე თემა.

— ახლა რა გავაკეთო?

გაკვირვებით შემომხვდა, მერე ჩაიცინა:

— ჯერ დაჯექი.

რა სულელი ვარ, კითხვა სხვანაირად უნდა დამესვა.

— იმის თქმა მინდოდა, რაზე ხომ არა გაქვს დასარეცხი ან გასაქეთებელი.

— აა, მამ... შენ რა, საქმე არა გაქვს?

— არა.

მაგიდიდან ფუნჯი აიღო და ბეწვის მოცლა დაიწყო.

— მაშინ გაიხადე და დაგხატავ. ლამაზი მკერდი გაქვს.

ხელები თავისთავად წინ წამოვიდნენ, წელში მოვიხარე. ერთ წამში რამდენჯერმე ალვიდგინე მეხსიერებაში მისი სიტყვები. მინდოდა მეზოვა მათში უხამსობა, რომ მეც მკვახედ მეპასუხა და წაესულიყავი აქედან, მაგრამ ნათქვამი ისე ჟღერდა, როგორც „ჭარი გააღე, ცხელა“. თავი მაინც ვერ შევიკავე.

— ზაზა, ვინა გგონივარ?

შემთავალიერა და ჩაიცინა:

— ნინო ვარო, მითხარი, მაგრამ ახლა ენა დ'არკს უფრო ჰგავხარ.

— დიახ, ნინო, და არა დოდო!

— მერე, ჩემთვის რა მნიშვნელობა აქვს?

ციცხლი წამეკიდა ნუთუ ასეთი ხეპრეა, რომ ჩვენს შორის განსხვავებას ვერ ხედავს.

— ისა, რომ უნდა მიხედე, მე ყველა ოხერთან კაბას არ ვიხდი!

დამცინავად შემომხედა, მომიახლოვდა და ნიკაპზე წამეგო ხელი.

— ცუნცულ, ეგებ ისიცა სქვეა, ამ ოხერმა ძალით მომიყვანა სახლშიო?

მართალი იყო და რა მეთქმოდა. ხელი ავკარი, ჩანთას დავავლე ხელი და წამოვედი. ზაზას სიცილმა გამომაცილა.

თავს დამცირებულად ვგრძნობდი. ჟაკე მერამდენედ ვეკითხებოდი ჩემს თავს, რა მიზიდავდა ამ გადაგვარებული ადამიანისაკენ. სილამაზე? — არა. სიბრაულები? — არა. ცნობისმოყვარეობა? — არა. იქნებ სიყვარული?.. არა, არც ეგ.

თვალეები ცრემლით მქონდა სავეს და უცებ ვერ გავარჩიე, ვინ გამაჩერა.

— ნინო! ნინიკო, რა დაგემართა?

თვალეები დავახამხამე, ცრემლი ჩამოგორდა და თითქოს გონებაც გამიწაოდა:

— ყველაფერი ერთად!

— რა ყველაფერი, რა მითხარხარა? მერი, ჩემი ყველაზე ახლო მეგობარი მაჩანჯღარებდა.

— ჰა? არაფერი, ისე, ჩემთვის ვთქვი.

— აბა, ქუჩაში რა გატირებს, მითხარი.

ხელები კისერზე შემოვხვიე და ისე ჩაიხუტე, როგორც ნაწყენი ბავშვი დედას.

— მიყვარს... ზაზა... მიყვარს.

მერის სიცილი აუტყდა.

— გაგისკდა გული! როგორ შემაშინე. წამოდი ახლა ჩემთან და დალაგებულად მომიყვები, ვინ გაწყენინა.

მერიმ ხელი დაიქნია და მწვანეთვალეებანმა მანქანამ გაჩერებისას გუბის წყალი გემრიელად შემოგვაშხეფა.

მერის ლამაზი არა და მიმზიდველი კი ეთქმოდა. იქნებ ლამაზიც იყო, მაგრამ სერიოზული იერი და ძალიან ჰკვირანური თვალეები ბიჭებს ყოველთვის აშინებდა. სინამდვილეშიც ჰკვირანი იყო და ალბათ ამიტომაც — ნაკლებად ბედნიერი. გარეგნულად ცივი ჩანდა, ამ დროს კი ყველაფერი უყვარდა და რაც უყვარდა, იმას მთელ გულს ჩააყოლებდა. თავიდანვე რატომღაც ყველას ერიდებოდა. ერთხელ მითხრა:

— ნამდვილ სიამოვნებას მაგნიტოფონთან ვგრძნობ, ძალას — ქალღმერთთან და მხოლოდ შიშს — ადამიანებთან.

ჩემი მონაცოლი ჩუმად მოისმინა, მერეც კარგა ხანს არ იღებდა ხმას, რაღაცას ფიქრობდა.

— როგორ ფიქრობ, ბევრს ეწევა? — მეკითხა ბოლოს.

მხრები ავიჩიჩე, მე სულ სხვა რამე მაწუხებდა.

— იქნებ არც მეკითხება, მაგრამ მე გივის უფრო გირჩევდი, კარგი ბიჭია.

— რჩევა კარგი საქმეა, მაგრამ გულით მითხარი, ჩემს ადგილზე რომელს ამჯობინებდი?

ანა მხიმიძე

არჩამანი მდ...

ლაპარაკი ზარის ხმამ შეგვაწყვეტი-
ნა. ცოტა ხანში მერის დედა შემოვიდა,
ნათესავები გვესტუმრნენ და გამოდი-
თო, მაგრამ წასვლა ვარჩიე.

— ნინო, გინდა ხვალ საბანაოდ წავი-
დეთ? — გული მომიგო მერამ. იცოდა,
რომ ზღვაში ბანაობა მიყვარდა. —
დამირეკე და შეგხვდები.

ჯერ მხოლოდ მუხლებამდე შევდი-
ვარ წყალში, ხელით ვისველებ ფე-
ხებს, მერე მუცელს, ხელბს, ბოლოს
წელს. მხრები მითამაშებს და ვიცინი,
მერის წყალს ვაწუწუებ და სიღრმეში
გავრბივარ. არ მივცურავ, არა, უბრა-
ლოდ ტალღებს ვეალერსები ხელებით
და ისინიც მპასუხობენ. ზურგზე ვწვები
და ყურებს წყალში ვუშვებ, რომ ზღვის
საიდუმლო გავიგო. თმები მარაოსავით
იშლება გარშემო. მერე მე და მერი
ამოვდივართ და ქვიშაზე ვწვებით, მე
გულადმა, ის პირიქით. ტალღებს მზე
ეჯობრება ალერსში. ბეწვები შრება და
ნელ-ნელა სცილდება დაჰიმულ კანს.
ახალგაზრდების ხმაური მესმის, მაგრამ
ისინი შორს არიან, მზეზე შორს.

— ზაზა, შენ არ იკატავებ?

თვალები გარბიან და ნაცნობ, სანატ-
რელ ზურგს ასკდებიან. მერი მე მიყუ-
რებს.

— ის არის?

ხმას არ ვიღებ, თავი მივარდება. მერე
ვდგები და უკან მიუხედავად შევდივარ
ზღვაში. არ მესმის, მაგრამ ვგრძნობ,
ვიღაც მომყვება. ძალა მელევა.

— კარგი ცურვა გცოდნია, ცუნცულ!
— გვერდზე ამომიდგა.

— მე მშვენიერი სახელი მაქვს.

— გაბრაზებულთ ხარ გლშინდელზე?
არა, ისე შენც კი ჩიტი ხარ.

— ბოდიშს გიხდა.

— მოდი რა ვქნათ, იცი? ჩავყვინთოთ
და ვინც უფრო დიდხანს გაძლებს წყა-
ლქვეშ, მართალიც ის იქნება!

გამეცინა. ამ ბავშვურ თამაშზე მა-
ინც დავეთანხმე, ჩემი გამძლე ფილტ-
ვების იმედი მქონდა.

— ერთი, ორი, სამი!

ჰაერი ღრმად ჩავისუნთქეთ და ჩავ-
ყვინთეთ. ღიმილით დაველოდეთ ჯამა-
რების წუთებს, მაგრამ უცებ ტანზე
ხელის ფათური ვიგრძენი. ზაზამ ხე-
ლით მოძებნა ჩემი ხელი და მიმიზიდა.
ვერ გავუძალიანდი, ანდა უფრო სწო-
რად, არ გავუძალიანდი, რადგან მისი
სხეული, რომელიც ჩემსას ეკვროდა,
მისი ტუჩები და ენა, რომელიც ნაზად
ამშრალებდა ჩემს სველ ტუჩებს, ხელე-
ბი, სალტესავით რომ მიჭერდა, თბილი
იყო, ასკერ, ათასჯერ უფრო თბილი, ვი-
დრე ზღვა და თვით მზეც კი.

ნაპირზე ზაზამ შემაჩერა:

— ნინო, მოხვალ ამ საღამოს ჩემ-
თან?

ერთიანად ჩამოვიღვენთე. თანხმობა
დანებებას ნიშნავდა, უარისთვის კი არც
ძალა მქონდა, არ სურვილი. წარმოვი-
დგინე, რაც მოჰყვებოდა საერთოდ
ჩემს სტუმრობას და თავი დაუქნე:

— მოვალ.

მერიმ მხოლოდ ავტობუსიდან ჩამო-
სვლის შემდეგ ამოიღო ხმა:

— შეიძლება ერთი რამე გთხოვო?

— მითხარი.

— გივი არ მოატყუო.

— რას ლაპარაკობ, ეგ აზრადაც არ
მომსვლია. ხომ მოგაყვები, როგორც მო-
ხდა ყველაფერი, გადაწყვეტილიც არა
მქონდა არაფერი.

— ახლა? — მერი ღიმილით მომაჩე-
რდა.

— ახლა გადაწყვეტე.

— შენ უკეთ იცი, — მერი გადამეხ-
ვია და მაკოცა. — მე თუ დაგჭირდი
რამეში, იცი, სადაცა ვარ. აბა, კარგად.

საღვთურზე ვიყავი, სახლამდე შორი
იყო, მაგრამ ფეხით წასვლა ვარჩიე. არ
მინდოდა ვინმე ნაცნობს შეგხვედრო-
დი და ვიწრო ტუჩებს დაეუყვები. ერთ-
ერთ ჯიხურთან გავჩერდი, ყურმილი
ჩამოვიღე, ყურზე მივიღე და ჩავფიქრ-
დი.

ჯიხურს ხანშიშესული კაცი მოუახ-
ლოვდა. სიმართლესთან უფრო ახლოს
იქნება, თუ ვიტყვი, რომ მოგორდა,

რადგან, ჩემზე დაბალს, მუცელი მეცხრე თვეში გადამდგარი ორსულობით გაბეყვოდა. ფუჰ, რა სიძაგლობაა! ალბათ დარწმუნებულია, ცხოვრებაში რაც კაცს სჭირდება, ყველაფერს მიაღწია და ისღა დარჩენია, თავისი ტიკი უნაზე-სი ხორავით ამოავსოს, მერე მიეგდოს ტახტზე და ისე მოინელოს. თუმცა სილამაზეს მაინც ეტრფის — ძვირფასი ქსოვილის გატყეცილი შარვალი, უცხოური პერანგი და ახალთახალი კრია-ლა ფეხსაცმელი აცვია, მაგრამ ეს ვერ უფარავს სიმახინჯს. ოფლმა მგონი ფეხსაცმლის ტყავშიც გამოატანა.

რამდენჯერმე ავკრიფე ნომერი, ოღონდ მარტო ორი ციფრი, შემდეგ ვკიდებდი ყურმილს. ადგილი დაუთმე:

— დარეკეთ, ჩემი დაკავებულია.

დიდხანს ლაპარაკობდა, ყვიროდა, მერე უცებ შეწყვიტა საუბარი და სასაცილოდ გატუტტუსდა.

გივის დაუფრეკე სამსახურში. ყურმილი თვითონ აიღო, მაგრამ ჩემი ხმა არ გადიოდა და იძულებული ვიყავი სასმენში მელაპარაკა. ვთხოვე, სამსახურის შემდეგ ჩემთან მოსულიყო სახლში. შემპირდა და მართლაც, ზუსტად შვიდის თხუთმეტ წუთზე მოვიდა. კარგ ხასიათზე იყო, სამსახურში დაწინაურებას უპირებდნენ და გულით ხარობდა.

მე კი სადილი გავაცხელე, სუფრა გავშალე, ამასობაში დედაც მოვიდა და მაგიდას მიეუსხედით. დადლილები გემრიელად ილუქებოდნენ, მე კი ხახა გამშრალი მქონდა, ნერწყვისაც ვერ ვყლაპავდი. როცა კონიაკის ბოთლი ავიღე და გივის ჭიქას დავუმიზნე, ხელი დააფარა.

— აჰ, არ დამისხა, მანქანით ვარ.

— მაშინ მე დავლეე, — ჭიქა ჩემსკენ მოვწეე, დავასხი და უცებ გადავკარი.

— როდის მერე შეგიყვარდა სასმელი? — გაეღიმა დედას.

— არც ახლა მიყვარს, — კიდე დავისხი, — იმ დღის მერე არ დამილევია, განსოვს, გივი, ფუნიკულორზე რომ ვიყავით?

— იმ დღის მერე არც ისე დიდი დროა გასული.

— ჰო, ათიოდე დღე, მაგრამ ამ მცირე დროში ბევრი რამე შეიცვალა, მერეველი რიგში კი მე, — მეორე ჭიქა დავეწმინდე ლა დავლეე.

— რა მიკიბულ-მოკიბულად ლაპარაკობ, არ მესმის. — დედას აღელვება დაეტყო.

— დედა, გივი დღეს მე მოვიყვანე აქ, რომ ბოდიში მომეხადა იმ ერთადერთი ტყუილისათვის, იმ დღეს რომ ვუთხარი. ახლა ტყუილს ველარ ვიტყვი.

და მოვყვანი ყველაფერი, რაც იმ წყევულ თუ ბედნიერ დღეს და მას შემდეგ მოხდა. ბოლოს შევხედე ორივეს. გივის თვალები თეფშისთვის მიეშტერებინა და ჩანგალს აწვალებდა, დედა კი გაშეშებული იჯდა, თვალები სამჯერ მაინც გასდიდებოდა.

— და შენ ახლა მასთან მიდიხარ... დარჩები?

— ხო, დედა. როგორც ხედავ, არავინ არ მაძალებს, არც ავცეტებულვარ, არა. შეგნებულად მივიდივარ იმიტომ, რომ ყველას მიჩვენია, შენზე ძალიან მიყვარს დედა. და თუნდაც მერე მთელი სიცოცხლე ვინანო, დღევანდელ საღამოს არაფრით არ დავთმობ.

დედამ უცებ ჩამოყარა მხრები, სახეზე ხელები აიფარა და აკანკალებული ხმით მითხრა:

— წახვალ და ველარც დაბრუნდები. კარებშილა შეეჩერდი:

— მე შემეძლო ყველაფერი ჩუმად გამეკეთებინა და ვერაფერსაც ვერ გაიგებდი, მაგრამ უნამუსო არა ვარ. ამისთვის მაინც შემირბილეთ ჩემი ცოდვა და მაპატიეთ ორივემ.

ასევე უძრავად მჯდომარე დავტოვე ორივე და წამოვედი. ჩემს თავს არ ვეკუთვნოდი, როცა ზახას ოთახს მივადექი, შესასვლელში უცხო ბიჭი გამომეგება, არც შემოუხედავს, კარს ფეხი მოარტყა და უცებ ნახევრადსიბნეულში აღმოვჩნდი იმ სუნიტ შეწუხებული, ერთხელ უკვე რომ ვიგემე.

ანა მხიმიძე
არჩემიანი მამ...

ზაზას გარდა სამნი იყვნენ, გათიშულები, არაამქვეყნიური გამომეტყველებით აქეთ-იქით მიყრილები. ძლივს მივალწიე კუთხეში მიყრილ წიგნებამდე და უღონოდ დავეშვი.

ესეც ჩვენი შეხვედრა!

ნელა მოვდიოდი ქუჩაში, ოცნებას ლამაზი სურათებით ვკვებავდი, ისე როგორც ზოგიერთ ფილმში მინახავს: ქალი შედის მოსუფთაებულ ოთახში, ლარნაკში ყვავილებია, სუფრაზე ტკბილეული და ხილი, კაცი ღიმილით ხვდება, ეხვევიან ერთმანეთს, განუყოფრებელ სიტყვებს ჩურჩულებენ. ამას კი არც გავხსენებია!

რამდენიმე წუთის წინ გული მოვუკალი ყველაზე საყვარელ ადამიანს, ჩამოვიშორე სამუდამოდ კარგი მეგობარი, წიხლი ვკარი ყველას ამის გულისთვის. ამას კი, ამ ლამაზ პირუტყვს, არც გავხსენებია!

რატომ, რატომ, რატომ მოვიქცეი ასე, ხომ ვიცოდი, რომ მას არ ვუყვარდი. ხომ პირდაპირ მითხრა, რომ მეც იგივე ვარ მისთვის, რაც დოდო, ან თინა, ან მაია. დასრულებული იდიოტი ვარ, მაგრამ არცა ვარ. განა ჩემი ბრალია, რომ სწორედ ეს პირუტყვი შემეყვარდა და სწორედ ისეთი, როგორსაც ვიცნობ? სიყვარული რომ ასარჩევი იყოს, როგორც მაღაზიაში გამოფენილ წიგნებს აირჩევ შენი ხასიათის სარგოდ, ყველაფერი რიგზე იქნებოდა, აღარც ჩხუბი, აღარც ლაღატი და განქორწინება. ნეტა გული გვეკითხებოდეს!

ცრემლები მკერდის ღარში ჩამიუტრდა. ხელით მოვძებნე ცხვირსახოცი და მოვიფშინდე. ახლალა სევამჩნიე, რომ ზაზას გარდა ოთახში აღარავინ იყო, ის კი სავარძელში იჯდა და რაღაცას ბუტბუტებდა. მივედი და სავარძლის სახელურზე ჩამოვჯექი. დავუძახე. არც განძრეულა. თვალები, რომლებშიც ხან დაცინვა, ხან ფიქრი, ხანაც ნდომა კრთოდა, ახლა გაპყინოდა და შუშისას ჰგავდა. მოულოდნელად სიხარულმა ამიტაცა. აი, ასეთი მაინც, სრულიად უგონო, ხომ შემეძლო დამესაკუთრებინა, რასაც

ვფიქრობდი, ყველაფერი შეიქცა თავზე მოვხვიე ხელები და გულზე მოვიფუტე. ჯერ წყნარად იყო, მერე ხელი მკრა და წამოიყვარა:

— შენ არა ხარ დედაჩემი!

აივანზე გავედი და მოაჩირს გადავეყუდე. ღიბხანს ვიდები გარეთ, მერე შემეცვლა, შევედი და ტახტზე ჩამოვჯექი. ვიფიქრე, დავწვები-მეთქი, რომ უცებ ზაზა ადგა, ტახტზე გადმოესვენა და თავი კალთაში ჩამიდო. შიშმა ამიტანა, ხომ შეიძლება რაღაც მოეჩვენოს და ორ თვლაზე კატის კნუტივით მიმადრჩოს? არ ვინძროდი, წელიც დამელალა. ზაზამ თავი რამდენჯერმე გააქნია, პირი გააღო და ამოაღებინა. ფრთხილად ავუწიე თავი, გამოვეცალე, კაბა ავიკრიფე და სააბაზანოში გავიქეცი. გავიხადე და იქვე მიგდებული ზაზას პერანაგი გადავიცვი, პირსახოცი დავასველე.

სახე მოვუწმინდე. შემომხედა, გაიღიმა.

— ნინო, რა კარგია, შუბლზე დამადე, თავი მისკდება.

— როგორა ხარ?

— არა მიშავს, შენა?

— ბრწყინვალედ. — გამეცინა, თავქვეშ ბალიში ამოვუდე, — შეგიძლია დაიძინო?

ვერც მოასწრო სიტყვის თქმა, ისე დაეძინა. მხოლოდ ახლა ვიგრძენი დაღლა. კაბა გავრეცხე, გავფინე, მერე სავარძელში მოვიკალათე და ჩამეძინა.

გათენებისას ზაზას ხმამ გამომადვიდა, გაოცებული მიყურებდა:

— მანდ რას აკეთებ?

— გიცდი, რომ დამხატო.

— რას ბავშვობ, მოდი აქ დაწექი, დავეტყვით, — ზაზა ადგა, ტახტი გაშალა და საბანიც ამოიღო, — თუ გინდა, მანდ მე დავიძინებ.

— არა, იყავი — ხელ-ფეხი სულ დამბუჯოდა, მივედი და კიდევ დავწექი.

ახლა დაბუტე თვალები და მეც დამაძინე, თორემ თავის ტკივილი მომკლავს, — გულდაღმა გაწვა და ხელები ბალიშის ქვეშ შერგო. ძილის გატეხვას შეუჩვენებლმა, მეც სწრაფად დავიძინე.

როცა გაშეღვიძა, ზაზა ხელზე დაყრდნობილი შემომტეპროდა.

— პირლიას გეძინა, ნერწყვიც გადმოგსვლია შე დორბლიანო. — ხელით მომიწმინდა ლოყა და იმ ადგილზე მაკოცა.

— თუ შეიძლება კაბა მომიტანე, — შევეხვეწე.

მაშინვე ადგა და ოთახი მოათვალიერა.

— სად არის?

— სააბაზანოში, დავითხუბნე და გავრეცხე.

— ჰოო, ახლავე, — ფეხშიშველამ გაირბინა და კაბა შემომიტანა. — გაუთოვება არ უნდა?

— უნდა.

— მერე ადექი, ჩემს პერანგს მოგიტან.

— შენი პერანგი მაკვია.

— აბა რატომ არ ღებები? მე გავიუთოო? მე შენზე ზარმაცი ვარ, თორემ კი, — ნახტომით ჩაწვა ლოგინში.

კაბა მოვიფარე ფეხებზე და სამზარეულოში გავდი. გავაუთოვე და ჩავიცვი.

— მესიკვდილება ახლა სამსახურში წასვლა. ნინო, შენ მიდიხარ?

ნაღვლიანად შევხედე:

— შინ ვერ მივდივარ.

— იყავი აქ, ვის ეჩხუბე?

— დედას.

— ბრაზიანია? — ზაზა წვერს იბარსავდა და პატარა სარკის ზემოდან გადმომხედა.

— არა. ჩემი ბრალია. ზაზა, შენი ამხანაგები ღღესაც მოვლენ? მხრები აიჩეჩა, რა ვიციო.

— მოდი სალამოს სადმე გავისეირნოთ.

— კი, ბატონო, — მერე ირონიულად გადმომხედა, — იმათზე რატომ მკითხე, არ მოგწონს რომელიმე?

— მაგიყებს შენი მიხედვრილობა.

— მაინც რომელი აითვალისწინე ასე ძალიან?

— შენ.

— რას გადამეკიდე და მლანძღავ, გერვაგიე! — საბოლოოდ მოწესრიგდა,

მომიხსლოვდა და ხელები იოლიის ქვეშ მომხვია, — ოხერი ვარ? *ერჩენეშვი*

— მადლობა ღმერთს, *ვეტხინი* დამაგამახსოვრდა ჩემგან.

დიდხანს მიყურა თვალებში, სახე თანდათან შეეცვალა.

— მე ყველაფერი მახსოვს, ოღონდ შენ ნუ შემახსენებ, — ამ სიტყვებით დაიხარა და მაკოცა. ამჯერად მეც ავეყვი და ტვინიც ამერია.

— ცუნცულა, რა მხურვალე კოცნა გცოდნია, — ყურში მიჩურჩულა, სახეს ვარიდებდი, რომ ასეთი არეულობა არ შეემჩნია. — გინდა დავრჩე?

— არა, არა. სალამოს გნახავ.

— კარგი. გასაღები შენ წამოიღე, კარადის თავზე დევეს.

შეხვედრის ადგილი დავტყვით და წავიდა.

სალამომდე წუთითაც არ დამისვენია, დავალაგე, დავრეცხე, სადილის მაგვარი რაღაცა მოვამზადე, მერე დავიძინე და ჩემს „ოხერ“ მასპინძელთან პაემანზე გავეშურე.

გზად დედასთან დავრეკე. დაუძახეს.

— გისმენთ! — ამ ერთი სიტყვით უამრავი გრძნობა გამოხატა: შიში, მოლოდინი, სიბრაღეული და სიმკაცრეც.

— დედა, მე ვარ! — ხმა არ გამცა და განვაგრძე: — კარგადა ვარ, მისმენ? ზაზაც კარგად მექცევა... ძალიან ვუყვარვარ. მხოლოდ შენ... დედა! დედიკო, ნუ სტირი, რა! დღეს ნუ გამომიტირებ, დღეს ალბათ ყველაზე ბედნიერი დღე მაქვს. და მაპატიე. ვიცი, მაპატიებ. ჩემზე უკეთესი ვინ გყავს...

დავიდა ყურმილი. მე კი ისევ ვჩურჩულებდი:

— ჩემო საყვარელო, გატყუებ, მაგრამ რომ გაიგო, რა ღღეშია შენი ერთადერთი შვილი, გული ველარ გაგიძლებს, ნახევრად უკვე ისედაც მოგიკალი.

ადგილზე თხუთმეტი წუთით ადრე მივედი, თუმცა შემდეგი თხუთმეტი წუთიც და კიდევ იმდენი ტყუილად ვი-

ცადე, ზაზა არ სჩანდა. ღმერთო მაღა-
ლო, ნუთუ დღესაც დავავიწყდი? მაშინ
ის-ლა დამრჩება, მტკვარში ვეძებო სიმ-
შვიდე. მაგრამ აღარ დამჭირდა: შორი-
დან დავინახე მოცინარი გარუჯული სა-
ხე და მოგვმო წაბლისფერი თმა, რომე-
ლიც სიარულისას ფაფარივით უხტოდა
თავზე. ცდილობდა ტუჩები ადგილზე
მოეთავსებინა და არ გამოსდიოდა.

— ნაღდად შენმა დილანდელმა კოც-
ნამ დამაბნია, თორემ არ დამავიანდე-
ბოდა. შინ მოვდიოდი და შუა გზიდან
დავბრუნდი. — სიცილით გადამხვია ხე-
ლი და თითქმის ილიის ქვეშ ამოდებუ-
ლი წამაჩანჩალა. — ახლა საით?

— საახალწლო ნაძვის ხეზე!
— კი, მაგრამ, — ზაზამ საათზე დაი-
ხედა, — ჯერ შვიდი არ არის. თანაც ივ-
ლისია.

— მერე რა, იქნებ ჩემთვის სწორედ
დღეს დგება ახალი წელი?

— ჰმ, დასაშვებია. ოღონდ თხელი პე-
რანგი მაცვია და არ გამაცივო, იცოდე.

კომკავშირის ხეივანში ავიყვანე.

— აი, ეს არის ჩემი ნაძვის ხე. ჩემია-
მეთქი, იმიტომ, რომ მე დავრგე. ერ-
თხელ სკოლიდან წამოგვიყვანეს შაბა-
თობაზე და მაშინ. ხომ ლამაზია?

— ყველაზე კეკლუცი. მაღლიერი მო-
მავალი თაობა არ დაიფიწყებს შენს
ამაგს. შეიძლება ამ ადგილზე ძეგლიც
დაგიდგან.

— მე კი მეგონა, ძეგლებს მხოლოდ
კარგი ნახატებისთვის დგამდნენ.

— რა თქმა უნდა, მაგისტრისაც. ახლა
უცებ აზრი დამებადა, ჩემი ძეგლიც აქ
დავადგმევინო. კარგი სენია! — ჰაერი
ღრმად შეისუნთქა.

— ზაზა, გიყვარს შენი საქმე?

დონიჯშემოყრილი, თავაწეული და
თვალდახუჭული იდგა.

— შენ ახლა ბევრი კითხვა გაწუხებს
და ამიტომ მე თვითონ გეტყვი ყველა-
ფერს: გვარი, სახელი იცი. ოცდათერ-
მეტი წლის ქართველი რომ ვარ და
უცოლო, ეგეც იცი. უმაღლესდამთავ-
რებული, უპარტო, მყავს მამა და დე-
დინაცვალი, მოსკოვში გათხოვილი უფ-

როსი და, ჭორიკანა მეზობლები, სახლში
ვარგარეთ არ ვყოფილვარ. მამა, ბაბუ-
ვობაში გადავიტანე წითელა, ყბაყურა
და ამოვიჭერი გლანდები. გამომრჩა
რამე?

— ქალებთან დამოკიდებულება.

— მაგას გამოვტოვებ. განსაკუთრე-
ბული აზრი არ გამაჩნია.

— აქ მოსვლის მიზეზი?

— შენი ახალი წელი. უნდა ვიმღერო,
ვიცეკვო და ვითამაშო. ახლა მე წითელ-
ქუდა ვიქნები, შენ კი მგელი, მოვდი-
ვარ.

ხელი მოღუნა, ვითომ დაკრიფა, ზოგი
თმაში გაირჭო, ზოგი კალათს დაადო,
თან რალაც ბავშვურ სიმღერას მღეროდა
წითელქუდაზე და ცეკვა-ცეკვით ტრია-
ლებდა.

— ყურადღება! მგელი უნდა გამოჩნ-
დეს, მაგრად დადექი.

— მგელს ინფარქტმა დაარტყა და
საავადმყოფოში წაიყვანეს! — ასე სა-
საცილოდ მე არ გამომივიდოდა და
ამიტომ ავიცილე როლი. წითელქუდა
მოიღუშა.

— რალა ექნა, ვის შევავშმევინო თავი?
სულ ერთია, ბებია მაინც შემჭამს სიბე-
რეზე ჩივილით. რა უბედური ვარ!

გულთ ვიციწოდი, ზაზამ კი ყვავი-
ლები მოიშორა და ახლა საჩუქარიო,
მომთხოვა. საკოცნელად გამოიწვია.

— ეგ ხომ უკვე გაჩუქე?

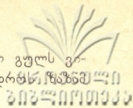
— ის ძველ წელს იყო!

— სირცხვილია, ხალხი დადის! —
ხელით მოვიშორე.

— ნეტავი შენ! — ბალახზე წამო-
გორდა, ბალიშად ხელი გამოიყენა და
ღეროს დაუწყო წიწკნა: — როცა ვერა-
ვინ ვერ გხედავს, მაშინ არ გრცხვენია?
გავბრაზდი, უცებ ვერ მოვძებნე სა-
კადრისი პასუხი.

— შენ კი, რასაც სახლში აკეთებ, ყვე-
ლაფერი შეგიძლია აქ გააკეთო? — გა-
ეცინა და გამეხარდა, რომ ვაჯობე სიტყ-
ვაში: — განსხვავება მხოლოდ იმაშია,
რომ მე მეტის მრცხვენია, შენ — ნაკ-
ლების.

საათს დავხედე. ცხრის ნახევარი იყო.

ათსათიანზე კინოში შევთავაზე შეს-
ვლა.

— უჰ, ეგ სადღაა? კინოში იმის მერე
არ ვყოფილვარ, რაც სრულწლოვანი
გავხდი და ყველა ფილმის ნახვის ნება
დამრთეს. არც თეატრში ვყოფილვარ,
ტელევიზორსაც კი ვერ ვუყურებ ხო-
ლმე.

— აბა, რას აკეთებ საღამოობით?

— არაფერს. ხან დაღლილი ვარ და
აღრე ვწევები, ხან ვიღაცა დამადგება
თავზე და ვსვამთ. სიმართლე გითხრა,
ყელში ამომივიდა, სიწყნარე მენატრე-
ბა! — გულახდილობა დაეტყო ხმაში.

— იცი, რა მაღოზიანებს ყველაზე ძა-
ლიან ადამიანში? სიზანტე, უინტერესო-
ბა. გინდა ახალგაზრდა იყოს და გინდა
— ბებერი.

ზაზამ წამოიწია და ბოროტად გამი-
ცინა.

— თუ გინდა მეგობრები ვიყოთ, ჩე-
მო ცუნცულ, ჭკუის დარიგება არ დამი-
წყო. კარგად დაიხსოვ!

რა გაეწყობა, დავიხსოვებ! ჭკუის
სწავლებას კი მაინც ვეცდები, ოღონდ
სხვა გზით.

კინოდან ფეხით წამოვედი. ფეხს
ვითრევდი, არ მინდოდა ზაზასთან მარ-
ტო დარჩენა, მეშინოდა. თითქოს ამის-
თვის არ წამოვსულიყავი სახლიდან. გა-
თენებას ვნატრობდი, როგორც მალა-
მოს. ღამით ხომ ყველაფერი გაზვიადე-
ბულად საშინელი სჩანს.

როცა ზაზამ სინათლე აანთო და ოთა-
ხი მოათვალიერა, სხვაგან მოვხვედრი-
ლვართო, იხუმრა, მერე სამზარეულოში
შევიდა, ქვებს ჩახედა და სიამოვნებით
დაიკრუტუნა. პირგამოტენილი ენას მა-
ინც არ აჩერებდა: ასპროცენტისანი ღე-
დაკაცი ხარ სისუფთავის სენით შეპყ-
რობილიო, სადილი უმარილოა და უგე-
მური, მაგრამ რა ვქნა, მშიაო. საცო-
დავ ღიმილს ძლივს ვაკონწივებდი, ჭა-
მაც ვცადე, მაგრამ პირველივე ლუქმა
ყელში გამეჩხირა. მოგვიანებით, როცა
ჭურჭელი დავრეცხე, ისიც კი გავიფიქ-
რე, გავიპარები ახლა და დედასთან წა-
ვალ, მოვუყუებები ჩემს ბედოვლაობას

და მის კალთაში ტირილით გულს ვი-
ჯერებ-მეთქი, მაგრამ ამ დროს ჩანდა
დამიძახა.

გახდილი იყო და ლოგინში არხვინად
გორაობდა. რა ენადღებოდა, მისთვის
ეს საქმე ვაშლის კრფაზე იოლი იყო.
იქვე ზონარს მისწვდა, სინათლე ჩააქრო
და ძალით დამსვა ტახტზე. ზურგიდან
მომეხვია და საკინძეს დასწვდა გასახს-
ნელად:

— შენც მოგწონს, როცა სხვები
გხლიან?

სირცხვილით დამწვარი წამოვხტი:

— არა... მე თვითონ.

გავიხადე და ჩაეწეკი. მომეხვია და
ისევ გაჩერდა, პერანგს ორი თითი წა-
ვლო:

— ეს რაღად გინდა? ო-ო, ცუნცულ-
ნინო, დამტანჯე!

ცულ სიზმარში მეგონა თავი. მესმო-
და კაცის მძიმე სუნთქვა, შიგადაშიგ
რაღაც სიტყვები, მეხვეოდა ლამაზი ტა-
ნი, რომელიც ახლა მეზიზღებოდა და
აუტანელ კანკალს მგვრიდა.

მეგონა უსასრულობამ განვლო, სანამ
ზაზა მიწყნარდებოდა. სიმშვიდე მეც
გადმომედო და ჩუმად ვიწეკი. ალბათ
დაეძინა-მეთქი, რომ გავიფიქრე, წამოდ-
ვა, სიგარეტს მოუკიდა. ბოლომდე მოს-
წი უსიტყვოდ და ახალს მოუკიდა.

— ნინო, როგორ გითხრა... შენ... ჩე-
მამდე არავისთან არ ყოფილხარ?

გავიტრუნე. თავი გადააქნია, თითქოს
ნათქვამის წაშლა უნდაო:

— მაგას ხომ თვითონაც მივხვდი, რას
გეკითხები.

სინათლე აანთო და დამამტერდა:

— რამდენი წლისა ხარ?

— სრულწლოვანებას დიდი ხანია გა-
დავაბიჯე და მაგისთვის არ დავსჯიან.
არც აკიდებას ვაპირებ, ასე რომ შემ-
ფოთდი; როცა მოგწყინდები, მაშინ წა-
ვალ, თუ გინდა ახლავ, — წამოვიჩიე,
მაგრამ მხრებზე დამაწვა და ნიკაბი ნი-
კაპზე მომადლო.

— არც იტირებ?

ანა მხიმიძე

არჩიშანი მდ...

— არა! — გამელიძე.

— და მომეფერები? — ძლივს, სულ ოდნავ გამოკრთა მის თვალებში ის გრძნობა, რომელიც წიგნების მალაზიაში არ იყიდება, და მე ცრემლნარევად ვთქვი:

— ბევრს, ბევრს.

●
ზარის ხმამ გამოგვალვია. ზაზა ტრუსების ამარა წამოხტა.

— აქ არავინ შემოუშვა! — დავადვენე და საბანი თავზე წამოვიხურე, ხმაზე ვიცანი — დოდო იყო.

— ოთახში არ შეხვიდე! უთხრა ზაზამ.

— ვითომ რა მოხდება?

— სტუმარი მყავს.

— ძან მორცხვი სტუმარი კი გყოლია. თუ ვიცნობ?

— არა, უცხოელია.

— მითუმეტეს. ან იქნებ გგონია, ეკვიანობის ნიადაგზე ჩხუბს დავუწყებ?

— არ შეხვიდე-მეთქი! — ზაზამ ხმას აუწია.

— კარგი, ჰო, ნუ გადაირევი ახლა. აჰა, პავლიკამ გამომატანა შენთან, დამიბარაო, მითხრა. ფული გაქვს ახლა?

— მაქვს, მოიცა, გამოვიტან.

ზაზა იმ დღეს სამსახურში არ მიდიოდა, სახლში უნდა ვიმუშაოო. მე ვუთხარი, გავისერიწებ-მეთქი, ბაზარში წავედი, ორი ბადე პირამდე გავავსე და შინ დავბრუნდი. შინ, თუ სასტუმროში? ის ხატავდა.

— ზაზა, რა მოვამზადო სადილად, რა გიყვარს?

— გრემი, ენისელი, ვარციხე.

— მიპასუხე! — ფეხი დავუბაკუნე.

— სულ ერთია, ჩემი კუჭი ყველაფერს აიტანს.

— მაშინ გაიხადე ფეხსაცმელი და შეგიწვივ.

— ხელს ნუ მიშლი.

ხაზვი შემოვიტანე, კუთხეში სკამზე ჩამოვჯექი და რჩევა დავიწყე.

— სახელოსნო არა გაქვს? ახლა თიქმის ყველა მხატვარს აქვს თავისი სახელოსნო.

— ეგ ხაზვი მოაშორე აქედან, თვალბს მჭრის. რაც შეეხება სახელოსნოს, მაგას აი ამდენი ფული უნდა, ხელები გაშალა, — მე კი ცრტა მაქვს.

— მე რომ მოგცე აი მაგდენი?

დამცინავად შემომხედა და წაუსტვინა.

— არ გეხუმრები, წიგნაკზე ცხრა ათას რალაცა მაქვს. ერთ პატარა ოთახს კი უნდა ეყოს. ეს ოთახი საკმარისად ნათელი არაა, თანაც ამდენი ხალხი დიდის.

— მამაშენი ქურდია თუ პროფესორი?

— არც ერთი და არც მეორე, მეზღვაური იყო, კაპიტანი. ცხრამეტის ვიყავი, როცა მოკვდა, კიბო აღმოაჩნდა, — ხახვიანი თასი იატაკზე დავდგი და გაზეთი გადავაფარე, რომ სუნი არ გაეშვა. — გვარიანი ხელფასი ჰქონდა და სულ ჩემს სახელზე შეჰქონდა სალარაოში. დედასაც კარგი შემოსავალი აქვს — კბილის ექიმიო. მანქანა მინდოდა მეყიდა, მაგრამ დედაჩემმა თავი მოიკლა, შეეშინდა. ჰოდა, ასე ტყუილად გდებას კარგ საქმეზე დავხარჯავ-მეთქი.

— უპატრონო ბავშვთა სახლს მოახმარე.

— მე გულთ გეუბნები. შენ მხოლოდ ფორმალური მხარე მოაგვარე. ვიცი, ვიცი ახლა რასაც მეტყვი, — პირზე თითები ავაფარე, — მაგრამ მე მუქთად არ გაძლევ ფულს, სამაგიეროს მოგთხოვ.

— საინტერესოა, მაინც რა უნდა მთხოვო?

გავჩუმდი.

— მითხარი.

ძლივს ამოვღერდე:

— იმ საზიზღრობას ნულარ მოსწევ.

ისეთი მზერა მესროლა, მეგონა ახლა დამნაყავს-მეთქი, მაგრამ ცრტა ხანში ისევ დამცინავი ღიმილი მოირგო ტუჩებზე:

შენს ფულს არც ისე ვახლებდი ხელს და მითუმეტეს არც ასეთი ბრიყვული გარიგებით. ქალის გარდა ასეთ

რამეს ვერავინ ვერ მოიფიქრებს. წადი, სადილი მოამზადე, და ნუ მალიზიანებ.

— მე ორივე შენთვის მინდოდა — ჩავიბუტბუტე და სამზარეულოში გავედი.

სადილზე ზაზამ გამოაცა: ისე მაიმუნობდა და ხორბოცებდა, თითქოს არაფერი მომხდარიყოს. სწრაფად ფეთქდებოდა და ასევე სწრაფად იფიწყებდა ყველა წყენას თუ სიბრაზეს.

— ამ სადილს კაი ცივი საზამთრო მოუხდებოდა, ხეალ ვიყიდი, არ გინდა? მაცივირიდან საზამთრო გამოვიღე.

— დედაო ღვთისაჲ! გულთმისანი ყოფილხარ. ღმერთმა ყველა ნატვრა ასე აგისრულოს! — საზამთრო გამომართვა და უზარმაზარ ნატვრებად დაჭრა: — ღმერთი არა ვარ, მაგრამ იქნება მეც შეგისრულო რამე. აბა, ინატრე!

— მე მინდა სადმე წასვლა, ზღვისპირა წყნარ სოფელში, სადაც მთებიცაა და ტყეც, სადაც ნაცნობები არ შემხვდებიან.

ზაზამ რამდენიმე კურკა ერთად გამოაპურჭყა თფფშზე.

— მართლა კარგია. ოღონდ უფულოდ... ოჰ, სულ დამევიწყდა, რომ მილიონერს ველაპარაკები. იქნებ ახლაც მოგივიდეს თავში რაიმე საქმიანი გარიგება? — მთელი ტანით იცინოდა.

— რატომაც არა. შენ დახატავ და ნახატებს მომყიდი. მერე იმ ფულს მე მომცემ დასახარჯად, და ასე.

— ეს უფრო ჭკვიანურია. დიდი საქმოსანი დადგება შენგან! — ძლივს მოამთავრა სიცილი. ჩაფიქრდა. — შევებულება ავგისტოში უნდა ამეღო, მაგრამ გადმოტანა შეიძლება. შევებულების ფულიც ზომ მეკუთვნის? ავასრულოთ შენი ნატვრა.

მხარზე ბუზი დააჯდა. ხელი არ აუწევია, მხოლოდ კანი გააქნია, როგორც ცხენებმა იციან და ბუზი მოიშორა. საზამთრო კინალამ გადაამცდა.

— რა გაცილებს? — გოცებულმა მკითხა.

— არაფერი, მხარია.

საბაზანოში შევედი, სარკის წინ

დავდექი და დიდხანს ვაწაფიქრებდი მაგრამ ზაზასანაირად ვერ ვაგონებდი.

მეორე დღეს მერისთან წავედი. ათასანაირად შევალაშაზე ჩემი თავგადასავალი, თავი უბედნიერეს ქალად წარუდგინე და ვთხოვე დედაჩემთან მისულიყო, ენუგეშებინა და ეთქვა, რომ მივდიოდი. ბედნიერება მისურვა, მაგრამ რა ნაღვლიანი თვალებით! მერი ჭკვიანია, სულში ჩამიძვრა და ყველაფერს მიხვდა, გულს კი არ მიტეხდა, მერი იგივეა ჩემთვის, რაც დედა, ახალგაზრდა, ჩემი ტოლი დედა.

იმ საღამოსვე გავყევით სოჭის მატარებელს, გადავწყვიტე ჩემი ოცნების შესაფერის პირველსავე სოფელში ჩამოვსულიყავით. და ვიპოვნეთ კიდეც რკინიგზიდან დაშორებული პატარა, მიყურებული სოფელი იყო. მარცხნიდან მწვანეში ჩაფლული მთა ერტყა, მარჯვნივ მდინარე, წინ კი მომწვანო, თითქოს მარგალიტებმოყრილი ზღვა ლივლივებდა.

ოთახი მალე ვიშოვეთ, დამსვენებულები აქ ნაკლებად იყვნენ.

თითქმის ორი თვე დავრჩით იქ. ორივემ წერილები დავგზავნეთ სამსახურებში, რომ უხელფასო შევებულება მოეცათ, თუმცა რომც მოვეხსენით, არც იმაზე ვინაღვლებდით ძალიან.

დღიასახლისი კარგი შეგვხვდა. ხანშიშესული, ქერივი ქალი, რომელიც მხოლოდ ერთადერთი შვილს — ვანოს შეჰხაროდა და სალაპარაკოც მეტი არ ჰქონდა. ვანოს მალე დავუმეგობრდით, ალბათ მისი გულლია, საყვარელი ხასიათის გამო. წვიმიან ამინდში აუცილებლად შემოვიდოდა ნარდით ხელში, გვეთამაშებოდა და სასაცილოდ ყვებოდა თავის მეგობრებსა და სკოლის მასწავლებლებზე. მომავალ წელს სამსახიობოზე თუ არ, ჩავაბარე, დედაჩემი ველარ მნახავსო.

ყურადღებას არც ქვრივი გვაკლდება, ხან ხილს შემოგვიტანდა, ხან ცხელ ღოშს. ერთხელ ზაზას ეუთხარია:

— კარგი ქალია ჩვენი დიასახლისი: კეთილიცაა და პირდაპირიც.

— შენი აზრით პირდაპირობა კარგია? — გაიოცა ზაზამ, — მე პირადად პირში მთქმელს მლიქვნელი მირჩევნია. აი, მაგალითად, შენ რომ კუზიანი იყო და კაცმა გითხრას: კარგი ხარ, მგრამ კუზი მაინც გაქვსო, მოგწონება? გიყბენს მწარედ და ყოყოობს, პირდაპირი ვარო. იმაზე აღარ ფიქრობს გული რომ გატკინა და სულის სიღრმეში, დარწმუნებული ვარ, უხარია კიდეც შენი ნაკლები.

— შენ ბოროტებს გულისხმობ, მე კი სხვანაირებს, რომლებსაც ნამდვილად აწუხებთ შენი ცუდი და უნდათ, რომ გამოსწორდე.

— სხვამ რომ არ მომახლოს, მეც გადასარევად ვიცი ჩემი თავის ამბავი.

ხო, ასე იყო, არც კამათი გვაკლდა და არც გართობა. ახლომახლო ყველაფერი შემოვიარეთ, ვკითხულობდით, ვთევზაობდით, შუალამისას მივდიოდით ზღვაზე, თბილ წყალში შიშვლები ვნებიერობდით, გვიან ვბრუნდებოდით და კარის მიხურვასთან ერთად ვწყდებოდით სამყაროს. ზაზას გიჟური ვნება თანდათანობით მეც გადამედო. ვნატრობდი დაღამებას და მხოლოდ დილას ვწუხნი, ხომ არ გვიხმაურია-მეთქი ზომაზე მეტად. თავს იმით ვიწყნარებდი, რომ დიასახლისს სმენა აკლდა, ვანო კი ჩვეულებრივად სხვენზე იძინებდა, თუ რეპეტიციებს გადიოდა, არ ვიცი.

პირველ დღეებში ზაზა მშვენიერ ზასითადა, იყო, მერე რაღაცამ შეაწუხა. ერთ დღეს გავიდა დ გვიან დაბრუნდა, შედარებით დაწყნარებული და მოთენთილიც, როცა რამდენიმე დღის შემდეგ ისევ დაიკარგა, კარი ჩაკვდებოდა, ხსენი მისი ჩემოდანი და დოდოს მოტანილი შეკრულა ამოვიღე. ზიზლით ვუყურებდი მწვანე ფხვნილს, რომ გადამეყარა, ვიცოდი, ზაზას ვერ გადავუჩრჩებოდი და გული იმით მოვიფხანე, რომ

ცოტა მოვატეხე და ბაღში მიწაში ჩავფალი. სადღაც მადლიერე ვიყავი, რომ დეც ზაზასი, რომ მე მერიდებოდა.

ამ რამდენიმე დღის გრდა, ყველაღლე ბედნიერი იყო. ხანდახან ვიკეპი და ვფიქრობდი ჩემს წარსულზე და კერაფრით ვერ გავიხსენე, რა იყო ზაზას გაცნობამდე. რას ვაკეთებდი მთელი ოცდაექვსი წელიწადი? მგონი, არაფერს. და მეშინოდა, რომ როდისმე დამთავრდებოდა ჩემი დღესასწაული და მე ისევ გავაკეთებდი არაფერს.

სექტემბრის დასაწყისში დავბრუნდი ლთა. იმავე საღამოს ზაზას მძაყეცები მოვიდნენ და კარგადც დალიეს. მეორე საღამოს მარტო რამაში მოვიდა. გადასარევ ხასიათზე ვიყავი, დილას დედა ვნახე და როგორც იქნა, შევირიგე. ბევრი ცრემლი დამაფრქვია თავზე, თუმცა ზაზას გაცნობაზე სასტიკი უარი მითხრა.

ზაზა ვანოს იხსენებდა და გვაცინებდა. მე რამდენიმე ჭიქა ღვინო დავლიე, რამაზთან ბოდიში მოვიხადე — დადლილი ვარ-მეთქი და დავწექი. ოთახში რომ არ გამოსულიყო მათი ხმაური, სამზარეულოს კარი მოხურეს.

ბურანში ვიგრძენი, როგორ გადამხადა ზაზამ საბანი და ფეხებზე მომეხვია. მძინავს, ზაზა, მაგრად მძინავს და არაფერი არ მესმის. აბა, ეცადე, რომ გამაღვიძო.

კოცნით მოჰყვა ფეხებს და როცა ტუჩებთან მომიახლოვდა, ველარ გავძელი, ხელები მოვხვიე. ჭერი რომ ჩამოვგრეულიყო, ასე არ ვიკვირებდი:

— ჯიშე! ვინა ხარ!

— ჩუ, რა ვაყვირებს! — რამაზმა პირზე ხელი დამაფარა.

— ზაზა! — დავიძახე. — სად არის ზაზა?

— მეშვიდე ცაზე, — რამაზმა ისევ გამოიწია. — მაინცდამაინც ის გინდა?

სახეში გაშლილი ხელი ვთხლიშე, ამოვხტი და სამზარეულოში გავვარდი. ზაზა იატაკზე იჯდა, მაიკივარს მიყუდებოდა და თავი მუხლებში ჩაერგო. მთელი ძალით შევაჯანჯლარე.

— ზაზა, მიშველე! ზაზა, გამოგზიზხდი, შემომხედე! ზაზა! ზაზა, მიშველე! მხოლოდ მხარი აიქნია და მომიშორა.

მუხლებზე დავეშვი, თავი მის მუხლებში ჩავრგე და ტირილით ვეძახდი. რამაზს გავხედე. პერანგგადაღებული კედელს ეყუდებოდა და ავი ღიმილით მილიმობდა.

— ბინძურო ღორო! — თითქოს სიტყვები კი არა, ტალახი ამომდიოდა პირიდან. — შენც ხომ ეწვევი, რატომ არ ხარ ახლა ასეთ დღეში? დრო იზეთე? ღორო! ნაძირალა!

— ეგ არ გიშველის, გოგონა! — მოვიდა და მკლავზე ღონიერად მომიჭირა თითები. — ტყუილად ირჩები.

უცებ დავიხანე, ხელზე ვუკბინე, ხელი ვკარი და საბაზანოში შევევარი, კარი ჩავრაზე.

— არ შემოხვიდე, თორემ ქვეყანას შეგძრავ.

— უხ, შენი! — დაიღმუვლა და კარებს მუშტი მოარტყა, მერე ცოტა ხანს იფათურა და ბრაზუნით მივხვდი, რომ წავიდა.

არ ვიცი, რამდენ ხანს ვიჯექი ზაზას გვერდით და ვტიროდი.

ინათა. ზაზა წამოდგა და ლასლასით გაემართა ოთახისკენ, ალბათ დაწვა. მე რა დამაძინებდა, თავი მტკიოდა, სახე დამისივდა. თითქმის ასევე გაუნძრევლად ვიჯექი, სანამ ის გამოიძინებდა.

ცუდ ხასიათზე აღგა, ყავა მომიღულეო, მომიგდო.

— შენ თვითონ მოიღულე, მე მივდივარ. — წყნარად ვუთხარი.

— სად?

— სახლში, დედასთან.

ჩემგან ასეთ ცივ კილოს არ იყო დაჩვეული. გაუკვირდა:

— მალე მოხვალ?

— არა, აღარ მოვალ.

— რატომ?

— საჭიროა და იმიტომ.

— თუ საჭიროა... რას იზამ!

იცოდა, რომ მისი ერთი ტუბილი სიტყვა, ერთი ხელის გადასმაც კი თან

წაიყოლებდა ჩემს წყენას, დამამშვიდებდა, მაგრამ საჭიროდ არ ჩათვალა. ისიც იცოდა, რასაც ნიშნავდა ჩემთვის მასთან განშორება და სარგებლობდა კედელს ამით.

ბოლმა მალრჩობდა, თავს ველაზ ვიკავებდი.

— წავალ, ოღონდ ჯერ გული უნდა გადაგიშალო. ნუ იღიმები, კარგს არაფერს გეტყვი. როცა ადამიანი გრძნობს, რომ ის ვიღაცას უყვარს და ამისთვის სახეში აფურთხებს იმ ვიღაცას, რა ჰქვია მას? — შეუგნებელი. როცა ადამიანი თავის ახალგაზრდობას, სილამაზეს, ნიჭს აყროლებულ მწვანე ფხვნილში გასცვლის და ძალა არ შესწევს თავის სიმაღლეზე დადგეს, რა ჰქვია მას? — უნებისყოფო. როცა ერთს ძალიან უჭირს და მეორე არ ეხმარება მხოლოდ იმიტომ, რომ არაამქვეყნიურ სიამოვნებას ეძღვება, რა ჰქვია იმ მეორეს? — ჩვარი...

— ცუნცულ, ზედმეტი ხომ არ მოგდის? — ზაზას ლოყებზე კუნთები დაებერა, მაგრამ მე მალევიძარასავით ვიყავი დაქოქილი და ღილაკის დაქერა ვერ მაჩერებდა.

— პირიქით, ძალიან რბილად გელაპარაკები!

— რა გინდა ჩემგან? — მობეზრებულად გადაწვა სკამის ზურგს.

— როგორც ყველა ასპროცენტია დედაკაცს, მე მინდა ღონიერ მკლავს დავეყრდნო, მინდა გვერდით ჯანმრთელი და ძლიერი მამაკაცი მყავდეს, ყველაფრით ჩემზე უკეთესი, რომელიც დამეხმარება...

— რა სულ დახმარებაზე მელაპარაკები, რა გაგიჭირდა ასეთი?

უცებ დავიბენი, არ ვიცოდი, რა მეთქვა.

— არაფერი ისეთი... ცუდად გავხდი და წამალი მინდოდა, მაგრამ ვერ გაგვებინე, ტიკინასავით ეგდე.

— კარგი, საკმარისია. არ გინდა და წადი, ოღონდ სცენებს ნუ მომიწევობ.

ანა მხიმიძე

არჩმვანი მხ...

მიბრძანდი. ჯაჭვით არავის დაუბიხარ.
თუ ვინმემ დაგნიშნა ჩემს მეურვედ?

— დამნიშნეს.

— ვინ შეწუხდა ასე ჩემზე?

— ვინ და ბავშვი.

ზაზა ამ დროს ზურგით იდგა. ნელა შემოაბრუნა თავი.

— რომელი ბავშვი?

— ჩვეულებრივი. — ჩამეცინა და ტუჩები მოვღრიცე. — მჩხავანა, ღორბლიანი, ქვეშაფსია ბავშვი, გიჟურ დამეებს და ლოგინში კოტრიალს რომ მოჰყავდა. არ გაგიგონია?

სახე შეეცვალა, გაფართოებული
თვალეზით მიყურებდა.

— არც იფიქრო, რომ მოვიშორებ. არც შენ შეგაწუხებ, არ მიჭირს და გავზრდი როგორმე. ნარკომანის შვილის მაგიერ ნაბიჯვარს დაუძახებენ მხოლოდ. ეგ არის და ეგ. და უკეთესიც აჩნება მისთვის.

ნივთების ჩალაგება დავიწყე. ის კი გაქვავებული იდგა. მერე ჩემი ხელჩანთა ვახსნა, გასაღები ამოიღო, გავიდა და კარები გარედან ჩაეკეტა.

გამეხარდა: ჩემი განცხადება უყურადღებოდ არ დარჩენილა და მეც ხომ ამისთვის ვიქაჩანე ამდენი. ცოტა დაეწყნარდი გადაღლილი მივეგდე ლოგინზე.

ზაზა დაღამებისას დაბრუნდა, ისა-
დღილა და ზედიზედ რამდენიმე სიგა-
რეტი მოსწია.

— ეჭიბთან ვიყავი, უნდა ვიმკურნა-
ლო, — სხვათშორისი ჩაილაპარაკა.

ზურგით შევბრუნდი, რომ გამარჯვების ღმილი არ დაენახა ჩემს ტუჩებზე. ვნახოთ, როდემდე გასტანს ჩემი გამარჯვება. ჩემი, თუ ბავშვის? სულ ერთია, ორივე ერთი ვარ.

მას შემდეგ ზაზა გამოიცვალა. უფრო სერიოზული გახდა, მუშაობასაც უძაბა. ალერსიც უფრო თბილი, მაგრამ უფრო ზომიერიც ჰქონდა.

მერი მოვიყვანე ჩვენთან და გავაცა-
ნი. მიხაროდა, რომ ორივეს მოეწონათ

ერთმანეთი. დედა კი ვერაფრით — ვერ
მოვდრიკე, არ უნდოდა. ზაზა და ნინო

ნოემბერში ზაზამ შემომაჯავა, ხელი მოვაწეროთო. როცა ვკითხე, რა საჭიროა-მეთქი, შეიცხადო: ბავშვს ღომჩემი გვარი უნდა ჰქონდესო.

და დაქორწინდით. დავაპტიყეთ მხოლოდ ყველაზე ახლო მეგობრები და რამდენიმე მეზობელი, ჩემს სახელს რომ ფიცულობდნენ ზაზას მორჩულე-ბისთვის. მოკრძალებული, მაგრამ ღვინით და ლოცვით სავსე იყო ჩვენი ქორწილი. ზაზა ყვებოდა, თუ როგორ ამე-შალა კუჭი და მოეხვდი ამ სახლში, მე-რე როგორ შევეუწინდი, შევალონე და ძლივს დავითანხმე ქორწინებაზე. სტუმ-რები ხელით იკავებდნენ სიცილით ატი-ყებულ მუცლებს...

ზამთარი ნელა მიზოზინებდა. საგრძნობლად გავსუქდი, გავიზერე. ეჭიშმა მითხრა, ნაყოფი დიდია და მეტი იმოძრავეო, მაგრამ მრცხვენოდა ქუჩაში სიარულის და სახლში ვვარჯიშობდი.

ერთხელ ჩითის ლამაზი ნაჭერი ვი-
ციდე და ბავშვის პერანგები შევკერე.
ზაზამ ერთი ცალი აიღო, შეატრიალ-
შემოატრიალა:

— ჰი, ჰი, რა ლამაზია!

მეორე დღეს სამთვალისანი ველოსი-
ბედი შემოაგორა სახლში. კმაყოფილი
იყო ძალიან.

მოკლედ, ვემზადებოდით და მშვი-
დად ველოდით მესამე წევრის გამოჩე-
ნას.

აპრილის ბოლოს წვედი საავდმყო-
ფოში. მშობიარობა სულაც არ ჰგავს
ზეიმით აღნიშნულ დაბადების დღეს,
მაგრამ მე მაგრად ვიყავი. როგორ შეიძ-
ლებოდა რაიმე ცუდი მომსვლოდა, და-
ბლა ხომ ზაზა იცდიდა! მხოლოდ დაეი-
ღალე, ო, რა ძლიან დავიღალე. ვყვი-
როდი ტკივილისგან, თვალები კი
დახუჭული მქონდა, მეძინებოდა. და
როდესაც ბოლოს და ბოლოს ღრჭუ
ბებია-ქალმა მაცნობა, ბიჭიო, არაქათ-
გამოცლილი ვიწეჭი და ვვიქრობდი,

ჩემს გვერდზე მშობიარეს რა აკივლებს-მეთქი.

მეორე დღეს უთენია დედაჩემის წერილი მივიღე, ცრემლებისგან ნახევრად წაშლილი. მერმე დამირეკა, თუ მოვახერხე, ამ დღეებში მანდ გნახავო. ზაზას კი ამაოდ ველოდი, არ მოსულა.

ჩემს გარდა ოთახში ოთხი ქალი იწვა. დაუღალავად ჰყვებოდნენ ათასნაირ გაუგონარ ამბებს, ოჯახის ავ-კარგს არ ჩევენენ. ზოგი დედამთილს უჩიოდა, ზოგი საკუთარ და-ძმას, ზოგიც ქმარს. საღამოს, როცა მუთაქებივით შეკრული ბავშვები შემოიყვანეს, ოთხივე უცებ გაჩუმდა და მხოლოდ დროდადრო ისმოდა ნაშიერების მისამართით წარმოთქმული ტბილი სიტყვები.

— ჩემი ბავშვი რატომ არ მოიყვანეს? — ვთქვი ხმაძლად.

— პირველია? — მკითხა ტანსრულმა, ქერათმიანმა ქალმა.

— კი, პირველია.

— გეტყობა, ასე რომ ინაზები. ადექი, გაიარე ცოტა. აი ამას რომ უყურებ. — კუთხეში მწოლიარე ქალზე მანიშნა, — დღეს თორმეტ საათზე იმშობიარა და უკვე ოთხივე სართული შემოიბრინა, ბავშვიც ნახა და ახლა ნებივრობს. ნუ გეშინია, ბავშვი შეიძლება სამი დღეც არ მოგიყვანონ, გააჩნია, ექიმები რას იტყვიან.

დილას მზემ თითქმის დააცხუნა, ცა სარკესავით კრიალებდა, საეადმყოფოს მოპირდაპირე სახლის სახურავზე მტრედები ღულუნებდნენ და ხალხსაც რაღაც საზეიმო იერი აღბეჭდოდა სახეზე. ფანჯარასთან ვიდექი და მეც მივწოდოდა მათში გარევა, ვნატრობდი იმ დღეს, როცა ვარდისფერ საბანში გახვეულ ბავშვს გავიყვანდი აქედან და ზაზა ჩვენს პატარა ბუდეში წავიყვანდოდა.

ბავშვები ისევ ჩამოატარეს. ზივი ისე გამწარებით ჩხაოდა, გული დამეწვა, შეიძლება ჩემიც ასე ტირის-მეთქი. თანაც ძალიან მიწოდოდა, ერთხელ მაინც შემეხედა, და ბავშვების ოთახში ავედი. მომვლელმა ქალმა გზა გადამიღობა, არ

შეიძლება შესვლა, მეჩხუბებიანო. ჯალიან რომ შევაწუხე, მითხრა: ექიმს თხოვე, იქნებ გაგიშვასო.

კაბინეტის კარზე დავაკაკუნე და შევედი. ჰალარათმიანი, ორმოციოდე წლის კაცი მაგიდას უჯდა და რაღაცას წერდა. რა გნებავთო, თავი არ აუწევია, ისე მკითხა. ქლორის სუნით გაჟღენთილი ხალათი შემოვიკარი და დარცხვენელმა ვუთხარი ჩემი სათხოვარი. ექიმმა უკმაყოფილოდ გააქნია თავი, ყურმილი აიღო და მკითხა:

— გვარი?

— მოდებამე.

ყურმილი ისევ დადო და ყურადღებით დამაცქერდა.

— აა, მოდებამე თქვენა ხართ? — ფეხზეც კი წამოდგა და სკამი შემომთავაზა, — დაბრძნდით. სწორედ ახლა ვაპირებდი თქვენს ნახვას.

ალბათ დედაჩემის ნაცნობია-მეთქი და სკამზე დავჯექი.

— რა ახალგაზრდა ყოფილხართ და ლამაზი. — ლოყაზე ხელი მომითათუნა.

ახლა სულ დავიბენი, ნუთუ მეპრა-ნებდა ეს კაცი?

— პირველი ბავშვია, არა?

თავი დავუქნიე.

— ოჰ, ერთი ბავშვი რა არის, სიბერემდე კიდევ ხუთს გააჩენთ და რვასაც. ხო, ჩემი გოგო? ახლა კი... სამწუხაროდ...

ლიმილი გაუკრთა. გაოგნებული მივჩერებოდი, უცებ ვერ მივხვდი, რას მეუბნებოდა.

— ოღონდ არ ალელდეთ, თქვენთვის არ შეიძლება.

— მოკვდა? — ძლივს ამოვდერდი.

— ჯერ არა, მაგრამ ალბათ მალე... უკეთესიც იქნება... გაიტანჯებოდით თქვენც და ისიც.

უცებ ჩამოვხვდებოდა. ყურებმა ისეთი წუთილი დამიწყო, ექიმის ხმა აღარ მესმოდა. წყალი დამალევინა. მერე შემაქო,

მაგარი გოგო ხარო, ყველაფერი მოგვარდებაო, მომავალზე იფიქრეო.

გამოვერკვიე. ახლა მე თვითონ მოვსვი წყალი. ექიმი ვალმოხდილივით დაჯდა.

— მინდოდა მეკითხა, ოჯახში ვინმე ხომ არა გყავთ ავადმყოფი, ფსიქიურად, ან ვენერიული სნეულებით, ან...

— ან ნარკომანი?

ღიახ, გვეც შეიძლება. მე არ ვამტკიცებ, მაგრამ...

— მანახეთ თუ შეიძლება. — სიტყვა შევაწყვეტინე.

— იქნებ არ იყოს საჭირო?

— მანახეთ ბავშვი, — უკვე მტკიცედ გავუთმეორე.

— თქვენთვის არ შეიძლება ახლა...

— მე არა მჭერა თქვენი, ბავშვი მანახეთ!

ექიმი მაგიდასთან მივდა, დაყრილი ჭლალდები მოხვეტა და უჯრაში ჩაყარა.

— ჯიუტი ყოფილხართ. რა გავწყობა, წამობრძანდით.

როცა ბავშვთა ოთახში შევედი, უამრავ საწოლს უცებ გადავაველე ყველი, მაგრამ ექიმი არ შეჩერებულა, მეორე ოთახში შემიყვანა. აქ სულ რამდენიმე საწოლი იდგა და ექიმი ერთ-ერთს მიუახლოვდა.

რასაც მოველოდი, იმაზე საშინელი იყო შიგ მოვლიაზე არსება. ბავშვი ხომ არც ეთქმოდა. არც ერთი ადამიანური ნაკვითი და თანაც... ნუ გამაწამებთ მისი აღწერით, მაინც ხომ შვილია ჩემი! შვილი, რომელიც გადარჩენის შემთხვევაშიც ვერასდროს ვერ მიცნობდა.

— ცუდად ხომ არა ხართ?

რა სასაცილო კაცია ეს ექიმი! განა შეიძლება ცუდად გახდეს ფიტული? თუმცა ფიტული შიგნიდან რადიკითაა გამოტენილი, მე კი სრულიად ცარიელი ვარ. ჩემი გარსის შიგნი ქარი დაფარვატებს და რა უნდა მეტკინოს? მე მოჩენება ვარ, უგულო და უტკინო მოჩენება!

და აი, აპრილის ერთ მზიან დილას, იმ სამშობიარო სახლში, იმ პალატაში და იმ საწოლზე, სადაც მე ვიწექი, ზის

ახალგაზრდა ქალი და უშველებელ წერილს კითხულობს.

„ცუნცულ-ნინო, ჩემი ყველაზე სიყვარულო, ყველაზე ლამაზო, ყველაზე ახლობელო, როგორ მინდა გულში ჩავიკრა, როგორ მომენატრე! ამ ორ დღეში, რაც არ მინახავხარ, ბევრ რამეს მივხვდი. შენ ერთდროულად ორი ადამიანი გვშობე — მე და ჩემი ბიჭი. და მე, როგორც პატარა დედოს, ისე გემსგავსები — შენი ადამიანობა გადამედო, შენი უძირო სიყვარული, შენაირად მახვევია გარს, მაგრამ მე მხოლოდ ჩემი ცუნცულ-ნინო მინდა, რომლის შემწვობითაც ამ ხალხმა ადამიანად მცნო.

დედაშენი და მერიც ახლა აქ არიან, იმათაც უნდოდათ ორი სიტყვის დაწერა, მაგრამ მე არ დავანებე. მინდა დღეს მხოლოდ ჩემზე იფიქრო, დღეს კი არა, ყოველთვის. მე ყველაზე ვეჭვიანობ: დედაშენზეც, მერიზეც, ჩვენს პატარა ბიჭზეც კი.

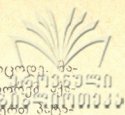
მაპატიე, გუშინ რომ არ მოვედი. ვიცე მაპატიებ. მაგაზე მეტი არ მოგიტმენია ჩემთვის?

მინდა ყველაფერი დალაგებით მოგიყვებოდა და არ გამომდის. ასე არასოდეს ავლევებულვარ. მაინც ვეცდები.

აქედან რომ წავედი, მერის დაეურეკე, ბიჭის შეძენა ყოყლოჩინა მამალივით ვაცნობე. ვთხოვე დედაშენისთვის დაერეკა და მეორე დილას ჩემთან მოსულიყო, რომ ბავშვისთვის თეთრეული ამოგვეჩინა. ვიცე, შენ ყველაფერი მზად გაქვს, მაგრამ რა უნდა წამომეღო, ეგ არ ვიცოდი, ღამით შენს ბალიშზე მეძინა. ეშმაკი ხარ, შინიავის რბილი ამოგიჩივია.

დილით მერი მოვიდა და კიდევ ვინ, იცი? დედაშენი. ჰო, დედაშენმაც მცნო ბოლოსდაბოლოს. ვიცე, გაგახარდება. შენი ნება რომ იყოს, მთელ მსოფლიოში მოსპობდი უკმაყოფილობას. ძალიან მომეწონა დედაშენი, შენა გგავს, ოღონდ შენ არა ხარ ასეთი ჯიუტი. მითხრა, შენთან რომ იყო და კარგადა ხარ.

მერე თემო და ოთარი მოვიდნენ

და, აბა ისე როგორ გამეშვა, რომ ჩემი ოჯახი არ დაელოცათ. ბედნიერება არ მაქლია, მაგრამ დალოცვა მაინც უნდა.

ნეტა განახა ინდაურით გაფხორილი ჩემი თავი, ყბის ქვეშ რომ რალაცა ჰქიდი, ის მაქლდა მხოლოდ. შეგყევით და კარგადაც დავთვერი. დედაშენმა მოთხრა, ნულარ წახვალ საავადმყოფოში, ხვალ ერთად წავიდეთ. გავაცილე ორივე და სახლიდან ფეხით წამოვედი. იქიდან მოყოლებული საავადმყოფომდე ყველას მოვასმენინე ჩემი სიმღერა. ერთგანს მილიციელმა გამაჩერა, ამ შუალამისას რა გაღრიალებსო. ამ მილიციელებს ერთი ბეწო სმენა არა აქვთ, — ღრიალი ერქვა ჩემს სიმღერას? როცა მივახვედრე, რაც მამღერებდა, გაიცინა და ხელი ჩაიჭინა.

სინათლე ყველგან ჩამქრალი გქონდათ და მე არ ვიცოდი, ჩემი სიხარული რომელ ბნელ ფანჯარაში ისვენებდა.

მარტო ვიდექი ქუჩაში. გადამრევენ ეს ქმრები! ნამდვილად ან ლოთობენ, ან საწოლებში ხვრინავენ. აქ, აქ უნდა იყვნენ. ახლა ყველანი ჩემსავით და ჩემსავით ლოცულობდნენ, მე მაგათი...

ბოლოს გამოჩნდა ერთი, ისიც მღე-
ბოდა, ოღონდ ჩემსავით არა. ისიც ფანჯრებს მიაშტერდა, მერე შეთქმუ-
ლივით ჩამიკრა თვალი, ბიჭი გყავს თუ გოგო. ბიჭი, შენა-მეთქი? გოგო, ბი-
ჭი უკვე დარბისო. გადავკოცნეთ ერთ-
მანეთი და ჩემთან წავატარი, თუ წამათ-
რია, აღარ მახსოვს. გავაცნობ, მოგეწო-
ნება. შენ ყველა მოგწონს, ვინც ღიმი-
ლი იცის.

აი, ასე გავატარი ეს დღეები. შენც მომწერე ყველაფერი, როგორა ხარ, პავ-
შვი როგორ არის, დიტო — იყოს დი-
ტო? შენს სახელს მოუხდება. რა მოვი-
ტანო, როდის გამოგწერენ, თუ გენატ-
რები. უპ, ერთ ტომარა კითხვებს გიგ-
ხავნი. შენ რასაც მოერევი, იმაზე მიზა-
სუხე, ოღონდ ძანაც ნუ გადაიღლები,
ისედაც დაგლიდა ამხელა წერილის კი-

თხვა. მაგრამ შენი ბრალია, იცოდე, მა-
ქეს მოსაწერი და გწერ, თუ შენც
მდე მთელი ჩემი ბიოგრაფია ერთ პა-
რა ნაგლეჯზეც დაეტეოდა.

დავტანჯე დედაშენიც და მერიც,
მაგრამ ველარ ველევი ამ წერილს. უა-
რავი რამე მინდა გითხრა. თუმცა მერე
იყოს, კარგი?

როცა გამოეწერები, მთელ დღესა
და ღამეს, არა, ორ დღესა და ღამეს,
არა, სიცოცხლის ბოლომდე, დაგსვამ,
არც გასმევ, არც გაგმევ და არც დაგა-
ძინებ. დაგსვამ და მოგიყვები ყველა-
ფერს, რა მაწუხებს და რა მახარებს,
გეტყვი და დაგიმტკიცებ კიდეც, რომ
უღმერთოდ მიყვარხარ!

ჰო, მართლა. იქნებ ცოტა ხნით მა-
ინც გადმოიხედო? შორიდან მაინც გა-
მოგიგზავნი კოცნას. მოუთმენლად ვე-
ლი პასუხს. არა! არ იჩქარო. ვიცდი.
„ოხერი“.

და ქვევით:

„P. S. ღამით ხომ არა გცია? შენ
ხომ ასეთი მცივანა მყავხარ. თუ გცია,
აქ ვეტყვი ვინმეს და მოვატანინებ სა-
ბანს“.

ეს უკვე საბოლოო გამარჯვებაა, ცუ-
ნცულა-ნინო. რამდენი ცრემლი, დამ-
ცირება და მოთმინება დაგვიკრდა ამის
მისაღწევად. რას ზიხარ გამოშტერებუ-
ლი და ილიმები? არა, არ ილიმები. არც
სტირი, საერთოდ არაფერს არ აკეთებ.
სხვა დროს ალბათ ქლორის სუნიათი
ხალათით ჩაირბენდი დაბლა ან ფანჯა-
რას მიაფრინდებოდი ან საავადმყოფოს
აზარალებდი სიხარულის ცრემლებით
დასველებული ბალიშით. მაგრამ ეს სხვა
დროს, ახლა კი არაფერს არ აკეთებ.

— გოგო, არ დაწერე პასუხი? მოკე-
და ხალხი ლოდინით. — დამტარებელმა
ქალმა უკვე მესამედ შემომიარა.

— ჰა, ზო, ახლევ. ერთი წუთით.

უბრალო ხის ფანქარი ლოდინით
მძიმე მეჩვენა და ძლივს დავკლანე ის.
რასაც მოვერიე:

„წადი. აღარ მიყვარხარ“

სოკრატ სალუქვაძე, გივი სახპარელიძე

ვაჟალთმცოდნეობისა და გეურნალობის საკითხები „ვეფხისტყაოსანში“*

1500 წლის წინათ შექმნილ ნაწარმოებში „წამება წმინდისა ზუშანიკისი“ მოცემულია ერთი მეტად მნიშვნელოვანი ფრაზა, რომელიც მკურნალობის მანიპულაციებს შეეხება. „და მე ვარქუ წმინდისა ზუშანიკს: „მიბრძანე და მოგბანო, სისხლი ეგე პირსა შენსა და ნაცარი, რომელი თუალთა შენთა შთაცუელდ არს და საღბუნი და წამალი დაგდვა, რათა ჰე, ღამე თუ განიკურნო“. მაშასადამე „საღბუნი“—მიღამო როგორც ასეთი წამლის ფორმა, V საუკუნეში უკვე იხსენიება. ხოლო „VI-VII საუკუნის მოღვაწის სახეწმინდელის თხზულებაში ტერმინ წამლის გვერდით ვხვდებით მკურნალის ზედწოდებასაც — „მეცნიერი მკურნალი“. VIII-IX საუკუნის მწერლის გიორგი მერჩულეს თხზულებაში აგრეთვე ვხვდებით ტერმინს — „მკურნალი“. ხოლო X-XI საუკუნის მოღვაწის იოვანე ოქროპირის ხელნაწერებში ტერმინს „წამალი“ და მისი დამამზადებლის ზედწოდებას „ხელოვანი მკურნალი“.*

ძველ ქართულ მხატვრულ წერილობით წყაროებში XI საუკუნემდე სახელწოდება „აქიმი“ ნახსენები არ არის!

საქართველოს მედიცინის ისტორიის ორიგინალური მკვლევარის, და საერთოდ მეცნიერების ამ დარგის სისტემატიკის და კოტეტიშვილის მიერ შესწავლილ, დღემდე შემორჩენილ წერი-

ლობით წყაროს, ქანანელის „უხსორო კარაბადინს“ XI-XII საუკუნეებით ათარიღებს და დავით აღმაშენებლის (1089-1125 წ.წ.) აღორძინების ეპოქას უკავშირებს, რასაც ადასტურებს მრავალი ფაქტური მოსაზრება და თვით თავისებური, პირველი ქართული მედიკოსთა სახელმძღვანელო, ფარმაკოპეის შინაარსი, თუნდაც ტერმინოლოგია და არა ერთი ნიშანდობივი მანიპულაციები, რაც ეპოქალური მკურნალობისათვის იყო დამახასიათებელი.

ყოველივე ზემოთ ხსენებულის ანალიზი ჩვენ იმითომ დაგვირდა, რომ თვით პრობლემა „წამალთმცოდნეობისა და მკურნალობის“ საკითხები „ვეფხისტყაოსანში“ შემთხვევით წამოვჩილი საკითხი არ არის და საინტერესო კვლევის საგანს წარმოადგენს

ჩვენი მიზანია შევისწავლოთ თვით „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტში მოცემული მკურნალობის საკითხებთან დაკავშირებული წინადადებები, და გავაშუქოთ ზოგიერთი საკითხები თუ რა მაღალ დონეზე იდგა საქართველოში მედიცინა 800 წლის წინათ. პოემის შესავალში რუსთველი წერს:

„დაუძლურდი მიჯნურთათვის: კულავ
წამალ არსით არი,
ანუ მამცეს განკურნება: ანუ მიწა მე
სამარი.

(2, 3-4)

ამ შემთხვევაში წამალი ნახსენებია როგორც აუცილებელი კომპონენტი განკურნებისათვის. მხოლოდ სოციალური მრწამსით, მხატვრული სახის შექმნისათვის, მაგრამ მკურნალობისა და წამალთმცოდნეობის პოზიციიდან აქ საინტერესოა მთავარი დეტალი—დაუძლურებულის განკურნება რომ წამლით შეიძლება. რუსთაველი შეუდარებელია მხატვრული სახეების შექმნისას, მაგრამ საოცარი ის არის, რომ მის ფილოსოფი-

* სტატიაში გამოყენებულია 1712 წლის ვახტანგისეული გამოცემული „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტი, აღდგენილი ა. შანიძის მიერ 1937 წელს. გამოცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 1975 ს. ს. და გ. ს.

** საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, ტ. XXI, № 3, 1958. მეცნიერების ისტორია — 3. ფირფილიშვილი. „ვარძის „თახიანი გამოქვაბულის“ დანიშნულების შესახებ“.

ურ მსოფლმხედველობას წითელი ზოდით გა-
სდევს წამალთმცოდნეობის და მეურნეობის
ხელოვნების ცოდნა. იგი სენს — მ-ჭერ ასახე-
ლებს, წყლულს — მ-ჭერ, სამსალს — შხამს
არა ერთხელ, კაცთა ჭირს, როგორც სოციალურ
უბედურებას — 115-ჭერ, ახევი წამალს მ-ჭერ
ახსენებს, მეურნაღს, სამეურნაღს განკურნე-
ბას 18-ჭერ, წამლის ფორმას — ვარდის წყალს
მ-ჭერ, დასტაქარს — ქირურგს მ-ჭერ. ყოველი-
ვე ზემოთ ჩამოთვლილი საინტერესოა სამედი-
ცინო ტერმინოლოგიის თვალსაზრისით.

იგი წერს:

ნახის ცეცხლი გაუახლდის: წყლული
გახდის უფრო წყლულად.

(41,3)

და განაგრძობს:

ნუთუ ვით ვპოო წამალი: მე ჩემი ფერ
გამჭკალისა.

(42,4)

რუსთველი იცნობს დიკანსტიკის სიმპტო-
მებს: დასწრელებული კაცი ფერ-მკრთალია, იგი
დასწრელებული მიზეზს გუწევს-განწყობილების
წახდომასი პოულობს: როსტევენ მეფის ნადირო-
ბის დროს ცუდად განწყობა და უცხო მოყმის
ნახვის სურვილი უკალოდ არ რჩება. როგორც
პოემის შინაარსის მიხედვითაა ცნობილი:

ნახეს და ნახვა მოუღდა უცხოთა
სანახავისა, მაგრამ ტარიელი
სხევისა მხარსა გაეძარბა, მათი ჭირნი რა
განკურნა.

(92,4)

და როსტევენ მეფე აცხადებს:

სიკუდილამდის დამაწყლულა: გერვის
ძალეცს განკურნება.

(99,3)

ამ დროს როსტევენ მეფე მიმართავს ავთან-
დილს, რომელიც მეურნაღის როლშია:

მოდი კმუნვა გამიძარცვ: გულსა
წყლულსა მეწამლეო.

(105, 3)

ვინაიდან ბრძენმა რუსთველმა იცის.

კაცმან საქმე მოიგვაროს: ვეკუ კმუნვასა
ესე სჯობდეს.

(107, 4)

საინტერესოა საუბარო თინათინსა და ავთან-
დილს შორის, როცა თინათინი უცხადებს მას:

მაგრა გითხრობ პირველ ხვალმე: სენი მე
მჭირს რაცა ჭირად.

(127, 4)

ამ ფრაზაში ნათლად არის ნათქვამი რომ სენი
და ჭირი ერთი და იგივე მნიშვნელობით არის
ნახმარი. მიჯნურთა შორის დიალოგი გრძელდე-
ბა, თინათინი აძლევს დავალებას ავთანდილს:

წადი იგი მოყმე ძებნე: ახლოს იყოს
თუნდა შორად.

(130, 4)

როცა ავთანდილი გაემგზავრა უცხო ყმის სა-
ძებრად, რუსთველი ამბობს:

მამეა წამალი გულსა: აქამდის
დაღაგულსა—
(153, 4)

საინტერესო დეტალია ასმათისა და ავთანდი-
ლის დიალოგში, რუსთველმა იცის პრიმიტიული
მეთოდიც კი, რომ თავის ტიკვილს შეგვევა მო-
უხდება:

რასაცა მიზამ შენ იცი: შენ ხარ წამალი
ხელისა.

თვარ ვისმეა ექმნა გორგლითა: შეკურა
თავისა მრთელისა

(257, 3-4)

ავთანდილი მოიპოვებს რა ასმათის ნდობას,
უცხადებს:

უბრძანა დაო ეგეა: მსგავსი შენისა
გულსა

მაგრამ არ არის ქუეყანად: წამალი ამა
წყლულისა.

(274, 1-2)

შოთა რუსთველის „ვეფხისტყაოსანში“ ნახ-
სენებია აგრეთვე წამლის ფორმა „სარაჯი ვარ-
დის წყლისა“ და ვარდის ზეთის არომატული-სა-
სიამოვნო სურნელების კეთილშობილური გავ-
ლენა აღმამის ორგანიზმზე.

მრავლად იყო სარაჯები: ვარდის წყლისა
აბანოსა.

(341,3)

ან კიდევ:

პირსა ბაღსა და საბანალად: სარაჯი ვარდის
წყალისაა“.

აქ ვარდის წყალი კოსმეტოლოგიური მნიშვნე-
ლობით არის ნახსენები.

პოემაში პირველად გვხვდება გამოთქმა „აქი-
მი“. აქამდე სხვა მხატვრულ ნაწარმოებში სი-
ტყვა „აქიმი“ არ იხსენიება. როგორც შეხვა-
ლში ვიუწყებოდით „წამლის ხელოვანი“. „მეურ-
ნაღი“ სიტყვა არც თუ იხი იშვიათია მხატვრულ
ნაწარმოებებში. პოემა „ვეფხისტყაოსანი“ ამ
მხრივ საგულისხმო წყაროა, აქვე იხილება ერთი
მეტად მნიშვნელოვანი კითხვა: განსწავლული და
განათლებული — ენციკლოპედიისტი შოთა რუს-
თველი იცნობდა თუ არა მეტად მნიშვნელოვან
სამედიცინო ლიტერატურულ წყაროს ქანანელის
„უსწორო კარაბადისა“? ლადა კოტეტიშვილის
მიერ დადგენილი თარიღის შესაბამისად „უსწო-
რო კარაბადი“ დავით აღმაშენებლის აღორ-
ძინების ეპოქის ლიტერატურული ძეგლია. რუს-
თველოლოგების სარწმუნო წყაროების მიხედ-
ვით, შოთა რუსთველის მოღვაწეობის ეპო-
ქა თამარის მეფობის თანადროულია, ეს მო-
საზრება ლიტერატურის მკვლევართა შო-
რის არავითარ დავას არ იწვევს და იგი სა-
მართლიანადაც აქსიომად არის მიჩნეული. ამი-
ტომ ჩვენ ხაზგასმით გვინდა XII საუკუ-

სომარატ სალუშვაძე, გივი საშვატალიძე
წაგალთმცოდნეობისა და მეურნეობის
საკითხები „მეფისტყაოსანში“

ნის მხატვრული ნაწარმოების „ვეფხისტყაოსნის“ შინაარსის და XI-XII საუკუნის სამედიცინო ძეგლის ქანანელის „უსწორო კარაბადინის“ ზოგადი რეკომენდაციების ურთიერთ შეფარდებითი დახასიათება, რაც საშუალებას გვაძლევს განვაცხადოთ, რომ რუსთველი იცნობდა არა მარტო ქანანელის „უსწორო კარაბადინს“, არამედ მაშრიუ-შადრბითა სხვა სამედიცინო რეკომენდაციებსაც. რა წერილობითი წყაროები გვაქვს ასეთი განცხადების საფუძვლად? „აქიში“ — იგივე „მკურანალი“, ნახსენებია ქანანელის „უსწორო კარაბადინში“.

აქიშისაგან სნეულის მოკითხვა რა გვარად უნდა.*

პოემაში 852-ე სტროფი ასე იწყება:

აქიშინცა იკვირვებდეს: ესე სენი რაგვარია,
სამკურნლო არა სჭირს რა: სევდა რამე

შემოყრია,

ზოგჯერ შმაგად წამოვიჭირი: სიტყვა

მცდარი წამერია,

დელიშვარი ზღვასა შეიქს: მას რომ

ცრემლი დაუღვრია.

და იქვე ტარიელი უამბოვს ავთანდილს მისი გამოჩურჩულების ამბავს, ზნედას და სიშმაგეს ასეთნაირად გამოხატავს რუსთველი:

დარბაზს ვერ მიველ მკურნალთა:

დამიწყეს მოსვლა მრავალთა.

(361, 3)

და შემდეგ:

სხეამან ვერავინ შემატყო: დება ცეცხლისა

უხელისა:

სისხლი დამწამეს მეფემან: ბრძანა

გახსნევა ხელისა:

(362, 2-3)

და ექვ:

ხელ გახსნილი სევდიანი: საწოლს ვიყავ
თავის წინა.

(363, 3)

ახლა შევადაროთ ლადო კოტეტიშვილის რედაქციით 1940 წელს დასტამბული ქანანელის „უსწორო კარაბადინის“ 869-ე გვერდზე რა სამედიცინო რეკომენდაცია სწერია: „თუ სისხლისაგან იყოს, მისი წამალი: უწინ ხელი გაუ-
უსხენ და მერე თავის ძარღვი გაუხსენ და ამა-
ზედ გაუტოხილი, რომე სინამდი გამთელდე-
ბოდეს ამა ძარღვებსა გაუხსნიდი. გასახსნელსა
წამალსა ნუ ეშურები, ამაღ რომე, ხელის გახ-
სნა და სისხლის გამოშვება უფრო მარგე არის“.

მაშასადამე დაახლოებით 100 წლის წინანდე-
ლი სახელმწიფო საკანონმდებლო წიგნის, ფარ-
მაკოპიის-ქანანელის „უსწორო კარაბადინის“
მიხედვით, არტერიალური სისხლის წნევის მო-

მატების შემთხვევაში — „ხელის გახსნა“ და
„სისხლის გამოშვება“. დღევანდელი მედი-
კოსაზრისითაც როგორც სასწრაფო დახმარების
მეთოდი გამართლებულია და მით უმეტეს ამ
მხატვრული და მეცნიერული წყაროების და-
მოწმებით იგი მაშინაც მკურნალობის ერთ-ერთი
მეთოდი ყოფილა. თუმცა სინამდვილეში ტარი-
ელს „სისხლი კი არ სჭირს“, არამედ ფსიქოლო-
გური ფაქტორით — მიჯნურობით არის დადა-
ტული და „სისხლით სწეულს“ წაგავს. ამ შემ-
თხვევაში რუსთველი მკურნალთა და დიაგნოს-
ტიკოსთა კონსულტანტია, ამ სიტუაციაში ქი-
რურგიული ჩარევა აუცილებელი შეიქმნა. რამე
თუ პოემაში ვკითხულობთ:

კაცი მოვიდა მეფესა: სწადსო ამბისა

სმინება,

მოყუანა უთხარ ებრძანა: ქნაცა სისხლისა
დინება;

მე ვჰადრე ხელი გავისცე: დამიწყო
მოკვობინება.

(366, 1-2-3)

თანამედროვე გაგებით ჰიპერტონული კრიზის
დროს, სისხლის გამოშვებას დადებითი შედეგი
მოაქვს, ასევე, სამედიცინო წურბელასაც იშვე-
ლიებენ, რომელიც უძველესი დროიდანვე იყო
ცნობილი. ხოლო შემდეგ ეპიზოდში ტარიელი
ლზინს ეძლევა და მახსურებითურთ ნაღიმობს.

სანამ „ვეფხისტყაოსანში“ ქირურგიულ ანუ
დასტაქარულ ხელოვნებას, უშუალოდ სტრუქ-
ტურულ შეცვნილებას, საჭიროა ერთი დეტალის
გაცნობა ქანანელის „უსწორო კარაბადინში“:
„კარი და ნიშანი ისრის პირისა, ეკლესია და ნე-
მისისა გამოღებისა“, ვკითხულობთ „ისრის პი-
რი ასეთიცა იქნების კავიანი იყოს და რა ამო-
ღვი ამოსწიონ, ამოღდვას და სხაშარანთის ძარ-
ღვი ანუ სხვა ძარღვი გაკვეთოს ის არ ვარგა,
უკეთესი ის არის, რომე ეს ადგილი სადაც ის-
რის პირი სცემია გაკვეთონ და მთლი ჩაუყონ
ქლიბიანი და წყნარად მოწიღონ, რომე ისრის
პირი არ გატეხონ, და დააქლიონ იქითაქეთ, თუ
ერთობ მაგრად იყოს დაღებნან რომე შეძლებს
და მაშინდა ამოართვან“.

და ესეც იქნების, რომე ისრის პირი მოწამ-
ლული იყოს, მისი ნიშანი ეს არის, რომე ის ად-
გილი აუხვიდეს და რაგვარად მკურდრის ფერი
იგეთი იყოს. ამას წამალი და შენახვა უნდა და
მისი წამალი ზემო დაკოდილისა წამლების ბო-
ლოს სწერია, იხი უყავით“.*

როდესაც დატრიალ ფრიდონს ზღვის პირას
შევეყრა ტარიელი, სასწრაფო დახმარება ასე
აღმოუჩინეს:

ერთი მონა დისტაქარი: მყუა და წყალური
შეუხვივნა

* ქანანელი „უსწორო კარაბადინი“, თბილისი.
1940 წელი. ლადო კოტეტიშვილის რედაქციით.
გამომცემლობა „ტექნიკა და შრომა“.

*. ქანანელი „უსწორო კარაბადინი“ თბილი-
სი, 1940 წელი. გვერდი 406.

ისრის პირნი ამუხენა: დაკოდლინი არ
ატკიენა.

(598, 1-2)

ამ ფრაზების შედარების შემდეგ ძნელია ფიქრი იმისა, რომ რუსთველს სამედიცინო განათლება არ ჰქონდა, იმ იგი არ იცნობდა ამ წყაროს, მაგრამ პოემაში ეს როდია კულმინაციური წერტილი. რუსთველი წინააღმდეგია თვით-მკურნალობის, იგი მომხრეა კონსულტიუმის. და „სხვისაგან სხვისი მკურნალობის.“ ამ მხრივ მე-მეხ სტროფი „ვეფხისტყაოსნის“ ერთ-ერთ ბრწყინვალე მომენტად უნდა იქნეს მიჩნეული, თუმცა რომელ რეკომენდაციას მიენიჭოს უპირატესობა, ძნელი სათქმელია. ერთი კი ნათელია, მეცნიერული სამედიცინო დამრიგებლობითი ხასიათი „ვეფხისტყაოსნის“ წითელ ზოლივით გასდევს. აი თუნდაც:

რა აქიმი დასნეულდეს: რაზმ გინდა

საქებარი

მან სხვა იხმოს მკურნალი და: და მაქისა

შემეტყუბარი

მან უამბოს რაცა სჭირდეს: სენი ცეცხლთა

ბამებარი

სხვისი სხვამან უკეთ იცის: სასარგებლო

საუბარი.

(662, 1-2-3-4)

აქ, წმინდა, ნათელ სამკურნალო რეკომენდაციებთან ერთად სამედიცინო ტერმინოლოგიაც უხვად არის წარმოდგენილი, როგორც მეცნიერულ, ასევე მხატვრულ ფორმებში. აქიმი, დასნეულება, მკურნალი, მაქის შემეტყუბარი — პულსაციის გახიზნვის პირდაპირი გაგებით, სენი, გამოკითხვის და სიმპტომების გამოვლინებით ზუსტი დიაგნოზის დადგენა და სწორი მკურნალობის დანიშვნა. „სხვისა სხვისაგან“ სახარკებლო საუბრის გზით, თანაც ეს როდის, 800 წლის წინათ? შუა საუკუნეების რელიგიისა და მიტიციზმის ბატონობის ხანაში?!

პოემაში ფერთა გამორჩევის და ფერების დახმარებით პროფილაქტიკის და დიაგნოსტიკის არა დასაწყისის, არა პირველი საფეხურის ცოდნა მოცემული, არამედ ჩამოყალიბებულია საზრისი დიაგნოსტიკის სიმპტომებისა:

რა ჰირი კაცსა სოფელმან: მოუთმოს

მოუთმინმან

ქაცვი ლერწმან ზაფრანა: იმსგავსოს

ფერად მინამან.

(689, 1-2)

მაშასადამე აღამიანი თუ ჰირს ითმენს, თუ სენი სჭირს, გაუვითლდება და ზეფრანას ემსგავსება:

რაა წამალი მისისა: წყლულისა

განკურნებისა.

(701, 4)

აქ მკითხველთა ყურადღებას იქცევს რუსთველის ისეთი მეტად მნიშვნელოვანი სამედიცინო აზრი, როგორიც არის გუნება-განწყობი-

ლება და მორალი. რომელიც უველაზე დიდი დარგი მკურნალია, დღეს, როცა სამედიცინო სამყაროს კორფები პავლოვისა და უელის თეორიის შესაბამისად დაავადების ეტიოლოგიას ცენტრალური ნერვული სისტემის მოშლით ხსნიან და თითქმის უველა დაავადებათა გამოწვევის მიზეზად მხოლოდ ნერვულ ფაქტორებს ანიჭებენ უპირატესობას. შთამბეჭდავია, რომ 800 წლის წინათ რუსთველსაც გუნება-განწყობილება და სევდა-ნაღველი მიაჩნია დასნებოვნების მთავარ მიზეზად, რომელსაც მეტად ლამაზი, ლაკონური ფრაზით გამოხატავს 81-ე სტროფში:

მართლად უთქუამს მეცნიერთა: წყენაო

ჰირთა ბადე

ესე გავსა ნუ ოდეს იქ: საქმე ზოლე

გაიცადე.

(815, 2-3)

და ყოველივე ამის მოქმედ კაცს გაუადვილდება ჰირის გადატანა, რომელიც დეკორაციუზულია ბრძნული აფორიზმით:

თუ თავი შენი შენ გახლავს: ღარიბად

არ იხსენები.

(822, 1)

რუსთველი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს განსაცდელის დროს რწმენას, ფსიქოლოგიურ სიჯანსაღეს, გაუტეხელობას და შეუდრეკელობას:

ჰირსა შიგან გამაგრება: ისე უნდა ვით

ქეტიკისა.

(875, 3)

თანაც გზადაგზა პოემაში ავტორი გვაცნობს მცდარ მკურნალობას, მის არასასურველ შედეგს:

ძებნა წამლისა მისისა: ცოდნა ხამს

უიციისა.

(706, 3)

და

ყმამან ჰკადრა სიახლითა: შევრთე ჰირი

შეიღსა მე რვა.

(707, 1)

აქ ყველაფერი ნათლად არის ნათქვამი, რომ უვიცობამ შესაძლებელია, თუ შეიღოს ხახის დაავადება იყო თავიდან, მერვეც შეგვამტოს, მაგრამ ამით არ ამოიწურება რუსთველის სამედიცინო და ფილოსოფიური აზროვნების კრედი, იგი სიცოცხლის ერთჯერად მომდერლად რჩება ბოლომდე, კაცობრიობის გულისცემა პერმანენტულია, განუწყვეტელია, მარადიულია და მას სიკვდილი ვერასოდეს დაეპატრონება.

გული კრულია კაცისა: ხარბი და

გაუძლომელი

გული ეამ ეამად ყოველთა: ჰირთა მთმო

ლხინთა მღომელი

.

სომარბტ სალუშამამი, გივი სახპარელიძე
წამალთმცოდნეობისა და მკურნალობის
საბითხები „მეფხისტყაოსანში“

გული ბრმა ურჩი ზედვისა: თვით ვერას
ვერ გამოშოვლი

ვერცა პატრონობს სიკვდილი: ვერცა
მეფეა რომელი,
(718, 1-2-3-4)

მაშასადამე აღამიანს გულს „მარადიული“
სიკვდილი ვერ დაეპატრონება. გული მუშაობს,
გული ძვრის, გული სიცოცხლის ხარბ და
„გაუძღომელ“ კუშირად რჩება.

პოემაში გვხვდება ფარმაცევტული თვალსაზ-
რისით მეტად მნიშვნელოვანი ზომა-წონის სა-
ზომი ერთეული „დრამა“:

ერთი აილო ბეჭედი: მართ აწონილი
დრამითა,
(385, 3)

მაშასადამე ექვსი დანგი წონისა ანუ წვრილ-
საწონი დრაჰმა იწონიდა 0,818 გრამს, ასეთი
ზომა-წონის ერთეულები მრავალჯერ ნახსენე-
ნებია „უხსრორო კარაბადინში“, ასევე პოემაში
ნახსენებია ზომის უმცირესი ერთეული — იოტის
ოდენი, ხოლო სიტყვა „წანლის“ მშ-ჯერ. ასე
მაგალითად:

მე უთხარ დაო შენგან გეჰე: ამა გულისა
წამალსა.
(398, 1)

ანდა შესახვევი მასალის გამოყენება და კრი-
ლობის შეხვევის ასეთი დეტალის წოდებული
პოემაში:

ხელი გამიხსნა შემაკრა: მან სახვეველი
ლობილია.
(465, 4)

შთამბეჭდავი დიალოგი იმართება ტარიელის
პირველ სამიჯნურო ბარათში, სადაც მკურნალის
გვერდით იხსენიება სიტყვა დასტაქარი — ეს
საოცარი ქართული ტერმინი, ლათინური ქირუ-
რგიისა, ანუ „Chirurgia“ ხელით ოპერაციის ე-
რთება, ანუ დასტაქრობაა.

გახსონს ოდეს ჰაი ჰაი ზმილი: ცრემლი
შენნი ველთა ბნდეს
მკერნალნი და დასტაქარნი: წამალსაყუ
მოგატანდეს.
(526, 1-2)

ასეთ მნიშვნელოვან ტერმინებს, ჩვენი აზრით,
კომენტარი აღარ სჭირდება. რაც შეეხება ზო-
მის ერთეულს, დრამას ანუ დრაჰმას იგი კვლავ
გვხვდება პოემაში:

ჩემია მკვიდრი მამული: არ მივსცემ არცა
დრამას,
(544, 3)

ან კიდევ:

მისინ ვერა ვსცენნ ამბავნი: ვერცა
დრამისა წონანი.

იცოდა, თუ არა რუსთველმა ბავშვთა პროფი-
ლაქტიკა და პატრონთა მიერ კარანტინული
იზოლაცია, ინფექციისაგან დაცვა?

ვის ასმია პატრონისა: კირსა შიგან კისისა

რადღე
ზარეზნული
(782, 2)

ეს შემთხვევითი ფრაზა არ ცნობავს, როგორ
ხიხტუაოხანში,“ ხოლო 1157-ე სტროფის მე-3,
მე-4 სტრიქონებში არის მეტად ორიგინალური
და უურობადება მისაქცევი, ნათელი აზრი მთვა-
რის მოქცევისა და სახვე მთვარის ასტრონომი-
ული თარიღების შესახებ. როგორც უკვე ცნო-
ბილი და დადგენილია, იგი მკვეთრ გავლენას
ახდენს ბავშვთა და მოზარდელთა მთელ რიგ
ფსიქონერვულ დაავადებებზე. როგორც სჩანს
რუსთველი ასტროფსიქონერვულ ფაქტორებს
სიმპტომებსაც იცნობდა:

გვითხარ რა არის წამალი: მთვარისა შექ
ნამკროლისა
რას შეუქნინარ ზაფრანად: შენ ფერად
მზგაგის ლალისა.

პოემაში გვხვდება გამოთქმა:
სხვა და სხვა ჰირი ჩემზედა: არ ახალია
ძველია.
(1175, 4)

ან კიდევ:

ლხინი ლხინად არად უჩნდა: მართ
აგრეთვე ჰირად ჰირი.
(1176, 3)

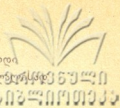
და უოველივე ასეთ ბრძნულ აზრებს ავტორი
მეცნიერულ-მხატვრული აფორიზმით გვაწვდის.
სიკვდილამდის ვის მოუკლავს: თავი
კაცსა მეცნიერსა
რა მისჭირდეს, მაშინ უნდა გონებანი
გონიერსა.
(1191, 3-4)

დღეს, XX საუკუნეში, პირველი დახმარების
აღმოჩენა, წყლის დახმარება, ზელოვნური სუნ-
თქვა, „მოსულოდერება“ ვთქვათ პრიმიტიული ხერ-
ხია. მაგრამ 800 წლის წინათ, ასეთი გასაოცარი
გონებამახვილური მეცნიერული ადლოთი გვაძ-
ლევს რეკომენდაციას შოთა რუსთველი, აქვია
მოცემული, მორალური ზემოქმედების და მისი
ბიოლოგიური სტიმულატორული გავლენა ადა-
მიანის ორგანიზმზე. — რუსთველმა იცის, რომ
მოჭირითე — მხედარი ჯანმრთელი და დაღ-
უნდა იყოს, ამიტომ ავთანდილი ვარამის შემ-
სუბუქებას, კეშანში ჩავარდნილი ტარიელის
გამხიარულებას, ცხენზე გასვრნებით ცდილობს:

იცოდა რომე შეჯდომა: კეშანს
გააქარებდა.
(891, 2)

მაგრამ ვინც რჩევა-დარიგებას, მკურნალობის
ციკლს არ დაიცავს, მაშინ წყალული ახლად
წყულუდება:

მაგრა შენცა-ნუ ეგრე ხარ: ნუ იწყულუებ
ახლად წყულულსა
არას გარგებს სწავლულობა: თუ არა იქ
ბოძენათა თქმულსა.
(902, 2-3)

თანაც ვინც სწავლას, დარიგებას და რჩევას არ იზიარებს, უგუნური და უშეცარია, ხოლო თვით ავტორისათვის სიბრძნე ამ სოფლად ყოფის მთავარი კრედიო, ავთანდილი მიმართავს ტარიელს:

მოახსენა ეგე სწავლა: ჩემთვის ყოვლად სოფლად ღირდეს გონიერსა მწვრთნელი უყვარს: ღებუნურსა გულსა გმირდეს.
(904, 1-2)

რამე თუ

მაგრა ბოლოდ ლხინსა მისცემს: ვინცა პირველ ჭირსა გასძლებს.

რუსთველი იცნობს განუკურნებელ, მოურჩენელ სენს:

ვინ დამბადა განკურნება: ჩემი უჩანს მასცა ძნელად.
(928, 1)

ლოთსამცა ვით არ შეეძლო: კულავ განკურნება წყლულისა იგია მზრდილი ყოვლისა: დანერგულ დათესულისა.
(929, 3-4)

ასეთი ლაქონური ფრაზით აკრიტიკებს რუსთველი, ისეთ მავნე ჩვევას, როგორცაა ლოთობა „იგი მზრდილი ყოფილა უკურნებელი წყლულისა“.

რუსთველი ამ განსაცდელის ჟამსაც მამაცი თა აპოლეგიტად რჩება:

ნეტარ მამაცი სხვა რაა: არ გასძლოს რაცა ჭირია ჭირსა გადრეკა რად უნდა: რა სასაუბრო ჭირია

ნუ გეშინს ლოთი უხვია. თუმცა სოფელი ძვირია

რაცა მიწვრთხიარ იწვრთე: გაკდრო უწვრთელი ვირია.
(931)

აქ ნახსენებია ფრაზა: „გაკდრო უწვრთელი ვირია“ შემთხვევითი არ უნდა იყოს.

„ვეფხისტყაოსანში“ მოცემული დეტალები მოწმობენ, რომ რუსთველი თანაბრად იცნობს, როგორც შინაგან დაავადებებს, თერაპიას, დიაგნოსტიკას, აგრეთვე დისტაქრობას — ქირურგიას. და განუკურნებელ სენს — ეიბოს, თუმცა ამ სიტყვას უშუალოდ არ ახსენებს. № 954-ე სტროფის 4-ე სტრიქონში რუსთველი წერს:

წყლულსა დანა ვერა ჰკურნავს: გაჰყუთის ანუ გაამსივნებს.

ჩვენ ისევ ვუბრუნდებით სასწრაფო დახმარების აღმოჩენის მეთოდს:

ავთანდილ ადგა გამოვლნა: შამბნი საქებრად წყალისად მან პოვა სისხლი ლომისა: მოაქუთ საესებად აღისად

მკერდსა დასხა გაეხედა: ლაქვარდი

ფერად ლაქვარდი (1345, 2-3-4) **სისხლი ლომისა**

ავთანდილ მკერდსა დასხა: მას ლომსა

სისხლი ლომისა ტარიელ შეერთა, შეიძრა რაზმი

ინდოთა ტომისა

თვალნი აახვნა მიეცა: ძალი ზე

წამოქდომისა.

აქ ნათლად არის დახატული უგონო მდგომარეობაში მყოფი ადამიანის გამოცოცხლება, სასწრაფო დახმარების აღმოჩენის შემდეგ — ამ შემთხვევაში წყლის დახმარებით.

პოემაში მოცემულია აგრეთვე ტემპერატურული რუქების ცვალებადობის გავლენა ადამიანის ორგანიზმზე:

სიცხე სწავს ყინვა დაზრობს: წყლულნი ორჯელე სტკივანი.
(1347, 4)

რუსთველი ასტრონომია და ფილოსოფოსთა გვერდით არ იეიწყებს მეურნალობა და მათ განმანათლებელ-ასპირანთ უწოდებთ:

მოლი ასპირან მარგე რა: მან დამწვა ცეცხლთა დაგითა.
(961, 1)

ხოლო ქვეთავში „ამას მოწყალეთა და სხეულთა ეტლად იტყვიან“ ვკითხულობთ:

მას უამბენ სჯანი ჩემნი: რა მჭირს ანუ როგორ ვნებდები.
(953, 3)

ან კიდევ:

მაგრა თუ ჭირსა არ დასთმობ: ლხინი რა დასათმობია.
(965, 4)

და, ამ ეპოქალური ქართული სამედიცინო განათლების საზრისის გარდა, რუსთველი მცოდნეა ინდოეთის, არაბეთის, საბერძნეთის, რუსეთის, სპარსეთის, საფრანგეთის, ისრაელის, ძველ ევროპულ სამედიცინო წყაროების და კლასიკური ლიტერატურის ნიმუშების:

ინდოთ, არაბთ, საბერძნეთით, მაშრიყნი და მალრიბელნი რუსნი, სპარსნი, მოფრანგნი: და მისრეთით შეგვიპტენი.
(968, 3-4)

შემდეგ პოემაში ვკითხულობთ:

მამინდა მისთა წამალთა: ძებნა ზღვითა და ხმელითა
(1002, 3)

ან კიდევ

აწ ვეძებ მისთა წამალთა: ვიქ იქით-აქეთ ბრუნვასა.
(1003, 4)

სოკრატ სალუშაშაძე, გივი საშვარდლიძე
წამალთმცოდნეობისა და მეურნეობის საპრობლემა „მეფისსახალაშვი“

განცვიფრებას იწვევს ერთი მეტად მნიშვნელოვანი დეტალი: თრიალეთის ველზე არქეოლოგიური გათხრების შედეგად ნაპოვნია და ს. ჯანაშიას სახელობის სახელმწიფო მუზეუმში ინახება გველის გამოსახულებიანი კერამიკული ჭურჭელი, რომელიც მედიცინის ისტორიის სპეციალისტების მიერ უკვე დადგენილია, რომ სამედიცინო კონცენტრატების შესანახად იყო გამოყენებული, რომელიც ჩვენ წელთაღრიცხვამდე XVII საუკუნით თარიღდება. რუსთველის ეპოქას და ამ ჭურჭლის დამზადების თარიღს შორის სხვაობა თითქმის 29 საუკუნეა, მაგრამ საოცარია ის ფაქტი, რომ ჭურჭელში წონა მოცულობითი განზომილებით ზუსტად 80 ლიტრი ჩადის. პოემის № 1019 სტრიქონის 3-ე სტროფში არის ასეთი ფრაზა:

„სამოცი ლიტრა წითელი: აწონით არ
ხაკლულით.

ზომა-წონის ასეთი დამთხვევა შემთხვევით არ უნდა იყოს. იგი საქართველოში ასეთი სტანდარტული ჭურჭლის დამზადებით, არსებობით და ხმარებით უნდა აიხსნას.

ამჭერად უველა სტროფის შინაარსის ამოწურვის და გაშიფვრის საშუალება არ არის, ამიტომ ჩვენ ვახდენთ მხოლოდ ციტირებას ისეთი სტრიქონებისას, სადაც ნახტენები არის წამალი, წყლული, მკურნალობა და განკურნება. ასე მაგალითად:

წამალსა ტარიელისსა: ეძებს ყოვლისა
ლონითა.
(1027, 2)

ვპოქუა და მვპკუდე ანუ დავრჩე: ერთი
რამე გამიპირდეს
მას მკურნალმან როგორ ჰკურნოს. თუ არ
უთხრას რაცა ჭირდეს.
(1083, 3-4)

მკურნალმანცა ვერა ჰკურნოს: თავისისა
სისხლის მხეცრეტსა.
გამიმრთელდა გული წყლული: ახლა დავყე
ცაცხლთა შრეტად.
(1119, 4)

ხოლო პოემის 1276-ე სტროფის მე-8 და მე-9 ტიპში გადმოცემულია მეტად დამაფიქრებელი მომენტი. არგონავტების შესახებ ძველ ბერძნულ თქმულებებში მოცემულია ასეთი აზრი: როცა იაზონი ხმელეთზე გადმოდის და იწყებს ბრძოლას „ოქროს საწმისის“ ხელში ჩაგდებასთვის, მას აფრთხილებენ, აიეტის და — კირკე ჯადოქარია, შეხებისას მას შეუძლია რაიმე ცხოველად გადაგაციოს, ამიტომ დაზღვევის მიზნით მოლი წახვი ტანჯეო.

როგორც პოემის შინაარსიდან ირკვევა ეს ლეგენდა უცხო არ იყო რუსთველისათვის, როცა ფატმანი ეღბნება, ეს წიგნი — უხტარი მითითეო. ნესტან-დარეჯანს. რუსთაველი წერს:

მან გრძნელმან მოლი რამე; წამოისხა
ზედან ტანსა
მასვე წამსა გარდიკარგა: გარდაფრინდა
ბანი ბანსა.

პარალელიზმისა და ანალოგიზმის ანალიზი საფუძველს გვაძლევს, რომ ამ ფრაზასა და არგონავტებზე თქმულების შესახებ აზრობრივი და შინაარსობრივი მსგავსება არის. წამალთმცოდნეთა პოზიციებიდან შოთა რუსთველის „ვეფხისტყაოსანში“ ჩვენ უოველივე ზემოთ რაც ჩამოვთვალეთ თვალნათლივ დავინახეთ, რაც ჭერ-ჭერობით შესწავლილი და გაანალიზებული არ იყო, პროვოზორთა მიერ

კორნელი დანელიძე

ქართული სამეცნიერო ენის სათავეებთან

(„ქართული ენათმეცნიერების ორი გზა“ რედაქციის“ გამოცემის გამო)

ბიბლიის ძველი ქართული თარგმანი ქართული სალიტერატურო ენის მონუმენტური ძეგლია. IV-V საუკუნეებისთვის ამ თარგმანის არსებობის ფაქტი მრავლისმეტყველია, უპირველესად — მაღალი და ძირძველი სამწერლო კულტურის მაჟსტორი. ყველა ქრისტიანი ერასათვის ბიბლიის ნაციონალური ენაზე გადაღება უძნელესი საქმე იყო. ქართულ ენაზეც ბიბლიის თარგმანს აძენდნენ არა მარტო ქართული მსოფლმხედველობისა და კულტურის ძველი და ღრმა წარმართული ხასიათი არამედ თვით ამ რთული შედგენილობის კრებული აშკარად ალმბორიული შინაარსი. მეტად ძნელი იყო ტექსტის მნიშვნელობებში ჩაწვდომა, პოლიემიური სიტყვებისათვის კონტექსტისეული მნიშვნელობების დაძებნა-შერჩევა ანუ დედინიშეული „ღრმა ადგილების“ გადმოცემა „ქართული მსგავსებული სიტყვებით“. მაგრამ პირველმთარგმნელთა სასახელად უნდა ითქვას, რომ მათ არსებითად დაძლიეს ეს დაბრკოლებები და წრფელი კრძალულებით უზმართოდ, სახელმოუხსენებლად შთამომავლობას დაუტოვეს ფასდაუდებელი ნაჭაი „ხატად ცხოველად და ძეგლად პირმეტყუელად“, სადაც დაუნჯებული ქართული ზეიმობს მძლავრ გამომსახველობით საშუალებათა წარმოჩენასაც და მთვლმარე, გაუმღაფნებელი პოტენციის უსაზღვრობასაც.

რადგან ბიბლიურ თარგმანებზე უადრესი ლიტერატურული ძეგლი ქართულ ენაზე არ მოიპოვება, ამ თარგმანთა კომპლექსური შესწავლა ქართული ფილოლოგიის უპირველესი ამო-

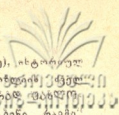
ცანაა. ლინგვისტთა და ლიტერატურისმცოდნეთა ხანგრძლივი ერთობლივი მუშაობაა საჭირო, რომ გადაიჭრას ისეთი პრობლემური საკითხები, როგორცაა: ბიბლიურ წიგნთა ძველი ქართული რედაქციების ბენეფიცი, ამ რედაქციათა მხატვრული სპეციფიკა, უცხო წყაროთა ბენეფიცი კვლავი ქართულ რედაქციებში, ამ რედაქციათა ინტერპრეტი მომდარნობა და ანაქრონიზმები საეკლესიო გამოცემებში და სხვა. სანამ ზემოჩამოთვლილი და ამ წრის სხვა საკითხები არ იქნება გამოწვლილი შესწავლილი, მანამ ნაადრები იმდნება თუნდაც ქალიან მახვილგონივრული და თეორიულად შესაძლებელი დანკვნების გაკეთება V-XVIII საუკუნეების ძარბვალ მფარბლთა იდეური და მხატვრული კონცეფციის რამაზში, რადგან ამ პერიოდის ყველა მწერლის მსოფლმხედველობითა თუ მხატვრულ-ესთეტიკურ მრწამსს მეტ-ნაკლებად მსჭვალავს ბიბლიური მსოფლგაგება, ხილვა-წარმოდგენები, ეთიკა-მორალი, მხატვრული თუ ენობრივ-სტილური მოდელები. ბიბლიის ძველ ქართულ რედაქციებს პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვთ არა მარტო ქართული ენის, ლიტერატურის და კულტურის შესასწავლად, არამედ სანარსოდ ბიბლიოლოგიური პრობლემების გადასაჭრელად. I-II საუკუნეებში შექმნილი ბერძნული ახალი აღთქმის ტექსტი მოგვიანო, IV-V და მომდევნო საუკუნეთა ნუსხებითაა მოდწეული, ამიტომ პირვანდელი ტექსტის აღდგენის ცდისას მხოლოდ სახელის ფილოლოგ-ბიბლიოლოგები (ტიშენდორფი, ნესტლე და სხვები) ბერძნული

წყაროების გარდა ითვალისწინებდნენ და კრიტიკულ აპარატში უჩვენებდნენ კიდევ სხვა უცხოენოვან თარგმანთა მომაცემებს: ლათინურის, სირიულის, სომხურის და ივრითად ქართული-სახს. დანამდიდებით შეიძლება ითქვას: ძველი ქართული თარგმანის რიგაინად გამოცემული ტექსტი რომ ერთი-ორი საუკუნის წინ ხელთ მქონოდათ ევროპელ ბიბლიოლოგებს, ქართული მწერლობისა და კულტურის სიძველეთა დარღვევადან ტერგნებდნენ ევროპელი მეცნიერები და სანსაჰარს მკოვდნენ ქართულთა წვდოის საბარტო მარისტინაშვილი პულტუარის სმარტოში (1709 წლის თბილისურმა და 1748 წლის მოსკოვურმა გამოცემებმა ვერ გაიკაფეს გზა, რადგან საქართველოს გასაგები მიწეუების გამო დას. ევროპაში არ აღმოჩნდა არც ერთი საბუთარტი კულტურის კერა). დასაინაია, რომ ნამეტანი დაავიანდა ჩვენს ძველსა და ძვირადღირებულ საუნჯეს გამოჩინება, რაც ნელ-ნელა სწორდება დღემდე. სხვადასხვა გარემოებებით განპირობებული ხელგაუშართობისა და მტყწილად ეროვნული საუნჯისადმი მიუტყვებელი გულგრილობის შედეგი იყო, რომ ოთხთავის ძველი ქართული რედაქციების მეცნიერული გამოცემის საპატო პირველობა წილად ხვდა ვლ. ბენეშევის, რომელმაც პეტერბურგში 1909-11 წლებში გამოსცა მათეს და მარკოზის სახარებების ტექსტი ტბეთის (998 წ.) და ოპიზის (918 წ.) ხელნაწერების მიხედვით. შემდეგ დაიბრა საქმე: 1916 წელს ენსკოვში ფოტოტიპურად გამოიცა განთქმული აღიშლის ოთხთავი 897 წლისა. ამ გამოცემის საფუძველზე მარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორმა რ. ბლეიკმა პარიზში სტამბურად გამოსცა ეს ტექსტი ლათინური თარგმანითურთ, მარკოზის თავისა 1928 წ., მათესი — 1938 წ. (მათ ბენეშევისის გამოცემის მიხედვით ტბეთისა და ოპიზის ხელნაწერთა ვარიანტებიც აახლა), იოვანესი — 1950 წ. და ლუკასი — 1955 წელს (ეს უკანასკნელი ბლეიკის გარდაცვალების გამო მ. ბრიგმას დაასრულა). სავრკონოი ხარვეუბის მიუხედავად ეს გამოცემები თავის დროზე რიგაინი იყო, ოღონდ ბევრისთვის ხელმეუწდომელი რჩებოდა. ამიტომ აუცილებელი იყო, ბიბლიურ წიგნთა ძველი ქართული რედაქციები საქართველოშივე გამოცემულიყო. ამ ეროვნულ საქმეს სათავეში ჩაუდგა ა. შანიძე, რომელმაც 1945 წელს გამოსცა ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქცია სამი შატბერდული ხელნაწერის მიხედვით (აღიშისა 897 წ., ჯრუჟისა 938 წ., პარსლისა 978 წ.). ეს საბაბბუ გამოცემა იყო, რომელშიც გატარდა ორთოგრაფიისა და პუნქტუაციის მარჯვე სისტემა. შემდგომ თანდათან ა. შანიძისავე ხელმძღვანელობითა და რედაქციით გამოიცა: საქმე მოკლეულთა ი. აბულთის მიერ 1950 წ., კათოლიკე ეპისტოლენი ქ. ლორთქიფანიძის მიერ 1956 წ., იოვანეს გამოცხადება ი. იმნაიშვილის

მიერ 1967 წ., პავლეს ეპისტოლენი ქ. მოწენისა და კ. დანელიას მიერ 1957 წ. წესდებოდა არსებითად დასრულებული იყო ახალი ვერსიის ქართულ რედაქციათა მეცნიერული გამოცემა. მაგრამ მწვავედ იგრძნობოდა ოთხთავის ნაწილში ორი მომპიპინო რედაქციის ტექსტის გამოცემის აუცილებლობა. დღეს ეს ტექსტიც გამოცემულია. პროფ. ი. იმნაიშვილმა ახლანად გამოაქვეყნა „ქართული ოთხთავის ორი ბოლო რედაქცია“. მასში სვეტების სახით პარალელურად გვერდი-გვერდ დაბეჭდილია ეფთვიმე მთაწმიდლისა და გიორგი მთაწმიდლის რედაქციის ტექსტები. დღი და საშვილოშვილო საქმე მოთავდა, არსებითად დასრულდა ახალი აღთქმის ქართული რედაქციების მეცნიერული გამოცემა, არსებითად, ვამბობთ, რადგან ყველს ხელნაწერის ყველს უმნიშვნელო სხმბობა არ ასახულა გამოცემებში (რა თქმა უნდა, იოანე პეტრიწისად სავარაუდებელი ოთხთავის სრულიად თავისებური რედაქცია ეგზეგეტიკური დანიშნულებისა იყო და არა ბიბლიოლოგიური, ამიტომ არც გავრცელებულია; ეს მეტად საინტერესო ტექსტი ცალკეად გამოსაცემი).

„ქართული ოთხთავის ორი ბოლო რედაქციის“ გამოცემა დიდი მნიშვნელობის მომწინაა ქართულ ფოლოლოგიაში. ამერიიდან მკვლევართ შესაძლებლობა ეძლევათ, თვლილი მიადევნონ, თუ როგორ წარიმართა ქართული სამწერლო ენის განვითარების გზა IV საუკუნეიდან XI საუკუნის ჩათვლით, რადგან ძველი ქართული თარგმანის მრავალგვანა გადამუშავება საუკუნეთა მანძილზე რამდენიმე მაინც ტოვებს იმის ანაბეჭდს, თუ რა ენობრივი ფორმები რითი იცვლებოდა, ან რა მთარგმნელობითი პრინციპებით ხელმძღვანელობდნენ სხვადასხვა დროის რედაქტორ-მეწიერებლები. აწ წიგნის მრავალმხრივი მნიშვნელობიდან განსაკუთრებით ხაზგასასმელია შემდეგი: ორივე რედაქცია (ეფთვიმესი და გიორგისა) XI საუკუნეშია შემუშავებული; ეს საუკუნე კი ქართული სამწერლო ენის ისტორიაში ყველაზე დიდი ძვრებისად და ბრალბანის მუთყმბელინი გამოცემული ტექსტით ენათმეცნიერებს პირველხარისხივანი მასალა ეძლევათ ამ უმნიშვნელოვანესი პერიოდის შესასწავლად.

სანამ ამ გამოცემის ღირსება-ნაელზე შევიტრებოდეთ, საჭიროდ ვთვლით ექსპურსის ბიბლიურ წიგნთა ქართული თარგმანის რედაქციულ სიჭრელზე. ძველ საქართველოში ყველაზე გავრცელებული იყო ე. წ. ოპიზური რედაქცია (ჯრუჟის, პარსლის, წყაროსთავისა და სხვა ხელნაწერებში დაცული), ხოლო აღიშური ცალკე დგას. მას გამარჯვებულად-გადამუშავებული არ უჩანს, უნიკულად რჩება (მხოლოდ ნაკლები ქნის ოთხთავი ავლენს აღიშურთან სიახლოვეს, როგორც ეს ი. იმნაიშვილმა გაარკვია). მთაწმიდლები სწორედ ოპიზური რედაქციის ტექსტს აჩერებენ ბერძნულ დედანთან.

საკითხავია, რა იყო საფუძველი ისეთი იშვიათი ფაქტისა, როგორცა XI საუკუნეში ბილიურ წიგნთა მრავალგზის გადამშავებმა? რამდენადმე ამის პასუხს შეიცავს ი. იმნაიშვილის რეცეპტი გამოკვლევა; აქ ეფუძნება და გიორგის რედაქტორული მუშაობის მიზნად მიჩნეულია: თარგმანის სიზუსტე, მაქსიმალური სიახლოვე ბერძნულთან, ლექსიკისა და გრამატიკული ფორმების ბანასლებზე, მშობლიური ენის ბუნებრიობისა და თავისებურებების შეუბღალავად დაცვა (გვ. 151). შრომაში სხვაგანაც, როგორც ქვემოთ ვნახავთ, არა ერთგზის არის აღნიშნული, რომ ეფუთიმე და გიორგი შედგენულად პაპ-ლებიან ტექსტის ენას. ჩვენ კი სხვაგვარად გვესმის საქმის ვითარება.

VIII-X საუკუნეების საქართველოში ეროვნული თვითშეგნების გაძლიერების შედეგად აყვავდა ნაციონალური კულტურაც, მაგრამ ამ გარემოებამ ქართველები რამდენადმე ჩამოარჩინა ბიზანტიის კულტურული ცხოვრების მეწინავე ხაზს და როცა ეს საკარნობი გახდა XI საუკ. დასაწყისში, ათონსა და შვე მთაზე მოქმედი ქართული კულტურის ცენტრები ეცადნენ, სასწრაფოდ გადმოეღოთ ბერძნულიდან მანამდე უთარგმნელი თხზულებანი და ძველი თარგმანებიც დაეახლოვებინათ პირველ წყაროებში. მაგრამ საქართველოს კოლიტიკურ-ეკონომიური და კულტურული აღმავლობა მტრად აღიზიანებდა დიდშაჟრობელურ ბიზანტიას და იქ მოქმედი ქართული კულტურის კერები უმძიმეს დღეში აღმოჩნდნენ. გ. მთაწმიდლის სიტყვებით, ათონის ივერთა მონასტერი „სამგზის დაიჭურუნა“ და „ყოველი იაჟარ-იქმნა“ (აგ. ძეგ. II, 92); „ბერძენთა ქელ-უყვის ყოვლითა დონისძებითა, რამათმცა ქართველნი ამის მონასტრისაგან აღმოჰფურნენ“ (იქვე, გვ. 93). ბერძენი „მშველებელად ხდითა“ ცდილობდნენ, რამათა წმიდასა ამის და მართალსა სასწმუნოებასა ჩუენსა ბრწინ რაბამ დასწამონ. გიორგი მცირის ცნობით, ხარბი ცილისმწაფებლები მოსულან ანტიოქიის პატრიარქთან და უთხოვიან: „გვქველ დიდისა ტირისაგან და გაფუთავისუფლენ კაცთაგან ამოათა და უცხო თესლთა, რამეთუ არს მონასტრისა შინა ჩუენსა ვითარ სასეროცო კაცი, რომელნი ქართველად სახელიდებენ თავთა თჳსთა და არა უწყით, თუ რასა ზრახვენ, ანუ რამა არს სარწმუნოებაჲ მათი (იქვე, გვ. 150). ეფრემ მცირის „უწყებამ მიწესა...“ ხომ იმის აუცილებლობით არის შექმნილი, რომ ქველმალად ბერძნებს დაუშტაკიოს: ქართველები მტკიო ქართლმადიდებელნი არიან, ბიზილის ძველი ქართული თარგმანები არ შეიცავს რაიმე მწვალებელურ აზრებს და ქართული ეკლესიის დამოუკიდებლობა წარმოიჩინა. ე. ი. ქართველებმა ბერძენებთან კარგმაშენელ ზრახვებამ და ჯალბ ბრალდებამ კულტურის ჯარი შეაბოძეს: სასწრაფოდ აღგენნ ეროვნულ მოღვაწეთა ცხოვრება-ბიოგრაფიებს (გი-

ორგი მთაწმიდელი, გიორგი მცირე), ისტორიულ თხზულებებს (ეფრემ მცირე), ბიზანტიურ ქართულ თარგმანს მამსინალურად (გიორგი მამბინ ბერძნულ წყაროს, რომ „ბიწი რამე არ დაწამონ მათ. ქართული ტექსტის ბერძნულთან დაახლოება პლამბალი ხაზით წარმართა: ეფთვიმე > გიორგი > ეფრემ მცირე > პეტრიწი...).

ჩანს, ქართულ სინამდვილეში ასეთ მუშაობას თავიდან მხოლოდ შიმინდ ლიტერატურული ინტერესები კი არ განსაზღვრავდა, არამედ უფრო მშვენიერ კოლიტიკურ-კულტურული გარემოც. ვიმოკრებთ, ბიზილის ძველმა ქართულმა თარგმანებმა რომ ნახევარ საუკუნეში რამდენჯერმე განიცადეს გადამშავება ბერძნული წყაროს კვალობაზე. ეს თავიდან არ იყო მხოლოდ ქართულ სამწერლო კერებში სხვადასხვა მხატვრულ-ლიტერატურული კონცეფციის არსებობის მაჟნეგნელი, ან ბერძნული კულტურისადმი განსაკუთრებული და ბრმა თავანისცემის შედეგი. უფრო ეს იყო იმშვენიერი ლონისძიება ქართული კულტურის კერების თვითმავლობის შესანარჩუნებლად დიდშაჟრობელური ბერძენის მიმშლავმა. ზის მასს. მაგრამ შემდგომ პეტრიწისა და ივანეთოლის ამგვარიც მუშაობა უკვე განსხვავებული ლიტერატურული კონცეფციითაც ხარდობდა. იქნებ ვიკითხოთ: როგორ, ისედაც (ყოველგვარი გარე ფაქტორების გარეშეც) ხომ უნდა გადაეკეთებინათ ძველი თარგმანები, XI საუკუნეში ხომ არ უნდა ეხელმძღვანელათ X საუკუნის თარგმანებით? არა. V-XI საუკუნეებში ქართულ ენაში ბრ მომხდარა ისეთი დიდი მასშტაბის ცვლილება, რომ ამის გამო XI საუკუნეში აუცილებელი ყოფილიყო ძველ ქართულ თარგმანთა რედაქციული გადამშავება და ენობრივი მოდერნიზაცია. ასეთი რედაქციული გადამშავების მიზანი რომ ყოფილიყო ტექსტის ენობრივი ბანასლება, ეს უნდა დასტუხობდა გვიანდელ რედაქციებს. მაგრამ გვიანდელ რედაქციებში (გიორგისა, ეფრემისა, პეტრიწისა) ნაშრომობებში პარამოზიტი სინატიზმად და ეს თუ ხდება, ძალუხად, სტიმიურად შეუცნობლად, ცოცხალი ენის გავლენით, მაშასადამე, ძველი ქართული თარგმანების რედაქციული გადამშავების მიზანი იყო ბრძველი ტექსტების ენობრივი მოდერნიზაცია, არამედ მამსინალურად დაახლოება ბერძნულ წყაროსთან. ამიტომაც, რომ გვიანდელ რედაქციებში, ასე ვთქვათ, გომეტრული პარაგრაფითი იზრდება ბრ ნაშრომობებში, პარამოდ ბრძენებში: ეფთვიმე და გიორგი პაპ-ლებიან ქართულ თარგმანს ბერძნულ წყაროსთან უპირველესად შინაბარსლობით თვალსაზრისით. ეფთვიმე უფრო შორს მიდის. სა-

კონკრეტული დანალიშ ქართული სამწერლო ენის სათავებობა

მოციქულის გიორგისეულ რედაქციას კვლავ უხლოვებს ბერძნულს ბრა მარტო შინაბარსონ-გლივი, არამედ ბრამბტიკულ-სტილისტური თვალსაზრისითაც. იმანვე პეტრიწი კი თითქმის ზომიერების საზღვარს სცილდება — ცდილობს ენაში არსებულ სადმიტაციონ სპსპალაშვებს ზოგადმოკლავ, უნივერსალურებად მიაწივოს (ესა თუ ის აფიქსი თავისი მნიშვნელობით ნებისმიერ ფუძეზე დართვის უფლებით აღჭურვოს), დამკვიდროს შილტარაქსონი-შეილური სტილი, ბრამბტიკული კალკები. რა შედეგი მოჰყვა ამას? ან ბანაშკარებში თუ არა ლიტერატურულად ძველი ქართული თარგმანები ახეთი გადაშუშავებით? არა, არ გაუმჯობესებულა. მართალია, გვიანდელ რედაქციებში ბევრი რამ დაწესდა შინაბარსონისად. მაგრამ ენობრივ-სტილისტური თვალსაზრისით უკავია ბრამბტიკურიზმმა მომავალ პართულ ტარგმანს. მიუხედავად ამისა, XI საუკუნის მეორე ნახევარი ქართული სამწერლო ენის ისტორიაში განსაკუთრებული ხანა, ხანა წინააღმდეგობისა, დუღილისა, ძიძგისა: ბერძნული წყაროს უზუსტესად გადმოცემის ცდას და წადილმა ეფრემ მეორე და იოვანე პეტრიწი აიძულა ქართული ენის გამომსახველობით რისხრისაში გამომეძიოთ და გამომეხატათ ყველა მოკმედი თუ კომედიური საშუალება და მასხივალურად გამომეხატათ ბინათ ისინი. ეს იყო ცდა, მართული სამწერლო ენა თავისი გამომსახველობითი საშუალებებით ამაღლებულიყო და პართულურად უფლებით სამწერლო ტრადიციის მქონე ბერძნულ ენას. ცხადია, ამ მცდარ, მაგრამ კეთილშობილურ ცდაში ეროვნური დაპალებება იყო დედენის მიმართ, რასაც ხელმძღვანელი ფორმები მოჰყვია. მაგრამ მხოლოდ ახეთი ტარგმანები კი არა, ფორმები თანდათან ჩამოიშორა ქართულმა სამწერლო ენამ და გამომეხატა ქართული დარბაზ დირიგაციისა და კომპოზიციისა სხად შესაძლებლობათა წარმოადგენითა და დახვედრებით.

ახლა დავბრუნდეთ „ქართული ოთხთავის ორ ბოლო რედაქციას“, რომელიც გამოსცა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემლობამ ძველი ქართული ენის კათედრის შრომების 22-ე ტომად. პარალელურად დაბეჭდილი ორი რედაქციის ტექსტი ზემო ხელნაწერის მიხედვითაა წარმოდგენილი, ეფთვიმისი — ურბნისისა და პალესტინის ხელნაწერის მიხედვით, გიორგისი — ვანის, ერეკლესისა და გელათის ნუსხათა მიხედვით. I რედაქციის საყრდენია ურბნისის ხელნაწერი (XI საუკ.), ხოლო მეორისა — ვანისა (XII საუკ.). საყრდენი ხელნაწერთა იკითხვისები შეცვლილია ზოგჯერ სხვა ხელნაწერთა მონაცემებით, თუ ისინი „უფრო ძველი, უფრო სწორი და ძველ ქართულში უფრო გავრცელებული იყო“ (გვ. 244) უზარმაზარი შრომა აქვს გაწეული გამომცემელს ტექს-

ტის დახადგენად და ვარიანტების შესადგენად; ტექსტში რაიმე ცვლილების შეტანისას უმეტესად ეფთვიმისი ვარიანტის მიხედვით. თუღ ნუსხათა ჩვენებანი, არამედ უცხოენოვან წყაროთა მონაცემებიც. მუხლ-მუხლად ასე დიდი ტექსტის გულდაგულ შედარება მრავალფეროვან წყაროებთან, მისი ავტორის გამოცდილებით „ჩხრეკა“ ცოდნად და ენერგიასთან ერთად იოზისებურ მოთმინებასაც მოითხოვდა. სამივე ამ კომპონენტთან ერთად გამომცემელს ეს მიმეტი ტვირთი „ტკბილი და სუბუქ“ გაუხანა საქმის დიდმა სიყვარულმა.

კრიტიკულად დადგენილ ტექსტს წამდვარებულ ვრცელ გამოკვლევაში ნაჩვენებია, რომ ოთხთავის ძველი ქართული თარგმანის ტექსტი გიორგი მთაწმიდამდე ეფთვიმის უნდა გადაეშუშებინათ და ასეთი ტექსტი უნდა იყოს წარმოდგენილი ურბნისის (XI საუკ.), პალესტინის (1048 წ.), ტბეთის (995 წ.) და მესტიის (1088 წ.) ხელნაწერებში. შეიძლება ვინმეს დასახელებული ხელნაწერები ყველა ერთი რედაქციისად და ისიც მაინცდამაინც ეფთვიმისად არ მიაჩნდეს, მაგრამ გამომცემლის უთუო დამსახურებად დარჩება ის, რომ მან დამაწერებლად აჩვენა ძველ (ოპიურ) და გიორგისეულ რედაქციებს შორის კიდევ ერთი შუალედური პირისი არსებობის ფაქტი.

გამოცემაში გამოყენებულ ხელნაწერთა ღირებეა უეჭველია და ეს ვრცელადც არის გამოჩენილი გამოკვლევაში.

ურბნისის ხელნაწერს (გადამწერი იოვანე ტაბანილი) გრძელი გზა გამოუვლია: ბათუმის ოლქის ერთ-ერთი ეკლესიას ჰყოფენებია, XVI საუკ.-ში კი — ქუთაისის ეპისკოპოს სვიმონს, შემდეგ ბედიის მიტროპოლიტ ევანდიეს, ხოლო 1798 წელს ხელთ ჰქონია გიორგი ავალიშვილს, ბოლოს კი მთხედრელმა ურბნისის წმ. სტეფანეს სახ. ეკლესიაში, იქედან კი — თბილისის საეკლესიო მუზეუმში. ეს ხელნაწერი ოპიურთან შედარებით უფრო სრულია, „აქ მთელი რიგი ადგილობრივი და ცალკე ნიჭყვები არის დამატებული“ (გვ. 18); ეს სრულებით გასაგები გახდება, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ბერძნული ახ. ალექსის მოგვინანო ხელნაწერებზე ხდება სწორედ არაქალი ტექსტის გლობალური ბაზრებობა და, ცხადია, ამ ტიპის ხელნაწერებით სარგებლობდნენ ეფთვიმე და გიორგი.

გამომცემელი ვრცელად მსჯელობს ურბნისის (F) ხელნაწერში გვიან შეტანილ შესწორებებზე და ნონსენსურ იკითხვისებზე და მათი გაშუქება პალესტინური (G) ხელნაწერის საფუძველს აძლევს იფიქროს: ურბნისისგან (F-ისგან) არის გადაწერილი პალესტინური (G) ხელნაწერი. აქვე დაწვრილებითაა დახასიათებული პალესტინური ხელნაწერი, რომელიც შესრულებულია 1048 წელს იერუსალიმთან ზეთისხილის მთის ძირას მდებარე გეთსემანიაში მწირო მიქაელის მიერ პალაგარის მონასტრის ხუცესის

სიტყვანს დაკვეთით. ბოლოს ეს ხელნაწერი მოხვედრილა სვანეთში ბეს. წიჟარაძის ხელში, შემდეგ — თბილისში და ამჟამად დაცულია კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტში (H—1741).

გიორგისმუსლი რედაქციის ხელნაწერთაგან უპირველესად განთქმული მანის ოთხთავის ისტორიაა გადმოცემული. ეს ხელნაწერი შექმნილია XII საუკუნის ბოლოს კონსტანტინეპოლის რომანოს ქართულ მონასტერში. ანდერძად ჩანს, რომ დიდ მოღვაწეს, ბერ ზაქარიას წვალიებითა და შრომით მიუგნია მთაწმიდაზე ოთხთავის გიორგისეული ავტოგრაფისათვის, აქედან გადაუწერინებია ტექსტი შატ-ბერძენიან ხუცესის სიტყვანებით, ხოლო ამ უკანასკნელი გადაწერისაგან იოვანე საპყარის გადაუწერია ე. წ. ვანის ოთხთავი. გამომცემლის სიტყვებით, ეს გარემოება გვაძალბებს „დიდი ნდობით მოვეპყროთ ვანის ოთხთავს, როგორც ორიგინალთან (თვით გიორგის ხელით დაწერილთან) ყუბლაზე უფრო ახლო მყოფსა და დაუშინებელს“ (გვ. 58).

ხელნაწერი მდიდრულადაა გაფორმებული და მოხატული ბერძენი მიქაელ კორესელის მიერ. ეს ძვირფასი ხელნაწერი თამარ დედოფლისათვის დაუმზადებიათ. მოგვიანებით (XV საუკ.) მესხეთში მოხვედრილა (სოფ. შარათაში), მერმე (XVIII საუკ.) — ვანში, იქედან — გელათში (1888 წ.), ხოლო გელათიდან ვუკოლ ბერიძეს თბილისში ჩამოუტანია. ამჟამად ხელნაწერთა ინსტიტუტშია დაცული (A-1835). ხელნაწერი მოგვიანებით შეუსწორებიათ ალაგ-ალაგ, რაც დაწვრილებითაა აღნუსხული შრომის; შესწორებანი შეტანილად გამოართმებულია. მაგ. ძველხა, ეგვიპტისა და გიორგის რედაქციითა ნუსხეში იკითხება: უადვილეს არს მანქანისა სხამლი კურელსა ნემსისასა განსლვად, ვიდრე მდიდარი შესლვად სასუფეველსა ღმრთისასა ლ. 18, 25. ხელნაწერის აწიზე „მანქანის საბელის“ გვერდით „აქლემი“ მისუწერიათ, ე. ი. ამ ადგილას „აქლემი“ უნდა იკითხებოდესო. გამომცემელი სწორად შეინიშნავს, რომ მართლაც აქ „აქლემი“ უნდა იყოს, რადგან ბერძნულ ორიგინალში სწორედ ასეთი შენაარსის პამეილს ხიტყვად და სხვა უცხოენოვან თარგმანებშიც გვაქვს: верблюды, camelum, Kamel..., მაგრამ სომხურ თარგმანშია მსხვილი ტოპის მნიშვნელობის მალუხ. ქართული და სომხური ტექსტების შედგომის სათავე ბერძნულ ტექსტშია: პამეილის მნიშვნელობის პამეილს გრაფიკული მსგავსების გამო წაიკითხულია მსხვილი ტოპის („მანქანის საბელის“) შენაარსის პამეილს სიტყვად (V საუკუნეში ბერძნ. ეტას-ი-დ წაითხვის გამო ეს ორი სიტყვა გამოქმნის ხმადივით არც იქნებოდა გარჩეული).

ამ ხელნაწერის ტექსტს ვარიანტებად უდგას ექვთიმისა და გელათის ოთხთავების მონაცემები. ექვთიმის საეკლესიო მუხუერში და-

ცული ხელნაწერი, რომელიც XII-XIII საუკ. ნიქნაზე უნდა შექმნილიყო, საქმოდ სიუხუტით იმერტებს ვანის ოთხთავის არა მარტო ტექსტს არამედ მხატვრულ მოკაშეულობასაც (ელაჟიკა ვარიანი, ც. ჭანჭიკი). გამომცემელიც აღნიშნავს, თუ როგორ ასო-ასო იწერს ამ ხელნაწერის ავტორი ვანის ოთხთავს თავის ნონსენებიანად. სხვაობა მხოლოდ ორია: ა) ვანის ხელნაწერში ძველებური „თავების“ დასახელება სახარებათა წინაშე არის და ტექსტის შიშნითაც, ექვთიმისაში კი უკანასკნელ შემთხვევაში „თავები“ არ მეორდება. ბ) ამ ხელნაწერში გიორგი მთაწმიდლის ცნობილი ანდერძი განსხვავებული რედაქციითაა წარმოდგენილი, ამ შემთხვევაში უფრო სწორი ჩანს ექვთიმის ვარიანტი, რომელიც გიორგი მთაწმიდელს კი არა, არამედ რედაქტორ-შემკრებლად არის გამოყვანილი: „ესე წმიდამ ოთხთავი არა თუ ახლად გუთარგმნია, არამედ ბერძნულთა სახარებათა და შეგვეწამებია“...

მემატიის ოთხთავიც XII საუკ. ბოლოს უნდა იყოს გადაწერილი. როგორც ხელოვნების ძვირფასი ნიმუში, ის საგანგებო შესწავლის ობიექტი უოფილა ხელოვნების ისტორიის სპეციალისტების. 1921 წელს მენშევიკთა მიერ გატანილი ეს ხელნაწერი 1943 წელს პარიზიდან თბილისის დაუბრუნდა და ინახება ხელნაწერთა ინსტიტუტში (Q-908).

გამომცემელი გამოკვლევაში მოკლედ ახასიათებს ოთხთავის ადრეულ გამომცემებს და შემაგერებლად ჩერდება ეფთხივანის რედაქციის ოპიურთან მიმართებაზე, ასევე გიორგისეული ვერსიის ეფთხივანისეულთან დამოკიდებულებაზე. შეიძლება ითქვას, აქ ზღვა მასალაა მოყვანილი ლექსების, მორფოლოგიის, სინტაქსის თუ ტექსტუალური კლება-მატების სფეროდან. დაკვირვებული მკითხველი გამოკვლევის ამ ნაწილში იპოვის სანდო და საჭირო მასალას არა მარტო ბიბლიის ქართული თარგმანის ისტორიისათვის, არამედ XI საუკუნის სამეფარლო მართლში მომხდარ ცვლილებათა დინამიკისა და ტენდენციის განსახილველად და ქართული რედაქციების რაობის, მხატვრული სტილიზაციის გამოსვლინად.

სასტიკად კანონიზებული ბიბლიური ტექსტისადმი მთარგმნელის თავისუფალი დამოკიდებულება მკრებელობად ითვლებოდა. მაგრამ მიანც ეროვნულ ლიტერატურულ ტრადიციად აღწერილი ქართული პირველმთარგმნელი „კადნიერდებიან“ და დღენისეული კონტექსტის გასაუმჯობესებლად საგანგებოდ უმატებენ ან აკლებენ, ან კიდევ ეროვნული მოსაზრებით ააზრანებენ ტექსტს. ერთი მაგალითი: ეთომილი ძის იგავში, როცა სამეფვიდროს გააფლანგველი, გადაკარგული უმცროსი შვილის მოხრუ-

პირნალი დანალია

ქართული სამეფარლო მისი სათავეებთან

ნებით გახარებული მამა ნადიმს გამართავს, გულნატენი უფროსი შვილი ასე მიმართავს მამას: რამდენი წელია შენ გემორჩილები და არც ერთხელ შენს მცენებს არ გადავსცდენი- ვარ და მე არასადა მომეც მართი თიანის, რათამცა გეგობარები ჩემთა თანა ვინაბარა“ ლ. 15,29. გამომცემლის შენიშვნით, ბერძნულში „თიანის“ არ ახლავს „ერთი“. საქმის შინაარსი კი ძალიან მოიხდენდა მის დამატებას: მე ამ- დენი წელია გემორჩი, მითღი ამ ხნის განმავ- ლობაში მართი თიანის კი არ მოგვიცა ჩემთ- ვისო. ეს მართი კი დაურთეს ქართულში (და, ვიმეორებ, ძალიან კარგადაც მოიცვენს)“ (გვ. 148). ასეთი და უკეთესი მაგალითები ბევრია (ბიბლიის ქართული თარგმანის სპეციალური ზო- გიერთი საკითხი განხილულია ჩვენს შრომაშიც „რამდენიმე საკითხი ბიბლიის უძველესი ქარ- თული თარგმანის ისტორიიდან: თბ. უნ. შრ., ტ. 188, 1978, გვ. 111-140).

გამომცემელი ბეჩიათი „ჩხრეკს“ საანალიზო მასალას, ასწორებს ათობით ნონსენსურ იკითხ- ვისს და ბევრჯერ ცალკეული რედაქციული სხვაობების მაუწყებელი ფაქტების საინტერესო ახსნას იძლევა. მაგრამ დაბეჭდილობით შეიძლება ითქვას: გამოკვლევის უპირველესი მნიშვნელო- ბა იმაშია, რომ სხვადასხვა პირობაში პროზო- ლის ფილოლოგს შეუძლია ამ შრომებში იკოვროს საშირო მასალა საპედაგოგიკო სა- ბითხების ფართი მასშტაბით კვლევებისათ- ვის. მაგრამ უდავო ღირსებებთან ერთად გამო- კვლევა, სამწუხაროდ, დაზღვეული არ არის სე- რიოზული შეცდომებისაგან.

I. შედგომათა დიდი წილი შედგება ისტო- რიკების პრინციპული ფუძემდებულობისა და ქართული ფილოლოგიური კვლევის მიღწევა- ბის გაუმთავრებლობისაგან. მრავალთაგან დაჯახებულები რამდენიმე შემთხვევას.

1. გამოკვლევაში აღნიშნულია: ქართული ოთხთავი პირველად 1709 წელს დაიბეჭდა ვახ- ტანგ მეფის მიერ დაარსებულ სტამბაში. იგი არსებითად გიორგი მთაწმიდლის რედაქციას ეყრდნობა, მაგრამ საგრძნობლად განსწავებუ- ლი იყო მისგან და წარმოუდგენლად დამა- ბინჯაბული და წარუშენილი, სახელდობრ: ა) აქა-იქ გიორგიხეული რედაქციის ლექსიკა იყო შეცვლილი, „მღვდელთ-მოძღვარი“ უკელ- გან „მღვდელ-მთავრით“ იყო წარმოდგენილი; ბ) განსაკუთრებით არეული და უმოწყალოდ დამახინჯებული იყო S_2O_3 ნიშნების ხმარება: უმეტესად იქნა იქ, სადაც საჭირო არ იყო, ამასთან ეს ნიშანი ე. წ. დედის ბეგრების წინ თი- თქმის ყოველთვის წყვილად; ჰს სახით იყო მო- ცემული: აღმსდგენ, აღმსდგენ... მსჯდა, მსჯდა, მსჩანან... განმსტება, დამსაქოს... იგივე მ წარ- მოდგენილია ზოგიერთ ნაშნარ სახელშიც: მსჯული, მსჯელსა, მსჯავსი... ჰე სრულიად გაუმართლებლად წარმოდგენილია I და II ობ. პირების მ და ბ ნიშნებთან ერთად: მპრქუას,

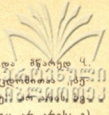
გპრქუან, გპსდგენილენ... გ) არეულია ერთმანე- თში უ და ვ, აბსოლუტურად უმრავლეს შემთხ- ვევაში ვ-ს ნაცვლად უ იხმარება... განსწავლად, დაფარულად, ლოცულა, ხილულად... გ) უ-ს ნა- ცვლად მ არის ნახმარი: აქვენ (მ. 7,29; აქუნე), მაგრამ ეს უბრალო ლაფსუსი უნდა იყოს...

ჩვენ არ გავაგრძელებთ შრომის 76-78 გვერ- დებზე მოყვანილ უსწორო ფორმათა სხვა ბუ- თი ტიპიური შემთხვევის დასახელებას, რადგან ზემო მოყვანილმა სამმა შემთხვევამაც დიდი ად- გილი წაიღო, და გულისტკივლით აღვნიშნავთ: მკვლევარს მიერ ვახტანგ VI-ის გამოსცემის შეცდომებზე მინიშნული უსწორო ფორმებ- თა არც მართი ტიპიური შემთხვევა ვახ- ტანგის გამოსცემაში არ მოიკოვმება. ასეთი უსწორო ფორმები პირველად გატარებულია ერეკლე II-ის სტამბაში 1786, 1791 წლებში დაბეჭდილი ოთხთავისა და სამოციქულოში ბნ- ტონს აბთაღლიკოსის „ღრამბატეისა კანონსა ზედა განმართვა“. ვახტანგის სტამბაში 1799 წ. დაბეჭდილი ოთხთავი, რომლის გამართვულ- რედაქტორი იყო სულხან-საბას ძმა მღვდელ- მონაწილე ნიკოლაოზი, რიგობად ბაბდმოს- ცმის გიორგის რედაქციის ხელნაწერისეულ ვი- თარებას. კერძოდ, მასში ნახმარია: ა) მღვდელთ- მოძღვარი (მ. 2,4) და არა მღვდელ-მთავარი; ბ) S_2O_3 ნიშანი სწორად გატარებული, ჰს არა თუ ზედმეტად, საერთოდ არ მოიკოვმება, ე. ი. გვაქვს ასეთი სწორი ფორმები: ბაჭდბ მ. 5,1; 18,1; ბლდბ მ. 2,18-20; ბლდბ მ. 2,14-21; 8,28, ყო მ. 1,24; ყოს მ. 5,19; 7,21; 12,50; თქუას მ. 12,82; კრუას მ. 12,10; სხდა/სხდეს მ. 4,16; ღმეს მ. 12,46 და ა. შ.

არსად არაა ან ჰს ნახმარი ნაშნარ სახე- ლებში. გვაქვს: ზეულისა მ. 5,17; სჯელსა 12,5; საზეელსა მ. 12,42; მსგავსად მ. 2, 16... მ და ბ ობიექტის ნიშნებთან არასოდეს არაა ბ-ც, გვაქვს სწორი ფორმები: მრქუას მ. 7,21 (და არა: მპრქუას), გდევნიდენ მ. 10,28 (და არა: გპსდევ- ნიდენ)...

გ) ვ-ს ნაცვლად არ იხმარება უ (ეს ანტონმა დაამკვიდრა), გვაქვს: შვა მ. 1,2-16 (88-ჭერაა აქ ნახმარი), ცოდებათა მ. 1,21; ფუცვად მ. 5,5; ლოცვა მ. 6,5... მაგრამ ვ კი არის ნახმარი უ-ს ნაცვლად, რაც გასაგებია (ახლი ქართულისე- ბურია) და ამის „ერთადერთი“ შემთხვევა კი არა გვაქვს, არამედ ასობით: ჩვენ მ. 6,9; თქვენ მ. 5,14; ქმეშე მ. 5,14; ერქვას მ. 5,19, ითქმა მ. 5,27... რა თქმა უნდა, მეტწილად უ წესისე- მებრ არის დატოვებული: მოგუნი მ. 2,1; ვარს- კულავი მ. 2,2-10; ძღუენი მ. 2,11; სიკუდილი- სათა მ. 4,16; ყურიამლხა მ. 5,38...

პატ. მკვლევარს რომ გვინდებოდა საეკლესიო გამოცემის მაგიერ თვით ვახტანგის სტამბაში 1709 წელს დაბეჭდილ ოთხთავში ჩაენდოდა, ან საპედაგოგიკო ლიტერატურა გაეთვალისწინებო- ნა, მძიმე შეცდომას უთუოდ აიცდენდა და ქარ-

თული კულტურის ისტორიაში უდიდესი მნიშვნელობის ფაქტს — პირველი ქართული ტაძრის პირველი და რიგიანად ნაბეჭდო წიგნის უსამართლო განადგურება არ გამოუტყდა. საქმის ნაღვილი ვითარება კი სპეციალურ შრომებში ადრევე გარკვეული იყო. ა. შანიძე მონოგრაფიულ ნაშრომში „ანტონი პირველის გავლენა სალიტერატურო ქართულზე და ძველი ქართული ენის ძეგლების ვითარება ახალი აღთქმის წიგნების გამოცემებში“ (ძვ. ქართ. ენის კთ. შრ., ტ. II, 1984) საგანგებოდ მსჯელობს ოთხთავის პირველი (1709) გამოცემის ღირსება-ნაკლზე და წერს: ტექსტის გამართვით ნიკოლაოზ ორბელიძეს „დიდის პასუხისმგებლობით მოჰკიდებია მისთვის დაკისრებული მრედა საბატო საქმეს. იგი ცდილია, ტექსტი უნაკლოდ დაეხეხა, ძველი ხელნაწერების ენის ნორმები დაეცვა, მაგრამ ამ მიზნის მთლიანად მიღწევა ვერ მოუხერხებია“... (გვ. 8). დასკვნის სახით კი ამბობს: „შესაბამისი გაშრომება, რომელიც სხლმდევანლობდა ნიკოლაოზ ორბელიძეს, თავის დროისათვის უთუოდ კარგი იყო და, მიუხედავად ზოგიერთი შეცდომისა, საქმად მიახლოებით გადმოსცემდა ძველი ქართულის ფორმებს. გვარია იგი იყო აგრეთვე ბაქარისა და ამილახვრის გამოცემები, მაგრამ შემდგომ გამოცემებში, რომელთაც ანტონის „დრამმატიკის კანონთა“ ბეჭედი აზის, სულ არეულია საქმე. შეიძლება შეირკუნეს ტექსტი, მაგრამ ძველია წარმოადგინოს კაცმა იმეგავსი შერყვნა, როგორც ანტონის ხელიდან ან მისი სკოლის მოწაფეთა ხელიდან გაშოსულ წიგნებს ახასიათებს“ (გვ. 78). ჩვენს ვრცელ შრომაში, რომლის ერთი თავი „გიორგისხელი რედაქციის ვითარება ბეჭდურ გამოცემებში“ (ძვ. ქართ. ენის კთ. შრ., ტ. II, 1978) დასკვნის სახით ნათქვამია: „პირველი გამოცემა დაახლოებით სწორად გადმოგვცემს გიორგისხელი რედაქციის ტექსტს... გიორგისხელმა ტექსტმა ყველაზე დიდი და საფუძვლიანი რედაქციული გადაშუქება (ფრაზის გავრცობა-შემოკლება, ლექსიკური ცვლა) განიცადა 1765 წლის მოსკოვურ გამოცემაში, რომელიც სლავურ ტექსტთან შეერგებით განახორციელის ტფილისის მიტროპოლიტმა ათანასი ამილახვარმა და თავადმა დიმიტრი ციციშვილმა, ხოლო ანტონისეული ორთოგრაფიით გამოცემული სახარება (1788, 1791 წწ.) და სამოციქულო (1791 წ.) რედაქციული თვალსაზრისით იმპერატორის ამილახვრისა და ციციშვილის გამოცემას, ოღონდ მაშვეთარდ ცვლის ორთოგრაფიულ-კონსტრუქციულ სისტემას ანტონ პირველის დრამმატიკის კანონსა ზედა განმარტოთა“ (გვ. 148).

ასე რომ ჩვენთვის გაუგებარია, რატომ გააშრუდა პატ. მკვლევარმა ნათლად გარკვეული საკითხის ისტორია. ფაქტი სამწუხაროა ფრიალ.

2. შრომაში ვრცელი მსჯელობაა მათეს სახარების ერთი ადგილის (26,75) შესახებ: და გა-

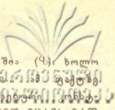
მოვიდა პეტრე გარე და ტიროდა მწარედ 4. მკვლევრის აზრით, ფრაზაში შეცდომითაა პეტრე ნაზარეტი, რადგან: ა) „პეტრე“ არ არის მწარედ რძნულ ორიგინალში; ბ) საჭიროა არ არის; გ) უნებია ტაქტოლოგია გამოდის (პეტრეს მოგონება და გაშვიდება პეტრე გარეთ); დ) არღვევს ლექსის მეტრს: ექვსმარცვლიანი ტაქტის ნაცვლად რვაშეცვლიანს ვლდებულობით. ყველა ეს ცოდვა მძიმე ტვირთად აწევს FG ხელნაწერების გადამწერით (ან მათ წინაპარ ნუსხებს), ძველი ვითარება კარგად ჰქონდა დაცული C რედაქციას: და განვიდა გარეთ) და ტიროდა მწარედ (გვ. 128).

მკვლევრის რწმენით, „ზოგიერთ ჩვენს პოეტს დღეს, ატომისა და მთვარეზე მიმოსვლის ხანაში ასეთი რითმები სანატრელად აქვს გამხდარი“ (გვ. 127). ჩვენთვის გაუგებარია, რატომ უშლის ხელს ტექნიკა პოეტს რითმების შექმნაში, ან შეიძლება კი სახარების ეს წინადადება საერთოდ იყოს ლექსი? გვჯერს თუ არა ასეთი რამ რომელიმე უცხოელებს წყაროში, თუ ქართული თარგმანი ქმნის პრეცედენტს?

ცნობილია, რომ მთელს ბერძნულ ახალ აღთქმაში მოიპოვება მსოფლოდ ორი ციტატა ანტიკური ხანის პოეტთა თხზულებებიდან: ერთი — ჰეგზამეტრული ნახევარტაქტი (საქმ. 17,28), რომელიც მიეწერება IV-III საკ. პოეტს არატს, და მეორე — სრული ჰეგზამეტრი (ტიტ. 1,12), რომელიც მიეწერება VII-VI საუკ. პოეტს ეპიმენიდეს (A. Урушадзе. Упомянутые о Гомере и передача дактилического гексаметра в древнегрузинской литературе: Тб. შრ., ტ. 182, 1975, გვ. 82). თავად ოთხთავისა და საერთოდ ახალი აღთქმის ანტონის ბზრად არ გამოდის ლექსად მომთხროთ სბთმამდილ და არც პართველ მთარგმნელთ მისკლამათ ეს ბზრად (თორემ უნარმაზარ ტექსტში მხოლოდ ერთი წინადადების გაღვესვით ვერ დაიკებდნენ პოეტურ ენის). მეორეც, შეიძლება კაცმა იღავოს, რამდენად გამართლებულია ფრაზაში „პეტრეს“ არსებობა, მაგრამ ასეთი ჩამატება ხომ ტიპიურია ეფთვიმეს რედაქციისათვის (იხ. გვ. 120-130), რასაც მკვლევარი სრულიად მართებულად იმით ხსნის, რომ გადამწერთ ზეპირად ახსოვდათ ხშირად სახმარადგილები და ზოგჯერ ისე წერდნენ მუსხეხის, როგორც ეს ადრე სხვა ადგილებიდან ახსოვდათ (გვ. 128). თუ ასეთი ჩამატებები ახატანი და მისატყვებელი სხვანა, „პეტრეს“ ჩამატება რატომ უნდა ჩაითვალოს გადამწერის მძიმე ცოდვა? იქნებ ლექსის მეტრი რომ დაარღვია, ამიტომ? მაგრამ აქი მზიტი მკვლევარმა გააწუო ლექსად ეფთვიმეს რედაქციის პროზაული ფრაზა: ჯერ „პეტრე“ ამოიღო და მერმე „და“-ც. პატ. მკვლევარს გიორგი მთაწმინდელიც ამ ად-

კონრალი დანელი

ქართული საზოგადოებრივი ენის საბაჰიბიბთარე

გოლის გააღვესვად, გამოჰყავს, რომელმაც თურმე „პირველი სტრეკონიდან მდ ამოგდო, სამაგეროდ სამშარცვლიანი ბნწმდო ოთხმარცვლიანი გამოვიდა-თი შევიცა: გამოვიდა გარეთ) და ტიროდა მწარედ (გვ. 128). ასეა კი? არა. გიორგი ხომ ეფთვიმესეული ტექსტით სარგებლობდა და არა ოპიზური; ამდენად მას „გამოვიდა“ ფორმა დახვდა ეფთვიმესეულ ტექსტში და მოხდა „პეტრე“ ამოღო, რადგან მისი ფარდი ბერძნულ წყაროში ვერ ნახა. რაც შეეხება „და“ კავშირს, ის ბრ ამოწმ-ლიბ ფრადიან გიორგის და გაუგებარია, რატომ მიაწერს მცვლედიანი გიორგის ამ ოპერაციას. თვით ი. იმანიშვილის მიერ გამოცემული გიორგისეული რედაქციის ეს ადგილი ასე იკითხება: მდ გამოვიდა გარე და ტიროდა მწარედ“ (გვ. 857) რაშია სამეფ? მეცნიერებაში უცნობი როდია წამით გაუღებულად მადღურად მომხიბვლერი ჟრის გასამარგებლად ფაქტების თვითნებური „მორაქულების“ შემთხვევით, მაგრამ მკერხელობა იქნებოდა ამისვე ტემა ღვაწლმოსილი მეცნიერის შრომაზე, არადა ვერ აგვისხნია ეს ფაქტი. დავსძენთ, რომ ეს ადგილი ლუკას სხარებაშიც მეორედება: „და გავიდა გარე პეტრე და ტიროდა მწარედ (22,62). პატ. მეცნიერის სიტყვებით, აქ ბერძნულში ზოგ ხელნაწერში პეტრე არის წარმოდგენილი. ეს, ალბათ, იმტომ, რომ ის მუხლით პეტრე სხვებზე (წინ) ბაბბ მონხანნიპალში, იგი მახლობლად მხოლოდ 61-ე მუხლით გვხვდება. ამის გამო იგი აქ ერთგვარად გამართლებულია“ (გვ. 128), ე. ი. მათეს თავში „პეტრეს“ ხმარება ტავტოლოგია, ხოლო ლუკასისაში კი არა. ასეა კი? მოვიყვანო რიგეე სახარებოდან მხავს მუხლებს წინა წინადღებთურთ:

მ. 28,75: და მოეცენა პმტრმს სიტუაჲა იგი იესუჲსი, რომელი ჰქუა მას, ვითარმედ: ვიდრე არა ეუფილოს ქათმისა, სამ-გზის უფარ-მყო მე, და განვიდა პმტრმ გარე და ტირიდა მწირად.

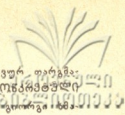
ლპ. 22,81-82: და მოეცენა პმტრმს სიტუაჲა იგი უფლისაჲ, რომელი ჰქუა მას, ვითარმედ: ვიდრე ქათმისა კმობადმდე უფარ-მყო მე სამ-გზის ვითარმედ: არა ვიცი მე, და განვიდა გარე პმტრმ და ტირიდა მწირად.

როგორც ჩანს, ტექსტის ორ თანაბარ მონაკვეთს, რომელშიც ორივემან „უტრეხტის“ ორჯერ იხსენიება, სრულიად განსხვავებული ინტერპრეტაცია ეძლეოდა, პირველი შემთხვევაში გეოგრაფიულად ტუტოლოფიადაა ჩათვლილი, მეორეგან „ერთგვარად გამართლებულად“. მათეს თავის დასახელებული მუხლის (26,75) ლექსად მიჩნევის სურვილმა, ჩანს, ფაქტის წყობად დანახვად.

8. შრომაში რედაქციითა დახასიათებისას სიტყვათა რიგის შეცვლის შემთხვევები უზადაა მოყვანილი. ერთ-ერთია: ხოლო ფარისევითა მათ რბა იხილეს... მ. 12,2. ასეა ძველ (C) რე.

დავკაპოში, ხოლო ეფთვიმისხულოშია (41). ხოლო ფარისხვედლთა მათ ინილეს რაჲსაჲსა დაჲსუჲსა. რაჲსაჲსა მველევარი წერს: ეს თუა ეფთვიმისხულოში არჲქციაჲ ჰეოდ ქართულში მტკიამდ იცხას ერთ წამსს: ჰეოდ ზმან იმხარებამ, მტკიარ — რამა: იხილეს რამა, მოვიდეს რამა, იტყოდა რამა, პოვოს რამა, ესმა რამა და სხვა. Ⴀ-ს რაგო არღვევს ამ წამსს. იგი უჩვეულად ძველი ქართულიანობის. ამიტომ შუცვალეს იგი 4 ლა კრედიტეობის შემქმნელებმა (ეფთვიმემ და გიორგიმ)“ (გვ. 142). არა, ასე არ არის. თვით ი. იმხანუვინის მიერ რუდუნებით შედგენილი ოთხთავის სიმფონიადან ჩანს, რომ რაჲ კავშირი ყუველთვის ზმანს კი არ მისლმავს, არამედ მის წინადაც დაისმის (აქ 80-მდე მაგალითია), ოღონდ, ჩვენი აზრით, ერთი აუცილებელი პირობით: ზმან არ უნდა იწყებდეს წინადადებას, ე. ი. ანთი სინტაქსური წესია: თუ წინადადებას ზმან იწყებს, რაჲ კავშირი ზმანს უშემაღვრე დაისმის, ხოლო თუ სხვა წმინდი იწყებს, რაჲ ზმანის წინ აღმოჩნდება: ამას რაჲ ტყუილად მათ მ. 9,18; იოვანეს რაჲ ესმანს მ. 11,2; ელვად რაჲ ბამოჩანდეს ლ. 17,24; დაბად რაჲ მხუცდო მრ. 8,24... თუ ზემოდასახელებულ მაგალითს დავაკვირდებით, მველი ქართულის სინტაქსურ წესს სწორედ Ⴀ იცავს და არა 41. თანაც ამ შემთხვევაში 41-ს ავტორებს ბერძნულზე წყარო არ უბიძგებდა.

4. ტ.-შია: რაოდენი რაჲ ყო შინ თანს უფა-
ღმან მრ. 5,18, ზოლო 4.-ში: რაოდენი ბიჲო შინ
უფაღმან. მკვლევარს სწორად აღნიშნავს, რომ
„ყო შენ თანა“ კი არ არის ბუნებრივი ქართული
გამოთქმა, არამედ „ბიჲო შენ“ (გვ. 107); შემდ-
გომ ამ ტიპის სამ მაგალითს ასახელებს და ასე-
ვინს: „ბიჲო მე“ ტიპის სამპირიან ფორმათა და-
მკვიდრებაში მფთვირებს როლი დიდი“ (იქვე).
ახედა კი? ჩვენ ოთხივე შემთხვევა (მრ. 5,18;
მრ. 5,20; ლ. 1,49; ი. 18,18) შევადარებ ბერძ-
ნულ, სომხურსა და სირიულ წყაროებს და უკო-
ნაგა მხოლოდ უძინდაბაჲლო კონსტრუქციამ
დადასტურდა, ეტჲოდ, ბერძნულში იმიამი-
თინად კონსტრუქციად (შდრ. მუჲჲ თჲმუდბ
მიმბართ ი. 18,12, ტ, ბიჲჲჲ თჲმუდ 4, ბერძნ.
სეპაოიბაჲ ჰჲმინ ე. ი. 4 აჲ ბერძნულის კვალო-
ბაჲე აგებს ფრაზას, მაგრამ ბერძნულის მიცე-
მითიან კონსტრუქციას ბუნებრივად მოჲბრძო
მრავალბირიანი ქართული ჰჲნის მიცემითიან
კონსტრუქციად. ესაა მაცუთუნებლო გარემოება,
რომელიც მკვლევარს „ბიჲო მე“ ტიპის ფორმას
დამამკვიდრებლად ეფთვიმეს მარჩევიენებს. ნამ-
დვილად კი მიცემითიანი კონსტრუქცია ქართუ-
ლის ორბანული თჲსისებჲ აჲო და არაფასგან
არ ითხოვდა ის დამკვიდრებებს. ეფთვიმე კი აჲკა;
ბუნებრივი ქართული კონსტრუქციის წმარების
დროსაც, ბერძნული ტიპის კვალობაჲე იქცე-
და. ეს იქედან ჩანს, რომ სხვა შემთხვევით ძვე-
ლი (ტ.) რედაქციის არაბუნებრივი, თანდაბა-
ლიანი კონსტრუქციად არაჲ ჰჲს ზასწორბჲჲ

ლი და შემცვლილი ბუნებრივი მიცემითი-
ნი კონსტრუქციით, არა აქვს იმიტომ, რომ
ბერძნული წყარო არ აძლევდა ამის საფუძ-
ველს. მაგ. ბანეშორიანიტი ჩემგან მ, 7, 28.
ბუნებრივი ქართული უნდა ყოფილიყო: გან-
მეშორენი მმ. მაგრამ ჩემგან ბერძნული წყა-
როს კვალობაზეა ნახმარი, სადაც პმ ბმუ არის.
მაშასადამე, ისტორიკოსის პრინციპი რომ ყოფი-
ლიყო დატული, ეფთვიმეს მიერ ბერძნული
წყაროსადმი ერთგულების გამომხატველი
ფაქტი ბუნებრივი ქართული სახეობის ერთგუ-
ლების ფაქტად არ იქნებოდა კვალიზიცი-
რებული.

მ. ძველსა და ეფთვიმეს რედაქციებში ნახმარ
„სეფე-კალს“ (ლ. 12, 58) გიორგისეულში „მე-
ხარე“ ცვლის. ამის თაობაზე მწველიანი წერს:
ბერძნულშია პრატტორ, რომელიც არის „სწო-
რედ გადასახადების ამკრეფი; მერმე (ამ წია-
დაზე) — დამსჯელი, მწვალებელი და ყოველ-
გვარი უბედურების სათავე. ძველი სიშვი და
სიშვიტატი ამ დროს უკვე გაუგებარი იყო (ან
სულ სხვანაირად ესმოდათ). გიორგის მხატვრამ
ახალი ტერმინი და ზუსტად შესაფერი საკირო
ცნებისათვის“ (გვ. 168). არა. ფაქტები საიარის-
პიროდ უნდა შევასაღეს. ჭერ ერთი, ეფთვიმეს
რედაქციაში, ისე როგორც ოთხთავის სხვა რე-
დაქციებში, საერთოდ არ არის სიტყვა სიშვი.
გამოცემული ტექსტიდან ჩანს, რომ F-ში (ურბ-
ნულში) ყოფილა: სიშვიმან კაცმან, ხოლო G-
ში (პალესტიანურში) — სეფე-კაცმან. ცხადია,
სჯობდა ძირითად ტექსტში შეტანილიყო G-ს
ფორმა, რადგან ეს სიტყვა კომპოზიცია. მეო-
რეც, სიშვი-ტატის, ისევე როგორც მისი ბერძ-
ნული სახელი პრატტორ, აქ აღნიშნავს მსმ-
ლად ფასაბართლოს განაჩენის აღმსრულებელს
(ამაშვი მნიშვნელობის მატში სიტყვაა სომხურ
თარგმანშიც) და გიორგისეულ რედაქციაში
მხატვრის ხმარება აშკარა შემოსახამებაა.
გაუგებარია, რატომ უნდა ვითქვოთ, რომ პრატ-
ტორს უპირველესად „გადასახადების ამკრეფი“
იყო და მერმე: დამსჯელი, მწვალებელი? საქმა-
რისია დვორცის ძველბერძნულ-რუსულ ლექ-
სიკონში ჩავიხედოთ, რომ გავიგოთ: პრატტორ
ახალ აღთქმაში, (NT-ში) ნიშნავს მსმლად მდ-
მსჯელს, („исполнитель судебных приго-
воров“-ს), რაც კონტექსტიდანაც აშკარაა. აქ
ნათქვამია: როცა მომჩივანთან („მოხსულებთან“)
მიღიხარ, ეცადე, თვით დადღწიო მისგან, თუ არა,
შესაძლოა, მან მიგყვანოს მსაჯულთან და „მსა-
ჯულმან მიგცეს შენ სიშვისა ტატისა და სიშვი-
მან ტატმან მიგცეს შენ საპურობილედ“ 4.
ცხადია, აქ კონტექსტის მიხედვით ლაპარაკია
სსსჯლის აღმსრულებელზე, როგორც ესაა
სომხურსა და რუსულ თარგმანებში (დამკვე:
ИСТЯЗАТЕЛЬ), მაგრამ ბერძნული პოლისემიური
პრატტორ სიტყვა ძვ. ქართულ თარგმანში ზმ-
ბადი (ნეიტრალური) შინაარსის მქონე სიშვი-
ტატიმ ანუ მსახურით არის გადმოღებული,

როგორც ესაა ლათინურსა და სლავურ თარგმან-
ებში (exactor; clyra), ხოლო კონსტანტინე-
შინაარსის მხატვრამ, რომელსაც გიორგისეულში
რობს, აშკარად შეცდომაა. სხვა ამბავია, რამ შე-
იყვანა შეცდომაში გიორგი. საქმე ისაა, რომ
გიორგის პრატტორ სიტყვა ესმის არა კონტექს-
ტუალურად, არამედ გვინდელი მნიშვნელო-
ბით, ისე როგორც ეს ესმოდათ მის თანამედრო-
ვეთ, ესაა ხბარის ამბარები (Sophocles, Greek
Lexicon..., კემბრიჯი, 1914).

II. შეცდომების საგრძნობი ნაწილი შედეგია
ფაქტების და ჩვეულებრივი მოვლენის განგებ
ბუნებრივად შევსებისა. მაგ., პატ.
მკვლევარი დაბეჭდვითი ამტკიცებს, რომ ეფთ-
ვიმეს მიერ ძველ რედაქციაში შეტანილ ცვლი-
ლებათა დიდი ნაწილის მონაწილე თარგმანის ენის
გაანგებება, მოდერნიზაცია, ტექსტის „იმდროინ-
დელ ქართულზე მორგება“ (გვ. 48). ასეა კი?
ცხადია, ნეოლოგიზმები არის ეფთვიმეს რედაქ-
ციაში, მაგრამ ეს რედაქტორის შეგნებულ ენო-
ბრივ კონსტიტუციას კი არ ამუშავებს, არამედ
ენობრივ სტიმულს, ახალი ენობრივი ფორმები
გვიანდელ რედაქტორთა ნაღვალში უნებურად,
ძალუმად ვლინდება სხსაშორი მისი გავლენით;
ეს რომ ასეა, მართკო იქედან კი არ ჩანს,
რომ ნეოლოგიზმები კარგოვითი ხასია-
თისაა და არა სისტემური (არა გვაქვს არც
ერთი შემთხვევა, რომ რომელიმე გრამატიკული
კატეგორია თუ შინაარსი არა თუ მთლიანად,
არამედ სახეწვრივად კი მხოლოდ ახალი
ქართული ნორმით იყოს გადმოცემული), არა-
მედ იქედანაც, რომ მწიგნობრული ტრადიცი-
ისადმი ერთგულების გამო გვიანდელი რედაქ-
ტორები ახალ ენობრივ ფორმებს ზოგჯერ შეგ-
ნებულად ატარებდნენ ცვლილს. სამწუხაროდ,
შრომაში უგულვებელყოფილია ეს გარემოება.
მაგალითად:

1. შრომაში ეფთვიმეს „გრამატიკული სიახ-
ლისაგან დაუღელავი მისწრაფებით“ არის ახსნი-
ლი 4-ში აწმყოს ხმარება 7-ს აწმყოს ხმლ-
მომბრითის ნაცვლად: „საერთო შეფარდება
8(უნდა: 7); 8 აწმყოს სახარებლოდ (ეფთვიმეს
რედაქციაში)“ (გვ. 100). თითქმის სადავო არა-
დგერია, მაგრამ არა. ის ფაქტი რჩება შეუშინე-
ველ-შეუფასებელი, რომ ეფთვიმეს სხსაშვი შე-
მოხვევაში იქ ხმარის აწმყოს ხმლმომბრითის,
სადაც 7 (ძვ. რედაქცია) აწმყოს იყენებს. ეს
ნიშნავს, რომ ეფთვიმესათვის აწმყოს ხმლმომ-
ბრითი ცნებალია. ამიტომ კვლევა უნდა წარ-
მართულიყო სხვა გზით, ვთქვათ, რითმად მოტი-
ვირებული ეს შეცვლა, კონტექსტებში რომელი
ფორმა უფრო გამართლებული და სხვ.

2. ერთგან (ი. 8, 51) 7-ს „მესცე“ 4-ში შეც-
ვლილია ახალი „მიგვცე“ ფორმით. ამ ერთი
მაგალითის მიხედვით ნათქვამია: „ეფთვიმეს ენა-

კონსტანტინე

პართული-სამეფარლო ენის სათავიშობა

შ. ეს ახალი წესი [შეოფადის გამოხატვისა — პ. დ.] ფართო პასაჟანს დამუშავებს“ (გვ. 90). სხვაგან ახვე მაგალითის საფუძველზე ნათქვამია: „ეს იყო დიდი სიახლე მომავალი დროის გამოხატვის ახალი გზების ძიების საქმეში. ამ სიახლის ცხელ სუნთქვას ჩვენ პარტად ვბრუნებთ შემთხვევას ნაწარმადში სამართლად, პარტად პი, ომთხვევის მისეულ რამდამბაში“ (გვ. 102). იქნებ ვიფიქროთ, სხვა მაგალითები არ დაასახელა ავტორმა. არა. რედაქციებში მწკრივთა შენაცვლებზე საგანგებოდა მსჯელობა (გვ. 100-103), მაგრამ აქაც არა ჩანს მხოვადის ახლებური ფორმები; რომ ყოფილიყო, ნაღვილოდ არ გამოჩნებოდა ფაქტებისადმი ისეთ მეთისმეტად გაცილებურიან მკვლევარს, როგორიც პატ. ი. იმანაშვილი ბრძანდება. ვფიქრობთ, ანაფერი დაკლდებოდა ეფთვიმის, თუ მას არ დავსახავდით ძველი თარგმანის ენის გამოახლებილად.

8. პირველმთარგმნელთა სამიხისპიროდ ეფთვიმის ენის უპამესობის მბძიმისპის სპრზიმის ბნამო, რომ წინადადებაში წვერთა რიგის შეცვლა მტწილოდ ეფთვიმის სასარგებლოდ არის შეფასებული: ა) ეკალი აბმოსცენდეს მ. 18,7 C/ აღმოსცენდეს ეკალი 4L. „იკლებზე ზეოთ არის ლაპარაკი (სხვა თესლი ჩავარდა ეკლებშიო), ამიტომ აქ წინადადების წმინთ დაწყება უკეთესია (თუ არ ვიტყვით, აუცილებელიაო)“ (გვ. 148). ასეა კი? 4-მ ბერძნულის რიგი დაიცვა, C-მ — ბუნებრივი ქართულისა და რას ვუწუნებთ ამ უკანასკნელს?

ბ) ფრად შეწუნეს მ. 18,81 C/ შეწუნეს ფრად 4. პატ. მკვლევრის აზრით, წმინდების ხმარება წმინის შემდეგ სჯობს. ამიტომ „C რედაქცია აქაც მოიკლებს“ (გვ. 148). ასეა კი? 4-მ ბერძნულის რიგი დაიცვა, C-მ — ქართულისა და ეს C-ს სტილური კოჟლობა?

გ) მოიღებთ ათეულსა მ. 23,28 C/ ათეულსა მოიღებთ 4. მკვლევარს ქართული ფორმა რსულ წმინდ მიაჩნია (ალბათ, ბერძნულის კვალობაზე: აკრდებამბტმბ), ამიტომ 4-ს რიგს ამართლებს და ასკვნის: „ეს პატარა დეტალიც კარგად გვიჩვენებს, თუ რა ღრმად სწვდებოდნენ და შორს იხედებოდნენ ჩვენი დიდი წინაპრები, სიტყვის უფროს სიტატები — ეფთვიმე და გიორგი“ (გვ. 148). ეფთვიმესა და გიორგის ნაღვიმის დაფასება გასაგებია, მაგრამ ამისთვის არ იყო საჭირო უსახელოდ გარდასულ პირველმთარგმნელთა ნამუშავეის დამცირება. საქმე ისაა, რომ C-ს „მოიღებთ ათეულსა“ და 4-ს „ათეულსა მოიღებთ“ ორივე ბლწარმითი გადმოცემა ბერძნული ნახახელორი წმინისა აპოდეკატუტე-სი და კომპოზიტი არც ერთი არაა: „ათეულსა“ პირ. მოიეტირად ეწყობა წმინს და ამიტომაცაა ეფთვატიყრად ბ-თი გავრცობილი. შე. აღიშნის ტექსტის კალკირებული ფორმა: „მოიათმავსი მსგავსად სომხური ვერსიისა: ტასანორდამ. სხვათა შორის, მოიათმავსი ბრის არა მოილოდ

„მეათედის მიცამბ (გადმამბ)“ (გვ. 148). როცა ეს ოთხთხვის სიმფონია (გვ. 148) (გვ. 148) ჩამდ: „მეათედის მიღებბ (გადმამბ)“. რადგან კონტექსტში ლაპარაკია პრივილეგიურ მწიგნობართა და ფარისეველთა შესახებ, უნდა გარკვეულიყო, ისინი ბასტამენ, თუ იღმბენ გადასახლის მეთოდის. აპოდეკატორი განმარტება, როგორც 1. მეათედის ბაღმბენ. 2. მეათედის ბღმბენ (взымать десятину). ამიტომ, რომ ამ სიტყვას ი. აბულაძე განმარტავს, როგორც „მეათედის ბღმბენ“-ს (გვ. ქარ. ენის ლექსიკ., 1978).

დ) ვსწავლო და განუთვლო ეკლ. 23,28 C/ ვსწავლო ეკლ და განუთვლო 4L. პატ. მკვლევარი წერს: „გიორგი ბერძნულ რიგსაც არ ღალატობს და ქართულადაც გაცილებით უკეთ გამოდის, ვიდრე C-ს აქვს. ერთად ზომიზად შაქრილი ორი წმინდ მბძიმბ, მათ შორის მბმ-ს ჩანსა და წინადადების ისევე წმინთ დაბოლოება პირდაპირ მისწრმბბ. მეორე მხრივ, არ ვარგა, როცა ამ ტიპის წინადადება პაწაწინდებლ მბმ-თი ბოლოვდება“ (გვ. 228-284). ზედმეტი სურვილი რომ არა, აბოლოვებოდა თანაბარი ღირებულების წაკითხვები არათანაბრად არ შეფასდებოდა. გვიანდელი რედაქციების ღირსების გამოსაჩენად მტწილოდ ძველ რედაქციებს მომეტებულად მიეწერება ხოლმე „შეცოდებანი“. შეიძლება მაგალითად, კცმა თქვას, რომ C-ს წაკითხვა: „და იყო მართი მიყრდნობილ მოწაფეთა მისთაგანი“ (ი. 18,28) რამდენადმე უჩვეულოდ წარმოგვიდგენს სიტყვათა რიგს (სჯობდა: და იყო ერთი მოწაფეთაგანი მიყრდნობილ 4), მაგრამ ისე ცუდად კი არა მიაჩნ, რომ ითქვას: „DE-ს (=C-ს) რიგი სრულნიად უზარბისიბ: აქ მჭიდრო სიტატაგმა მეტად უხერხულად არის გათიშული მათ შორის მიმღობის ჩანსიბ და იყო მართი მიყრდნობილ მოწაფეთა მისთაგანი (ეს იმას ჰგავს, დიდი ილია რომ დასცინოდნა შალვა მრისთავს: ხელი ბპმმმნი ფმნი“ (გვ. 228). გაუგებარია, ისე რატომ მკაცრობს ძველ ქართულ ძველებზე შეყვარებული მკვლევარი ბიბლიის პირველმთარგმნელთა ნაღვიმის შეფასებისას, რომ ილიასგან განქიქებული რმპპე ერისთავს შალვა ერისთავად ასახელებს.

III. ქართულ რედაქციათა განსხვავებული იკითხვისენის ინტერპრაციისას აუცილებელია უცხოენოვან წყაროთა გამოყენება, რაც კარგად აქვს შეგნებული პატ. მკვლევარს. მაგრამ, ვფიქრობთ, შრომას ტვირთავს და არ იყო აუცილებელი თითქმის სისტემაურად ბერძნულ, ინგლისურ და რუსულ თარგმანთა მონაცემების მოყვანა. საქმე ისაა, რომ ბიბლიურ წიგნთა ქართული რედაქციების განსხვავებულ იკითხვისთა რამდენიმე გარკვევა, მათი ავ-კარგის, სისწორ-სიმეცადრის დადგენა ორბანულად დაბამშრმბულ ურთულეს პრიბლემასთან — ქართულ რამდამბაბთ ბენწმისთან. ასეთ შემთხვევაში რუსულ ან ევროპულ ენებზე არსებული ბპინდელინი თარგმანები ვერაფერ სამ-

სახურს გაგვიწევინ და გადაწყვეტი მნიშვნელობა გაქონდა, სომხურ და სირიულ წყაროებს ეძლევა. მკვლევარი კარგად იყენებს ბერძნულ და სომხურ წყაროებს, მაგრამ ხირიულის გამოუყენებლობა ხშირად შუა გზაზე ტოვებს რედაქციულ მიმართებათა საკითხის გადაჭრას, რასაც მწვავედ გრძნობს ავტორიც (გვ. 122, 172, 176, 196). ვთქვამთ, საკითხის კვლევის ბოლომდე მიყვანის დიდი სურვილი რომ უფიქროს, შეიძლებოდა სხვათა დახმარებით მკვლევარს მისცემოდა სირიული წყაროს გათვალისწინების შესაძლებლობა.

IV. გამოკვლევა აშკარად არასრულყოფილია. ზღვა მაგალითია მოყვანილი, რაც ამნებებს ზოგადი და პრინციპული მნიშვნელობის აზრის გამოკვლევას და აღქმას. ხშირია ზამთრის (მეოდნე წერით განახევრდებოდა შრომა). გამოკვლევითაა ჩანს ორივე ტიპის შემთხვევას დავასახელებთ. გიორგისეული რედაქციის ხელნაწერებში უმეტესად აღწერილობა ჩვეულებრივია და არ იყო საჭირო 80-ზე მეტი მაგალითის მოყვანა (გვ. 59), ან გიორგისეულ რედაქციაში სიტყვა-რიტმის შემცვლის 180-მდე (!) შემთხვევებზე მსჯელობა, რომელსაც შრომაში 28 გვერდში უმართებს. შეიძლება მაგალითები ტიპოლოგიურად დაჯგუფებულიყო (ვთქვათ, ასე: სიტყვათა რიგი შეცვლილია ბერძნული წყაროს კვალობაზე, ან: ბუნებრივი ქართული არის სიტყვათა რიგი წარმოდგენილი და სხვა) და სათანადოდ 8-4 მაგალითი დასახელებულიყო. არ იყო საჭირო ამოთვლის რედაქციის დახასიათებისას განხილული სიტყვათა გადასვლის შემთხვევების კვლავ გაანალიზება გიორგის რედაქციის დახასიათებისას, რადგან 4,7 ლიტერი თავიდანვე მიაჩნებოდა დასახელებულ მაგალითთა ერთგვარობას ეფუძნებოდა და გიორგის რედაქციებში. ვიმეორებთ, გაუმართლებელია ერთსა და იმავე მაგალითზე ორჯერ მსჯელობა: მ. 8,9 (გვ. 141; 215), მ. 8,11 (გვ. 141; 215), მ. 5,15 (გვ. 142; 215), მ. 9,15 (გვ. 142; 216), მ. 12,2 (გვ. 142; 217), მ. 18,7 (გვ. 148; 217), მ. 18,10 (გვ. 148; 218), მ. 18,81 (გვ. 148; 218), მ. 22,5 (გვ. 148; 219), მ. 23,4 (გვ. 148; 220), მ. 25,80 (გვ. 144; 220)... (მსგავს ადგილებს სხვა სხმი სახარებლად არ ვასახელებთ, ისედაც ბევრი მოვიყვანეთ).

თუ რამდენად ზედმეტია ერთსა და იმავე შემთხვევაზე ორჯერ მსჯელობა, ხანმოკლე მოვლევით ათეულთაგან ერთი მაგალითის მონაბი იგი უმარტივად CMB მ. 25,80/უმარტივად მონაბ 4 (+7). ავტორის სიტყვებით, „აქ მართლ ის კი არაა აღსანიშნავი, რომ 4,7 ბერძნული რიგის იცავს, არამედ, და უფრო მეტად, ისიც, რომ მსაზღვრელი წინ გადამოქცეს და პრეპოზიციურ წყობას იძლევა, ახლისკენ იყურება, ახალს უღებს კარებს“ (გვ. 144). ამავე მაგალითზე მეორედ, 220-ე გვერდზე, კვლავ ვკითხულობთ: „უქმარის წინ გადმოტანა ორგვარადაა გამართლებული:

ბერძნულსაც არ ღალატობს და (ეს მოგვარა) ქართულადც პერსპექტივანი წყობა (დღეს ჩვეულებრივ ამგვარი რიგი გვაქვს: მსაზღვრელი — წინ, საზღვრული — შემდეგ მსაზღვრელი... — მონა, ახალი ხილი, წითელი ღრუბა, სოციალისტური ძველანა, მცენარეული კომპონიზმი...). ასეთი ორგვარი ხასიათის შემთხვევაზე (მნიშვნელობაზე) იხუპის ჩვენი ანგარიშა: პრინციპი გასაგებია და გამომდისა მისიდან“.

არა გვგონია, რომ ერთი მაგალითის მეორედ განმარტებისას ძალიან აუცილებელი ცნობებით შეივსო I განმარტება.

V. შესაძლოა ზოგს მკრებლობადაც მოეჩვენოს ფილოლოგიური ხასიათის შრომის სტილის ავტორზე საუბარი. მაგრამ სიმართლე უნდა ითქვას, რომ მეცნიერულ ნაშრომს არ შეეფერის მრავალსიტყვაობა, რიტორიკული წამოშება ხილვები და ლირიზმი. მით უმეტეს შტრინი. დავასახელებთ მრავალთაგან რამდენიმე ადგილს: 1. „აი სად მარხია ძაღლის თავი!“ (გვ. 108); „აი სად უფიქლა ძაღლის თავი დამარხული“ (გვ. 112); „აი სად უფიქლა ძაღლის თავი დამარხული“ (გვ. 168); „აი თურმე სად უფიქლა ძაღლის თავი დამარხული“ (გვ. 162).

2. F და G ხელნაწერთა ტექსტუალური მსგავსების გამო ნათქვამია: „F და G ამ ბაზირმების შემსახვ ერთად არიან და ერთად მოდიან (გვ. 42); „FG ამ ბაზირმების შემსახვ ერთად არიან“ (გვ. 42); „FG ხელნაწერები მტკიცედ აღუბანით არის ერთმანეთთან შეპარული“ (გვ. 44); „F და G არა არს ორ, არამედ ერთ სულ და ერთ კრც (გვ. 45); „G მთლიანად და სავსებით, სულში და კრცში F-ს ერწყმის, მასთან დგას, მის შირ-პარამს იყიარებს“ (გვ. 48); „FG-ს აქ მხარში უღებს მათი მომ-მი BM... ესენი არიან ერთ სულ და ერთ კრცში“ (გვ. 120). „F და G, ერთის მხრივ, და B და M, მეორე მხრივ, უშუალოდ ბაზირმის პა-რალილში მსგავსან ერთმანეთს“ (გვ. 49).

3. ზოგიერთი ფორმის სიახლეზე ნათქვამია: „ამ სიახლის პირველი მერცხალი ჩვენი ხელნაწერი...“ (გვ. 28); „ეს ფორმა კალუგატივის კვლევის ისტორიაში შევა, როგორც პირველი მერცხალი“ (გვ. 120). „აქ ეფუძნება ხმა პირველი მერცხლის პირველად გვეხმარება“ (გვ. 56); „აქაც კარგად იგრძნობა ჩვენი ხელნაწერის სხალს ანატირ ბაზირმალური სუნთქვა“ (გვ. 29). ამ სიახლის ცხელ სუნთქვას ჩვენ კარგად ვგრძნობთ ეფუძნება ნაწერებში...“ (გვ. 102).

4. ბევრათა დაკარგვზე ნათქვამია: „მინი უმრწამლოდ ქრება ბაგისმეორე ბეგრებთან“ (გვ. 24); „ბორცო“-ში ჟეს დაკარგვას ჰქონდა კერძოებითი მიზეზი... სხმი ბაზირმალური გვამ-“

კორნალი დანელია

ქართული საზოგადოების სათავეებთან

რის ალჰაზი მომართული უ, რა თქმა უნდა, ვერ გაძლებდა და დაიპაჰი კიდეც (გვ. 29).

5. ზოგა იკითხვისას ავ-კარგზე ნათქვამია: „ესაა სწორედ ენის გრძნობა, ენის ფლობა, ენის შიგ ზუბაგულში უფნა, მისი დედის ტბილი ხსენის წოვა და წოვება“ (გვ. 148); „...არის წინადადების სწული და გული, ნა-მდვილი გაპირვების ტალკვენი“ (გვ. 178); „ამ ორ იშო-ს შორის კარგა დიდი მანძილია (11 სიტყვა) და გამომრების მწარე სუსხი სრულებით არ იგრძნობა“ (გვ. 208).

რატომღაც პატ. მკვლევარი ჩვეულებრივ, კანონიერ ფორმას იწერებს და ტმესურს ზედმეტად იწონებს და ამბობს: ხად მოკვიდოდა და ხად მო-რავი-ვიდოდა (მ. 21,18) „იპირველი ბა-სკვიტილი და გლუ, მეორე — მრავლის-მიტპველი ენამზა...“ (გვ. 110). დასახელებულ მაგალითებს, ვფიქრობთ, კომენტარი არ სჭირდება.

VI. პროფ. ი. იშნაიშვილის წიგნის მნიშვნე-ლობა უპირველესად მასში წარმოდგენილი ორი რედაქციის კრიტიკულად დადგენილი ტმესტით განისაზღვრება. ძნელია, ძალიან ძნე-ლი, ასეთი დიდი მოცულობის ტექსტის ძირითა-დი და ვარიანტული იკითხვები ისე იყოს წარ-მოდგენილი, რომ ადრფერი იყოს დეკარგული ან სადეკო, მაგრამ უნდა ითქვას, რომ გამოცემლი ტექსტოლოგის რუდუნება თავმდებია გამოცე-მული ტექსტისადმი ნდობითი დამოკიდებულე-ბისა. უთუოდ ჭეროვან დონეზეა ტექსტი გამო-ცემული, მაგრამ შენიშვნებსაც იმსახურებს:

1. გამოცემის საგრძნობი ნაკლია, რომ ეფთვი-მეს რედაქციის ტექსტი სრული სხმით არ არის დაბეჭდილი, თუმცა საუკეთესო შესაძლებლობა კი იყო. BM (ტბეთისა და მესტიის) ხელნაწერე-ბი გამოუყენებელია, რადგან ისინი თურმე ცალკე უნდა გამოიცეს. გამოცემილი გრძნობს გარკვეულ უზერხულობას, როცა ეძებს ამ ფაქ-ტის გამართლებას და წერს. BM-ში FG-საგან განსხვავებული იკითხვები „ძალიან ბევრბა და მათი ასახვა სქოლიოში თვით ძირითად ტექსტს დაჩრდილავდა; მეორეც, ჩვენ პრინცი-პულად არ მივგაჩნია მართებულად მრავალი ძვირფასი ხელნაწერის სული და გული სქო-ლიოში იქნეს ჩატანილი დასახიჩრტებულად“ (გვ. 88), თანაც: „ამ ჭაფუფის ერთი წევრი (ტბე-თის ოთხთავი) აშშამად მთლიანად არის ბა-მოცემული“ (გვ. 88). ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ არც ერთი ეს არგუმენტი არ ამართ-ლებს ეფთვიმეს რედაქციის ტექსტის არასრუ-ლად დაბეჭდვას. ვნახოთ ცალ-ცალკე: ა) BM-სა და FG ხელნაწერებს შორის არსებული ტექსტო-ბრივი სხვაობა „ძალიან ბევრი“ არ არის (წინაა-ღმდეგ შემთხვევაში FG-სა და BM-ს ერთი რე-დაქციისად ვერც ჩავთვლიდით). ნამდვილი კი „ძალიან ბევრი“ სხვაობა არა თუ ამ ერთი რედაქციის ნუსხებში არა ბეპაძის, არამედ თვით ეფთვიმისა და ბიორგის რედაქციებს

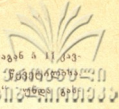
შორისაც კი (ყოველ გვერდზე შეიძლება მთე-ლი მუხლები სავსებით იდენტური რედაქციისა). ახე რომ BM-ის განსხვავებული იკითხვები სქოლიოს არ გადატვირთავდა და ძირითად ტექსტს არ დაჩრდილავდა, რადგან გამოცემაში სქოლიოს ხაერთოდ მცირე ადგილი უკავია.

ბ) თუ კი გიორგის რედაქციის ტექსტის გა-მოცემა შეიძლებოდა სხმი ხელნაწერის მიხედ-ვით ისე, რომ ორი მათგანის სხვაობანი სქოლი-ოში მოექცა, რატომ არ შეიძლებოდა ასევე „გა-გვემეტებინა“ BM ხელნაწერები და მათი თავი-სებურება სქოლიოში აღნიშნულიყო? გამო-ცემილს უფლება აქვს, საკუთარი პოზიცია ჰქო-ნდეს ამ საკითხზე, მაგრამ რელიზმის გრძნობაც აუცილებელია. ცხადია, მართი რედაქციის ხელ-ნაწერების ცალ-ცალკე გამოცემა გაუმართლე-ბელია (ვერც აუვა კაცი, შორის წავა საქმე). ჩე-წვე უკეთ მოგხსენება პატ. მკვლევარს, რომ ბიბლიის ბერძნული ტექსტის ევროპელი გამო-ცემილი მშვენივრად ახერხებენ ბთეული ხელ-ნაწერისა და უცხოენოვან რედაქციათა სხვა-ობების მართობლივ აღნიშვნას კრიტიკულ აპა-რატში.

გ) გამოცემლის აზრით, BM იმითმ არ დაი-ბეჭდა, რომ „ამ ჭაფუფის ერთი წევრი (ტბეთის ოთხთავი) ამუშად მთლიანად არის გამოცემული და ახლა მისი აქ შემოტანა არ იქნებოდა გამარ-თლებული“ (გვ. 88). ძნელი დასაჯერებელია, რომ დაბეჭდილი ხელნაწერის კმლავ ცალკე ბეპოცემაზე უფრო გამართლებული იყოს, ვიდრე მისი პირბატების ჩვენზე სრულ ბეპოცე-მის პაპრატში.

ჩვენ საგანგებოდ შევუდარეთ თვით პროფ. ი. იშნაიშვილის მიერ გამოცემული ტბეთის ოთხთავის ტექსტი (მესტიისა კი, გამოცემლის აზრით, მიუყვება B-ს, ისინი „უაუგე გაპრლი ვაშლივით ჰგვანან ერთმანეთს“) FG-სა და სხვა-ობა ცოტა აღმოჩნდა. ნათქვამი რომ სარწმუნო იყოს, მოგვყავს ეს სხვაობანი იოვანეს I თავი-დან, რომელიც 51 მუხლს შეიცავს და წინამდე-ბარე გამოცემაში 5 ბეპარდი უჭირავს; 1,1. ღმერთ, 1,8. იქმანა შეიქმანა; რამდენი; 1,4. ცხო-ვრებმა; 1,5. — იგი; 1,9. — იგი; 1,12. რამდენ-თა; 1,14. შორის; 1,15. იოჰანე, — იგი; 1,17. მოცემა მოცემა; იესუ ქრისტეს; 1,18. არა-მედ გარნა; 1,19. იოჰანეს; 20. არა ვარ ქრისტე; 1,21. ვინ უკუა; + იგი; 1,22. გუარქუ გუთხარ; 1,25. — შენ; 1,26. იოჰანე; ნათრე-ბეპმ + თქუელ; 1,30. + მე; უპირადეს. 1,33. მას მის, ნათრე — სცმს. 1,36. — იგი. 1,37. ამას ძმას [მცდარი] ხელნაწერისა თუ გამოცემის? უდრ. აშტუ]. 1,38. — და; 1,48. განსლვად განსლვად; 1,45. — იგი, იოსებისი. 1,48. — და; ეთილი რამე] კეთილსა რამე; 1,48. ფილიბესა; 1,49. — მას. 1,50 — შენ, ამოსა ამისა.

რა გამოვიდა? 51-დან 25 მუხლში არაბი-

თარი ცვლილება არაა შეტანილი, უმნიშვნელოა ნაწევარ-ნაცვალსახელთა კლება-მატება, მხოლოდ ათი იკითხვისა ვარიანტული. ცხადია, არ გაერიდებოდა ასეთი მცირე სხვაობის აღნიშვნა სქოლიოში. გვერდზე, დიდი-დიდი, თითო სტრიქონით თუ გაზრდებოდა სქოლიო და თუნდაც ორ-ორი სტრიქონითაც გაზრდილიყო, რა დაშვებობაზე სხვაგვარად დასაშვებობად ოთხსაშუა რედაქციამ ბა-მოცემის დიდი სპაში. არ არის კარგი, რა თქმა უნდა, რომ ეს საქმე სამერხისოდ გადაიდო და ზედმეტი წიგნის გამოცემის აუცილებლობის დამტკიცების მიზნით არასწორი ინფორმაცია იქნა მიწოდებული საზოგადოებისათვის.

2. ოთხეუმი ხშირია ციტატები ძველი აღთქმის წიგნებიდან. კარგი იქნებოდა, რომ გამოცემულს მიეთითებინა სქოლიოში ციტატების წყარო.

3. კომპაქტურობის მიზნით შეიძლებოდა სქოლიოს განცვირთვა ზოგიერთი ორთოგრაფიული ფორმისაგან. მაგალითად, თვალშისაცემია გიორგისეული ტექსტის ვარიანტებში უც დაწერილობის მქონე სიტყვათა სიჭარბე, სკობად, შევაჯალმო თქმულიყო ორიოდ სიტყვა ასეთ დაწერილობაზე და სქოლიოში არც აღნიშნულიყო, რადგან ტექსტის ისტორიისათვის ასეთ ფორმათა ახლობა-ათახობით მოყვანას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს.

4. ტექსტი, ცხადია, ახალი დაუფიქრებია, მაგრამ რატომაც ტექსტის მუხლებზე ბანაწილება ერთგვარად არ არის წარმოდგენილი პარალელურ რედაქციებში. მაგალითად, 4 რედაქციის „ოხა შვა ითაო“ მათეს სახარების I თავის მე-8 მუხლში, ხოლო გიორგისაში — მე-8 მუხლში; ან კიდევ 4-ს „ზორობაბელ შვა აბიოდ“ მათეს I თავის მე-18 მუხლში, ხოლო გიორგისაში — მე-12 მუხლში.

5. ბევრი მართებული შესწორებაა შეტანილი ტექსტში: წვევტილის ფერებში; მოსწყვდენით, ჭუარს-აცუნით, სტანჯენით (მ. 28,34) II კავშირებითად არის შეცვლილი: მოსწყვდენით, ჭუარს-აცუნით, სტანჯენით; ან: ორივე რედაქციის ყველა ხელდაწერშია წარმოდგენილი (მ. 28,46), რომელიც შეცვლილია მართებული წარმოდგენით ფორმით...

რა თქმა უნდა, სხვაგანაც შეიძლებოდა შესწორებანი. მაგ. თანამ მიმინებდა 4 (მრ. 6,26) ანაწარსი ფორმა (ხელდაწერისხელა თუ ბეჭდვის კორექტურა?), უნდა: თანამ-მიმინებამ. მ. 4,25-შია: მისდევდა მას ერი გალილეაჲთ და ათქალქით და იერუსალემით და ჰერიასტანით და წილ-იორდანისაჲ 4. ცხადია, სჯობად, წილ-იორდანისაჲთ, როგორც ეს არის 1-ში, რადგან მუხლში ყველა დანარჩენი ოთხი წიგნი გამოცვლილი ბრუნვის ფორმითა; ერთგან (ი. 15,6) ეფთვიმეს რედაქციაში იკითხება: „უკუეთუ ვინმე არა დაადგრეს ჩემ თანა, განვარდეს გარე, ვითარცა ნახსლვედ, და ბანქმა, და შეკრიბონ იგი და ცეცხლსა დასხან და დიწიეს“. ამ

მუხლში მ. 6-შია ნახმარი, რომელთაგან 11 კავშირებითის ფორმისაა, ერთი კი — წიგნისა, ცხადია, ეს ერთი ფორმა „განქმე“ უნდა იქნას წორებულიყო „განქმეს“ ფორმით.

6. ჩინებულადაა ტექსტში გატარებული ორთოგრაფიულ-პუნქტუაციური სისტემა, უწარმაზარი ტექსტის უცვლელი ფრაზის კონტექსტუალურ მნიშვნელობებში ჩაწვდომა მათელია და დიდ ცოდნასა და შრომას მოითხოვს, რასაც იოლად ვერც წარმოიდგენს მკითხველი. გარე თვალს ისე ეჩვენება, რომ გამოცემეული მხოლოდ მაშინ იარება, როცა ტექსტში შესწორება შეაქვს. ნამდვილად კი ტექსტის უწყინრად, „გაუსწორებლად“ გაშვებულ ადგილებზეც გაღებულა არანაკლები შრომა, რაც დაუნახავი რჩება. უმადურება კი არის ეს დაუნახავობა, მაგრამ ასეთია ტექსტოლოგის ხედვრი. გულწრფელი მადლობის ღირსია პატ. ი. იმნაიშვილი, რომელმაც მაქსიმუმ გააკეთა, რომ ჭეოვანი ორთოგრაფიულ-პუნქტუაციით გამოცემული ეს დიდი ტექსტი გასაგები გახდა მკითხველთათვის. ძალიან ცოტაა შემთხვევები, როცა ერთი და იმავე კომპოზიტი ორბიბარი დაწერილობითაა წარმოდგენილი: (დევსისთა და უდევსისთა); ქუეყანის-მოქმედთა 4 (მ. 21,38)/ქუეყანის მოქმედთა 4; ინაკით-მედომარეს 4 (მ. 28,7)/ინაკით მედომარესა 4; ყურისლის-ცემაჲ 4 (მ. 14,85) უკრისლის ცემაჲ 7; რავდენი-რამ (ი. 1,18) 7/რავდენი რამ 4, შჯულის — მოძლუარსო ლ. 11,52/შჯულის მოძლუარსო 4 (ლ. 14,8); ხამ-გზის 7 (მ. 28,84)/ხამ გზის 4...

ვფიქრობთ, ზედმეტადაა ზოგჯერ დევსის ნახმარი; წილ-იორდანესა მ. 18,1; წილ-იორდანით მ. 9,25; მრ. 3,8 (შდრ. სწორი დაწერილობა: წილ ზღუასა ი. 6,1; მრ. 5,1 წილ ქვეს მას ნაძოვანსა ი. 18,1); ძმის-ცოლი მრ. 6,18 (ეს რომ კომპოზიტი არაა, ჩანს მისი კომპონენტის შებრუნებული რიგით ხმარებიდან: ცოლი-მის ძმის ნიხისა (ლ. 8,19) და ასევე თვით ბერძნული წყაროდანაც: ტინ ბენიპა ტუ ადელეფუ).

როცა ვიღრპ-ს ღრმის კავშირის ფუნქცია კი არა აქვს, არამედ — მდებარეობის მიხედვითობას გამოხატავს, მაშინ მის წინ მიმდებარე არის დასმული, ზან — არა: ზეითან, ვიდრე თქმედ მ. 27,61 (სხვაგან: მ. 27,45; 27,84; 28,15; ი. 1,48; 14,29...), მაგრამ: ...გამად თქუნდ თანა ვიდრე ვნებამდე ჩემდა ლ. 22,15 (სხვაგან: ლ. 24,18 4. ლ. 24,50; ი. 4,49; ი. 13,19...).

სჯობად, რომ ზოგჯერ მუხლის დამწეები „და იყო“, რომელიც წინადადების კონსტრუქციით არ შედის და ებრაული სიტყვის გამოვლენა (სებატიანიდან ბერძნულ ახალ აღთქმაში შევიდა, აქედან კი სხვა თარგმანებში, კერძოდ, ქართულ-

კონანელი მანელია
პარტული სამშობლო მისი სათავადაზნა

სა და სომხურშიც), მძიმით გამოყოფილიყო. დაბეჭდილია კი ასე: და იყო ჯდა რაა იგი... მ. 9,10 (იხ. მ. 11,1; 13,53; 26,1; მრ. 2,28; ლ. 9,87...).

აქა-იქ გაპარულია კორექტურული შეცდომებიც: ჩვენ მ. 6,18 ლ. სულსამ ას ლ. 8,29 (=სულსა მას); დე (=და), მა (=მე) ლ. 22,33 ლ. რემთუ (=რამეთუ) ლ. 23,34 პრქუა (=პრქუა) ლ. 24,44 ...მაგრამ ასეთი რამ უმნიშვნელოა.

ამრიგად, კრიტიკულად გამოცემული ტექსტი, მიუხედავად ეფთვიმის რედაქციის არასრულად წარმოდგენისა, უთუოდ მაღალ შეფასებას იმსახურებს და სპეციალისტთა სამაგიდო წიგნად დარჩება. რა თქმა უნდა, ვერც გამოკვლევის

მნიშვნელობას უარყოფს ვერც ერთი მკვლევარი. დგენილია საყურადღებო ცნებები, რომლებიც და რედაქციითა ურთიერთმიმართებაზე, გამოვლენილია უამრავი და ფრიად საინტერესო მასალა, ბევრი რედაქციული იკითხვის მართებულობაა შეფასებული. მაგრამ დასაანანია, რომ მეტად არაკომპაქტურია და სერიოზულ შეცდომებსაც შეიცავს; დასაანანია იმიტომაც, რომ ამ კარგ წიგნში შეიძლება მათი თავიდანვე არიდება, თუ პატივცემული ავტორი ბოლომდე უერთგულედა ისტორიზმის პრინციპს, განერიდებოდა სუბიექტივიზმს და მეტ გულისხმურს გამოიჩენდა სხვათა ნაშრომთა მიმართ.

ინდოევროპელები. ვინ არიან და საიდან მოვიდნენ ისინი?*

მიმდინარე წელს გამოდის საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის დირექტორის, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსის, სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტის თამაზ ვალიერიანის ძე გამყრელიძისა და სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის სლავთმცოდნეობისა და ბალკანისტიკის ინსტიტუტის სტრუქტურული ტიპოლოგიის განყოფილების გამგის, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორის ვიანესლავ ვსევოლოდის ძე ივანოვის ორტომიანი მონოგრაფია „ინდოევროპული ენა და ინდოევროპელები“.

ამ წიგნის ძირითადი დასკვნები, რაც ავტორებმა წინასწარ გადმოხცეს მთელ რიგ მოხსენებებსა და წერილებში, დიდ ინტერესსა და ცხოველ კამათს იწვევს ლინგვისტთა, ისტორიკოსთა, არქეოლოგთა, ეთნოგრაფთა და ანთროპოლოგთა შორის.

1979 წლის თებერვალში აკადემიკოს ვ. ვ. სტრუვეს სსოვნისადმი მიძღვნილი საკავშირო კონფერენციის მონაწილეთა ყურადღება მიიპყრო თ. გამყრელიძისა და ვ. ივანოვის მოხსენებამ „ძველი აღმოსავლეთი და ინდოევროპელთა მიგრაციები“. მეცნიერებმა მოგვითხრეს თავისი ერთობლივი მრავალი წლის შრომის შესახებ, რომელიც ეხება ინდოევროპული თავდაპირველი (წინარე) ენისა და ინდოევროპელთა უძველესი (წინარე) სამშობლოს ლოკალიზაციის ცდებს.

ამჟამად ინდოევროპულ ენებზე ლაპარაკობს დედამიწის მთელი მოსახლეობის დაახლოებით ნახევარი (ცხრაშედი უველზე მეტად გავრცელებული ენიდან თერთმეტი ინდოევროპულია). ქვემოთ ჩამოთვლილია ეს ენები და ფრჩხილებში ნაჩვენებია ამ ენებზე მოლაპარაკე მოსახ-

ლეობის რაოდენობა მილიონობით (დიდი საბჭოთა ენციკლოპედიის მონაცემები 1975 წლისათვის).

სლავური: რუსული (240), უკრაინული (45), პოლონური, ჩეხური, ბულგარული და სხვანი; ბალტური: ლიტუვური, ლატვიური, მკდარი პრუსიული; ბერძნული: ინგლისური (350), გერმანული (100), ჰოლანდიური, სკანდინავიური, მკდარი გოთური; რომანული: ფრანგული (90), ესპანური (210), პორტუგალიური (115), იტალიური (65), რუმინული და სხვანი, აგრეთვე მკდარი ლათინური — ყველა რომანული ენის წინარეა პალტური: ირლანდიური, პრეტონული და სხვანი; ალბანური: ბერძნული; სომხური: ირანული: ოსური, მრავალრიცხოვანი პამირული, ტაჯიკური, ფარსი, ქურთული, ავღანური და სხვანი; ინდოარიული: ჰინდი და მასთან ახლომყოფი ურდუ (200), პანჯაბური (80), ბენგალიური (125) და სხვანი; ქაფრიული.

ყველა ამ ენას ერთი წინაპარი ჰყავს — წინარეინდოევროპული ენა (ანუ საერთოინდოევროპული ენა), რომელზეც ოდესღაც ლაპარაკობდნენ ინდოევროპელთა უძველესი წინარეები, ხოლო ის ადგილი, სადაც ამ ენაზე მოლაპარაკე ხალხი ცხოვრობდა, წარმოადგენდა მათ წინარე სამშობლოს.

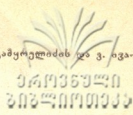
1.

XIX საუკუნის უკანასკნელ მეოთხედსა და XX საუკუნის დასაწყისში მრავალი მეცნიერი (რომლებიც მეცნიერების ისტორიის შემთხვევით თავისებურებათა გამო უპირატესად გერმანიაში მუშაობდნენ) ვარაუდობდა, რომ ინდოევროპელთა უძველესი სამშობლო ცენტრა-

* სპეციალანა ორლოვას წერილი „ინდოევროპელები. ვინ არიან და საიდან მოვიდნენ ისინი?“ ეურნალ „ზნანე-სილას“ 1980 წლის მეორე ნომრიდანაა გადმობეჭდილი.

როგორც წერილის წინათქმაშიცაა აღნიშნული, ძირითადი დასკვნები წიგნისა, რომელსაც წერილი ეძღვნება, „დიდ ინტერესსა და ცხოველ კამათს იწვევს ლინგვისტთა, ისტორიკოსთა, არქეოლოგთა, ეთნოგრაფთა და ანთროპოლოგთა შორის“.

ეურნალ „ცისკრის“ რედაქცია დარწმუნებულია, რომ წინამდებარე პუბლიკაცია აგრეთვე გამოიწვევს დიდ ინტერესსა და ცხოველ კამათს „ცისკრის“ მკითხველთა — ლინგვისტების, ისტორიკოსების, არქეოლოგების, ეთნოგრაფთა და ანთროპოლოგთა შორის.

ლურ ევროპაში, — უფრო ზუსტად გერმანიაში, — მდებარეობდა (უშეტყვისწილად უფრობდნენ, რომ ეს იყო ბალტიისა და ჩრდილოეთი ზღვის სანაპიროები).

მაგრამ უკვე XIX საუკუნეში გამოითქვა ამ თვალსაზრისის საწინააღმდეგო სერიოზული მოსაზრებები. საპირისპირო მიპოთეზის სახით ინდოევროპელთა კულტურის გამოჩენილმა მკვლევარმა ო. შრადერმა აზრი გამოთქვა, რომ ინდოევროპელები თავდაპირველად ჩრდილოეთ შავი ზღვისპირეთში ცხოვრობდნენ, ამ თვალსაზრისს ამჟამადაც ბევრი იზიარებს.

XX საუკუნის ოცდაათიან წლებში ნაციტურ გერმანიაში, ყოველგვარი მეცნიერული საფუძვლის გარეშე, თვითნებურად „არიელბად“ (ძველად ასე თავისთავს მხოლოდ ინდოარიანელები უწოდებდნენ) მონათლეს უპირატესად გერმანელები. „ინდოგერმანელთა“ ცენტრალურეროპული წინარესამშობლო პოლიტიკური სპეკულაციების საგანი გახდა. ამის საწინააღმდეგოდ, მეცნიერ-ანტიფაშისტთა ერთმა ჯგუფმა ვენაში, ჰიტლერელთა მიერ მისი ოკუპაციის წინ გამოაქვეყნა დიდი შრომა, რომელშიც დამატებულად ანტიციტებდნენ, რომ ინდოევროპელთა წინარესამშობლო არ შეიძლება ყოფილიყო არა თუ ცენტრალური ევროპა, არამედ საერთოდ ევროპა.

ინდოევროპელთა ისტორიული ფესვების ძიებას ჩვენს დროში მრავალი გამოკვლევა მიეძღვნა. მიუხედავად ამისა, აზრთა სხვაობა სპეციალისტთა შორის გაცილებით უფრო მეტია. „ჩვენი შრომის ძირითადი დასკვნა, რომელიც ინდოევროპელთა წინარესამშობლოდ ეხება, იმაში მდგომარეობს, რომ ეს სამშობლო არა ცენტრალურ ევროპასა და არა ჩრდილოეთ შავი ზღვისპირეთში მდებარეობდა, არამედ დასავლეთი აზიის ჩრდილოეთში (ამიერიკასპიის სამხრეთით და ცენტრალური მესოპოტამიის ჩრდილოეთით)“ — აცხადებენ ავტორები.

2.

როდესაც პირველად — 1972 წელს — თ. გამყრელიძემ და ვ. ივანოვმა ინდოევროპელთა უძველესი სამშობლო ისეთ მოულოდნელ ადგილს მიაკუთვნეს, როგორცაა ჩრდილო-დასავლეთი აზია, მათი პირველი მოხსენების მსგენელები ზოად არ აღმოჩნდნენ მომხსენებელთა არგუმენტაცია ყოველმხრივ განხილათ. გამოჩენილმა საბჭოთა აღმოსავლეთმცოდნე ი. მ. დიაკონოვმა 1979 წლის კონფერენციას აღნიშნა, რომ „ახალი თეორია, როგორც ტუვუსის მეთეორიტი, ისე ჩამოვარდა ციდან და სადაც დაეცა, უძელაფერი გადაწვა“.

მაგრამ ამის შემდეგ კარგა ხანი გავიდა, სპეციალისტები ფართოდ გაეცნენ ამ მკვლევართა მოსაზრებებს და უკვე დადგა დრო, რომ მო-

ვუთხროთ მკითხველს თ. გამყრელიძის და ვ. ივანოვის შეხედულებებზე.

მ.

რას ემყარებოდნენ თ. გამყრელიძე და ვ. ივანოვი, როდესაც ინდოევროპელთა უძველესი სამშობლოს ახალი „ადრესი“ მოგვწოდეს? მათ არ ისურვეს ტრადიციულ შეხედულებათა არც უაზრობა, არც დადასტურება.

იხილი შეეცადენ მხედველობაში მიეღოთ ყველა ახალი ფაქტი და მიუყერძებოდნენ შეეფასებინათ იხილი.

ერთადერთი შესაძლო განსაზღვრა ცნებისა — ინდოევროპელები — წმინდა ლინგვისტურია: ესენი არიან ინდოევროპულ წინარეენაზე მოლაპარაკე ადამიანები. რაკი ასეა, უნდა ავსადგანოთ ეს წინარეენა. მაშინ დიდი ხნის გარდაცვლილი ეს ადამიანები თვით მოგვითხრობენ სად, როგორ და როდის ცხოვრობდნენ იხილი.

ინდოევროპულ წინარეენას, როგორც მდიდარი ოჯახის მამამთავარს, მრავალი შტო ექვს. ზოგერთი ეს შტო მკვდარია, ზოგი დღესაც ცოცხლობს. საერთო წინარეენის აღსადაგნად მნიშვნელოვანი არიან როგორც ერთნი, ისე მეორენი.

ინდოევროპულ ენათა გერმანიკულ ოჯახში დიდი ხანია აღმოჩენილია მკვდარი გოთური: ენა გოთების ტომისა, რომელიც ცხოვრობდა ჩვენი წელთაღრიცხვის პირველ ათასწლეულში. ამ ენის ნარჩენები — უკანასკნელი სიტყვები — ჩაწერილი იქნა რამდენიმე საუკუნის წინათ უიკრიში, ზოლო ესპანეთში დღემდე შემორჩა გოთური გეოგრაფიული სახელები.

პრუსიულ ენაზე (ბალტურ ენათა ოჯახიდან) ლაპარაკობდნენ ჯერ კიდევ XVIII საუკუნეში პრუსიის ტერიტორიაზე.

სლავური ენებიდან მკვდარი ძველი სლავური ენა დღემდეა შემორჩენილი, მაგრამ როგორც ეკლესიის ენა — საეკლესიო სლავური.

ლათინური (აგრეთვე შემორჩა როგორც მხოლოდ კათოლიკური ეკლესიის ენა) იტალიის რამდენიმე ძველ ენასთან ერთად ოდესღაც შედიოდა ინდოევროპულ ენათა ცალკე იტალიკურ ჯგუფში. როცა ლათინურად ლაპარაკი შეწყდა, იგი უკალოდ არ გამქარა, როგორც გოთური და პრუსიული, არამედ ცოცხლობს თავის შთამომავალ თანამედროვე რომანულ ენებში.

XX საუკუნეში აღმოაჩინეს ისეთი მკვდარი ინდოევროპული ენები, რომელთაც არავითარი შთამომავლობა არ დარჩენიათ. 1915-1917 წლებში ჩეხმა მეცნიერმა პრუსნიმ დაამტკიცა, რომ ინდოევროპული იყო ოსმალეთის ტერიტორიაზე ნაპოვნი ხეივების სამეფოს სოლისებ-

რი ტექსტები (XVIII-XIII საუკუნეები ჩვენს წელთაღრიცხვამდე). აღმოჩნდა აგრეთვე, რომ ამ სამეფოს დედაქალაქის სათუხას არქივებში (თანამედროვე ბოლახკო, ახ. კალმეტრზე ანკარიდან) შემონახულია სოღისებრი ტექსტები ზეთურის მონათესავე სხვა რამდენიმე ძველ ინდოევროპულ ენაზე — ლუვიურსა და პალაურზე. ამ ენებზე ლაპარაკობდნენ მცირე აზიაში უკვე III და II ათასწლეულების მიჯნაზე ჩვენს წელთაღრიცხვამდე.

აღმოჩნდა აგრეთვე, რომ მიტანის სამეფოში (ეფესოსის სათავეში) ზეთების სამეფოს არსებობის პერიოდში, არაუგვიანეს ძველი წელთაღრიცხვის II ათასწლეულის პირველი ნახევრისა, ლაპარაკობდნენ ინდოიარაულ დიალექტზე! მეცნიერთათვის ეს იყო საკვირველი სიახლე, ვინაიდან ინდოევროპულ ენათა ყველაზე უძველეს ძეგლად ყოველთვის ითვლებოდა „რიკვედა“, რომლის მიწნები შეიქმნა მხოლოდ ძველი წელთაღრიცხვის II ათასწლეულის ბოლოს

ზეთების სამეფოს არქივებში აღმოჩნდა ცნობები არა მარტო ზეთების აღმოსავლეთი მეზოლიის — მიტანის — ინდოიარაულ დიალექტზე, არამედ აგრეთვე ყველაზე უძველესი ცნობები მათ დასავლეთელ მეზობელზე — ბერძენ-აქველებზე — ძლიერი სახელაო სახელმწიფოს ახიავს ბანადრებზე, რომლებიც ჯერ მეგაბრობდნენ, ზოლო შემდეგ ეპრობდნენ ზეთების, უფრო გვიან, ძველი წელთაღრიცხვის XV-XIV საუკუნეებში კრეტასა და სამხრეთ საბერძნეთში ბერძნულ-მიკენურ ენაზე იწერება B-ხაზოვანი დამწერლობით შესრულებული ფირფიტები.

ერთი სიტყვით, მკვლევართა წინაშე აღმოჩნდა აქამდე უცნობი ენების მთელი ჯგუფი, რაც მთავარია — უძველესი ინდოევროპული ენების ჯგუფი. ახლა აუცილებელი გახდა ისევ განსაზღვრულიყო მათი საერთო წინაპრის — ამოსავალი ინდოევროპული წინარენის — არსებობის დრო.

მეცნიერების სპეციალურა უბანი — გლოტოპროლოგია საშუალებას გვაძლევს გამოვიანგარიშოთ მონათესავე ენების ერთმანეთისაგან გათიშვის დრო ამ საერთო სიტყვების რაოდენობით, რომლებიც თითოეულ ამ ენაშია შენარჩუნებული, ანუ, რაც იგივეა, განვსაზღვროთ საერთო წინარენის დაშლის დრო. აღმოჩნდა, რომ ახლად აღმოჩენილი ყველაზე ძვე-

ლი ინდოევროპული ენები უკვე ძლიერ განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან (თუნდაც, როგორც საერთო ენის დიალექტები). ძველი წელთაღრიცხვის არა უგვიანეს, ათასწლეულისათვის. მაშასადამე, ერთიანი ინდოევროპული წინარენა IV ათასწლეულზე უფრო ადრე არსებობდა, მაგრამ სად? თ. გამყრელიძემ და ვ. ივანოვმა ერთ მნიშვნელოვან გარემოებას მიჰყვიეს ყურადღება — ყველა უძველესი ინდოევროპული ენა „ცხოვრობდა“ ერთიშორის გვერდით, ისინი მეზობლები აღმოჩნდნენ.

მცირე აზიის უკიდურეს დასავლეთში ლაპარაკობდნენ აქეურ-ბერძნულ ენაზე. მცირე აზიის სამხრეთში — ლუვიურზე, მცირე აზიის ცენტრში — ზეთურზე, მცირე აზიის ჩრდილოეთში — პალაურზე. შემდეგ — სამხრეთ-აღმოსავლეთით — მიტანურ ინდოიარაულზე. უძველესი ინდოევროპული ენების ასეთი მკიდრო კონცენტრაცია ასეთ შედარებით მცირე ტერიტორიაზე უკვე საეჭვოს ზღის, რომ ყველა ამ ენის წინარესამშობლო ამ ადგილიდან ცხარმთას იქით უფრელიყო.

თ. ვ. გაბუჩილიძე: „ჩვენ არ ვკვირდით რუკაზე ინდოევროპელთა წინარესამშობლოს კონკრეტულ ადგილს. ჩვენ დარწმუნებული ვიყავით, რომ იგი თავისთავად აღმოჩნდებოდა, თუ გავარკვევდით, როგორ ცხოვრობდნენ, რას აკეთებდნენ და რას ლაპარაკობდნენ ის ადამიანები, რომელთა ენაშიც ამ ეჭვსა თავისი წლის წინათ შეწყვიტა თავისი არსებობა. ამიტომ ჩვენ დავიწყეთ წინარენის აღდგენით. იმის გასაგებად, თუ როგორ ზღემა ეს, მოვიტან მარტივ მაგალითს. ყველა ცნობილი რომანული ენის სიტყვებას ერთმანეთთან შედარებით შეიძლება „გამოვიანგარიშოთ“, როგორი იყო სიტყვა მათ წინაპარ ენაში — ლათინურში; მაგრამ რაკ ლათინური ჩვენთვის ცნობილია, შევვიძლიათ თვით აღდგენის, რეკონსტრუქციის მეთოდის შემოწმებაც. ზუსტად ასევე ზღემა ყველა ცნობილი ინდოევროპული ენის საფუძველზე მათი საერთო წინარენის აღდგენა (წინარენის სიტყვები — „წინარეფორმები“ — აღინიშნება ვარსკვლავით, რათა ვაჩვენოთ, რომ ისინი „გამოანგარიშებულია“ და არა დადასტურებული კონკრეტულ ენაში). რეკონსტრუქციის მეთოდი იმას ემყარება, რომ ერთი ენის ყოველ ფონემას მეორე ენის ფონემა შეესატყვისება:

მაგალითად, სიტყვა „ცხენი“:

ლათინური	e	q	u	u	s
ძველინდური	a	s'	v	a	s
იეროგლიფური ლუვიური	a	s'	uw	a	s
წინარეინდოევროპული	*e	k	w	o	s

ლათინური e=ძველინდური a=ლუვიურ a=*e.
ლათინური u=ძველინდურ w=ლუვიურ uw=*w.

ჩვენ რეკონსტრუქცია სარწმუნოდ მაგვანდა იმ შემთხვევაში, თუ აღდგენილ სიტყვა აქმა-ყოფილებზე ერთ-ერთ კრიტერიუმს ორიდან — სიტყვობრივ ან დროითს. რას ნიშნავს ეს?

1. სიტყვა ითვლებოდა წინარეინდოევროპულად, თუ ის შენარჩუნებულია სიტყვობრივად უველაზე მეტად დაშორებულ ენებში [ჰელინდოევროპული — medha (მსხვერპლის შეწირვა) — ძველელტური — midvo (მსხვერპლის შეწირვა)]. ეს საერთოდ ყოველგვარი ორგანული მოვლენის რეალური გავრცელების უნივერსალური კრიტერიუმი: საზოგადო, რომელთაც ვპოულობთ რომელმე ტერიტორიის განაპირა უბანზე, ოდესღაც მთელ ამ ტერიტორიაზე იყო გავრცელებული. ეს პრინციპი ფართოდ გამოიყენება ბიოლოგიაში, ანთროპოლოგიაში, უფრო იშვიათად — ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში.

2. სიტყვა ითვლებოდა წინარეინდოევროპულად იმ შემთხვევაშიც, თუ იგი დასტურდებოდა უკვე უველაზე არაუღელ ენებში: ჰელინდოევროპული yuga (უდელი) — ბეთური yuga (უდელი).

ასეც ხდებოდა, რომ წინარეინდოევროპულად „ცენობდით“ ისეთ სიტყვას, რომელსაც მხოლოდ ენათა ერთ მცირე ჯგუფში ვადასტურებდით, სხვა ენებში კი ეს სიტყვა ადარს იმპარებოდა; მაგალითად, ღვთაებრივი აქრძალვის ვაშო, ე. წ. ტაბე (სლავური Медведь „თაფლის მჭამელი“ ნაცვლად წინარეინდოევროპული სიტყვისა Horikos, საიდანაც არის ბეთური hartaggas, სათიურია — ursus ბერძნული arktos (შეადარეთ სიტყვა არქტიკა, ჰელინდური — rksas).

თითოეული სიტყვა ასე გადიოდა დეტალურ ლინგვისტურ შემოწმებას, რაც მდგომარეობდა როგორც მისი მნიშვნელობის, ისე ეტიმოლოგიის დადგენაში.

წინარეინდოევროპული ენის ბგერათა ახალი სისტემა დაწერილობით არის გადმოცემული ნაშრომის პირველ ნაწილში.

3. ევანოვს: ინდოევროპულ წინარე-ენაში შეფერილად აღგუდგინა არა მარტო ცალკეული სიტყვები, არამედ ტექსტის მთელი მოწყვეტილები. ყოველგვარი რეკონსტრუქცია იმას იმუარება, რომ მონათესავე ენაში ერთი და იმავე მნიშვნელობის სიტყვა ერთნაირად უდვრს, ხოლო თუ ამ მხრივ ისინი ერთნაირებასთან განსხვავდებიან, მაშინ ეს განსხვავება ზუსტ ბგერით წესებს ემორჩილება მაგრამ ეს მართლ სიტყვებს არ ეხება. არსებობს ისეთი სახის ტექსტები, როცა მრავლი ტექსტის მნიშვნელობა მის ეტიმოლოგიასთანა დაკავშირებული. ეს პოეტური ტექსტებია. ასეთი ტექსტების რეკონსტრუქცია პრინციპში შესაძლებელია. ცნობილმა ფილოლოგმა და ლინგვისტმა რ. იაკობსონმა გვიჩვენა, რომ სლავური ფოლკლორული პოეზიის განსაზღვრულ უანროა (ბოლი-

ნები, მოტქმანი) რიტმები წარმოადგენენ საერთო-ინდოევროპულ მეტრებს. რომლებიც აღდგენილ იქნა ჰელინდური „რიგვედსმა“ ნაშრომითან ბერძნული ლექსის უველაზე — „რიგვედსმა“ ფორმების (საიდანაც უფრო გვიან წარმოიშვა მომეროსის მეგნამეტრი) შედარებისას.

რამდენიმე წლის წინათ, ბეთურ ტექსტებზე მუშაობისას, დავადგინეთ, რომ იმავე საერთო-ინდოევროპულ მეტრებს მიეკუთვნება ის ზოგები, რომლებზეც არის დაწერილი უველესი ბეთური სიმღერები:

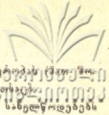
Ткани Несы, Ткани Несы
Принеси, приди.

ამ სიმღერათა რუსულ თარგმანში (რომლის ორი სტრიქონი ნიმუშადაა აქ მოტანილი) მე უველავე გადმოვმეცა უველესი ბეთურა და საერთო-ინდოევროპული პოეზიის სხვა თავისებურება: ბგერით ძირითადი სიტყვა (მოტანილ ნიმუშში — Неси) მეორდება სხვა სიტყვათა ეტიმოლოგიაში (Принеси) ინდოევროპული პოეზიის ეს პრინციპი, რასაც ანაგრა-მა ეწოდება, აღმოჩენილ იქნა ჯერ კიდევ XX საუკუნის დასაწყისში თანამედროვე ლინგვისტიკის დამაარსებლის ფ. დე-სოსიურის მიერ.

აღდგენილ სიტყვებისა და ტექსტებისაგან გამყრელიძემ და ავანოვმა შეადგინეს ინდოევროპული წინარეების თემატური ლექსიკონი. გვიხსენოთ: ავტორებს ზურდათ გაეგოთ, რას აკეთებდნენ, როგორ ცხოვრობდნენ და ლაპარაკობდნენ ინდოევროპელები, რა გარემოში იმყოფებოდნენ ისინი.

შეილება უფრო ზუსტი იქნებოდა, თუ ამ ორი მეციურის ვრცელი შრომის მეორე ნაწილს ვუწოდებდით „ინდოევროპელთა ლექსიკურ მარაგს“. თითოეულ ჩვენთაგანს „ლექსიკონი“ წარმოადგენილი აქვს როგორც სიტყვათა ბევრები, მარცხენა — ერთი, მარჯვნივ — მეორე — პირველის შესაბამისი. თ. გამყრელიძის და ვ. ავანოვის ახალი ლექსიკონი სრულებით სხვაგვარია.

წარმოვიდგინოთ, თუ როგორ უნდა შეგვედგინა ენის განმარტებითი ლექსიკონი წერად. იმის უფროდინარი ბავშვებისათვის. მაგალითად, როგორ უნდა გვეჩვენებინა იქ უველაფერი რაც, ვთქვათ, ცხენს შეეხება. აღბო, ჯერ გარეულ ცხენს დაუბატადით, გეოგრაფიული რაიონის მიხედვით. ეს ცხენი იქნებოდა ან ჯუჯა (გარეშეშე კი მთები), ან დიდი (გარეშეშე კი ველი). კიდევ — ცხენების ჯოგის სამოვარზე. აი, ოთხთავალაში შეხებული შენაური ცხენი, მეორე ზურათზე — ეტილო შეხებული ცხენები, შესამეზე — თითონ ეტილი. გვერდზე — ბუ, საიდანაც იგი კეთდება, ჯეშეშე — ბირნაოს ნა.

ჭანო, რომელიც შეიძლება ამ მხარეს მის დაშლამდე. აი, ცხენი სამხედრო ლაშქარებში, ხოლო მეორე სურათზე — ცხენის მსხვერპლად შეწირვა, და ახე შეშვება. ერთი სიტყვით, ვარჯიშებით და მოვუწევითად უნდა დავტრს, რაც ცხენს შეეძლება. რაც ამჟამად ვიცით მის შესახებ, და ახე — უოველი სიტუაციისთვის რა და ვის მხავს (მგარამ სრულყოფილია ვის) ის ლექსიკონი, რომელიც თ. გამყრელიძემ და ვ. ივანოვმა შეადგინეს ინდოევროპული წინარეგნობის.

მაგრამ ახეთი ლექსიკონის შესადგენად საჭიროა არა მარტო იმის ცოდნა, რომ ინდოევროპელებს ჰქონდათ სიტყვა „ცხენი“ (და ამისათვის გარკვევა იმისა, თუ როგორ ეძღვნა ის ყველა ინდოევროპულ ენაში და მისი წინარე-ფორმის აღდგენა), არამედ საჭიროა აგრეთვე სხვა მეცნიერებათა მონაცემების მოშველიება — პალეობიოლოგიის, პალეოზოოგიის, ისტორიის, არქეოლოგიის, მეთოლოგიის, ანთროპოლოგიის და მრავალი სხვა წესრიგებისა, ვინაიდან ახალი ლექსიკონი წარმოადგენს ინდოევროპელთა ეოფის ენციკლოპედიას. მასში თანმიმდევრულად არის განხილული ცნებათა ხაზი ძირითადი ქაფი ინდოევროპული საზოგადოების გარემო, მისი მატერიალური, სულიერი კულტურა და სოციალური ორგანიზაცია. ახეთი ლექსიკონის შედგენა. რაც არ უნდა ფასიური და მნიშვნელოვანი იყოს ეს სამუშაო, არ წარმოადგენდა შეუძლებელ თვითმისაზნად. ლექსიკონზე მუშაობის დასრულებისას შესაძლებელი გახდა სიტუაცია ახეთი ცალკეული ქაფების მიხედვით გამოტანილი დაკვეთები ინდოევროპელთა წინარესამშობლოს ადგილმდებარეობის შესახებ, რაც საკმაოდ განსაზღვრულ გეოგრაფიულ რეგიონთან აღმოჩნდა დაკავშირებული. შედეგ შესაძლო გახდა საერთო დასკვნის გამოტანა მთელი ლექსიკონიდან: სად უნდა ყოფილიყო არა უკვიანეს ძველი წელთაღრიცხვის IV ათასწლეულისა ის გარემო და კულტურა, რომლებიც აისახა წინარეგნის ამ ლექსიკონში?

5.

მოკლედ განვიხილოთ ლექსიკონის ცნებათა ეს სამი თემატური ქაფი.

გარემო. ძველ ინდოევროპელთა ლექსიკონი მარაგში ბევრი სიტყვა აღნიშნავს მალდ მთებს, კლდეებს, მალდობებს. მათ ლექსიკონში და მეთოლოგიაში აღდგენილია მთის მუხის და მალდობა ადგილებისათვის დაშვასათემული სხვა ბევრისა და მცენარეების სახელწოდება; აგრეთვე თქმულებები მთის ტიებისა და წყარო მდინარეთა შესახებ, რომლებიც მთებიდან მოედინებოდა. ახეთი მთაგორიანი ლანდშაფტი გამოირჩევა ევროპის ლანდშაფტისაგან, მაგალითად ცენტრალური ევრაზიის ჩრდილოეთ ნა-

წილს და მთელ აღმოსავლეთ ევროპას (მთის ჩრდილოეთ შავი ზღვისპირეთისა და ხეებისა და მცენარეების სახელწოდებების (მთის მუხა, არყი, წიფელი, ტყეში, იფანა, ვერხვი, ფიჭვი ან სოჭი, კაკალი, ერიკა, ხავსი, ვარდი) იმ დასკვნამდე მივყავართ, რომ წინარესამშობლო შეიძლება ყოფილიყო ბმელაშუა ზღვისპირეთის შედარებით სამხრეთ რაიონებში (ბალკანეთის და ახლო აღმოსავლეთის ჩრდილო ნაწილის ჩათვლით). პალეოზოოგის მონაცემებით მუხნარი ძველად არ იყო დამახასიათებელი ევროპის ჩრდილო რაიონებისათვის — აქ ის გავრცელებას იწყებს მხოლოდ ძველი წელთაღრიცხვის IV-III ათასწლეულებში. ცხოველები, რომლებიც ინდოევროპელები იცნობდნენ (ჭიჩი, ლომი, შაიშუნი, სპილენძი, კობრიჩხალი) — აგრეთვე სამხრეთი გეოგრაფიული რეგიონის ბინადარი არიან და არავითარ შემთხვევაში — ცენტრალური ევროპისა.

საინტერესოა, რომ ამ რეკონსტრუირებულ ენაში არის სპეციალური სიტყვები, რომლებიც აღნიშნავენ კრწულს და თოვლს სამხრეთის მცენარეთა და სამხრეთის ცხოველთა შორის. ახეთი სიტყვები კი შეიძლება წარმოშობილიყო იმ ადამიანთა ენაში, რომლებიც მთებში ცხოვრობდნენ.

დასკვნა: უნდა ვცვალოთ, რომ ინდოევროპელთა წინარესამშობლო იყო ან ბალკანეთი, ან დასავლეთი აზია.

მატერიალური კულტურა: ინდოევროპული ლექსიკონის სიტყვათა დიდ ქაფს წარმოადგენს შინაურ ცხოველთა სახელწოდებები (ცხენი, სახეობა, ხარი, ძროხა, ცხვარი, ვერძი, თხა, ძაღლი, ღორი და სხვ.), აგრეთვე შესაქონლეობის პროდუქტთა სახელწოდებანი და სპეციალური მუეხისური ტერმინები. აღმოსავლეთ ევროპაში, ევროპა, ჩრდილოეთ შავი ზღვისპირეთში და ვოლგისპირეთის ქველზე ახეთი განვითარებული შესაქონლეობა ცნობილია არა უადრეს ძვ. წ. III ათასწლეულისა.

ინდოევროპელთა წინარესამშობლოს ლოკალიზაციისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სასოფლო-სამეურნეო მცენარეთა (ქერი, ხორბალი, ხელი), ხეობისა და ბუჩქნარების სახელწოდებანი (ვაშლის ხე, შინდი, თუთა, ვაში). ქერი მოაშინაურეს ძველი წელთაღრიცხვის VI ათასწლეულისათვის დასავლეთ აზიაში (ორი სახეობის ქერიდან ერთ-ერთი — მცირე აზიაში) და ამ ზეით გავრცელდა ბალკანეთში ჯერ კიდევ ა.დ. წ. ი. ვოლოგმა დაადგინა, რომ კულტურული ვაში მიწათმოქმედების ამიერკავკასიურ-დასავლეთაზიური ცენტრიდან მომდინარეობს. დავის საერთო ინდოევროპული

სმმბლანა ორლოვა

ინფორმაცია. მის არიან და სიდიდე მოვიდნენ ისინი?

სახელწოდება — როგორც ჩანს, ქერ კიდევ წორეულ წარსულში იხსნება სემიტურმა წინარეწამ. ერთ ძველსილანდიურ მითში მოთხრობილია ვაშლის ქურდობაზე. ეს მითი, იხე როგორც ვაშლის ინდოევროპული სახელწოდება, აგრეთვე დასავლურაზიური წარმოშობისაა, ვინაიდან სწორედ ამ რეგიონში დაიწყო პირველად ვაშლის ხის მოშენება.

დიდ როლს ასრულებს ინდოევროპელთა ცხოვრებაში და, — როგორც ამის ანარქელი, — მათ მითოლოგიაში თაფლი, ისიც არა ველური, არამედ შინაური ფუტკრისა. ფუტკარი პირველად მოაშინაურეს ეგვიპტეში და ფუტკრის უძველესი ინდოევროპული სახელწოდებაც პრაქტიკულად ეგვიპტურ სახელწოდებას ემთხვევა. ეს გარემოებაც თ. გამყრელიძის და ვ. ივანოვის თვალსაზრისით, წარმოადგენს მნიშვნელოვან არგუმენტს იმის სასარგებლოდ, რომ ინდოევროპელთა წინარესამშობლო აღმოსავლეთ ხმელთაშუაზღვისპირეთში მდებარეობდა.

ინდოევროპელთა წინარესამშობლოს ლოკალიზაციისათვის გადამწყვეტ საბუთს წარმოადგენს საერთაინდოევროპულ ენაზე მოლაპარაკე ხელის ეტიმის არსებობა. ამ ენაში არის თვლიანა საზღვარების და მათი შემაღლენელი ნაწილების (ზორბალი, ღერძი, მოსართავი, უღელი, ხეღა) ძალიან ბევრი სახელწოდება. თითქმის არ არის ისეთი ინდოევროპული მითი, სადაც არ იხსენიებოდნენ ეტლი. ერთნაირ ეტლებს პოლონენ არქეოლოგები მიკენის საბერძნეთში, სკოთეთთან, გერმანელებთან.

ო. მ. ჯაფარიძის, ა. ო. მნაცავიანისა და სხვა საბუთთა არქეოლოგების ამასწინანდელ აღმოჩენათა საფუძველზე ინგლისელი მეცნიერის პიგოტი იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ ეტლი გამოიგონეს ძვ. წ. IV ათასწლეულში შებად შეზღუდულ ტერიტორიაზე — ამერკაკასიონიდან ვანისა და ურმიის ტბებამდე. საქმე ისაა, რომ ინდოევროპელთა ეტლების გასაქრებლად საჭირო იყო მაგარი (მთის) ჯიშის ბეტყე. რომლის გაჭრა მხოლოდ ბრინჯაოს შეიძლო (ეს დამტკიცებულია ექსპერიმენტული არქეოლოგიის ცდებით ს. ა. სემიონოვის მიერ). და რომ სწორედ ინდოევროპელებში იყო განვითარებული ბრინჯაოს მეტალურგია, ეს ექვი არ არის,

რანბი	ფირი
ქურუმნი	თერთი
ვეომრები	წითელი
ნიწთამოქმედნი	ცისფერი
ხელოსნები	

ინდოევროპულ საზოგადოებას აქვს განვითარებული დუალიტური მითოლოგია: არსებობს ორი ტყუპი, რომლებიც ორ რიგ პოლარულ სიმბოლოებს განასახიერებენ. საინტერესოა, რომ ტყუპთა მითების ყველა დე-

ამას აღსატურებს მათ ლექსიკონში არსებული სპეციალური ტერმინები.

უთანასწორო წლების არქეოლოგიაში ჩნდება აღსატურებს ინგლისელი არქეოლოგის გ. ჩაილინის დიდი ხნის წინათ გამოქვეყნებული მიპოთეზის, რომ ეტლების გავრცელება ევრაზიაში დაკავშირებულია ინდოევროპელთა მიგრაციასთან. მათი წინარესამშობლოც, როგორც ჩანს, იყო სწორედ ის რეგიონი, სადაც ეტლები გავრცელდა — უბირატისად ჩრდილო შენსოპოტამია ან შინდებარე რაიონები. სწორედ იქ არის ნაპოვნი ეტლის უძველესი გამოსახულება და თვით ეტლებიც, რომლებიც ძველი წელთაღრიცხვის IV ათასწლეულით არის დათარიღებული.

მრავალი არქეოლოგი, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ ინდოევროპელები ცენტრალურ ევროპაში ცხოვრობდნენ, სთვლის, რომ ინდოევროპული კულტურა ევროპაში ემთხვევა „საბოლოო ცულების“ არქეოლოგიურ კულტურას. მაგრამ, თვით საბოლოო ცულის სახელწოდებები წინარეწაში დასავლურაზიური წარმოშობისაა.

დსპმან. ყველა საფუძველი გაჭვს ვაფიქროთ, რომ ინდოევროპელთა წინარესამშობლო იმ რეგიონში მდებარეობდა, სადაც ეტლები გამოიგონეს, სადაც მოჰყავდათ ქერი და ყურძენი; სახელდობრ: დსპმანეთი აზიის ჩრდილოეთ ნაწილში (მცირე ასია — ჩრდილო მესოპოტამია).

სულიერი კულტურა და სოციალური ორგანიზაცია. ლექსიკონი გვიამბობს რომ ინდოევროპულ საზოგადოებას ჰქონდა მრავალი საქალაქო კულტურა, განვითარებული ვაჭრობა და მნიშვნელოვანი შატრიალური სიმდიდრე. „ქურდის“ აღმნიშვნელი სპეციალური სიტყვა აღსატურებს, რომ აღარ არსებობს საერთო საკუთრება. ღარიბები აღინიშნებიან როგორც „წილწარმთელები“ [წილს ღმერთები იძლევიან — საინტერესოა ამასთან რუსული „у-дого (мн)“ სიტყვის შედარება]. ეკონომიკური უთანასწორობა იწვევს სოციალურ უთანასწორობას. ამ საზოგადოებაში საში ძირითადი სოციალური ჯგუფი გამოირჩევა: ქურუმები, მეომრები და ხელოსნები (მიწათმოქმედნი). თითოეულ მათგანს თავისი სიმბოლური ფერი აქვს, თითოეულს თავისი ღმერთი შეესაბამება:

ღმერთი
მზის ღმერთი
ქუხილის ღმერთი
ტყუპი ღმერთები
(მზის ღმერთის შვილები)

ტალი ერთმანეთს ემთხვევა ვედურ, ბერძნულ, ბალტურ და გერმანიულ მითოლოგიაში. ამ მითების ნარჩენები დღემდეა შემონახული. ამას წინათ, ლიტველი სკოლის მასწავლებელი ზოლუვა ვ. ივანოვს, რომ დღესაც კი

ლიტვის სოფელში არსებობს რწმენა, — თუ ტუტუები ცხენებით ჩაუვლიან ავადმყოფს, ისინი თან წაიღებენ მის სწულელებს (გავიხსენოთ ცხენზე მსხდომი ვედურის მკურნალ-ტუტუები — აშენები).

ინდოევროპულ საზოგადოებაში დიდ როლს ასრულებდნენ ქურუმები. ლექსიკონში ძალაზე ბევრია ქურუმებისა და მათი საქმიანობის აღმნიშვნელი სიტყვა (წინასწარმეტყველება, ლოცვა, მსხვერპლის შეწირვა).

ინდოევროპულ წინარეენაში აღდგენილია თვით მთელი სალოცავი პოეტური ფორმულები.

დასკვნა: საკმაოდ რთულად ორგანიზებული ჰივობიზაცია სოციალური რანგებით, განშტოებული რელიგიური კულტით თავისი ტიპით ემსახვება ძველი დასავლეთი აზიის ქურუმთა საზოგადოებას, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ინდოევროპელთა წინარესამშობლო იყო დასავლეთ აზია ან ბალკანეთი.

სამართო დასკვნაზე ლმპსიკონიდან. ლექსიკონის თითოეული თემატური ჯგუფიდან გამოჩანს კერძო დასკვნები თუმცა ერთმანეთს უმთხვევა, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, წინარესამშობლოს ძიებას საკმაოდ ფართო ტერიტორიას უკავშირებს — ბალკანეთის ჩათვლით. მაგრამ უნდა გვახსოვდეს, რომ ამ პერიოდის ბალკანეთში არ არსებობდა მთელი რიგი მიღწევები მატერიალური კულტურის აღგარზე, რომლებიც მეტად მნიშვნელოვანი იყო ინდოევროპელთათვის; მაშასადამე, ბალკანეთის ნახევარკუნძული უნდა გამოირიცხოს ამ ტერიტორიიდან. ამიტომ თ. გამყრელიძე და ვ. ივანოვი შემდეგ დასკვნამდე მიდიან — ინდოევროპულ დასამშობლო შეიძლება იყოს მხოლოდ დასავლეთი აზია (მცირე აზია, ჩრდილო მესოპოტამია).

6.

ეს დასკვნა ემყარება წინარეენის ლექსიკონის კულტურულ-ისტორიულ კვლევას, როგორც გამოირკვა, ძალიან ბევრი შეიძლება მოგვიტაროს წინარეენის ახლებურად აღდგენილმა სტრუქტურამაც.

თუ ინდოევროპელები ძვ. წ. IV ათასწლეულამდე მართლაც ცხოვრობდნენ ჩრდილოეთი მესოპოტამიის მახლობლად, მაშინ მათ თანამედროვეებამ და უახლოეს მეზობლებამ უნდა ყოფილიყვნენ ორ სხვა წინარეენაზე — ჩრდილოეთში — წინარეეპარტეიდურსა და სამხრეთში — წინარესემიტურზე მოლაპარაკე ხალხები. მეზობლობა და, მაშასადამე, ურთიერთობა არ შეიძლება უკვალოდ დარჩენილიყო ამ სამ წინარეენაში, სწორედ სემიტურ, ქართველურ და ინდოევროპულ წინარეენების ურთიერთგავლენის ლინგვისტურ გამოკვლევას ეხება დიდი ნაწილი წიგნისა „ინდოევროპული ენა და ინდოევროპელები“.

არსებობს ძვ. წ. V-IV ათასწლეულებში ამ სამი წინარეენის და მათი დიალექტების ურთიერთმოქმედების დამამტკიცებელი მტკიცებულებათა ორი რიგი: პირველში, თ. გამყრელიძისა და ვ. ივანოვის აზრით, შედის ერთი ენის მეორე ენისაგან ნასესხები სიტყვები.

მაგრამ წინასწარ უნდა ითქვას ერთი რამ, აქ ლაპარაკი არ არის ნოსტრატული ზოგოთეზის შესახებ, რომლის თანახმად ეს სამი წინარეენა მონათესავენი იყვნენ და სხვა ენებთან (ურალურ, ალთაურ, დრავიდულთან) ერთად ერთ ნოსტრატულ ოჯახს შეადგენდნენ. თუ ეს ასე იყო, მხოლოდ მეტად შორეულ წარსულში, ჯერ კიდევ ნეოლითურ რევოლუციამდე, ისე იგი ძველი წითლადრცხვის X ათასწლეულამდე. აქ კი განიხილება გვიანი კონტაქტების კვალი, რომლებიც ლინგვისტურად შეიძლება გავმიჯნოთ მემკვიდრეობით მიღებული ნათესაობრივი ნიშნებისაგან. აი მაგალითი. როგორც ინგლისური, ისე დანიური გერმანიკული ენებია, მაგრამ როცა დანიელურმა XI საუკუნეში ინგლისი დაიპყრო, ინგლისურ ენაში ბევრი სკანდინავური სიტყვა შევიდა (თვით ნაცვალსახელი *hne* — სკანდინავური). ასეთი ნასესხები სიტყვები ინდოევროპულ წინარეენიდან სემიტურსა და ქართველურში და ამ ორი წინარეენიდან — ინდოევროპულში ძალიან ბევრი აღმოჩნდა.

ინდოევროპულ ენებში შესულ სემიტურ სიტყვებში ბევრია მარცვლეულის, სახმელის, საშუაო იარაღის, მატერიალური კულტურის საგანთა სახელწოდებანი.

ქართველურსა და ინდოევროპულში საერთოა არა მხოლოდ ზოგიერთი რიცხვითი სახელი და მრავალი „კულტურული“ ტერმინი, არამედ დამაინის სხეულის ნაწილთა სახელწოდებანიც.

ასეთი სესხება შესაძლო და ტიპურია სამი წინარეენის მხოლოდ ძლიერი მჭიდრო კავშირის დროს, უამისოდ იგი შეუძლებელი იქნებოდა.

ავტორების აზრით, მტკიცებათა მეორე ჯგუფს წარმოადგენს სამი წინარეენის სტრუქტურათა საკონკრეტო მსგავსება.

მეზობლად ენები მათი ხანგრძლივი ურთიერთობის პირობებში (მიუხედავად იმისა, მონათესავენი არიან ისინი, თუ არა) ქმნიან ენობრივ კავშირებს.

ამჟამად, მაგალითად, აღბანური, რუმინული, ახალბერძნული და ზოგიერთი სხვა ენა წარმოადგენს ბალკანურ ენობრივ კავშირს. კავკასიაში საერთო ფონეტიკური ნიშნები აქვთ ქართულს, სომხურსა და ოსურ ენებს.

თ. გამყრელიძე და ვ. ივანოვი თვლიან რომ

სამტლანა ორლოვა

ინდოევროპელები. ვინ არიან და საიდან მოვიდნენ ისინი?

სწორედ ასეთი ენობრივი კავშირის არსებობით აიხსნება თანხმევანთა სისტემის საკუთრივ მსგავსება ქართველურ, სემიტურ და ინდოევროპულ წინარეენათა შორის. ეს მსგავსება მათ გამოავლინეს ინდოევროპული წინარეენის თანხმევანთა ტრადიციული სისტემის გადანიშნვის შედეგად.

მ. ბამპერდემი: „ლინგვისტიკის ფორმალური აპარატი ენათა შორის არსებულ ბგერათშესატყვისობათა და მათი ინტერპრეტაციისაგან შედგება. აი მაგალითი: ძველინდური Dyas, ლუვიური Tiwat, ძველისლანდური Tiwar — „ღმერთებია“, D და T — ბგერათშესატყვისობებია. ხოლო რა იყო წინარეენაში, D თუ T, — ეს უკვე ინტერპრეტაციაა. ჩვენ ახალ ინტერპრეტაციას ვიმდებოთ.

ინდოევროპული წინარეენის რეკონსტრუქციისათვის ტრადიციული სისტემით აღადგენდნენ სამი რიგის ზეშედილ თანხმევანებს:

*h	*h ⁱ	*p
*d	*d ⁱ	*t
*g	*g ⁱ	*k

მაგრამ ინდოევროპულ წინარეენაში *h ფონემის შემცველი სიტყვების უტყუარია მაგალითები არ დასტურდება. ეს გაუფიქრებელი ფაქტი, ისევე როგორც hⁱ ტიპის ყრუ ფშვინვიერ ფონემათა რიგის უქონლობა, სისტემაში (ხⁱ ტიპის) მდებარე ფშვინვიერთა არსებობის პირობებში, დიდი ხანია იკვეთა მეცნიერთა ყურადღებას. ამის ამოსახსნელად საჭირო გახდა აღდგენილ ზეშედილ თანხმევანთა მთელი სისტემის გადანიშნვა.

ჩვენ ვეყრდნობოდით XX საუკუნის შუა ხანებში დამუშავებულ ახალ მეთოდს — ენათა ტიპოლოგიის უნივერსალურ კანონებს, მსოფლიოს ყველა ენის ფონემათა სისტემები ემპირიულად გამოვლენილ ზოგად კანონებს ემორჩილება, ამ კანონთა საფუძველზე თანხმევანთა ინდოევროპული სისტემა შემდეგნაირად შეიძლება წარმოვადგინოთ:

—	*h ⁱ	*p ⁱ
*f ⁱ	*d ⁱ	*t ⁱ
*k ⁱ	*g ⁱ	*k ⁱ

ბგერები, რა მდებარეობს ადრე აღადგენდნენ როგორც მდებარეებს, ჩვენ აღდგენილი გვაქვს როგორც გლოტალიზებული (ანუ ყრულზეშელები, რომლებიც კავკასიურ ენათა მკვეთრ ბგერებს ემსგავსებიან). სისტემაში გლოტალიზებული p, ბგერის არარსებობა არ ეწინააღმდეგება ზოგად ტიპოლოგიას, ვინაიდან ასეთი მოვლენა დამახასიათებელია მსოფლიოს ბევრი ენისათვის (მაგალითად, კავკასიური, ამერიკელი ინდიელთა და სხვა ენები).

პარამუდრე გლოტალიზებულ ბგერათა ამგვარი რიგის კვალი დასტურდება ძველ სომ-

ხურ ენაში და სომხურ დიალექტებში. ბგრეთე ზოგიერთ სხვა ინდოევროპულ ენებშიც უკველი ცალკეული ინდოევროპული ენისათვის ჩვენ ხელახლა მოგვინდა თანხმევანთა სისტემის ისტორიის გადმოცემა და ამას ჩვენი წიგნის უდიდესი ნაწილი დაეთმო.

თ. გამყრელიძის ესოდენ ძუნწი მონათხრობი ერთი შეხედვით არ იძლევა ამ აღმოჩენის მთელი მნიშვნელობის ბოლომდე გაგებისა და შეფასების საშუალებას, მაშინ როდესაც სინამდვილეში გამყრელიძე-ივანოვის „გლოტალიური თეორია“ (როგორც ახლა მას სამეცნიერო სამყაროში უწოდებენ) ძირფესვინად ცვლის მეცნიერთა შეხედულებებს ინდოევროპულ ენათა ისტორიისა და განვითარების შესახებ — შეხედულებებს, რომლებიც კლასიკური ინდოევროპულ მეცნიერებაში 150 წელზე მეტი ხნის მანძილზე იყო აღიარებული!

ამ აღმოჩენამ სპეციალისტთა წრეებში ნამდვილი სენსაცია გამოიწვია, ცნობილი ამერიკელი ლინგვისტი (ინდოევროპისტი და სემიტოლოგი) რ. ბრუმბარდი წერს, რომ „გლოტალიური თეორია“ წარმოადგენს ყველაზე უფრო მნიშვნელოვან შენაძენს ინდოევროპულ შედარებით ენათმეცნიერებაში მთელი XX საუკუნის მანძილზე და რომ მისი შედარება მხოლოდ XIX საუკუნეში შექმნილ ფ. დენსხისურის ლარინგალურ თეორიასთან თუ შეიძლება.

საინტერესოა აღინიშნოს, რომ უფრო მოგვიანებით წინარეინდოევროპული თანხმევანების შესახებ ანალოგიურ დასკვნებამდე დამოუკიდებლად მივიდნენ (რაც ზშირად ხდება ზოლმე დიდი აღმოჩენებისას) ამერიკელი ლინგვისტი პ. ჰოპერი და ფრანგი ა. ოდრიკური.

ჩვენივე კი გლოტალიური თეორიას პირდაპირი კავშირი აქვს თხრობასთან ინდოევროპული წინარესამშობლოს ძიების შესახებ. საქმე ისაა, რომ „ყრულზეშედილ“ ბგერებს (რაც ჩრდილოეთი ამერიკის ინდიელთა ენების შესწავლის მაგალითზე დადასტურებული) ახასიათებთ განსაკუთრებული თვისება — ეპიდემიის მსგავსად გავრცელებისა — თავიდაუნებურად, მაგრამ მათ უეჭველად უნდა მივაძო. მაგალითად, დღეს საქართველოში ბევრია ისეთი ადამიანი, რომლის მშობლიური ენა რუსულია, მაგრამ რაკი საქართველოშია დაბადებული, ამიტომ რუსულად მეტყველებს მკვეთრად გამოხატული ქართული „ყრულზეშედილი“ აქცენტით. ისიც კარგადაა ცნობილი, რომ მხოლოდ იმას შეიძლება მივაძო და მხოლოდ ის შეიძლება შეითვისოს, რასთანაც მუდმივ ურთიერთობაში ხარ.

გამოვლის, რომ ხალხებს, რომლებიც ურთულ წარსულში ინდოევროპულ, ქართველურ და სემიტურ წინარეინებზე მეტყველებდნენ, მკვიდრო კავშირი ჰქონდათ ერთმანეთთან.

ასეთი ურთიერთობა კი მხოლოდ იმ შემთხვევაში იყო შესაძლებელი, თუკი ამ წინარეგნებზე მოლაპარაკენი უახლოესი მეზობლები იყვნენ.

დადგენილია, რომ წინარეკატორული ტომები სამხრეთ ამერიკაკასიაში ცხოვრობდნენ, სემიტები კი (ებლას ახალი აღმოჩენების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ) — სირიაში (უკვე ძველი წელთაღრიცხვის III ათასწლეულის შუა ხანებში ებლაში ძველსემიტურ ენაზე მეტყულებდნენ) და მესოპოტამიაში, სადაც ძველი წელთაღრიცხვის III ათასწლეულისათვის შეიჭრა მეორე, ებლას ენასთან მეტად ახლო მდგომი ძველსემიტური ენა — აქადური. ამასთან, ინდოევროპულ წინარეგნაში (აქედან კი სხვა ენებში) ძალიან ბევრი ნასესხები სიტყვა შევიდა იმავე არეალის ენებიდან: ხაურის, შუმერული (ისინი ძველი წელთაღრიცხვის III ათასწლეულის ბოლოსათვის უკვე მკვდარი ენები იყვნენ), ელამური, ხურიტულ-ურარტული და სხვა ენებიდან, რომლებიც ზემოაღნიშნული სამი ენობრივი ოჯახიდან არც ერთში არ შედიოდნენ.

მამასადაშე, ინდოევროპელებს უნდა ეცხოვრათ სადღაც ამერიკაკასიასა, სირიასა და მესოპოტამიას შორის, სწორედ ამ ადგილმდებარეობაზე მიუთითებს ინდოევროპული ლექსიკონიც.

7.

ამგვარად, თ. გამყრელიძე და ვ. ივანოვი უამრავი მასალისა და მრავალ მეცნიერებათა (პალეოზოოგრაფიით დაწყებული და ლინგვისტიკით დამთავრებული) მონაცემების შეკერების საფუძველზე იმ დასკვნამდე მივიდნენ, რომ ინდოევროპელთა წინარესამშობლო დასავლეთი აზიის ჩრდილოეთ ნაწილში უნდა ვეძიოთ, გასარკვევი რჩება კიდევ ერთი არანაკლებ მნიშვნელოვანი საკითხი, ჩვენი თანამედროვე ინდოევროპული ენები დღეს გვხვდება როგორც ევროპაში, ისე ინდოეთსა და შუა აზიაში, როგორ და როდის გაჩნდნენ ისინი იქ?

და, უპირველეს ყოვლისა, რომ აიძულა ინდოევროპელები მიეტოვებინათ თავიანთი წინარესამშობლო?

აკადემიკოსმა ნ. ი. ვავილოვმა დაადგინა, რომ ადრეული სამიწათმოქმედო კულტურები მთებში წარმოიქმნებოდა. მაგრამ ისინი იქ ძალიან მალე „სიციწროვს“ განიცდიდნენ, ადგილი ჰქონდა დემოგრაფიულ აფეთქებას, შესაძლოა, სწორედ ასეთი რამ შეემთხვათ ინდოევროპელებსაც. ამას გარდა, მიგრაციები უნდა გამოეწვიათ თვით ინდოევროპული საზოგადოების სტრუქტურასაც (რომელიც ჩვენთვის წინარეგნის რეკონსტრუქციის გზით გახდა ცნობილი). ეს საზოგადოება იყოფოდა ორ ფრაქციად, რომელთა შიგნით ქორწინება აკ-

რძალულის იყო. ამასთან, აკრძალული იყო ქორწინება სხვადასხვა ასაკობრივ ჯგუფებს შორისაც, ეს კი იწვევდა ფრაქტურულ მშვიდობას და უფრო დაუსრულებელ განქორციელებას სხვაგვარად ზომ შემოღებული იქნებოდა ცოლების მოყვანა!

საფრტეხელია, ყველა ეს მიზეზი განაპირობებდა იმას, რომ ძველი ინდოევროპული ერთობა ნაწილებად დაშლილიყო, ეს ნაწილები სხვადასხვა მიმართულებით დაქსაქსულდნენ და მათ ახალ-ახალი მიწები აეთვისებინათ.

მაგრამ როგორღა უნდა აიხსნას ის, რომ მთებიდან ჩამოსული ინდოევროპელები ამ მთების ძირშივე კი არ სახლდებოდნენ, არამედ სულ უფრო შორს სცილდებოდნენ თავიანთი წინარეგნის სამშობლოს? დაბლობები და ხეობები, განსაკუთრებით ისეთები, რომლებიც უფრო სამხრეთით მდებარეობდნენ, მჭიდროდ იყო დასახლებული. დასავლეთ ირანში ცხოვრობდნენ ხალხები, რომლებიც ელამურ ენაზე მეტყულებდნენ, მესოპოტამიაში — შუმერები და სემიტები, სირიაში — სემიტები, გარდა ამისა, მამაცი ხურიტები ჩრდილოეთი კავკასიიდან, სადაც ისინი (ისევე როგორც ინდოევროპელები სამხრეთში) დიდ სიციწროვს განიცდიდნენ, სამხრეთისაკენ ისწრაფვოდნენ და ინდოევროპელებს ავიწროებდნენ. ყოველ შემთხვევაში, ცნობილია, რომ სწორედ ასე ექცეოდნენ ისინი ინდოევროპელთა შთამომავლებს — მიტანილ ინდოირანელებს. როგორც ჩანს, ეს გარემოება განაპირობებდა ინდოევროპელთა შორეულ მიგრაციებს. მაგრამ საკმარისია შევხედოთ რუკას და დავინახოთ, თუ რა ათას კილომეტრების მანძილის გადალახვა უხდებოდა მათ, რომ კითხვა დაგვებადოს: შეედოთ კი მამინდელ ადამიანებს ასეთი შორეული გადასვლები? როგორც ჩანს, შეეძლოთ. ზომ ცნობილია, რომ ძველი წელთაღრიცხვის IV ათასწლეულისათვის ძველ ინდოევროპელებს ჰქონდათ ეტლები და ყავდათ მოშინაურებული ცხენები.

8.

საითლა წავიდნენ ინდოევროპელები? სამწუხაროდ, საფურნალო წერილის მოცულობა საშუალებას არ იძლევა თვალყური მივადევნოთ ინდოევროპელთა მიგრაციის ყველა შესაძლო გზას ისე დაწვრილებით, როგორც ეს თ. გამყრელიძისა და ვ. ივანოვის წიგნშია მოცემული, ამ მიგრაციათა ძირითადი მიმართულებები შეიძლება რუკაზე ვნახოთ.

ვიარაუდებთ, რომ წინარესამშობლოსთან

სემიტლანან ორდოვან ინდოევროპელები. ვინ არიან და საიღა? მოვიდნენ ისინი?

ყველაზე ახლოს დარჩნენ ანატოლიურ ენებზე (ხეთური, ლუგური, პალაური), აგრეთვე სომხურზე მოლაპარაკე ტომები ინტორიული სომხეთის ტერიტორიაზე (უკვე იეროგლიფურ ლუგურ წარწერებში იხსენიება კაცი Hay-ს ქვეყნიდან, ხოლო ხეთურ სოლისებერ ტექსტებში, რომლებიც უფრო ადრინდელია, ლაპარაკია მთიანა Hayasa ქვეყნის შესახებ საინტერესოა ამას შევუდარიოთ თანამედროვე სომხური hay-k' — სომხები). ჭერ კიდევ საერთოინდოევროპულ ენაში, წინარესომხურთან ერთად ერთ დიალექტურ ჯგუფში შედიოდა წინარებერძნული და წინარეინდოირანული.

შესაძლოა, მცირეაზიური წინარესომხობიდან ბერძენთა ყველაზე ადრეული მიგრაციის კვალი შემონახულია თხზულებაში არგონავტების შესახებ.

მასში, როგორც ცნობილია, მოთხრობილია, თუ როგორ მივიდნენ ბერძენები კოლხიდაში ოქროს საწმისისათვის. მხოლოდ აქ, სწორედ, ამ მხარეში — მცირე აზიისა და ანტიკავკასიის საზღვარზე — წინარებერძნულ ენაში დიდი რაოდენობით შეიმღებოდა შესულიყო ნასესხები სიტყვები წინარეპროტოელურიდან, თვით საწმისის სახელწოდებაც (მიკენური, ბერძნული kowo წარმოსდგება ქართველური სიტყვისაგან ტავ-ტჟოლ).

მოგვიანებით ბერძენები მცირე აზიის დასავლეთისაკენ (აქიადა) გაემართებიან, იქედან კი — ეგეოსის ზღვის კუნძულებზე და სამხრეთ საბერძნეთში.

ინდოირანელთა ნაწილი მიტანის სახელმწიფოს არსებობის პერიოდში წინარესომხობის გვერდით ცხოვრობდა, სხვა ინდოირანელი ტომები კი ირანის ზეგანით აღმოსავლეთისაკენ მიემართებიან. იმ ინდოირანელთა კვალი, რომლებიც ინდოეთის ნახევარკუნძულის მთიან მისაღლომებთან შეჩერდნენ, შემონახულია აღმოსავლეთი ავღანეთის ქაფირულ (ნუროსტანულ) ენებში.

მიტანიელებს, ქაფირებსა და ინდოარიელებს ძალიან ადრე (ირანის არქეოლოგიის გამოჩენილი სპეციალისტის გირშმანის აზრით) ჭერ კიდევ ძვ. წ. IV-III ათასწლეულების მიჯნაზე გამოეყვნენ ირანელები. მათაც ირანის ზეგანით შუა აზიაში შეადგინეს. ცოტა მოგვიანებით — დაახლოებით ძვ. წ. II ათასწლეულში — ინდოირანელთა სხვა ჯგუფებიც იმავე აღმოსავლეთის გზით შუა აზიაში აღმოჩნდნენ.

გზა წინარესომხობიდან უკიდურეს აღმოსავლეთამდე განვლის თხარებმა, რომელთა ენები ლინგვისტურად (გრამატიკის არქაული ფორმებით) ყველაზე ახლოა ანატოლიურ ენებთან. მაგრამ ჩვენ მათ ვხვდებით მხოლოდ ძვ. წ. I ათასწლეულში, როდესაც წინარეთო-

ხარული ენიდან ნასესხებმა სიტყვებმა შეადგინეს, და ახ. წ. I ათასწლეულის მეორე ნახევარში — აღმოსავლეთ თურქესტანში (ჩინეთისაში), რომლის ოაზისებზეც დაამდგეს აღმოჩნდა ამ ენებზე ნაწერი ტექსტები.

ფორმებით ყველგან და მეტად არქაული ინდოევროპული ენის აღმოჩენა ასე შორს აღმოსავლეთში წარმოადგენს წინარესომხობის ახალი ლოკალიზაციის ერთ-ერთ ყველაზე ძლიერ საბუთს. საქმე ისაა, რომ თავისი ლექსიკით (რომელსაც, ბუნებრივად, შეუძლია ასახოს ენის უფრო გვიანი ისტორიაც) თხარული ენები ყველაზე ახლოა წინარეინდოევროპული ენის იმ დიალექტურ ჯგუფთან, რომელსაც პირობითად „ძველევროპულს“ (ანდა დასავლეთინდოევროპულს) უწოდებენ. ამ ჯგუფიდან წარმოიშვა ისტორიული ეპოქის ყველაზე დასავლური ინდოევროპული ენები: კელტური და იტალიური (ლინგვისტურად შეიძლება მათი გაერთიანება ანატოლიურ და წინარეთოხარულთან ერთ დიალექტურ ჯგუფში წინარეინდოევროპული ენის ფარგლებში).

ამავე ძველევროპულ ჯგუფს თხარულ ენებთან მისი კონტაქტის პერიოდში მიეკუთვნება ილირიული ენაც (ამჟამად მკვდარი, ერთ დროს კი მეტად გავრცელებული ენა ევროპაში, რომელიც გამოიკვლიეს მხოლოდ XX საუკუნეში), წინარეგერმანული, წინარებალტური და წინარესლავური ენები.

თხარების გამოყოფის შემდეგ, რომლებიც შუა აზიიდან შორს აღმოსავლეთში წავიდნენ, ყველა დანარჩენ ძველევროპულ დიალექტზე მოლაპარაკე ხალხები აღმოსავლეთით ირანელებთან („სკვითებთან“) ერთად მიემართებიან — შესაძლოა არა ერთბაშად, არამედ რამდენიმე ნაქადად — შუა აზიიდან დასავლეთისაკენ, ვოლგა-ურალის სტეპებით ჩრდილოეთ შავი ზღვისპირეთში, იქედან კი — ევროპაში.

გამყრელიძე-ივანოვის ჰიპოთეზის მეშვეობით შესაძლებელი გახდა მთელი რიგი ფაქტების ახსნა, რომელთაგან თითოეული ცალკეა დიდი ხანია აღმოჩენილი და ბევრის მიერ აღიარებულიც იყო, მაგრამ ერთიანობაში ისინი გათიშულები რჩებოდნენ და, თითქმის, ერთმანეთს ეწინააღმდეგებოდნენ კიდევ, აი, ეს ფაქტები:

1) ყველაზე აღმოსავლური ინდოევროპული ენა — თხარული — ლექსიკით უფრო ახლოსაა უკიდურეს დასავლურ-ძველევროპულ ენებთან, მეფე — მზრძანელის საერთო სახელწოდება (არასაერთო-ინდოევროპული) შესაძლოა იმასაც მიუთითებდეს, რომ ამ ენებზე მოლაპარაკე ხალხები ერთხანს ერთად ცხოვრობდნენ ერთიანი „სახელმწიფო“ წარ-

მონაქმნის ფარგლებში: თიხარული W&I — მეფე, რუსული — Благств, Благдеств.

2) ჩვენი დროის გამოჩენილმა ლინგვისტმა ვ. ი. აბეევმა პირველმა აღმოაჩინა აღმოსავლური-რანული — ძველევროსული ურთიერთობანი, განსაკუთრებით საყურადღებოა აღმოსავლური-რანული, ძველევროსული და თიხარული ენებისათვის საერთო სიტყვები, მაგალითად, „უბადადებულ“ ორაგული (უბადადებულ იმითომ, რომ ეს სიტყვა იყო ჩრდილოეთ გერმანიაში ინდოევროსულითა წინარესაშვობლს ლოკალიზაციის მთავარი არგუმენტი: ევროპაში ორაგული მართლაც მხოლოდ ჩრდილოეთ ზღვებშია გავრცელებული.

3) დიდი ხანია, რაც შემჩნეული იყო გაუკრავიელი ნახესხები სიტყვები უკვლავ დასავლურ ინდოევროსულ ენებში (კელტურში, გერმანიკულში) ცენტრალური და აღმოსავლეთი აზიის არაინდოევროსული ენებიდან და პირიქით.

4) ურალ-ვოლგა-დნეპრშორისი რაიონების უძველესი არქეოლოგიური კულტურა (ძვ. წ. III-II ათასწლეულების ე. წ. ძველ ოროსა-მარხების, ანუ ყორღანული კულტურა) თავისი ხასიათით ინდოევროსულ კულტურას გვაგონებს (ცნობილი ამერიკელი არქეოლოგის მ. გიმზუტასისა და მისი სკოლის პოპოტეზა).

და ბოლოს, 5) ჩრდილოეთი შავიზღვისპირეთი მართლაც ევროპის ინდოევროსულ ენათა წინარესაშვობლოა, მაგრამ არა უკვლა ენისა, როგორც ბევრი ეგონა, არამედ ნაწილისა, და სწორედ იმ ნაწილისა, რომელიც სამხრეთი ურალისა და შავიზღვისპირეთის სტეპებით გავრცელდა ევროპაში. ამ ენებისაგან განსხვავებით ბერძნული და, შესაძლოა, მკედარი ფრიგიული და ცოცხალი ალბანურიც ბალკანეთის გზით გავრცელდა მცირე აზიიდან დასავლეთში.

და კიდევ სხვადასხვა მეცნიერებათა დასკვნების ერთი მეტად საინტერესო დამთხვევა. მიგრაციის ახალი სქემა საოცრად ემთხვევა შუა აზიის თავდაპირველი კერიდან კავკასიონის ტიპის გავრცელების რუკას, რომელიც ანთროპოლოგებმა, ბუნებრივია, ლინგვისტებისაგან სრულიად დამოუკიდებლად ააგეს. უძველესი ანთროპოლოგიური ტიპი, რომელიც შესაძლოა დავუკავშიროთ ინდოევროსულ წინარეენაზე მოლაპარაკე ტომებს, იყო არა ფაშისტი რასისტების „ქერათმიანი მხეცი“ (ეს ახალი ანთროპოლოგიური ტიპი წარ-

მოიშვა უფრო გვიან, ევროპის ძველ მოსახლეობასთან შერევის შემდეგ). არამედ უფრო მეტად კავკასიონის ტიპი, რომელიც ცნობილია ხეთური ბარელიეფებით, ძველბერძნული და ძველსომხური გამოსახულებებით. ამავე კავკასიონის ტიპს მიეკუთვნებიან არა მარტო ინდოევროსულები, არამედ ქართველური ტომებიცა და სემიტებიც, ე. ი. სწორედ ის ხალხები, რომლებთანაც ინდოევროსული კონტაქტი და კავშირი ლინგვისტური მონაცემებიდან გამომდინარეობს.

6). შესაძლოა თუ არა ახალი თეორიის ექსპერიმენტული შემოწმება? ეს თეორია მწვავე დისკუსიებს იწვევს, ამჟამად ალბათ უკვლავ მწვავე დისკუსიებს, კრიტიკისთვის უზრავლესობა, არა მარტო არქეოლოგები, არამედ ლინგვისტებიც; ყურადღებას აქცევენ „თეთრ ლაქებს“, რომლებიც ჭერ კიდევ არის მიგრაციის რუკაზე. მაგალითად, სამხრეთ თურქმენეთსა და სამხრეთ იმიერურალს შორის, ლინგვისტები ელიან არქეოლოგების დახმარებას, ისინი ელიან ახალ აღმოჩენებს სწორედ იმ, მათ მიერ მითითებულ „ცხელ“ წერტილებში, სადაც გათხრები პრაქტიკულად ჭერ კიდევ არ დაწყებულია (ბოლო დროის ცალკეული შემთხვევითი აღმოჩენები, მაგალითად, სამარხი სინტაშტში სამხრეთ იმიერურალში, ადასტურებს გამყრდილობისა და ივანოვის მიერ ნავარაუდევ გზას ინდოევროსულითა მიგრაციებისა).

სწორედ არქეოლოგები უნდა დავეხმარონ სხვა საკითხებზეც პასუხის გაცემაში: როგორი იყო არქეოლოგიური კულტურა ინდოევროსულ წინარესაშვობლოში? რითაა იგი დავაშირებული უფრო გვიანდელ არქეოლოგიურ კულტურებთან?

ლინგვისტებსაც დიდი სამუშაო ელით. ჭერ კიდევ არ არის ბოლომდე ახსნილი, მაგალითად, ბევრი მდინარის სახელწოდება იმიერურალსა და შუა აზიაში — ხომ ცნობილია, რომ ენის უძველესი ფორმები ხშირად სწორედ მდინარეთა სახელწოდებებშია უკვლავ დიდხანს შემონახული!

რა ბედიც არ უნდა ეწიოს მომავალში გამყრდილ-ივანოვის ახალ თეორიას, მისი ცხოველმყოფელობის მთავარი საწინდარი ისაა, რომ იგი სხვადასხვა სპეციალობის მკვლევართა წინაშე მრავალ ამოცანასა და კითხვას აყენებს. შემდგომი ძიება, რომელსაც ეს თეორია სახავს, უთუოდ გაამდიდრებს ჩვენს წარმოდგენებს კაცობრიობის უძველესი ხანის შესახებ.

დავით ანდრეასოვი

ნათელა იანქოშვილი

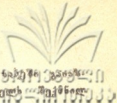
ნათელა იანქოშვილის მხატვრობის ღირებული ბეგრწილად განისაზღვრება მისი სტილური რაობით. ესაა სტილი თავისი ჰიპერბოლიზებული და ემოციურობით დანაღმული წასათებისა, ფართო წარმოსახვითი პლანებითა და ფერწერული მასივებით, პანორამული სახიერებითა და სისხლქარბი, მაჟორული ტემპერამენტით. იანქოშვილის, როგორც ძლიერი კოლორისტის ძირითადი ღირსება იმაშია, რომ იგი მთლიანადაა მიხედობილი ფერის ემოციური მეტყველების საწყისებს, მასში ეძებს და აღწევს კიდევ მხატვარი მოდელისა თუ გარემოსიტუაციის ასახვისას მისი თვით წიუანსობრივი შრეების საკუთრივ ფერით შემეცნებას. ფერმწერის ფართო და პასტოზური ფენებით დატვიფრული ექსტატიური მანერა შეიცავს ურთულეს ტექნოლოგიურ ოპუსებსაც, მაგრამ რაც მთავარია, მათ იმთავითვე გადალახეს ტექნოლოგიური მახასიათებლის საზღვრები და იქნებ ავტორის სულიერი მიდრეკილებების მტკიანთველი შინაგანი ხმების გამომხატველ ნიშნებად, მტკიც — სიმბოლოებად.

იანქოშვილის როგორც პორტრეტული, ისე სკეა ჟანრის მკვეთრად ინდივიდუალური რაობის შემეცნელი სახეები იმთავითვე საფუძვლიანად სცილდებოდნენ ტრადიციულობისა და ორდინალურობის ცნების საზღვრებს, მხატვრის პორტრეტული შემოქმედება თავიდანვე აშუღავნებდა შინაგან-სულიერი და მხატვრულ-სტილური ქსოვილის მხრივ უშუალო სახილავეს იმ თანამედროვე, პროგრესულ იდეურ-ესთეტიკურ ტენდენციებთან, რომლებმაც 60-80-იან წლებში

ჩვენს ხელოვნებაში დამკვიდრეს სახიცოცხლო და სამოქმედო დიქტატი.

კლასიკური პორტრეტის პრინციპზე შექმნილი ტილოა „ნინო ჭავჭავაძე“ თავისი ძუნწი პალიტრული მონაცემებითა და უმდიდრესი ფერწერული სისხვით, ღრმა შინაგანი მეტყველებითა და დინამიკით, ერთდროულად ელასტიური და მკვრივი ნაჭატი, პლასტიკური სიცხადითა და რელიეფური ფორმით: ბლიკების გამჟვრავად გრადაციებითა და მინაწერისებრი ფონის ფერწერული მთლიანობით, ერთიანი სახისმეტყველებით. ეს ნაწარმოები მთელი ქართული პორტრეტული ფერწერის ერთი ყველაზე საამაყო ქმნილებათაგანია.

ნუნუ გელდიაშვილისა და ირმა ჩოფიაშვილის პორტრეტებში ტემპერამენტითა და ფერწერული ხშიერებითაა ათვისებული მოდელთა შინაგანი კონსტიტუცია. ზურმუხტისფერი ფონი ორივე ნამუშევარში, ისე როგორც სხვა შემთხვევებში („ნუკია“, „ანა ვარდიაშვილი“, „მ. იანქოშვილი — მესხი“), ორგანულად ერწყმის ფიგურისა და პირისახის მოდელირების ფერწერულ საწყისებს, ნ. გელდიაშვილის პორტრეტში მხატვრის ფერწერული დახასიათების კურსი ჩინებულადაა აღებული ჩრდილ-სინათლისა და რეფლექსების ტონალური შენაცვლებადობის იმგვარ პრინციპზე, სადაც ყველაზე სრულყოფილად აუღერდება მოდელის მოცულობით — პლასტიკური ბატისმიერი ნიშანი — მონაცემები, ზოლო სამოსის მუქ ერთფერ ტონალობაში საოცარი ემოციური მუხტი შეაქვს გრძელ ექლსაკიდსა და მწვანე (აგრეთვე კინოვალისა და კრამლაკის) რეფლექსებით მოდელირებულ ზელთათმანს.

„ირმა ჩოფიაშვილი“ კი უცნაურთა შორის იმ-
გან თავს მოდების — ობიექტის მძლავრი შინა-
განი ნებელობითი საწყისი, ამას ეხმარება მისი
პლასტიკური სტრუქტურის მკაცრი მონუმენტუ-
რი აღნაგობა, რაც საერთო დრამატული პათო-
სის შემოშლანია ფერტილის მთლიან პარტი-
ტურაში, ამ პორტრეტში უკვე ჩანს მხატვრის
მეთოდოლოგიური მარტყალება „ნახი ფერის
არა ტენდენციური, არამედ უკვე მხატვრულ-
კონცეფციური არის შეცნობისა და გამოყუ-
ნებისა. მწვანე და შავი ფერების შესაშვნი
კვალობაზე ხდება გამომუშავება ერთიანი კოლო-
რისტული სისტემისა, რაც შემდგომ საფუძვლად
ედება მთელ იანქოშვილისეულ ფერწერულ პო-
ეტიკას, რომელიც თავის ცხოველმყოფელ გავ-
ლენას ახდენს საერთოდ მხატვრის ესთეტიკური
კონცეფციის ტრადიციის გამომუშავებაზე: ესაა
მკაფიოდ მოძიებული კოლორისტული გასაღე-
ბი, შინაგანი სიმართლე და ემოციური ხარისხი.

„მედია ჯაფარიძის პორტრეტში“ სრულიად
თავისებური გზებით ხდება მოდების ხასიათო-
ბრივ-ფსიქოლოგიური ნიშნების მოძიება, თუ
„ჩოფიაშვილის პორტრეტის“ ნიშანდობა უფ-
რო ახალგაზრდა ავტორის ფსიქოლოგიზირებუ-
ლი კომპლექსთანაა შეპირობებული, „მედია
ჯაფარიძე“ თავადაა ფსიქოლოგიზირების წყარო
უკვე დაუწერებელი ოსტატისათვის, რომელიც
მსახიობი ქალის პიროვნებაში აღმოაჩენს არა
მის ტრადიციულ ფიზიკურ სილამაზესა და არ-
ტისტიკას, არამედ მის ბუნებაში გაფორმდ კლ-
ოპატრას თავისებური კომპლექსს, ამ პორტრეტში
კიდევ ერთხელ, მთელი სიღრმითა და მნიშვნე-
ლობით გამოჩნდა იანქოშვილის უნარი. — „წი-
კიბოს“ ნატურა, მისი შინაგანი სველები, მეტიც
თავისებურად „ამბილუს“ მოდების პიროვნული
ხასიათობრივი ღირებულებები, რომელიც ღრმად
აჩიანს განფენილნი ადამიანის სამშვიველში. ამო-
ცნოს მისი ფლუიდური კლანის მოუხილავი მა-
რცვალი და განაწოდალს ხაზის მთელ სიბრტე-
ზე. სახისმერი რეალობის ამგვარ კონტრესტში
მართლდება ფ. დოსტოევსკის სიტყვები:
«В редкие только мгновения человеческое
лицо выражает главную черту свою, свою
самую характерную мысль. Художник изу-
чает лицо и угадывает эту главную мысль
лица, хотя бы в этот момент, в которой он
описывает, и не было ее вовсе в лице».
გენიალური მწერალი-ფსიქოლოგის ამ ზუსტ და-
კვირვებას ერთობ ეხმარება იანქოშვილისეული
პორტრეტი თავისი მხატვრული პოზიციით, რომ-
გორც მკვეთრი ფსიქოლოგიური რაქურის შემ-
ცველი ქმედებით — შეიცნოს მოდელში მისი
„უშთავრესი აზრი“ და განაწოდალს პიროვნულ-
სახეობრივი მთლიანობის დომინანტად.

თავისებური პოეტიკის ხდება „ზინა კვარენ-
ჩილაძის“ პორტრეტის შემთხვევაში. თუ ადრე
(1985) მხატვარი ქმნის მსახიობი ქალის პორტ-
რეტს ღელას როლში (დ. გაჩეილაძის „ბახ-

ტრიონი“) და ცდილობს „ზინა“ ნატივით
როს ობიექტის ხასიათი, 1978 წელს მხატვარი
პორტრეტში მხატვარი გაცილებით რთულ გას-
იჩნევს — სახავს რა უკვე აღიარებულ სცენის
ოსტატს არტისტულ პოზაში, ოღონდ „ყოფით“
სიტუაციაში და ამგვარ „პარობაში“ — უკვე
ზინა კვარენჩილაძის ზოგად პორტრეტს მთელი
სულიერი-ფსიქოლოგიური, „ისტორიულ“-შემო-
ქმედებით. თუ „ბიოგრაფიისმიერ“ განუყოფი-
ლებით. აქ შინაგან და გარეგან პლასტიკურ მა-
ხასიათებელთა დინამიკა — სტატისკის მონაც-
ვებით, მათი აქცენტირებული კოლორის-
ტული ინტერდინტებით, როგორც დეკორატი-
ული და წმინდა ფერწერული ასპექტების პოლი-
ვალენტური აღნაგობითა და ხასიათობრივი
რეალების სინესთეზური ბუნებით, ამგვარ
თეატრალიზებულ ელემენტურ სტრუქტურაში
ხდება ავტორის მიერ ფსიქოლოგიური
ღირებულებების მონივნა, და ეს უკვე მხატვ-
რის ტალანტის მოწესრიგებულ თვისება-ხარის-
ზე მიუთითებს და მხატვრულ-სახეობრივ
ამოცანებთან ღრმა და საფუძვლიანი კონცეპ-
ტუალური დამოკიდებულების სერიოზული შე-
დეგია. ამგვარად მხატვარი თავის ბოლო, შემო-
ქმედებითი სიმწიფის ქაშის შექმნილ ნამუშევ-
რებში მიმართავს არა მხოლოდ მათი ფერწერულ-
პლასტიკური ელემენტების შერჩევა-გადარ-
ჩევალობის პრინციპს (მოდელის ტანსაცმლის
ფერი და სხვა.) არამედ იგი გაბედულად მიმარ-
თავს ასევე ფსიქოლოგიურ-ბუნებისმეტყვე-
ლურ ფერწერების თავისებურ, მხატვრულად და სუ-
ლიერად გამართლებულ ექსპროპრიაციასაც.

ნ. იანქოშვილის ჭეშმარიტ შედეგად შეიძ-
ლება ჩათვალოს „ანა ვარდიშვილის“ პორტრე-
ტი. აქ ყოველი ცალკეული დეტალის (რომელიც
თავის მხრივ მინიმუმამდეა დაყვანილი) აქცენ-
ტირება, იქნება ეს მისი თვალები, ტუჩების სა-
ხასიათო მოძრაობა, ყვრიმალეობა პლასტიკა,
თუნდაც დიდიხატურად შესრულებული ქარ-
ვის სამკაული და მისი ფაქტურა, საერთო პლას-
ტიკური კონსტრუქცია ემსაუბრება მოდელს
— ქართული ხალხური სიმღერების ჩინებული
შესრულებლის შინაგანი „პროფესიული“ ბუ-
ნების გააწვრთნას და წარმოჩენას. მის სპეცი-
ფიკურად „რეზრულ“ არტისტიკაში, ერთგვარ
შინაგან პლასტიკაში, თუნდაც მიზნედილ თვა-
ლებში ერთდროულად გამოსკვივის წარსული-
დან მდელი დუდუკის ქველებური მანებებით შე-
ძრული ქალის ხასიათი და აწ უკვე მოღვაწე მან-
დილისის პრეტენტაბელური „სტოიციზმი“. ამ
სახეში ასევე ერთობ საცნაურია ავტორის პიე-
ტეტი მოდელის პიროვნებისადმი. გარკვეუ-
ლად იგივე შინაგანი ფაქტორები ანათესავებს
ამ ნამუშევარს „მამის პორტრეტთან“. ეს პორ-
ტრეტი ძლიერია პირველ რიგში მხურვალე ადა-

დაპითი ანდრიაშვილი

ნათელა იანქოშვილი

მიანური ნატურის ზუსტი და ღრმა შეგარებით, მოდელთან დაშორებული შენაგანი კონტაქტის უჩვეულო სითბოთი და პირველქმნილებით, უშუალო ფერითი სუნთქვა ვადაზრდილია დრამატიზებულ ხილვაში, ერთგვარი სევდის-მიერი ტონუსი კი გაშალბებულია მოდელი-სავე შენაგანი ენერგიის მახასიათებელ წყარო-ებთან, ცივ ზურმუხტისფერ ფონზე ვითარდება ფიგურის კონსტრუქცია. გაბედილი შავი მონა-სმებით აქცენტირებული, მწვანე ჩრდილებით მოდელირებული და მოყვითალო-მოთეთრო სი-ნათლით განათებული სახის ემოციური ტონა-ლითა შენაგანი რიტმის შეგარებას ბადებს, აქ სულისმიერი ძაბვის იმგვარი ზღვარია მიგ-ნებული, სადაც მოდელის აღმანიერი სინათ-ლე ჰყვით მისი სულიერი ცხოვრების სიღრ-მე ფაქტორებს და იძლევა ხასიათის კრებითი თვისების ერთიან ზატს.

განსხვავებული პლასტიკურ-შენაარსობრივ საფუძელი დომინანტობს „ჩაქურიანი ლიას“ პოეტიაში, მისი კომპოზიციური აღნაგობა — პლასტიკა ატებულია ერთიანი არქიტექტო-ნიკული ლოგიკისა და მკერძო ფორმისეულ-ტექტონიკური რავარობის შემცველ საწყისზე, მისი მთლიანი სტრუქტურა თავისი სულისმიერი თუ ფაქტურული ელემენტებით ქმნის მიტყვედ კონსტრუქტის მოდელის შენაგანი და გარე-განი ფორმების სიმწყობრისას.

უადრესად ხანტერესო პორტრეტია „თამარ თარზნიშვილი“ — საღი თვალით, თამამი ხე-დითა და უტყუარი გემოვნებით შესრულებულა ტილო. ნატურის იმპოზანტურ ექსტრაგანტუ-რობაში იხილება როგორც მისი პიროვნული, ისე შემოქმედებითი პრედიკატოვი. შექ-ჩრდი-ლილის გაბედილი შეხამებები, ჩრდილშივე ჩა-ძირული შავი მარალს გამომახილი ფონის მუქ კოლორატში, ლოკალური შენიშვნებში გადაწყ-ვეტილი ქვედატანის გაბედილი და ლაკონური დრამირება, ხელთათმანისი მარცხენა ხელის სა-ხასიათო პლასტიკა და თავად ხელის მტევნას რავინირებული მოდელირება, ნთლიანი კოპ-პოზიციური აღნაგობა ქმნის იმ ზუსტად მიგე-ბულ ფერით — ემოციურ კომპლექსს, რომელმაც ნატურის ფერმკრთოდ არისტოკრატულ და ერთ-გვარად მელანქოლიურ ბურჟუზი გახვეული სა-ხესთან კავშირში უნდა იტვირთოს ნატურის ფსიქოლოგიური დახასიათების მთელი სიმძიმე.

იანქოშვილის ფერწერული გახადები მუდამ ზუსტად ესადაგება ნატურისმიერ რეალობას, იგი აძლევს საშუალებას მხატვარს, „ნილო ჭიკა-ქაძის პორტრეტის“ გამოსახულებაც და ფონიც ერთიან ცივ გამჭვირვალე მოცისფრო-მომწვანო გამაში დასახოს და ამ გამამთლიანებელ ფერით „სამოსშივე“ წარმოიდგინოს მისი ემოციური ქსოვილის ღირებულებები ნაერებში, „ბარის პასტრეიასი პორტრეტის“ პლასტიკურად მეტ-ნადელ ფიგურისმიერ წყობაში და მის შავმწვა-ნე კოლორატში თამამად შეიტანოს ყვავილის

წითელი ლაქა, როგორც დამავირავირებელი ფერით — ემოციური (და აზროვნებრივი) ნიშნად და ფსიქოსემანტიკური ერთეულად. შეიქმნა შე-ნაგანი შეილის ბოლო პორტრეტში (1980) ტან-საცმლის — მოშავო-ზურმუხტისფერი ფრაკის მოდელირებისას ოსტატურად გამოიყენოს ტი-ლოს სითბოთი და მასზე დაპყრობით ნატოფ ხადადაცის მიადრის, საკუთრივ ეროვნული საწყისების გაცნობიერება აძლევს დასახას-იანქოშვილისეულ ფერწერულ ტემპერამენტს, რათა გოგენისეული ტაიტელმების ტანის ვენიზა-ნი სიმხურვალე „გაისინოს“ და კუბელი ქალე-ბის პლასტიკა-ფაქტურის ორგანულ საკუთრებად აქციოს.

იანქოშვილის მხატვრობა შეიძლება დავა-ხასიათოთ, როგორც მიკერბოდური ფერწერა, რასაც განამოკლებს არა მიკერბოლიზების თვითმიზნული ინსტიქტი, არამედ ვატორის — მჭვრეტელის შემოქმედებითი ექსტაზის კარბი სუბიექტურ-განცდითი საფუძველი. მწვანე და შავი ფერის კოდეზით იტვირტვა ემოციური მასხოვრობა ფერმწერის, თანდათან იძენს შე-ნაგანი მდგრადობის სტატუსს. მწვანე და შავი ფერის კულტი უშუალოდაა დაკავშირებული მი-სი ფერწერის უტრირებად სტრუქტურასთან. ამას ადასტურებს მხატვრის პეიზაჟების ცი-კლიც, თუნდაც „რომბორობის ზეა“, რომელიც მთების ტერასეულ კონსტრუქციითა მხვდლი და ფართო სიბრტყობრივი რავარობის ლაიტმოტი-ვური სტრუქტურებით, სიღრმეოდ არხებულა ემოციური მუხტით განპირობებულა შენაგანი პლანით იძენს ფერით — დინამიკური ეკვივა-ლენტის — ეპილოზობის პლასტიკურ და აზრობ-რივ-შენაარსეულ ნიშნადობას.

იანქოშვილის პეიზაჟების ემოციური გარტ-ტურაც, რომელსაც მუდამ თან სდევს დატა-კტიონისეული, სევდით მოცული ოცნება შავის მდღეობა, მრავალწანაგოვანია: ხან ერთიან, დახალ რეგისტრში მუდერი, ხანაც აღმავალი, კრეშენდოსებრი რიტმით შეპირობებული, ამ ასპექტში ქვეშეცნეულად მდღეანდება ქალური მწუხრი დედასამყაროს მარადიულ ენაობა-შე-უცნობლობაზე. მუქი მკაცრი და ენერგიული პასტოზური მონასმებით კონსულსიურად ახლა-რთულსა და გადაგრაგნილ ნაადს სალული ტო-ნების ლიდოვს გამეზი ენაცვლება და სახავს ხან მკაცრად კონსტრუირებულ, ექსტენსიურად გან-ვრცობილ სივრცულ პლასტებს და ხანაც მწუხ-რის იდეშალი ბურჟუზის რბილი კონტურებით ანტიტრადილბს სამყაროსეულ ვებობა ნეერტებს, აკორდულ ელარადობას აზიარებს მას.

იანქოშვილისათვის „ატენის სიონიკა“ და „უბისიკ“, „ნიქოზიკა“ და „ნერესიკ“, „უფ-ლისციხეკა“, და „უჯარმეკ“ და „ახსრის ეკლე-სიკა“ არა მარტო ისტორიის სულჩადგმული ზატია, მჭვრეტეს ბურთომოდერულ-ენთო-გრაფიზებული ფენომენი, არამედ ისი-ნი მხატვრისათვის, უპირველეს ყოვლისა, მისი

შინაგანი ბუნებიდან, შემოქმედებითი თვალსაწიერადან დაღწეული ზოგად-ეროვნული ფასეულობებიდან თავისი ესთეტიკური რაობითა და ზნეობისხიერის რანგით. მხატვარი მათ „გვარის“ მხატვრული იდეალის წარუვალად ლოგიკის ამოცნობის მიზნით უაზროდებდა და ეახლებოდა და არა ნატურალიზტურა ექსცესების გზით, თუკი ამ პედაგოგების ქვათა წყობის, რეჟურთმის ფრაგმენტთა თუ დეტალს ამოწერს, ამას დახვეწილი ესთეტიკის მამოძრავებელი სული ამოჰრავებს და არა ეთნოგრაფის კედანტურის გონი. ეს აქლევს საშუალოდ შინაგანი ძაბვით აღებქმედილ უჩვეულოდ გაჩირადდნულ, მედრე აკორდულ გამებად დაღვრილ ფერადოვან სიმფონიად წარმოადგინოს „სხალისი“, ქვათა დაღადი, „ფუტოთს“, თეთრ-ყვითლად აელვარებულ კოლორების დაუპირისპირებს და შეურწყას მკერდის წითელი ფერი სახურავისა და შავ-მწვანე და ყვითელ ფონზე ამ კონტრასტული ტონების ციკლით მთელ მარმონიას დაასადგურებინოს, ხოლო შინაგანი ანალიტიკის უნარი და სუბიექციონა კი იანჭოშვილს საშუალებას აძლევს ზუსტად განვსაზღვროს და მოუძებნოს ასახაობიექტს—არქიტექტურულ ძეგლს რაკურსული „გეოგრაფია“ მისი ისტორიული თუ ესთეტიკურ-პლასტიკური გაბარიტების მოშველიებით და მისავე კვალთაზე. სწორედ ეს „მეგანიშვი“ აცნობიერებს მხატვარში „გვარის“ პლასტიკურ-სივრცობრივი კონფიგურაციის გაშლილ სტრუქტურასაც, და „ქვემო ნიერების“ დაბალ ლანდშაფტურ კონტექსტსაც, „დავით გარეჯის ლავრის“ გრანდიოზულ მოწმენდადობის ასახვის ზოგად-პირებით წესსაც. მხატვრის შეურყვანილ გრძნობიერებისა და ეროვნულ-ზნეობრივი ინტუიციონის მადლია „ომალოს“ თავზარდამცემად შეუცნობელი სედა, „ნიკოზის ეკლესიის“ უჩვეულოდ ილუმინი განწყობილება და უცნაური სიმამილის განცდა. ამგვარი გაუცნობიერებელი განწყობა, ასე რომ დომინანტობს კახეთისა თუ მესხეთის, თუშეთისა თუ ბევსურეთის, საპართელოს სამხედრო გზის პიეზაჟები, მათში იმ შინაგანი სიამაყის განცდასთან ერთად, თუ „რა განძი გვქონია“, აპრიორული ეროვნის სახითაა საგულვეტები თავისებური ინტონაციური ნაკადი — რაღაც გაუმხედილი სატიკვარის შემცველი, ისტორიის ბედუფუდმართი ჩარბის ტრიპლითი შეპირობებული, ყოველივე ამას ეხმარება მუქი კოლორიტი და უცარიელი ლანდშაფტი, რაც კიდევ უფრო გრძელს და ამბავებს ამ ნამუშევრებში გოგლასეული „იმ პატარა იარას“ სიღრმეს.

იანჭოშვილს ბელეწიფობა და ახერხებს ფერთა გამის მიმართებათა უსაზღვრო ვირტუალურ ვარიაციების შემთხვევაშიც კი, შეუნარჩუნოს ნაწარმოების ფერთი სტრუქტურის ძირეული თვისება-ხარისხი, არსებითი მანიშნებელი, როგორც ჩრდილსა თუ ნახევარჩრდილში, ისე

ყველაზე მკვეთრი განათებისას, მუდამ შენამჩნევად გაამეღავნოს მათი რეზონანსული ცელების მთელი სპექტრული დერეფანითა ზუნება, ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში თანამედვერულად დახაზოს valeur-ის ტიპური რაობა.

იანჭოშვილის მხატვრობის ერთი ყველაზე ძლიერი ფენომენია მისი გრაფიკა, ამის ჩინებული დადასტურებაა სერიები: „სვანეთი“, „მეცხეთა“, „კუბა“, და რაც მთავარია, „ვეფხისტყაოსნის“ ილუსტრაციები. იანჭოშვილისეული გრაფიკული სტრუქტურები ერთიანი იდეურ-არსობრივი და სტილურ-სახეობრივი ზილფიანა ნიშანდებელი. უმეტესობა შესრულებულია ქაღალდის შავ ფონზე გამოკვეთილი თეთრი კონტურულ-სილუეტური, პლასტიკური ხაზისა და პასტელის მონოქრომული ტექნოლოგიით, რომლის ფაქტურა და ტონალობის მერყველი ნოუანსირების უნარი, საერთო ცხოველმხატვლობას ქმნის. ნეიტრალური შავი ფონი, როგორც მხატვრული გამოხატულების პასუხი ელემენტი, ამგვარად ღებულობს სიღრმესა და ხვედრავსებას. მისი კონტრასტული დამირისპირება პასტელის ფერადოვან ლაქებთან, ისევე თხოულობს ღრმა ჩრდილებს, რაც ფონის მუდმივი — ნეიტრალური ხასიათით იქმნება და თავისი ხსარტი და ქველითი საონტანოობით, ფორმალქმადობის სპეციფიკურ ხერხს — განზოგადებულ სტატუარობას ღრამატოზით ავსებს, ეს კი ავტორის სტილისტურ-კომპოზიციური და ზოგადმხატვრული აზროვნების მაღალ დონეზე მიანიშნებს.

განსაკუთრებული ყურადღების ღირსია „მეცხეთისკაჟისი“ იანჭოშვილისეული ილუსტრაციები. მხატვრის მიერ დანახული პოემის გმირები არაა არც ბერძნულ-მითოლოგიური და არც ქრისტიანულ-რენესანსული სამყაროს კულტურული რემინესცენციებით ინსპირირებული ვეფხისტყავედაცემული ქანდაკებები, არამედ უცხადი, მფთქავი ძარღვის მქონე ადამიანები. ეს ილუსტრაციები ტექნიკური ბრწყინვალეობით, ანლიტერატურულ-მნიშვნელო ეთილსინდისიერებით კი არა, განცდის ავთენტური უშუალობით გვხვავს. ავტორი მთლიანადაა მინდობილი საკუთარ იდეურ-ესთეტიკურ აღქმას და არსებითად (შესაძლოა თვითმონურადაც) უარყოფს ყოველგვარ ტრადიციულ სტრუქტურთან კავშირს.

პოემის ილუსტრაციებში მხატვრული აზროვნების შემცველი სტილური საშუალებები ზედმიწევნით ზომიერადაა გამოყენებული. მხატვრისათვის არსებითი ამოცანა მაინც პოემის გმირთა პორტრეტული დახასიათება, მათი ყოფიერების ლირიკული და ღრამატული ასპექტების სრულფასოვანი შეგრძნება და თანაბარი წარმოდგენა. იანჭოშვილი იმ რანგის ოსტატია, რომელიც თუნდაც უჩვეულო კომპოზიციაში ბუნებრივი მოვლენების ლოგიკურობასა სდებს.

დავით პადარიასონი

ნათილა იანჭოშვილი

თითოეულ მათგანში აქცენტირებულია რამდენიმე ფიგურა, უმეტესად ორი-სამი, რომელნიც მსხვილი პლანითაა წარმოდგენილი და რომელთა სასურათე სიბრტყესთან მასშტაბური შეფარდების ხასიათი, კომპოზიციის პრინციპი, პლასტიკურ ფორმათა რიტმული აგების დეკორატიული-სტილიზირებული ხასიათი, სახის მონუმენტური არსის ლოგიკა განსაზღვრავს უფროდნობის მხატვრული ენა ლაპიდარულია და კონკრეტული, კომპოზიცია — მონუმენტური, ამასთან კომპაქტური და შინაგანი ენერგიით აღსავსე, მოცულობათა რიტმულ წყობა-მონაცვლეობაზე დაფუძნებული, ექსტრემი — ერთგვარად შეჩერებული, ფიგურათა პოზები — ძირითადად პირობითი, ხოლო მისი ზომიერი დიფორმირება — ზუსტი და გამიწნული, გააზრებული. უტყობიერებაც გამართლებულია და თითქოს მუდამ შინაგან საწყისს დაქვემდებარებული, იგი გამომხატვლია მოდელის ზოგადი ხასიათისა და არატენდენციური. ფერადოვნებაც ასევე განზოგადებული ლაქებისა და მათი ტონალური გრადაციების, ხან კი ორი-სამი ფერადოვანი ლაქის განმეორებითი მონაცვლეობით შექმნილი რიტმის სახით მოიაზრება და თანახმიერია მთელი ინტერპრეტაციის გრაფიკული ენისა.

ილუსტრაციათა გაცნობისას, ხელშესახებად იგრძნობა ჰეშმარიტ მხატვრულ სახეებად გარდასახული, შინაგანი, აღამიანური ვნებებით აღბეჭდილ არსებათა მწერა, მათი სიბრძნისა და მწვენიერების სევდაშერეული ათინათიც გეუფლებათ, აღამიანურ მიმართულებათა სითბოც და მათი სულიდან, სხივებად გამოშვრავაღე უადრესად კეთილშობილ ხასიათსაც ამოიცნობთ, რაც მთავარია, მათი ეროვნული რაობა ერთობ ხელშესახებია და საგრძნობი. ყოველივე ეს ნაწარმოების როგორც სულიერი, ისე მხატვრულ-პლასტიკური დახასიათებდანაც ცხადლივ ისახება. პერსონაჟების სახეთა ასოციაცია სახიერ კავშირშია მათივე შინაგანი ვნებისაგან აღძრული ეროსისმიერი საწყისისადაც, რაც მათ და-

უოკებელ და სისხლსავსე სამყაროს ხელისგულღივით გვიშლის. ხასიათის განმპირობებელი გარეგანი და შინაგანი ფაქტორებს მგვარესოციაციურ მონაცვლეობა-ნიუანსირებაზე დაყრდნობული „ვეფხისტყაოსნის“ იანქოშვილინეული ინტერპრეტაციის მხატვრულ-ემოციური და სტილისტური პარტიტურა.

ნათელა იანქოშვილი — დღეს ეს სახელი მოიცავს შესანიშნავი ქართველი მხატვრის პიროვნული და მხატვრული სახის ერთგვარ აღიანს, მისი შემოქმედებითი პროფილის განმსაზღვრელი ნიშან-ფერმენტები მისივე პიროვნულ-წინაპრობის რაობის არსებითი პოსტულატებოთა ნასაზრდოები და მისგანვე ამოზრდილი. იანქოშვილზე, როგორც უადრესად თვითმყოფადი და ორიგინალური ხმის მქონე ხელოვანზე ოდნავადაც არ ვრცელდება ის ფაქტი, როცა უკეთეს შემთხვევაში მსჯელობდნენ პოეტის (მხატვრის — დ. ა.) საკუთარ ხმაზე და არა მის დამოუკიდებელ პიროვნებაზე. თითქოს ლაპარაკი იყო არა ერთმანეთისაგან განსხვავებულ ცოცხალ აღამიანებზე, არამედ ერთი ორკესტრის სხვადასხვა ინსტრუმენტზე“ (გ. ასათიანი).

ნ. იანქოშვილის ხელოვნებამ მართლაც და სრულიად თავისებურად გაიჟღერა და დღესაც მთელი ხმით ეღერს ნი-იანი წილების შემდგომი ქართული მხატვრობის ძლიერ ორკესტრში, რომელშიც მას იმთავით მოკიდებული თავისი სოლო პარტია ჰქონდა, როგორც ღრმად ეროვნულსა და დამოუკიდებელ ოსტატსა და პიროვნებას. ამ რთულ გზას წითელი ხაზივით გასდევს შავ პალიტრაზე მწვანე ფერის კულტისმიერ ძიებათა ანარქიული, და ამის საფუძველზე კი — ურთულესი სახვით — სახეობრივი პრობლემების გადაჭრის მდელვარება.

აკი მოიძია კიდევ, დღეს საქვეყნოდ აღიარებულია მხატვარმა იგი და შემოქმედებითი სიმწიფის ხანაში შესული, დღითიდღე ამყარებს და ახალი თვისებით მონახვს მისით განპირობებულ მაღალ შემოქმედებით რენომეს.

გარდასახვა

— საიდან მოვდივარ?

— ჩემი ბავშვობიდან...

მსგავსად გენიალური ეკსიუპერის ამ კითხვა-პასუხისა, დაახლოებით ასევე მიუგებს ხოლმე თავისსავე თავს ქართული გობელენის ქსოვის დიდოსტატი გივი ყანდარელი, როდესაც სურს შეიცნოს საკუთარი არსობისა და სულიერი ქმნადობის საწყისი დრო და მიზეზი...

— წარმომავლობით გარე-კახელი ვარ, გვიყვება მხატვარი, თვალთაველი, თვალთახველი... შეგახსენეთ საგარეოს უძველესი სახელი. უწინ რას წარმოადგენდა იგი, ვერაფერს გეტყვით, ჩემს ბავშვობაში კი ნამდვილი სოფელი იყო — კალენებითა და თონეებით, ვენახებითა და ქვეტრებით, ორღობეებითა და ურმებით დამშვენებული, იქ დღემდე ცოცხლობს ჩემი ბავშვობა, რომელიც ჩემს სულს წარსულის ტკბილი მოგონებებით ასაზრდოებს. ერთი იქაური ეკლესიის ეზოში არქეოლოგთა მიერ მოკვდიულ იქნა მე-18 საუკუნის მიწურულის საფლავის ქვა, რომლის ქვეშაც, თანახმად წარწერისა, განისვენებს ვინმე ზაზა ყანდარელი, ეჭვი არ არის, ჩემი უძველესი წინაპარი, გადმოცემით, მთიულეთიდან გადმოსული კაცი...

მთელი არსებით მიყვარდა სოფლის გარე-გარე ხეტიალი, მაგრამ ამასთანავე იერისპირებზე, მამისეულ ვენახში მუშაობაც, რომელსაც იქაური ხილის მიხედვით, „ხილის ვენახებს“ ვეძახდით ხოლმე. ერთხელ მამამ მე და ჩემი ძმა მთელი კვირით წაგვიყვანა ვენახში სამუშაოდ...

დღემდე არ ივწყევებს მხატვარი არც კალაოხას და არც კევრზე შემდგარ ქალიშვილს, რომელიც უწინსაარსო ღომა ხარებს მიერეკებოდა წინ. გავარჯერებულ ძნეზე კი თავნება ბიჭები გადარბოდნენ და ვერა და ვერ მოეხერხებინათ მოკოხილ კევრზე ასვლა.

უწყინარია მხატვრის ბავშვობისდროინდელი

თავგადასავლები, ტკბილით მოგუდული ქვეტრები, თიხის სახუდეებიდან მქონავი ჭურები; კახელი გლეხები თუ მათი ეთნოგრაფიული უოფა, ბოლოს და ბოლოს, გ. ყანდარელის მუღმივი ფიქრისა და შემოქმედების საგანი გახდა.

— ზოგჯერ სოფლის თემებზე მუშაობის დროს, — განმარტავს მხატვარი, — ისეთი შთაბეჭდილება მრჩება, თითქოს თვალთახედვისა და აზროვნების ვიწრო ჩარჩოებში ვიყო მოქცეული, მაგრამ, ჩემის აზრით, არ არსებობს პატარა, ბრალიანი და უბრალო თემა.

მართალს ბრძანებს მხატვარი გ. ყანდარელი, დღევანდელი ქართული გობელენის ერთ-ერთი ბრწყინვალე შემქმნელი, ვინაც ამ დარგის სხვა ქართველ ოსტატებთან ერთად, ფრანგული სიტყვა „გობელენი“ გააქართულა არამარტო შენარჩისთ და ხაზების სისადავით, ფერების შერწყმითაც კი...

ქართული ხალხური შემოქმედება საუკუნეების მანძილზე ბრწყინავდა თავისი დიდებული ხალიჩებით, სახელგანთქმული ლურჯი სუფრით. მათი მკაცრი გეომეტრიული ფიგურებიც კი საცქერლად საამო და, ხელოვნების თვალსაზრისით, ამაღლებული ხდება ტეშმარატი შემოქმედის გემოვნებისა და ოსტატობის წყალობით. თუშური ხალიჩების ახლანდელმა გამოფენამ თვალნათლივ ცხადყო ამ ტრადიციის უბერებლობა.

მაგრამ დრომ ტრადიციის ერთგვარი დარღვევა მოითხოვა. საჭირო იყო მეტი კომპოზიციური მრავალფეროვნება. ეს ასეც მოხდა და მალე ქსოვილის ფონი ნიჭიერ ქართველ მხატვართა ბრწყინვალე შთანაფიქრებით დამშვენდა. ამან კი, როგორც გ. ყანდარელი ამბობს, გობელენი, თავისი პრიციპებით, მონუმენტურ ფერწერას დაუახლოვა.

— ჩემი დიდი გამოცდილების შემდეგ, —

განაგრძობს ზელოვანი, — იმ დასკვნამდე მივყავართ, რომ გობელენს გამოხატვის სრულიად განსხვავებული საშუალებები აქვს. ის ფაქტი, რომ გობელენი იქსოვება, მხატვარს იმ პრობლემის წინაშე აყენებს, თუ როგორ უნდა გადაწყდეს გობელენში ნახატის საკითხები, ვინაიდან იქაურ კომპოზიციებში ადამიანები, მცენარეები და ცხოველები სრულიად გასაკუთრებულნი უნდა იყონ, ზოლო ნახატი — ძალზე პირობითი და განუზღაღებელი.

გობელენების გაქართულების საშუალებად გ. ყანდარელი ფიროსმანის ნახატებსა და ქართულ ფრესკებს მიიჩნევს. ეს მისი სუბიექტური აზრია და არ სურს, ახალგაზრდობას მოახვიოს იგი თავზე.

— ფიროსმანი — მისი ლაკონიურობით, ნახატის პირობითობითა და საღა ზერებით, სადაც სინამდვილე საოცრად ემოციური ზდება, უდგამოპირილად ერგება ქართულ გობელენს, — ცდილობს მხატვარი თავისი მოსაზრების დასაბუთებას, — ასევე ქართული ფრესკები — მისი ნათელი კომპოზიციებით, ფერებითა და ხაზებით არაჩვეულებრივი პლასტიკურობით, ქმნის ნამდვილ ქართულ განწყობას, კალოკრიას და, ბუნებრივია, მათზე დაყრდნობაზე შეიძლება ქართული გობელენის შექმნა.

მხატვრის შეხანიშნავი გობელენი „პური ჩვენი არსობისა“ დავით გარეჯის ერთ-ერთი კომპლექსის ფრესკამ — „საიდუმლო სერობა“ შთააგონა მას. ნათელი და ამადლებული კომპოზიცია და, რაც მთავარია, წინა პლანზე მოცემული ზეღის ვეება მტკვნევი და თითის ძლიერი ფალანგები, რომლის სიდიდის სპეციალურად გაუსვა ხაზი ავტორმა ჯერ ფერად ესკიზზე, შემდეგ ფანქრით გადიდებულ ნახატში და ბოლოს გობელენში, ასევე ხსენებული ფრესკის დეტალების მიხედვით შექმნა მან...

თავის უამრავ ქმნილებათა შორის მხატვარი მაინც რამდენიმეს გამოყოფს: „ფიროსმანის სიზმარი“, „პური ჩვენი არსობისა“, „ალღანელი ქალბი“, „წელიწადის დრონი“, „თბილისური სერენადა“, „მზენელები“ და სხვა, მაგრამ „ფიროსმანის სიზმარს“ საკუთარი შემოქმედების უველაზე მნიშვნელოვან მიღწევად მიიჩნევს და ეს ასევე არის სინამდვილეში: ვისაც მხატვრის სახლში ერთხელ მაინც უნახავს ეს მონუმენტური ქსოვილი, რომლის ვეება ზედპირზე თავმოყრილია ფიროსმანის გმირთა მთელი გალერეა, არ შეიძლება არ მოიხიბლოს.

რადაც ახალი, გაუცვალავი გზით მივიდა გ. ყანდარელი ფიროსმანთან, გაუშინაურდა მის ირმებს, ორთაჟალის ტურფას, კინტოებს, მოქეფიფებს და, რაც მთავარია, პირადიდ მხატვარს და ქსოვილის ენაზე ახალი დასაბამი მისცა მათ არსებობას.

და, მიუხედავად გობელენის ტექნიკის თავისებურებისა, რომელიც დაზგური ფერწერისაგან განსხვავებით, მოკლებულია პერსპექტივისა

თუ ტონალობის საშუალებას. ის განაგრძობს, მაინც გრანდიოზულ შთაბეჭდილებას ახდენს. თითქმის უარყოფილია მეორე პლანში, შუტს ტონი, ზოლო ზოგჯერ ნისლოვანი ფონი იძლევა უძირო სიღრმის შთაბეჭდილებას,

„ფიროსმანის სიზმრის“ შექმნას დასაბამი მისცა ფიროსმანის ნახატების ლუჯრში გამოფენამ, სადაც ჯერ არც ერთ ჩვენს მხატვარს არ ღირსებია ესოდენ დიდი პატივი. გამოფენის არაჩვეულებრივმა წარმატებამ და შემდეგ გაზეთში გამოქვეყნებულმა წერილმა, მხატვარი გ. ყანდარელს სურვილი აღუძრა ფიროსმანის თემებზე მუშაობისა. მას თითქმის პირველად ესმა ნიკაძის სახელი, თითქმის პირველად შეხება მისი ირმების გაადამიანებულ თვადებს, მთელ მის სამყაროს, უბრალო ხაზებს, ზოლო ზოგჯერ ისეთ ხაზებსაც კი, რომელთა გადღეობა ძალიან უჭირდა ავტორს გობელენზე მუშაობის დროს...

— ფიროსმანმა უდიდესი გავლენა მოახდინა ჩემზე, — გვიამბობს მხატვარი გ. ყანდარელი. ხსენებულმა ნამუშევარმა მიანიჭა მას ზელოვანების დამსახურებული მოღვაწის საპატიო წოდება...

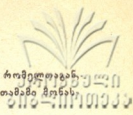
ამ წარმატებამ ისევ მიაბრუნა იგი ფიროსმანისაკენ და მის კალონაზე დასხებიტით, შექმნა მოზრდილი გობელენი.

რამდენადაც ამ გამარჯვებამ ფრთები შეასხა მხატვარს, იმდენად ნამუშევრის სრულყოფილებამ შეაქრთა და დღემდე ხელი ააღებინა მის ავტორს ვაჟს მოტოვზე მუშაობის დროს. ესკიზი „ვუა და ბუნება“, რომელსაც ზოგადად „მინდიაც“ შეიძლება ვუწოდოთ, თავისი კომპოზიციის სირთულითა და სრულყოფილებით კარგად წარმოგვიადგენს დიდ მგოსანს, ვინაც გაიგო ენა სულიერითა და უსულოთა და შეიცნო შეუცნო-ბელი...

მაგრამ თავად მხატვარი მაინც უკმაყოფილოა ხსენებული ფერადი ესკიზით; ამიტომ დღემდე არ ამბობს მის გადიდებასა და ქსოვილის ენაზე ამბეჭდვებებს. ავტორი მაინც არ ყრის ფარხმალს და ელოდება ზეშთაგონებას,

ბავშვობის მოგონებებიდან ვერა და ვერ აცდა, ვერ შეეღია მხატვარი ძველ ქართულ სამოსელში გამაწყობილ კახელ გლეხებს, მზენელებს, ალაღნელ ქალებს, მოკლედ, თავის გვატომთა აჩრდილებს.

არა, ეს კუთხორობა როდია, ქართული ზეღწერის შენარჩუნებაზე ზრუნვაა, და არა მონება უცხოური გობელენის წინაშე. ცდუნება კი მოსალოდნელი იყო ყანდარელის პრადის უმაღლეს სასწავლებელში ექვსთვიანი სწავლების დროს, სადაც მისი ბუნებრივი ნიჭი იწვრთნებოდა პროფესორ ანტონინ კიბალის ზელმადვანელობით. ეს მას შემდეგ მოხდა, რაც მან წარმატებით მოიმოწა თბილისის სამხატვრო აკადემიის კერამიკის ფაკულტეტის სრული კურსი,

შემდეგ ასპირანტურა ქსოვილების განხრით და ბოლოს პრალის ხსენებული სასწავლებელი, ყოველივე ამან ოსტატს საშუალება მისცა თბილისის სამხატვრო აკადემიაში დაენერგა ქართული გობელენის ქსოვის ხელოვნება, რასაც დღეს წარმატებით აწვითარებენ მისი თანამოსამყენი და თანამოზარენი.

თვით ისეთ რთულ კომპოზიციაშიც კი, როგორიცაა — „გაუფრთხილდით სიცოცხლეს!“ — ავტორი ისევ და ისევ კახური ტიპებით ქმნის სიცოცხლის ჰიმნსა და სიცოცხლის გადარჩენის დიდებულ განწყობას. ხსენებული ნამუშევარი ეს-ესა იქმნება ავტორის მიერ და მას მოსკოვის საყოლიობო გამოფენისათვის ამზადებს მხატვარი.

ამ ფერადოვან ძაფებს, იგივე მომავალ ნახატს, სურათის იგივე საშენ სამალას, სხვა არაფერი არ შეიძლება ვუწოდოთ, თუ არა არიანძის ძაფი, რომელმაც, ბოლოს და ბოლოს, კომპოზიციის დასასრულამდე უნდა მიიყვანოს მხატვარი. ეს არის არამარტო გვირუკი შრომის ნაყოფი, არამედ თანმიმდევრულობითი ქმნადობა მარტივი ესკიზიდან დაწყებული, ვიდრე ბროკნის ჩრდილივით გადიდებული მისივე ხაზებითა და, ბოლოს ქსოვილის მდიდრული ენით დამთავრებული...

წელიწადის დრონი არ არის ხელოვნების ახალი თემა. გ. ყანდარელსაც სურდა მისებურად აეხსნა წელიწადის დროის ცვალებადობანი, მათი ბუნების სხვადასხვაობა, მაგრამ ამავე დროს ერთიანობის უწყვეტი რგოლი. წელიწადის დრონი სწორედ წერული რგოლის სახით წარმოუდგენია მხატვარს, ბოლო თავად ოთხი დრო, ხელოვანის მიერ აღქმულ ფერებთან ერთად, მისივე წარმოდგენით, განლაგებულია რგოლის სხვადასხვა მონაკვეთზე. ამ გაგებით შექმნა ყანდარელი მჭარ ორი სხვადასხვა ესკიზი, შემდეგ დიდი, მაღალმხატვრული გობელენი. მაგრამ მოხდა ისე, რომ გობელენზე წელიწადის დროებმა ადგილი იცვალეს, რაც გამოიწვია ფერთა ჰარმონიის წონასწორობის დარღვევის საშიშროებამ.

გ. ყანდარელის გობელენების წარმატებად უნდა მივიჩნიოთ მათი გამოფენები იაპონიის, კანადის, იტალიის, საფრანგეთის, ბელგიის, ჩეხოსლოვაკიის, პოლონეთის, გერმანიის, უნგრეთის, ბულგარეთის, ინდონეზიის ქვეყნებში, მრავალი უცხოური და ადგილობრივი დიპლომი და პრემიები.

მხატვრის ნამუშევრების უდიდესი ნაწილი თავმოყრილია მოსკოვში, დანარჩენი საქართველოს სხვადასხვა ქალაქებში...

მხატვრის საბლი-სახელოსნო სახსია მრავალი გრაფიკული ნამუშევრებითაც, რომელთა უდიდესი ნაწილი აკვარელის ფერებითაა შესრულებული. ეს არ არის კლასიკური აკვარელის განმეორება. ამ ნამუშევრებში მხატვრის შემოქმე-

დების ორი პერიოდი გამოიყოფა, რომელთაგან უკანასკნელში გრაფიკოსის ძალზე თამამი მონასმები ჭარბობს.

— აკვარელზე მუშაობის დროს ველაფ, თითქოს სულ სხვა სამყაროში ვხვდები. აკვარელი ლექსებით ნაზია და ის ერთი ამოსუნთქვით უნდა შეიქმნას, — განმარტებს ხელოვანი დამატებს, — წეთის ფერებით მუშაობა ჩემი მოწოდება არ არის; ერთხელ ვცადე ამ ფერებით ხატვა და ძალიან დავიტანჯე, ხელები თითქოს შემეზორკა.

1981 წლის თბილისისათვის ოსტატი აპირებს ყოველდღიურად თითო აკვარელის შექმნას და მერე გამოფენის მოწყობას სათაურით: „თბილისი ჩემი აივნიდან“, უკვე შეუქმნია რამდენიმე ნამუშევარი. ბრწყინვალე ხედი, რომელიც მისი სახლის აივნიდან იშლება, თავისუფლად იძლევა ამ ჩანაფიქრის აღსრულების საშუალებას...

მაგრამ გ. ყანდარელის შემოქმედება არ არსებობს ცალკე მისი მეუღლის — ლიუ-ყანდარელი გვან ვენისა და არც მისი შვილების — მომავალი ფერმწერლის ნინოსა და სტუდენტ-არქიტექტორის ერეკლეს შემოქმედების გარეშე. მეუღლედ გვან ვენი, სხვაანაირად მარგოდ ამ ზოგჯერ მარგარიტადაც რომ უხმბნებ, ვისმას სხეულმაც ქართველი დედის — ნონა თუშმადიშვილისა და ჩინელი მამის — ლიუ ვეი ჯოს სისხლი შეერთა, არათუ პროფესიონალი მხატვარი და მთელი რიგი გამოფენებისა და პრემიების ავტორია, ის ამასთანავე მისი მეუღლის მარჯვენა ხელიცაა გობელენებზე მუშაობის დროს... ჩინეთში შობილი და აღზრდილი ქალიშვილი, პეკინის ცენტრალური სამხატვრო აკადემიის ქსოვილების ფაკულტეტის სტუდენტი, შემდეგშია სიმონ ქობულაძის რჩევით საქართველოში ჩამოსული და თბილისის სამხატვრო აკადემიის კერამიკის ფაკულტეტის კურსდამთავრებული, ერთდროულად ჩინურ და ევროპულ მხატვრობას შორის რომ მოექცა, ყოველთვის ცდილობს ამ ორი მიმდინარეობის ერთგულად დარჩენას, მაგრამ მათი შერწყმით სრულიად ახალი მხატვრობის სინთეტური სახის შექმნას. გვან ვენმა შეძლო ეპოვა მათ შორის საკუთარი თავი და ჩეღწერა, შექმნა ისეთი გობელენები, სადაც მხატვარი ერთდროულად ჩინელი და, ამავე დროს, ქართველი მხატვრის სულს შეიცნობს. ეს ასეც მოხდა, როდესაც მან თბილისის ერთ-ერთ სამხატვრო გამოფენაზე გამოიტანა ქველი თბილისის ყოფისადმი მიძღვნილი დიდი გობელენი...

გვან ვენის ქართული აკვარელების გვერდით ცალკეა გამოფენილი მის მიერ ახლახანს შესრულებული ჩინური გრაფიკული სურათებიც.

აპთანდელ მბრტაბაძე
ბარდუსაბაძე

ეს არის მხატვრობის, საკუთარი ლექსისა და კალიგრაფიის შერწყმის იშვიათი ნიმუშები.

ის ცდილობს ასეთივე ნახატი ჩემს თვალწინაც შექმნას. ამისათვის ფუნჯს ქაღალდისადმი ვერტიკალურად იჭერს, თითებს სწრაფად ამოძრავებს და სულ მალე ამთავრებს მოზრდილ სურათს.

— იცით, — ღიმილით განმარტავს გვან ვენი, — ასეთი სურათების შექმნისას მხატვრები წინასწარ როდი ფიქრობენ შინაარსზე; პოეტებიც ვით მოულოდნელად ეუფლებათ ზოლზე მუშა. ამასთანავე ფუნჯი სიბრტყისადმი ვერტიკალურად უკავიათ... მახსოვს, თბილისში „ტაიფუნის“ წარმოდგენის დროს, სადაც უკანო გოძიაშვილი ჩინელი ფეოდალის მთავარ როლს ასრულებდა, ფუნჯი ევროპელი მხატვარივით ეჭირა ხელში, ამიტომ შესვენებისას შენიშვნა მივიცე. მსახიობი სიცილით მომიბრუნდა და მითხრა: ამ შეცდომას ნახევარი თბილისიც ვერ გაიგებსო, თუმცა მეორე მოქმედებაში ნაკლი მაინც გამოასწორა...

ამ ბოლო ზანებში გვან ვენის ხელი მაინც ქართულმა გრაფიკამ დაიმორჩილა. შეხედეთ მის მდიდრულ, საქართველოს მზით სავსე აკვარელებს, ყური დაუგდეთ მის წმინდა ქართულს, მის სიყვარულსა და ერთგულებას მშობლიური დედუღეთის — კახეთისადმი ან აჭარისადმი, სადაც გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან,

ოცდაათი წლის მანძილზე, ქართული ხანა ვითარების საქმეს ემსახურებოდა. რაკინო საქმეს დიდი სპეციალისტი, ერთ-ერთი ახალი ჩიშის „ლაი-ჩაის“ გამოყვანი, შემდეგში სოციალისტური შრომის გმირი ლაო ჯონ ჯაო. მისი შედეგები ყველანი ჩაქვში არიან დაბადებულნი, დამთავრებული აქვთ ჯერ ბათუმის გიმნაზია, მერე ორ და-ძმას — პეტერბურგის უშაქოლესი სასწავლებელი.

გვან ვენის ბიძა ლიუ ძე ფუნი „დიდი რუსულ-ჩინური ლექსიკონის“ ავტორია; დედა — პეკინის უნივერსიტეტის ყოფილი პროფესორი — რუსული ენის სახელმძღვანელო-ის ავტორი ჩინური სკოლებისათვის. დღეს ქ-ნი ნონა თავის ოცდახუთი წლის ქალიშვილ ელლასთან (იგივე ლიუ ზუასთან), ნიჭიერ მხატვარ ქალიშვილთან ერთად რამდენიმე თვით თბილისშია სტუმრად ჩამოსული...

ასეთია მოკლე საქართველოს პოლიტიკური ინსტიტუტის არქიტექტურის კათედრის ფერწერის მასწავლებლის, საქართველოს მხატვართა კავშირის დეკორატიულ-გამოყენებითი ხელოვნების სექციის თავმჯდომარისა და პრეზიდიუმის წევრის, ქართული გობელენის დიდოსტატის გივი ყანდარელისა და მისი მეუღლის ლიუ-ყანდარელი გვან ვენის ცხოვრება და შემოქმედებითი ბიოგრაფიის ერთი ფურცელი.

კულტურული ცხოვრების ქ რ მ ნ ი ა

აზუს

მაიმუნებს ასწავლიან მნას

ახალგაზრდა ორანგუტანგთაგან ჩანტკთან ორიგინალურ ცდას აუენებს ტენესის შტატის უნივერსიტეტის ანთროპოლოგიის პროფესორი ლინ მაილსი. ახლა პროფესორი მაილსი ამზადებს თავის აღსაზრდელს ერთ-ერთ საბავშვო სატელევიზიო გადაცემაში მონაწილეობის მისაღებად. საქმე ისაა, რომ ჩანტკი წარმატებით ეუფლება ჟესტის ენას.

— ორანგუტანგმა უკვე იცის თერთმეტი ნიშანი, რომლებიც ცვლის სიტყვებსა და მოკლე წინადადებებს, — ამბობს ლინ მაილსი. — როცა ჩანტკი თავის ურს გვიჩვენებს, ეს ნიშნავს, მისმინეო. თუკი თითებს ერთმანეთზე მიატყუებებს — კიდევ მომეცე, მეტი მომეცეო; როცა ორანგუტანგი ცერებს ატრიალებს, ეს იმას ნიშნავს, აბა გავიქეთო, დამეწეო.

ხანდახან მაიმუნი ორ ნიშანს აერთებს, მაგალითად: „მოდი აქ“, „დამეწეო“. მეცნიერები გააოცა ერთმა შემთხვევამ მთებში, სადაც თოვლი იდო. ჩანტკმა თოვლი პირველად ნახა, აიღო და როცა ხელში ჩააღწა, გაოცებით შეხედა ლინ მაილსს და ხნიშნა „წუალი“.

ხალხის ფიქრით, მისი „მოწაფე“ დროთა განმავლობაში ორმოცდაათე მეტ ჟესტის ენის ნიშანს აითვისებს და თუ მათ კომპინირებულ გადმოცემასაც ისწავლის, მა-

შინ მაიმუნის „სიტყუთა“ მარაგი გაცილებით მდიდარი იქნება.

პრემია სირბილში

„კოსპითელ კოპორეინს ოფ ამერიკა“ კომპანიის პრეზიდენტი თომას ფრისტი უოველდე სამსახურში სირბილით დაღის: საათნახევარში ათ მილს გარბის.

ეს საქმისანი ახლა 42 წლისაა. მის აზრით, რაკი სირბილი აკუთებს სხეულს, ხოლო თანამშრომელთა ავადმყოფობა ფირმას ზარალს აუენებს, ამიტომ ხელი უნდა შეუწყოს თანამშრომელთა სპორტით გატაცებას. ეს ერთი ხანია თომას ფრისტი იმ თანამშრომელს, ვინც ერთ მილს ველოსიპედით გაივლის, 4 ცენტს უხდის, სირბილით განვლილ თითოეულ მილში — 16 ცენტს, ხოლო ვინც ერთ მილს ცურვით დაფარავს — 64 ცენტს.

პირჩხიბის თანაბარსკვლავების „კლონდაიკი“

ამერიკის შეერთებული შტატების რადიოსტრუქტურაში გამოიკვლიეს, რომ კიჩჩხიბის თანავარსკვლავედის ერთ-ერთი ვარსკვლავი, რომელიც ჩვენს პლანეტას 176 სინათლის წელიწადითაა დაშორებული, უჩვეულო დიდი რაოდენობით შეიცავს ოქროს. თუკი ამ კეთილშობილი ლითონის რაოდენობა დიდამიწის მხოლოდ ერთ მეორას-მეოთხედს შეადგენს, იმ ვარსკვლავზე ოქროს ოდენობა

ერთი მეასიათხედია. ამასთან ციურ სხეულში ოქრო თანაბრადაა განაწილებული. მეცნიერებმა გამოიანგარიშეს, რომ შორეული ვარსკვლავის ოქროს „მარაგი“ არც მეტი არც ნაკლები ას მილიარდამდე ტონას შეადგენს.

გულბარეთი

ახალი სპალსო დაფა

პლმვმვის უნივერსიტეტის მეცნიერებმა სკოლის მოსწავლეებისათვის გამოიგონეს... საკლასო დაფა. გარეგნულად იგი არაფრით განსხვავდება ჩვეულებრივისაგან: ისეთივე შავია და წერით ამ დაფაზე წინადადებურად ცარცით იწერება. ისახლე ისაა, რომ დაფა მაგნიტურია.

დაფაზე ადვილად ეკრება სხვადასხვა მოწყობილობა ფიკიაში, ელექტრო და რადიოტექნიკაში, ქიმიური სადემონსტრაციო ცდების ჩასატარებლად.

დაფა გამოიყენება წრებში, საკონსტრუქტორო ბიუროებში, სპორტულ სექციებში და სხვ.

პოლონეთი

თარგმანის ბიბლიოგრაფია

ბარშაჰის გამომცემლობა „ჩიტენიკი“ გამოუშვა პოლონურ ენაზე თარგმნილი ლიტერატურის ბიბლიოგრაფიის მეორე ტომი. პირველი ტომი მოიცავდა ინფორმაციას 55 კაპიტალისტური და განვითარებადი ქვეყნების თარგ-

მნიშვნელოვანი ლიტერატურის თაობაზე; მეორე ტომში კი აღწერილია სოციალისტური ქვეყნების თარგმნითი ლიტერატურა, რომელიც 1945-1975 წლებში დაიბეჭდა.

აქ აღრიცხულია რომანები, მოთხრობები, დრამატული და პოეტური ნაწარმოებები, აგრეთვე მემუარული და ბიბლიოგრაფიული ლიტერატურა, ნარკვევები, ესეები, ფელეტონები. აქვეა ლიტერატურის თეორიისა და ლიტერატურული კრიტიკის მასალები. ბიბლიოგრაფიაში წარმოდგენილია ზელოვების დარგის (მუსიკა, თეატრი, მხატვრობა, ქანდაკება, ხუროთმოძღვრება) პუბლიკაციები, არქეოლოგიური და მეცნიერული წიგნები, სამეცნიერო-პოპულარული საყმაწვილო თხზულებები. პირველი ტომისგან განსხვავებით ბიბლიოგრაფიის მეორე ტომში არ შესულა ფილოსოფიური, რელიგიური, სოციოლოგიური, ისტორიული და პოლიტიკონომიური სამეცნიერო-პოპულარული შრომები.

ბიბლიოგრაფიაში დიდი ადგილი ეთმობა საბჭოთა ლიტერატურას.

ბიბლიოგრაფიის პირველი და მეორე ტომები, როგორც წინასიტყვაობაშია აღნიშნული, ასახავს პოლონელი მთარგმნელების მიღწევებს მხატვრული თარგმანის დარგში,

ცხადყოფს გამოცემულთა უწარმაწარ შრომას.

1981 წელს განზრახულია შემდეგი ტომის გამოცემა, რომელიც აღიწესებდა მსოფლიოს თარგმნითი ლიტერატურა 1980 წლამდე.

საზრანგეთი

ფული ბრმათათვის

საზრანგეთში გამოუშვეს ანთრანგეანი უჩვეულო ქაღალდის ფული.

ფულის ერთ მხარეზე გამოხატულია სახელგანთქმული მხატვრის ეფრ დელაკრუას პორტრეტი და მისი ცნობილი ტილოს „თავისუფლება ბარკადებზე“ ერთი ნაწილი. ახალი ფული იმით გამოირჩევა, რომ მისი ღირებულების მაჩვენებლები დაბეჭდილია როგორც ჩვეულებრივი სტამბური წესით, ისე ბრმების შრიფტითაც.

შვეიცია

პრინციპალისტებს თამსახვენი გაუჩნდათ

ჰველ ადამიანს თითქმეტი პაპილარული ხაზები აჩვენებდა და ეს ხაზები ყველას განსხვავებული აქვს. ასეა თუ ისეა, დღემდე რაი ერთნაირი მოხაზულობა არ იყო ცნობილი.

მაგრამ საოცრება ისაა, რომ

შვედ მოქალაქეებს ინჟინერ ანდრეას დანიელსონსა და მის თვარამეტი. წლის კალიშვილს მარის თითქმეტი სურათის წარმართ პაპილარული ხაზები ეს მოვლენა ჭერჭეროვით პირველია. დანიელსონის ნათესავების გამოკვლევაში ცხადყო, რომ ასეთი ხაზები ყველას აქვს.

მამა-შვილის დანიელსონების ამ აზნავმა კრიმინალისტების ყურადღება მიიქცია. კრიმინალისტებისათვის თითის ანაბეჭდების მიხედვით დანაშაუთა მოძებნა ხომ ერთ-ერთი ყველაზე იშვიათი საშუალებაა. როგორც ჩანს, ამ წესს გამოყენებაც მქონია.

ბიუროკრატიული ენა

ბიუროკრატიისთან ბრძოლის სამმართელოში, რომელიც შვეიციის მთავრობის გადაწყვეტილებით შეიქმნა, დაადგინა, რომ უკანასკნელ წლებში ჩამოყალიბდა თავისებური სადაწესებულო ენა, რაც მოსახლეობის ფართო ფენებისათვის გაუგებარია.

იმასთან დაკავშირებით, რომ ბიუროკრატიულ ენას, ეტყუება, ვეღარ აღმოფხვრის, გადაწყდა, გაუგებარი ტერმინებისა და გამოთქმების ლექსიკონის გამოშვება. სიტყვარში 50 000 სიტყვა შევა. ლექსიკონი ყველა საშუალო სკოლადაშთავრებულს დაურთდება.

ჩვენის მისამართი: თბილისი, 850007, დალიანის ქ. № 2.

ტელეფონები: მთავარი რედაქტორი — 99-85-81, მთ. რედაქტორის მოადგილე — 72-26-82, მდივანი — 72-44-78, განყოფილებათა გამგეები — 72-26-85, პრესის — 72-26-80, ლიტერატურული თანამშრომლები — 72-47-62. „ცნობარის“ დამატება — 72-17-01, საკორექტორო — 72-43-75.

გადაცა ასაწყობად 19. 12. 80 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 11. 2. 81 წ., ქალაქის ზომა 70×108, ფაქტურ ფორმათა რაოდენობა 10. პარობით ფორმათა რაოდენობა 14. სააღრ-საგ. თაბახი 15.85. შეკვ. № 3251 უე 17329 ტირაჟი 45.750

საქართველოს კვ. ც.ს გამოცემლობის სტამბა, თბილისი, ლენინის 14
Типография издательства ЦК КП Грузии. Тбилиси, ул. Ленина, 14.

3360 60 333.

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ